

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Bilim Dalı

**BİLGİ ÇAĞINDA YENİ BİR GEÇİŞ: KENTSEL DÖNÜŞÜMDEN
AKILLI KENTSEL DÖNÜŞÜME**

Betül DİNÇ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

BİLGİ ÇAĞINDA YENİ BİR GEÇİŞ: KENTSEL DÖNÜŞÜMDEN AKILLI
KENTSEL DÖNÜŞÜME

Betül DİNÇ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Kamu Yönetimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

ÖZET

Dinç, Betül. *Bilgi Çağında Yeni Bir Geçiş: Kentsel Dönüşümden Akıllı Kentsel Dönüşüme*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

Alvin Toffler, *The Third Wave* (1981) başlıklı kitabında, içinde bulunduğumuz bilgi çağını “üçüncü dalga” olarak adlandırmaktadır. Bilgi çağında teknoloji hayatımızın her köşesinde yer alarak kentlerimizde belirli bir altyapıyı gerektirmektedir. Akıllı kentler, işte bu gereklilik çerçevesinde, sürdürülebilir kentleşme için teknolojinin kentlere uygulanmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Kentsel alanların sorunlarına çözümler bulmak, onları günün ihtiyaç ve taleplerine uygun, sürdürülebilir duruma getirmek için kullanılan bir başka yöntem de kentsel dönüşümdür. Türkiye’de kavram olarak 04.03.2004 tarihli ve 5104 sayılı Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu ile ilk kez belirtilmiş olan “kentsel dönüşüm”, bugün teknolojiden bağımsız olarak düşünülemez. Kentsel dönüşümde birincil aktör olan T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ülkemizin akıllı kentlere ilişkin strateji ve eylem planında gelecekteki problem ve ihtiyaçları öngörerek hayata değer katan, çözümler üreten, daha yaşanabilir ve sürdürülebilir kentler yaratmayı hedeflemektedir. Bunun yanı sıra, kentsel dönüşüm süreçlerinin akıllı kentler yaratmada bir fırsat olarak değerlendirildiği yeni bir yaklaşımın benimsenmeye başladığı görülmektedir. Bu Tez kapsamında, bilgi çağının ve sürdürülebilir kentleşmenin gerekli kıldığı akıllı kentlere geçiş süreci, kentsel dönüşüm politikasıyla birlikte incelenmiştir. Bu çerçevede, literatür taraması ve doküman analizine ek olarak Türkiye’nin çeşitli merkezi ve yerel yönetim birimlerindeki, sivil toplum ve özel sektör kuruluşlarındaki araştırma konusunda uzman, ilgili ve yetkili kişilerle görüşmeler yapılarak alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Böylece, geçmişin sorunlu kentleşme birikimini iyileştirmeyi amaçlayan kentsel dönüşüm uygulamalarının geleceğin ihtiyacı olan akıllı kent girişimleriyle analizinde katılımcıların bilgi ve deneyimlerinden faydalanılmıştır. Türkiye’deki kentlerin yakın gelecekte takip edecekleri politikalar ortaya konularak değerlendirilmiş ve öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Kentsel Dönüşüm, Akıllı Kentler, Sürdürülebilir Kentleşme, Türkiye.

ABSTRACT

Dinç, Betül. *A New Transition from Urban Transformation to Smart Urban Transformation in the Information Age*, Master's Thesis, Ankara, 2020.

In his book, *The Third Wave* (1981), Alvin Toffler calls the information age we are in as “the third wave”. In the information age, technology takes place in every corner of our lives and requires a specific infrastructure in our cities. Within the framework of this requirement, smart cities have emerged when technology has begun to be applied to cities for sustainable urbanization. Another method used to find solutions to the problems of urban areas, to adapt them to today's needs and demands and to make them sustainable is urban transformation. “Urban transformation” is indicated for the first time as a concept in Turkey with dated 04.03.2004 and numbered 5104 North Ankara Urban Transformation Project Act. Today, urban transformation cannot be considered independent of technology. Ministry of Environment and Urbanization, the primary actor in urban transformation, aims to create more livable and sustainable cities that add value to life, produce solutions by predicting future problems and needs in our country's strategy and action plan for smart cities. In addition, it is seen that a new approach, in which urban transformation processes are considered as an opportunity to create smart cities, has begun to be adopted. Within the scope of this Thesis, the transition to smart cities, which is required by the information age and sustainable urbanization, has been examined together with the urban transformation policy. In this context, in addition to literature review and document analysis, field research was carried out on research object by making interviews with experts, relevant and authorized people in various central and local government units, civil society and private sector organizations. Thus, urban transformation practices aimed at improving the problematic urbanization accumulation of the past were analyzed by smart city initiatives that the future needs. In this analysis, the knowledge and experience of the participants were used. Policies they will follow in the near future of the cities in Turkey were put forward, evaluated and bring forward proposal.

Keywords

Urban Transformation, Smart Cities, Sustainable Urbanization, Turkey.

İÇİNDEKİLER

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
GRAFİKLER DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	x
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: KENT, KENTLEŞME VE AKILLI KENT.....	5
1.1. KENT VE KENTLEŞME.....	5
1.2. KENTLEŞME, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE AKILLI KENT.....	12
1.3. AKILLI KENTLER.....	18
1.3.1. AKILLI KENTİN TANIMI.....	18
1.3.2. AKILLI KENTLERİN TEMEL BİLEŞENLERİ.....	22
1.3.3. AKILLI KENTLERİN ÖZELLİKLERİ.....	24
1.3.4. AKILLI KENTLERİN ALANLARI.....	25
1.3.5. AKILLI KENTLERİN FAYDALARI VE YAYGIN ELEŞTİRİLER.....	29
1.4. TÜRKİYE’DE AKILLI KENTLER.....	36
Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi.....	38
Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı 2010-2023.....	39
İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı 2011-2023.....	40
Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018).....	41
Bilgi Toplumu Stratejisinin Yenilenmesi Projesi (İhtiyaç Tespiti ve Öneriler Raporu).....	42
2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı.....	43
2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı.....	44
Ulusal Genişbant Stratejisi ve Eylem Planı (2017-2020).....	44
T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2018-2022 Stratejik Planı.....	45
T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı.....	46
On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023).....	47
2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Strateji ve Eylem Planı.....	48

1.5. TÜRKİYE’DE AKILLI KENTLERİN GÜNCEL DURUMU.....	50
BÖLÜM 2: KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ, TARİHSEL GELİŞİMİ VE TÜRKİYE’DE YASAL DAYANAĞI.....	53
2.1. KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	53
2.1.1. KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN AMAÇLARI	57
2.1.2. KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN İLKELERİ VE YÖNTEMLERİ	59
2.2. KENTSEL DÖNÜŞÜM GEREKSİNMESİ VE TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ GELİŞİMİ.....	63
2.2.1. SANAYİ DEVRİMİ SONRASINDAKİ SÜREÇ	65
2.2.2. II. DÜNYA SAVAŞI SONRASINDAKİ SÜREÇ	66
2.2.3. 1970’LERDEKİ EKONOMİK KRİZLERİN ETKİSİ VE SONRASINDAKİ SÜREÇ	69
2.2.4. 1990’LI YILLAR VE SONRASINDAKİ SÜREÇ	70
2.3. TÜRKİYE KENTLEŞMESİNİN TARİHSEL SÜRECİ BAĞLAMINDA KENTSEL DÖNÜŞÜM.....	76
2.3.1. 1950-1980 DÖNEMİ	83
2.3.2. 1980-2000 DÖNEMİ	87
2.3.3. 2000 SONRASI DÖNEM.....	89
12/5/2004 tarihli 5162 Sayılı Toplu Konut Kanununda ve Genel Kadro Ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerin Toplu Konut İdaresi Başkanlığına Ait Bölümünde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	91
4/3/2004 tarihli 5104 Sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu	92
10/7/2004 tarihli 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu	92
16/6/2005 tarihli 5366 Sayılı Yıpranan ve Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun.....	92
3/7/2005 tarihli 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 17/06/2010 tarihli 5998 Sayılı Belediye Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun.....	93
16/5/2012 tarihli 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun.....	94
2.4. TÜRKİYE’DE KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN YASAL DAYANAKLARI.....	96
2.4.1. 3/7/2005 TARİHLİ 5393 SAYILI BELEDİYE KANUNU	101
2.4.2. 16/6/2005 TARİHLİ 5366 SAYILI YIPRANAN VE TARİHİ VE KÜLTÜREL TAŞINMAZ VARLIKLARIN YENİLENEREK KORUNMASI VE YAŞATILARAK KULLANILMASI HAKKINDA KANUN	105
2.4.3. 16/5/2012 TARİHLİ 6306 SAYILI AFET RİSKİ ALTINDAKİ ALANLARIN DÖNÜŞTÜRÜLMESİ HAKKINDA KANUN	109
2.5. TÜRKİYE’NİN KENTSEL DÖNÜŞÜMDE MEVCUT DURUMU.....	119

BÖLÜM 3: KENTSEL DÖNÜŞÜM VE AKILLI KENTLER	130
3.1. TÜRKİYE’DE AKILLI KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI.....	134
3.1.1. TEPEBAŞI AKILLI KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN HIZLANDIRILMASI İÇİN YENİLEME MODELİ (REMOURBAN).....	134
3.1.2. KEPEZ-SANTRAL KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ.....	137
3.1.3. ESENLER BELEDİYESİ AKILLI ŞEHİR KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ.....	140
BÖLÜM 4: ALAN ARAŞTIRMASI.....	142
4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE TEKNİĞİ.....	142
4.2. VERİLERİN TOPLANMASI.....	143
4.3. VERİLERİN ANALİZİ	147
4.4. BULGULAR VE YORUM.....	149
4.4.1. KENTSEL DÖNÜŞÜM ALGISI	149
4.4.2. İDEAL KENT ALGISI.....	153
4.4.3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT ALGISI.....	156
4.4.4. KENTSEL DÖNÜŞÜMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ALGISI.....	158
4.4.5. ÜLKEMİZİN KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARINDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	160
4.4.6. AKILLI KENT ALGISI	161
4.4.7. KENTSEL DÖNÜŞÜM VE AKILLI KENT İLİŞKİSİ	164
4.4.8. AKILLI KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI	167
4.4.9. AKILLI KENT, İDEAL KENT VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT	169
4.4.10. ÜLKEMİZDE KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN REVİZYONA İHTİYAÇ DURUMU.....	172
4.4.11. KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN NASIL GERÇEKLEŞTİRİLMESİ GEREKTİĞİ HAKKINDA KATILIMCILARIN GÖRÜŞLERİ.....	174
BÖLÜM 5: SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	179
KAYNAKÇA.....	188
EK 1. ANALİZ PROGRAMI EKLAN GÖRÜNTÜSÜ.....	209
EK 2. ETİK KOMİSYON İZİNİ.....	210
EK 3. ORJİNALLİK RAPORU.....	211

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BİT	: Bilgi ve İletişim Teknolojileri
BM	: Birleşmiş Milletler
CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemleri
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
KENTGES	: Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı
e-...	: elektronik
E.	: Esas (Hukuk)
IoT	: Nesnelerin İnterneti
ISO	: Uluslararası Standartlar Örgütü
ISO/IEC JTC	: Uluslararası Standartlar Örgütü ve Uluslararası Elektroteknik Komisyonu'nun Ortak Bir Teknik Komitesi
İLBANK	: İller Bankası
K.	: Karar (Hukuk)
LEED	: Amerikan Yeşil Binalar Konseyi Tarafından Oluşturulmuş Sürdürülebilir Yeşil Bina Sertifikasyonu
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OGS	: Otomatik Geçiş Sistemi
REMOURBAN	: Akıllı Kentsel Dönüşümün Hızlandırılması için Yenileme Modeli
SKD Türkiye	: İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği

T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜSSİDE	: Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü
UN	: Birleşmiş Milletler
UN HABİTAT	: Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı
vb.	: ve benzeri
WWF	: Dünya Doğayı Koruma Vakfı

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1: Belediyelerde Yürütülen Kentsel Dönüşüm Projelerinin Yasal Dayanakları.....	99
Grafik 2: Kentsel Dönüşüm Algısı.....	150
Grafik 3: İdeal Kent Algısı.....	155
Grafik 4: Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kent Algısı.....	157
Grafik 5: Kentsel Dönüşüm-Sürdürülebilirlik İlişkisi.....	159
Grafik 6: Ülkemizdeki Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Sürdürülebilirlik.....	161
Grafik 7: Akıllı Kent Algısı.....	162
Grafik 8: Kentsel Dönüşüm ve Akıllı Kent.....	165
Grafik 9: Akıllı Kentsel Dönüşüm.....	168
Grafik 10: Akıllı Kent-Sürdürülebilir Kent-İdeal Kent.....	170
Grafik 11: Kentsel Dönüşümde Revizyon İhtiyacı.....	173
Grafik 12: Katılımcıların Olması Gereken Kentsel Dönüşüme İlişkin İfadeleri.....	176

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Kent Kavramıyla Ne Kastediliyor?.....	11
Şekil 2: Endüstri Devrimleri.....	15
Şekil 3: Akıllı Kentlerin Üç Faktörü.....	23
Şekil 4: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Akıllı Kentlere İlişkin Belirlediği 17 Alan.....	26
Şekil 5: Akıllı Sistemlerle Kentlerin İzlenmesi.....	33
Şekil 6: Akıllı Kentlerin Temel Hedef Alanları.....	34
Şekil 7: Kentsel Dönüşüm Tanımları.....	54
Şekil 8: Alan Araştırmasına Katılanlara İlişkin Demografik Veriler.....	142

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Akıllı Kent Tanımı ile Örtüşen Kent Tanımları.....	18
Tablo 2: Akıllı Kentlerin Alanları.....	27
Tablo 3: Akıllı Kentlerin Faydaları.....	29
Tablo 4: 11. Kalkınma Planında Akıllı Kentlere İlişkin Politika ve Tedbirler.....	47
Tablo 5: 1950-2000 Yılları Arasında Kentsel Dönüşüm.....	73
Tablo 6: Kalkınma Planlarında Kentleşme ve Konut Politikaları.....	76
Tablo 7: Türkiye’de Uygulanmış/Uygulanmakta Olan Kentsel Dönüşüm Modelleri ve Modellere İlişkin Mevzuat.....	97
Tablo 8: Türkiye’de Kentsel Dönüşümün Yasal Dayanakları.....	98
Tablo 9: 6306 sayılı Kanun Kapsamında Kentsel Dönüşüm Uygulama Alanlarının Tespiti.....	111
Tablo 10: 6306 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliğine İlişkin Değişiklikler.....	125
Tablo 11: REMOURBAN Projesinden Etkilenecek Sektörler.....	135
Tablo 12: Türkiye’nin AB Ufuk 2020 Çerçeve Programı Karnesi (2014-2018).....	136
Tablo 13: MatchUp Projesi Kapsamında Antalya’daki Akıllı Çözümler.....	137
Tablo 14: Esenler Belediyesi Akıllı ve Güvenli Şehir Projesi Kapsamında Gerçekleştirilmesi Planlanan Uygulamalar.....	140
Tablo 15: Katılımcıların Görev Yeri, Öğrenim Durumu ve Akademik Disiplini.....	146
Tablo 16: Katılımcıların Kentsel Dönüşüm Algısı.....	149
Tablo 17: Katılımcıların İdeal Kent Algısı.....	154
Tablo 18: Katılımcıların Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kent Algısı.....	157
Tablo 19: Katılımcıların Kentsel Dönüşümde Sürdürülebilirlik Algısı.....	159
Tablo 20: Türkiye’nin Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sürdürülebilirlik Konusundaki Durumunun Katılımcılar Tarafından Değerlendirilmesi.....	161

Tablo 21: Katılımcıların Akıllı Kent Algısı.....	162
Tablo 22: Katılımcıların Kentsel Dönüşüm ve Akıllı Kent İlişkisine İlişkin Görüşleri.....	164
Tablo 23: Katılımcıların Akıllı Kentsel Dönüşüm Kavramına İlişkin Görüşleri.....	167
Tablo 24: Akıllı Kent, İdeal Kent ve Sürdürülebilir Kent Tanımlarının Yeniden İrdelenmesi.....	169
Tablo 25: Katılımcıların Ülkemizde Kentsel Dönüşümün Revizyona İhtiyaç Durumu Hakkındaki Görüşleri.....	172
Tablo 26: Katılımcıların Olması Gereken Kentsel Dönüşüme İlişkin İfadeleri.....	175

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyıl hakkında “dijital çağ”, “enformasyon çağı”, “bilgi çağı”, “bilişim çağı” gibi farklı ama birbirinden bağımsız olmayan nitelendirilmeler yapılmaktadır. Her ne kadar farklı isimler verilirse verilsin 21. yüzyılın ve hakkındaki nitelendirilmelerin merkezinde “bilgi” vardır. Bilgi, tarih boyunca insanlığın önemli zenginlik kaynaklarından olmasına rağmen, günümüzde teknolojinin de etkisiyle içinde bulunduğumuz çağa adını vermektedir.

ABD’li fütürist Alvin Toffler “Üçüncü Dalga” (*The Third Wave*) isimli kitabında, insanlık tarihine etkileri bakımından “tarım, endüstri ve bilgi” yi ön plana çıkarmıştır. İnsanlık birinci dalgayı tarım devrimi ve ikinci dalgayı endüstri devrimi ile yaşamıştır. İçinde bulunduğumuz çağa ismini veren “bilgi”, Toffler’ın kitabına ismini veren üçüncü dalgaın gerçekleşmesinde de özne konumundadır.

Günümüzde bilgi, üretim faktörleri içinde yer almasının ötesinde hayatımızın her alanında hakim bir role sahiptir. Bilginin bu denli hakim rolünde teknolojinin, bilhassa bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) katkısı yadsınamaz. Teknoloji alanında yaşanan gelişmeler bilginin zaman ve mekân sınırlarına takılmaksızın toplanması, depolanması, analiz edilmesi ve iletilmesine imkân sağlamıştır. Bilginin merkezi rolünde, teknolojinin sadece bir araç olması gerektiğinden hareketle bu Tezde, içinde bulunduğumuz çağın yaygın olarak kabul edilen “teknoloji çağı” olarak değil, “bilgi çağı” olarak adlandırılması uygun görülmüştür.

Bilginin elde edilmesinden dolaşımına kadar her aşamada ihtiyaç duyduğumuz teknoloji, günümüzün kentlerinde belirli bir altyapıyı gerektirmektedir. Bu gereklilik doğrultusunda, “akıllı kentler” sürdürülebilir kentleşmenin sağlanmasına ilişkin yaklaşımlar içinde yerini almıştır. Akıllı kentler, teknolojiden faydalanarak zaman ve kaynak tasarrufu sağlayan, yaşam kalitesini yükselten, çevresel riskleri azaltan “sürdürülebilir ve yenilikçi” özelliklere sahiptir. Akıllı kent yaklaşımı, kentsel sorunlarımızın çözümü ve sürdürülebilirliğin sağlanması anlamında çok önemli konumu ile son yıllarda küresel çapta bir popülerliğe sahiptir.

Zamanla tükenmeye ve yıkım yaşamaya başlayan kentler, bu yönüyle canlı bir vücuda benzetilebilir. Kentlerin girmiş oldukları tükenme ve yıkım süreçlerinin sebebi sanayileşmenin olumsuz sonuçları olabileceği gibi küreselleşme de olabilir. Kentler tarih boyunca savaşlar, doğal afetler, çarpık kentleşme ve toplumsal çöküntüler gibi pek çok sebep ile yenilenmeye ihtiyaç duymuştur. Kentlerin yenilenmesine, sorunlarının çözülmesine ve içinde buldukları çağa uygun hale getirilmesine yönelik eylemlere kentsel dönüşüm adı verilmektedir.

Kentsel dönüşüm uygulamaları daha eskiye dayansa da ülkemizde “kentsel dönüşüm” kavramı, 2004 tarih ve 5104 sayılı Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu ile ilk kez ifade edilmiştir. Ülkemizde afet ve özellikle deprem riskinden çarpık kentleşmeye pek çok sebep ile kentsel dönüşüm, bir ihtiyaç ve zorunluluktur. Hepsinden öte, kentsel dönüşüm içinde bulunduğumuz yüzyılda akıllı kentler yaratmada bir fırsattır. Akıllı kentlerin yaratılmasında kentsel dönüşüm fırsatından hareketle bu Tezde, günümüzün en büyük politikalarından biri olan kentsel dönüşüm “sürdürülebilir” kentler yaratma bağlamında; sürdürülebilir kentler yaratmak ise “akıllı kent” yaklaşımı çerçevesinde incelenmiştir.

Kentsel dönüşüm ve akıllı kentlere ilişkin ayrı ayrı çok geniş bir literatür bulunmaktadır. Ancak bu Tezin birincil katkısı, kentsel dönüşüm uygulamaları ve akıllı kent yaklaşımının birlikte değerlendirildiği bir çalışmanın literatüre kazandırılmasıdır. Tez kapsamında, akıllı kentler ve kentsel dönüşümün birlikte değerlendirildiği yaklaşım kavramsallaştırılmasından uygulama zorluklarına dek ayrıntılı bir şekilde tartışılmıştır. Literatür taraması, doküman analizi ve alan araştırmasından elde edilen veriler ile akıllı kentsel dönüşüm yaklaşımına dair kuramsal ve uygulamaya yönelik bilimsel katkılar ortaya çıkmıştır. Ek olarak, literatür taraması, doküman analizi ve alan araştırması sonucunda, Türkiye’nin 1950’lerdeki kentsel dönüşüm ihtiyaçlarından günümüzün yeni kentsel dönüşüm politikasına dek ayrıntılı bir analiz yapılmıştır. Böylece literatüre Türkiye’nin kentsel dönüşüm politikasının gelişimine ilişkin en güncel analiz literatüre kazandırılmıştır. Aynı şekilde, Türkiye’nin akıllı kent politikasının en güncel analizi literatür taraması, doküman analizi ve alan araştırması çerçevesinde yapılmış ve literatüre kazandırılmıştır.

Akıllı kentlerin ve kentsel dönüşümün öznesi konumundaki kent, çalışmanın birinci bölümünde incelenmiş, tarihsel arka planı paralelinde kavramsal çerçevesine yer verilmiştir. Kentleşme olgusunun ve yarattığı sorunların yer verildiği bu bölümde, çözüm olarak nitelendirilen sürdürülebilirlik ve akıllı kent yaklaşımlarına değinilmiştir. Akıllı kentlerin tanımı, temel bileşenleri, özellikleri, alanları ve faydalarının açıklanmasının ardından akıllı kentlerin Türkiye’deki durumuna yer verilmiştir.

İkinci bölümde kentsel dönüşümün kavramsal çerçevesi, Dünya’da ve Türkiye’de tarihsel gelişimi incelenmiştir. Kentsel dönüşümün tarihsel süreçteki gelişimi, sanayi devriminden günümüze dek kentlerde yaşanan değişim ve dönüşümler, kentsel sorunlar ve yenileme ihtiyacı çerçevesinde açıklanmıştır. Türkiye’nin kentsel dönüşüm süreci, ülkenin kentleşme sebepleri ve sonuçları bağlamında 1950’li yıllardan itibaren incelenmiştir. İkinci bölümde, kendilerine yaygın olarak yapılan eleştirilerle birlikte kentsel dönüşümün ülkemizdeki yasal dayanaklarına, kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

Çalışmanın odak noktası doğrultusunda üçüncü bölümde, “kentsel dönüşüm ve akıllı kentler” birlikte incelenmiştir. Kentsel dönüşüm projeleri yoluyla akıllı kentlerin yaratılmasına ilişkin benimsenmekte olan bu yeni yaklaşımın gerekliliğine değinilmiştir. Bu yaklaşıma ilişkin “akıllı kentsel dönüşüm” şeklinde bir kavramsallaştırmanın yer verildiği Tezde, “Tepebaşı Akıllı Kentsel Dönüşümün Hızlandırılması İçin Yenileme Modeli (Remourban), Kepez-Santral Kentsel Dönüşüm Projesi ve Esenler Belediyesi Akıllı Şehir Kentsel Dönüşüm Projesi” örnek birer uygulama olarak üçüncü bölümde yer almıştır.

Akıllı kentler ile kentsel dönüşümün birlikte düşünüldüğü yaklaşımın derinlemesine incelendiği alan araştırmasına ilişkin ayrıntılar ve bulgularına dördüncü bölümde yer verilmiştir. Alan araştırması, günümüzün en önemli politikalarından biri olan kentsel dönüşüm konusunun “sürdürülebilir” kentler yaratma bağlamında değerlendirilmesi ile ilgilidir. Sürdürülebilir kentler yaratılmasında “akıllı kentler” yaklaşımı, araştırmanın odak noktası olarak belirlenmiştir. Araştırmada, Türkiye’nin çeşitli merkezi ve yerel yönetim birimlerindeki, sivil toplum ve özel sektör kuruluşlarındaki söz konusu alanda uzman, ilgili ve yetkili kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmesi amacıyla yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar ile kentsel dönüşümün

sürdürülebilir kentler yaratmadaki rolünden akıllı kentsel dönüşüm kavramına kadar oldukça kapsamlı derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmanın beşinci ve sonuncu bölümünde, sonuç ve değerlendirme başlığı altında; alan araştırmasından elde edilen bulgular da göz önünde bulundurularak “kentsel dönüşümün akıllı kentler yaratılması” ndaki konumunun kavramsallaştırılmasından uygulanmasına kadar genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Sonuç olarak, ülkemizde “kentsel dönüşüm ve akıllı kentler” in birlikte değerlendirildiği yaklaşımın geçmişi on yıldan fazla olsa da akıllı kent ve kentsel dönüşüm uygulamalarının entegre bir şekilde yürütülmesine ilişkin ulusal düzeyde somut bir girişimin bulunmadığı tespit edilmiştir. “Akıllı kentsel dönüşüm” yaklaşımının kavramsallaştırılmasından maliyetine pek çok konuda belirsizliklerin bulunduğu; ülkemizin kentsel dönüşüm politikalarında “akıllı” değil, “sürdürülebilir” kent yaklaşıma yönelik bir geçişin gerçekleşmekte olduğu görülmüştür.

BÖLÜM 1: KENT, KENTLEŞME VE AKILLI KENT

1.1. KENT VE KENTLEŞME

İçine karmaşık ilişkilerin gömülü olduğu toplumsal mekânlar olan (Çavuşoğlu, 2016, s. 12) kentlerin ortaya çıkışı ile ilgili ortak bir görüş bulunmamakla birlikte, kentlerin ortaya çıkışını uygarlığın doğuşuna kadar eskilere götüren görüşler yaygındır. Uygarlık, organize edilmiş bir sosyal yaşam olarak tanımlandığında, kentlerin de bu yaşam biçiminin yoğun olarak görüldüğü mekânlar olarak tanımlanması mümkündür (Ertürk & Sam, 2019, s. 9).

Kent ve uygarlık kelimelerinin bazı dillerdeki benzerlikleri, kent-uygarlık ilişkisini açıklamak için kullanılmaktadır. Latin dillerindeki uygarlık (*civilisation*) ile kent (*civitas*); Arapçadaki medeniyet kelimesinin bir kent adı olan Medine ile benzerlikleri dikkat çekmektedir (Keleş, 2005, s. 10). İbn-i Haldun Mukaddime’deki “kentsel yaşam, toplumsal yaşamın, uygarlığın son aşamasıdır” ifadeleriyle kent ve uygarlık ilişkisine vurgu yapmaktadır (Uygun, 2008, s. 83). Kent kavramının içeriğinin belirlenmesinde uygarlık kavramının tarih boyunca etkili olduğu görülmektedir (Ertürk, 1997, s. 42). Bu sebeple, uygarlık ve insanlık tarihinin bir anlamda kentlerin tarihi olarak da görülebileceğini söylemek mümkündür (Torunoğlu, 2007, s. 376).

Kent ve şehir tanımlarının birbirinden farklı olup olmadığına ilişkin de bir fikir birliği bulunmamaktadır. Ancak Türk Dil Kurumu “nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet ve yönetim ile ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerinin olmadığı yerleşim alanı” olarak tanımladığı şehri, kent ile eş anlamlı kabul etmektedir (TDK, 2019).

Kent, ekonomiden sosyolojiye, savaş sanatından arkeolojiye, mimariden tarihe pek çok disiplinin ilgi alanına giren disiplinlerarası bir konu olarak, vurguların farklı faktörlere yapıldığı çeşitli tanımlara sahiptir. Bu durum kent tanımını zenginleştirmekte ve karmaşıklaştırmaktadır. Kente ilişkin tanımlamalarının bazıları kentin biçimbilimsel özelliklerine veya işlevsel özelliklerine odaklanırken, bazı tanımlamalar biçimbilimsel ve işlevsel özelliklerini birlikte ele almaktadır. Biçimbilimsel tanımlamalarda kentlerin büyüklüğü, sur ve kaleler ile çevrili olması, demografik özellikleri; işlevsel

tanımlamalarda ise kentlerin ticaret, sanayi, zanaat, tüketim gibi işlevsel özellikleri ön plana çıkarılmaktadır (Ertürk & Sam, 2019, s. 40).

Aristo kenti tanımlamada insanların iyi yaşam sürmelerinin üzerinde dururken (Simpson, 1990) Adam Smith'in kent tanımında zanaat işlevi vurgusu bulunmaktadır (Karaman, 2015, s. 150). Literatüre bakıldığında farklı ölçütler doğrultusunda farklı kent tanımları yapıldığı görülmektedir. Kent, yaygın olarak ekonomik faaliyete göre tanımlanmaktadır. Ekonomik faaliyete göre yapılan tanımlamalarda, bir yerleşim yerindeki hakim ekonomik faaliyetin tarıma dayalı olmaması, tarım dışındaki faaliyetlerin öne çıktığı yerler kent olarak kabul edilmektedir (Şahin, 2019, s. 3).

Kent tanımlamalarında yaygın olarak karşımıza çıkan bir diğer ölçüt de nüfusun belli bir sayıyı aşması üzerinden belirlenen demografik ölçüttür. Bu ölçütün benimsendiği kent tanımlamalarında, nüfus büyüklüğü belli bir düzeyi aşan yerler kent olarak nitelendirilmektedir. Evrensel düzeyde ve objektif kriterlere göre belirlenmiş bir ölçüt olmayan nüfus yoğunluğuna ilişkin alt sınırlar birçok ülkenin kendi sosyo-ekonomik özelliklerine göre belirlenmektedir. Kore'de 40.000 nüfus ölçütü olarak belirlenmişken, Danimarka'da 250 nüfuslu yerleşimler kent olarak tanımlanmaktadır (Ertürk & Sam, 2019, s. 41). 5393 Sayılı Belediye Kanunu, belediye kurulma şartı olarak 5.000 nüfus ölçütünü kullanarak kır-kent ayrımı yaparken, 442 sayılı Köy Kanununa göre kent statüsü 20.000 nüfus şartına bağlanmaktadır.

Sosyolog Louis Wirth, nüfus artışının bir ölçüt olarak belirlenmesini eleştirmekte ve kentleşmeyi bir yaşam biçimi olarak nitelendirmektedir. Wirth kenti toplumsal açıdan homojen olmayan insanların göreceli olarak geniş bir alanda, yoğun bir biçimde ve sürekli olarak birlikte yerleştikleri mekân olarak tanımlamaktadır (Wirth, 2002). Alman Sosyolog Ferdinand Tönnies de kenti tanımlarken, birincil yani yüz yüze ilişkilerin (*cemaat-gemeinschaft*) yerini ikincil yani daha resmi ve mesafeli ilişkilerin (*cemiyet-gesellschaft*) almasına vurgu yaptığı sosyolojik ölçütü benimsemektedir (Tönnies, 2019). Cematte grup içi dayanışma baskınken, cemiyette farklılaşma ön plandadır. Dolaylı olarak da olsa Tönnies, sanayileşme ve ardından kentleşme süreciyle toplumsal gelişmenin cemaatten cemiyete doğru olduğunu ve cemiyetin modernliği karakterize ettiğini ifade etmektedir Tönnies, cemaat ve cemiyet arasındaki ayrımı, uyum içinde

olma (*cohesion*) ve dayanışma derecelerinin farklı olmasına dayandırmaktadır (Erdoğan, 2010).

İsrail’de tarım yapılmayan alanlar kent olarak tanımlanırken, İspanya’da bir yerleşime kent diyebilmek 10.000 nüfus şartına bağlanmaktadır. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere kent tanımı benimsenen farklı ölçütlere göre değişmektedir. Her dönem ve her ülke için geçerli tek bir tanımın olmadığı kent kavramı nüfus, ekonomik nitelik, sosyolojik, yönetsel sınır ve yapı gibi kimi ölçütler kullanılarak tanımlanmaya çalışılmaktadır.

Kentin tanımında benimsenen ölçüt farklı disiplinlere, bakış açılarına, ülkeden ülkeye ve hatta zamana göre değişmektedir. Kentin karmaşık, dinamik, çok boyutlu, sınırları belirsiz olması sebebiyle, gerek literatürde gerekse mevzuatta her zaman ve her ülke için geçerli olabilecek bir kent tanımının yapılması mümkün görünmemektedir (Toprak, 2016, s. 6). Kenti tanımlamak için harcanan tüm çabalara rağmen, asla tamamen mevcut ve bütünüyle güncel bir tanım yapılamayacağı gerçeğinden hareketle (Lefebvre, 2015, s. 126), kentin tarihsel süreç içindeki oluşumu ve gelişimini incelemek “kent” i daha anlaşılır kılacaktır.

İnsanların mekânda belli bir noktaya yerleşmesi ve yoğunlaşmasının ardından kentlerin ortaya çıkması için ekonomik ve toplumsal yapıda birtakım değişmelerin olması gerekmiştir. Söz konusu kendiliğinden değişimlerin bir sonucu olarak kent, zamanın bir ürünü olarak tarihsel süreçte yerini almıştır. İnsanların ne hayvanları evcilleştirmesi ne ateşi bulması ne de tarımsal üretime geçmesi kentlerin ortaya çıkmasında yeterli olmuştur. Kent ancak tarımda artı ürünün elde edilmesinden sonra ortaya çıkabilmiştir.

Geleneksel açıklamalara göre kentin kökenleri, toprağı işlemenin bulunuşu ve özellikle hayvansal güce dayalı tarıma dayanmaktadır. Neolitik Çağ’da toprağın işlenmeye başlaması ile artı ürün oluşmuş, çiftçilerin bir kısmı başka alanlara yönelmiştir (Bookchin, 1999, s. 45). Kentlerin “zamanın bir ürünü” olarak (Mumford, 1970, s. 3) insanların ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıktığı kabulü yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. *The Culture of Cities* kitabında “kentler kalıcı tarımla başlayan yerleşik yaşamın sembolüdür” ifadeleriyle Mumford da kentlerin ortaya çıkışını tarım ile ilişkilendirmektedir. Avustralyalı arkeolog Childe kentin ortaya çıkışını, madenin

endüstride kullanımı ile uzmanlaşma ve üretim artışı meydana gelmesiyle açıklamaktadır (Childe, 2001).

Başlangıcından itibaren kentler, artı ürünün coğrafi ve sosyal yoğunlukları ile ortaya çıkmıştır (Harvey, 2008). Artı ürünün korunması ve depolanması için yönetim birimlerine ihtiyaç oluşmuştur. Tarımsal artı ürünün varlığı ile tarımla uğraşmayan bir grup ortaya çıkmış ve biyolojik ayrımların sebep olduğu uzmanlaşma haricinde bir uzmanlaşma başlamıştır. Söz konusu bu tarımsal artı ürünün belli uzaklıklara taşınabilmesi ve uzmanlaşmanın derinleşmesi ile birlikte ilk kentler ortaya çıkmaya başlamıştır. Kentlerin konumlamasında pek çok faktör etkili olmakla birlikte artı ürünün belli uzaklıklara taşınabilmesi için ulaşım, kentlerin konumundaki temel faktördür (Weber, 2018, s. 18). Kentlerin konumunu belirleyen birincil neden olarak ulaşım, birçok donanım ve hizmeti de beraberinde getirmiştir (Martindale, 2005, s. 43). Özetlemek gerekirse kentin doğuşu; teknolojik ve toplumsal imkanlar ile tarımsal artı ürünün oluşması ve bu artı ürünün belli uzaklıklara taşınabilmesiyle mümkün olmuştur (Tekeli, 2011, s. 29).

Tek tipleşmenin ortadan kalkarak farklılıkların hüküm sürdüğü kent “farklılıkların mekânı”dır (Şahin, 2019, s. 6). Bergel (1955)’in “sakinlerinin çoğunun tarımsal faaliyet dışındaki işlerle uğraştığı her yerleşim birimi” olarak yaptığı kent tanımını üstünkörü bulan Weber (2018), kenti oluşturan temel süreçleri önem sırasına göre; “rekabet, yoğunlaşma, merkezileşme, ayrışma, istila ve birbirini izleme” olarak sıralamaktadır (s.29-31). Kentler, tarımsal üretimden daha ileri düzeyde bir üretimin, tüm üretim denetleme ve kontrol işlerinin yapıldığı, belli bir yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeyine varmış insan yerleşmeleridir. Kentin tam anlamıyla ne olduğuna ilişkin Mumford (1937)’un kent hakkındaki “coğrafi bir pleksus, bir ekonomik organizasyon, bir kurumsal süreç, bir toplumsal eylem tiyatrosu, kolektif birliğin estetik sembolü” ifadeleri, kentin tanımı ve işlevlerini açıklamada oldukça özetleyicidir (Mumford, 2011, s. 112).

Kent tanımları yaygın olarak tarım ve endüstrileşme vurguları üzerinden türetilmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki; kırdaki tarım dışı üretimin yapılmadığını ya da kentte tarımsal üretim yapılmadığını söyleyerek kır-kent ayrımı yapmak doğru olmamaktadır. Yine benzer şekilde, endüstrileşme kentin ortaya çıkmasının bir ön koşulu değildir. Kır-

kent ayrımına ilişkin tarımsal üretim üzerinden yapılan vurgu güçlü olmakla birlikte; Antik Çağların tam kentlisi bir yarı köylüydü (Weber, 2018, s. 81). Kırdan tarım dışı üretim de yapılmaktadır. Söz konusu üretimin neresi için yapıldığı, nereden denetlendiği ve dağıtımının nereden kontrol edildiği kır-kent ayrımına sebep olmaktadır (Tekeli, 2011, s. 19).

Toplumbilimci Sjoberg ise teknolojiyi belirleyici -bir başka deyişle bağımsız değişken- kabul ederek kentleri sanayi öncesi, sanayileşmekte olan ve sanayi sonrası olarak incelemektedir (Keleş, 2005, s. 9). Sanayi öncesi kentlerin varlığı gıda ve hammaddeye dayanmaktaydı ve kentler birer pazarlama merkeziydi. Tarım toplumu olarak da adlandırılan sanayi öncesi kentleri tarımın ilerlemesi ve tarımsal üründe artış olmasının etkisindeydi. Tarım dışı üretimde artış, sanayi kentinin ortaya çıkmasında yeterli değildi. Tarımda makineleşme, tarımsal yapının çözülmesi, kırsaldan kitleler halinde kente göçler sonucunda kentlerin nüfusu ve sayısındaki artışlar sonucunda sanayi kenti ortaya çıkmıştır. Bugün kent tanımında nüfus yoğunluğunun yanı sıra istihdam yapısı, ekonomik faaliyet gibi farklı kriterlerin kullanılmasının sebebi, sanayi devrimi ile kent kavramının içeriğinin değişmesidir (Topal, 2004, s. 277). Tarım toplumu sürecinde, sanayi devrimine kadar kent var olmakla birlikte, modern anlamıyla kentleşme olgusu yoktur (Ökmen & Görmez, 2010, s. 4-5).

Sanayileşme ve kentleşme olguları birbirleri ile yakından ilişkilidir. Sanayi devrimi sonrasında kentleşmenin, sanayileşmenin bir yan ürünü olarak ortaya çıkması sebebiyle günümüzde, toplumların kentleşme oranları gelişmişlik düzeylerine ilişkin önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Kentin tarihsel süreç içindeki doğuşu ve gelişiminden hareketle, kentleşmenin bir değişimi, bir süreci içeren devingen bir kavram olduğu söylenebilir (Ertürk & Sam, 2019, s. 9-11). Kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması şeklindeki demografik niteliğe dayalı kentleşme tanımı eksik kalmaktadır. Kentleşme tanımlanırken ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutlar dikkate alındığında doğru bir tanım yapmak mümkün olmaktadır (Keleş, 2017, s. 37).

Üretim özelliği (*tarım dışı üretimin oranı*), büyüklük (*nüfus ölçütü*), yoğunluk (*birim alandaki nüfus ölçütü*), heterojenlik (*çok işlevlilik*) ve bütünleşme (*insan ilişkilerinin yerleşmenin coğrafi alanına dağılım biçimi, ilişkilerin yoğunluğu*) kentleşme sürecini belirleyen beş temel değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu değişkenler

arasında neden-sonuç ilişkisi bulunmaktadır (Tekeli, 2011, s. 18). Hem bağımlı hem de bağımsız değişken olan kentleşme olgusunun eksiksiz tanımı “sanayileşme ve ekonomik gelişmeye paralel olarak kent sayısının artmasına ve kentlerin büyümesine neden olan, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikim süreci” şeklinde yapılmaktadır (Keleş, 2019, s. 20).

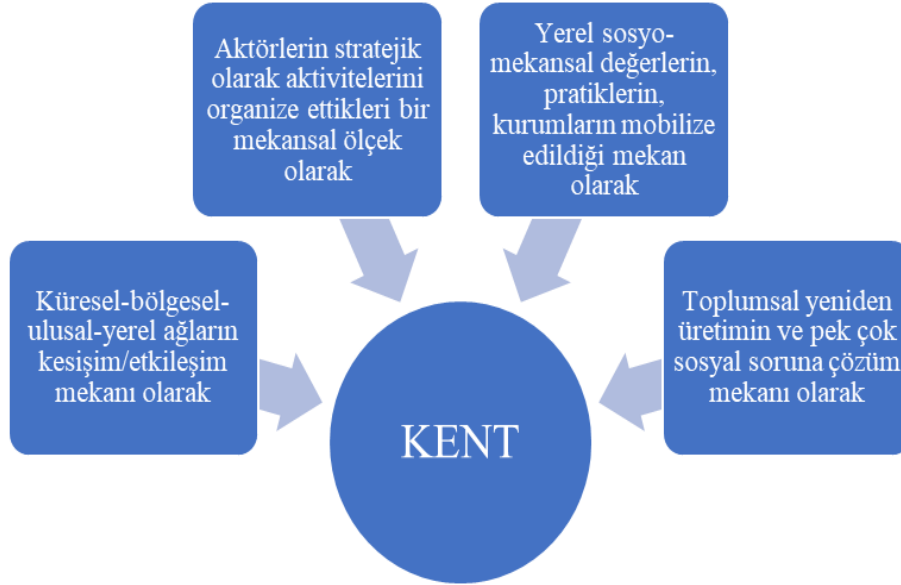
“İnsanların mekânda belli bir noktaya yerleşmesi, kentin doğuşu, sanayi kentinin oluşumu ve metropolitenleşme” kentleşmenin dört dönüm noktası olarak sayılmaktadır (Tekeli, 2011, s. 29). Kentleşmenin gerçekleşmesinde ve söz konusu dönüm noktalarının yaşanmasında etkili birtakım faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerin teknolojik, siyasi, ekonomik ve sosyo-psikolojik olarak sınıflandırılması yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak bu faktörlerin kentleşme sürecinde birbirleriyle iç içe geçmiş, bir bütünlük içinde ve etkileşim halinde olmaları sebebiyle kentleşmenin nedenlerinin itici, çekici ve iletici faktörler olarak sınıflandırılması daha az karmaşık görünmektedir.

İtici faktörler, kırdaki yaşayanları kente iten, olumsuz göç nedenleridir. Tarımda makineleşme ile insan gücüne olan ihtiyacın azalması, tarım topraklarının iyeliğinin dengesiz dağılması, parçalı olması, tarımdaki verimliliğin düşük, gelirin yetersiz olması, tarımın mevsimlere bağımlı olması ve tarım dışı ekonomik yetersizlikler başlıca itici faktörler arasında yer almaktadır. Tarıma dayalı ekonomik temelli itici faktörlerin yanı sıra kırsal kesimin eğitim, sağlık gibi hizmetlere erişimdeki yetersizlikleri de itici faktörlerdendir. Fazla nüfusu kırsal kesimden kentlere iten faktörlerin yanı sıra fazla nüfusu kentlere çeken faktörler de bulunmaktadır. Kırsal nüfusu kente yönelten olumlu göç nedenleri ise çekici faktörler olarak adlandırılmaktadır. Kentlerin iş olanakları, eğitim ve sağlık hizmetleri, yüksek yaşam standardı, sosyal ve kültürel imkanları kırdaki yaşayanları kentlere çekmektedir. Ayrıca itici ve çekici faktör grubunun etkinliğini artırıcı özelliğe sahip iletici faktörler de bulunmaktadır (Ertürk & Sam, 2019, s. 17-18).

Ulaşım ve haberleşme olanaklarının artması, kırsal alanlardan kentlere göçü teşvik eden ve hızlandıran iletici nedenler arasında sayılmaktadır (Toprak, 2016, s. 23). İnsanların hareketlerini kolaylaştıran teknolojik gelişmeler itici ve çekici faktörlerin etkinliğini artırarak kentleşme devinimlerini hızlandırmaktadır. Bunların yanı sıra kentleşmeyi özendirici veya caydırıcı nitelik taşıyabilen, yönetim yapısının özellikleri, siyasal

kararlar, uluslararası ilişkiler, hukuk kuralları ve savaşlar da siyasal nedenler başlığı altında kentleşmenin nedenleri arasında gösterilmektedir (Keleş, 2017, s. 45).

Şekil 1: Kent Kavramıyla Ne Kastediliyor?

Kaynak: (Keyman & Lorasdağı, 2010, s. 20)

Kent tanımlamalarına ilişkin kimi ortak ölçütler belirlenmiş, kentleşmenin nedenleri belirli başlıklar altında gruplandırılmış olsa da her ülkenin kentleşme deneyiminin kendine özgü yanları bulunmaktadır. Ülkelerin yaşadıkları kentleşme deneyimleri ekonomik gelişmeden siyasal rejim ve yönetimlerinin niteliklerine pek çok faktör sebebiyle farklılıklar göstermektedir. Ancak içinde bulunduğumuz yüzyılda, dünya nüfusunun çoğunluğunun yaşadığı kentlerdeki “sorunların çözümlenmesi ve bu sorunların çözümüne yönelik politika arayışlarının önem ve öncelik kazanması” (Torunoğlu, 2007, s. 381) ortak bir gündemi oluşturmaktadır.

1.2. KENTLEŞME, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE AKILLI KENT

Medeniyetin başladığı, ticaretin geliştiği, kültür ve sanatın atılım gerçekleştirdiği yerler olan kentler, yaşadığımız mekanlar olmaktan başka “bizden önceki nesillerin bize bıraktığı ve bizim de gelecek nesillere bırakmamız gereken emanetlerdir” (Durguter, 2012, s. 1055). Ortaya çıkışı medeniyet ile ilişkilendirilen, sürekli bir etkinlik, yoğunlaştırılmış iş enerjisi, olağanüstü yenilik gibi olumlu niteliklemlerle açıklanan kentler bugün; gürültü, kalabalık, yoğunluk, sağlığa zararlı koşullar şeklinde olumsuz niteliklemlere de sahiptir (Herzberg, 2017, s. 19). Kentlerin zıtlıkları barındıran dual bir yapıya sahip olduğuna ilişkin değerlendirme (Örselli & Akbay, 2019, s.230), dünyada pandemi haline gelen Covid-19 süreciyle genel kabul görmüştür.

Sanayi Devrimine kadar insanlığın doğa üzerindeki etkileri alarm verici boyutlara ulaşmamıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte kentleşme hızı büyük bir ivme kazanmış, insanın “*homoeconomicus*” a indirgenmesi, doğa ile insan arasındaki ilişkilerde yıkıcı sonuçların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ekonomi salt üretim ve tüketim ile ilgili, doğal kaynaklar serbest ve sonsuz mallar olarak düşünülmüş; ekonomik analizlerde “gelecek nesiller” göz önünde bulundurulmamıştır (Fotourehchi & Şahinöz, 2016, s. 43-44).

1970’lerden itibaren insanlık, çevrenin hızlı bir şekilde bozulması, çevresel değerlerin yozlaşması ve yok olması gibi tehlikelerle karşı karşıya olduğunun bilincine varmıştır (Keleş, 1992, s. 9). 1972 yılında Roma Kulübü’nün tarihi bir uyarı niteliğindeki “Büyümenin Sınırları” başlıklı raporu dünyanın sınırlı kaynaklarının tükenmekte olduğu, üretilen atık miktarının dönüştürme ve taşıma kapasitesinin üzerinde olduğu gibi önemli konulara dikkat çekmiştir. Sürdürülebilirlik kavramının siyaset gündemine girmesi, 1972 yılında Stockholm’de gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı ile olmuştur (SKD Türkiye, 2016, s. 4-5).

1960’lı yıllardan itibaren çevrecilik hareketlerinin yoğunlaşması ve derinleşmesiyle merkezi bir konuma gelmiş olan sürdürülebilirlik kavramı (Tekeli & Ataöv, 2017, s. 4) 1987 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun Brundtland Raporu ile dünya kamuoyunun dikkatlerini üzerine çekmiştir. “Ortak Geleceğimiz” başlığını taşıyan bu raporda “insanlığın gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama

yeteneğinden ödün vermeden, günümüzün ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gelişimi sürdürülebilir kılma yeteneğine sahip olduğuna” vurgu yapılmaktadır (*World Commission on Environment and Development*, 1987). Raporda dile getirilen temel endişe; kalkınma ile çevre arasındaki uyumsuzluk ve kalkınma için çevrenin feda edilmesi konularına ilişkindir (Hamamcı, 1992, s. 289). 1972 yılında Büyümenin Sınırları raporu ile sıfır büyüme önerilmişken, Brundtland Raporunda “sosyal eşitlik, ekonomik büyüme ve çevresel koruma” dengesi içinde büyümenin niteliğindeki iyileştirmeler ile devam edebileceği ifade edilmiştir. 1992 yılında Rio de Janeiro’ da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, çevre hareketlerine ilişkin bir milat kabul edilmektedir. Yeryüzü Zirvesi olarak adlandırılan bu konferansta sürdürülebilir kalkınma için bir yol haritası çizilmiştir. Yeryüzü Zirvesi, sürdürülebilir kalkınmayı *leitmotiv (ana motif, tema)* olarak benimseyerek çevre ve kalkınma arasında bir denge kurulması gereğini vurgulamıştır (Bartelmus, 1994).

21. yüzyılın en önemli konularından biri olan sürdürülebilir kalkınma, hem felsefi bir temel hem de pragmatik bir yaklaşım sunan birçok disiplini kapsayan bir kavramdır. Ekonomik kalkınma ve çevre korumayı tek bir sistemde birleştirdiği için geniş bir yelpazeden oluşmaktadır (Schmandt & Frontmatter, 2000). Sürdürülebilir kalkınma, çevre sermayesini tüketmeden her büyüklükteki yerleşim alanlarında insan ihtiyaçlarını karşılamaktır (Satterthwaite, 1997, s. 1682).

Bugün Dünya, sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutunda da (*ekonomik, sosyal ve çevresel*) zorluklarla karşı karşıyadır. 1950’lerde 2,5 milyar olan Dünya nüfusu bugün 7,5 milyarı geçmiş bulunmaktadır. İlk kez 2007 yılında %50’yi bulan kentsel nüfus oranı ise 2018 yılında %55’i geçmiştir (data.worldbank.org). 2007 yılından bu yana, yarısından fazlasının kentsel merkezlerde yaşamakta olduğu Dünya nüfusunun, 2050 yılına kadar %70’i aşacağı tahmin edilmektedir (United Nations, 2013). Nüfus fazlalığı, başta altyapı ve hizmet tikanıkları ile kaynakların tükenmesi olmak üzere pek çok soruna sebep olmaktadır (Keleş, 2015, s. 64). Kentlerin hızla büyümesi ve sonucunda fiziksel ve sosyal kaynakların orantısız tüketimi, Birleşmiş Milletler tarafından insanlık için en büyük zorluk olarak değerlendirilmektedir (BSI, 2014, s. 1).

Dünya nüfusunun %55’ini barındıran, dünya yüzölçümünün de %3’ünü kaplayan kentler, dünyadaki CO₂ emisyonlarının %70’inden fazlasından sorumludur (WWF).

2030'a kadar küresel enerji ve su talebinin sırasıyla %40-50 oranında artması beklenmektedir. Kentsel alanlarda, sıcak hava dalgaları, ağır yağışlar ve kuraklıklar gibi iklim değişikliği etkileri birbirlerini bir araya getirerek afet risk yönetimini daha karmaşık hale getirebilmektedir. Fiziksel olarak yayılmacı bir karaktere sahip olan 21. yüzyıl kentlerinin (Tutulmaz, 2012, s. 104), gelişmekte olan ülkelerde, 2000-2050 yılları arasında, kentsel yoğunluklardaki yılda %1 düşüş ile kentsel arazi alanını dört katına çıkacağı tahmin edilmektedir. Artan nüfuslarını karşılamak için sürekli artan bir toprak talebiyle karşı karşıya olan kentler, daha fazla insana daha fazla hizmet sunmaktan sorumlu olmaktadır. Ancak kentler bunu sağlayabilmek için genellikle yeterli kaynağa sahip olamamaktadır (Wahba, Santos, & Olariu, 2019). Son 20 yılda devam eden kentsel sorunlar, kentsel büyüme, aile modellerindeki değişiklikler, gecekondu mahallelerinde ve gayri resmî (yasal olmayan) yerleşim yerlerinde yaşayan kent sakinlerinin sayısının artması ve kentsel hizmetlerin sağlanması sorununu içermektedir. Ortaya çıkan kentsel sorunlar arasında iklim değişikliği, dışlanma, eşitsizlik, güvensizlik ve uluslararası göçte artış bulunmaktadır (UN HABITAT, 2016).

Gelecekte insanlığı tehdit edecek dört baskın faktörün nüfus artışı, tüketimin artması, atık (özellikle CO₂) üretiminin artması ile flora ve faunanın giderek daha hızlı ve daha fazla tükenmesi olacağı tahmin edilmektedir. Kentlerdeki bu zorlukların yönetilmesinde "sürdürülebilir kentleşme" bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Tezangi, 2014, s. 197).

Kentsel alanların sürdürülebilir gelişimi için politika çerçevesi, kamu ve özel kaynakları harekete geçirmek için yerel, ulusal ve küresel topluluklar ve ortaklıklar arasında çok düzeyli bir işbirliğini gerektirmektedir. Bu süreçte demokratik meşruiyet ve paydaşlara danışma önemlidir. Kentsel alanların sürdürülebilir gelişimi, arazi kullanımı, gıda güvenliği, istihdam yaratma, ulaşım altyapısının geliştirilmesi, biyolojik çeşitliliğin korunması, su tasarrufu, yenilenebilir enerji kaynağı, atık ve geri dönüşüm, eğitim, sağlık ve barınma hizmetleri ile ilgili konularda entegrasyon ve koordinasyonu gerektirmektedir. Teknoloji bu süreçte, kesinlikle önemli bir role sahiptir (United Nations, 2013).

Endüstri toplumu, teknolojik gelişmelerin üretim süreci ve ekonomiye etki etmesi ve paralelinde tarıma dayalı geleneksel toplum yapısının çözülmesiyle ortaya çıkmıştır.

Endüstri toplumuna geçişle birlikte işyeri ile konut birbirinden ayrılmış ve evden işe, işten eve şeklinde bir trafik akışı oluşmuştur.

Buharın keşfi, su ve buhar gücünün kullanılmasıyla üretim süreçlerine makine gücünün dahil olduğu 18. yüzyılın sonlarında tarım ekonomisinden sanayi ekonomisine geçilmiştir. Bu gelişmelerle yaşanan ilk sanayi devrimi Endüstri 1.0 olarak adlandırılmaktadır. Temelleri 20. yüzyılın başlarında atılan ikinci sanayi devrimi elektrik ve petrolün üretim süreçlerinde enerji kaynağı olarak kullanılmasıyla seri üretime geçişle birlikte gerçekleşmiştir. Endüstri 2.0 dönemi “teknoloji devrimi” olarak da adlandırılmaktadır. 1970’lerden itibaren bilginin üretim süreçlerine dahil olmasıyla “dijital devrim” gerçekleşmiş ve Endüstri 3.0 dönemine girilmiştir. Bu dönemde yazılım teknolojilerinin gelişmesi ve makinelerin değişime uğramasıyla üretim süreçleri otomatikleşmiş; sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş gerçekleşmiştir (Genç, 2018, s. 237-238). Bugün “Yeni Sanayi Devrimi” ya da “Dördüncü Sanayi Devrimi” olarak adlandırılan Endüstri 4.0 dönemi, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle üretim sistemlerinin dijital dönüşümünü ifade etmektedir. 2011 yılında ilk kez resmî belgelerde yer alan Endüstri 4.0’ın temeli, endüstriyel üretim süreçlerinin her biriminin karşılıklı iletişim halinde olabilmesine, verilere gerçek zamanlı olarak erişilebilmesine ve verilerden maksimum katma değer sağlanabilmesine dayandırılmaktadır (Pamuk & Soysal, 2018, s. 2-3). Yaklaşık 300 yıl içerisinde, buhar gücüyle çalışan mekanik sistemlerin kullanıldığı sanayi siber fiziksel sistemlerin yer aldığı bir sisteme evrilmiştir (TÜBİTAK, 2016, s.1).

Şekil 2: Endüstri Devrimleri

Kaynak: (TÜBİTAK, 2016, s.1)

Günümüzde insanlığın teknolojinin sağladığı olanaklara sahip olmasıyla, endüstri toplumuna geçişin sebep olduğu köklü değişim ve dönüşümlere benzer bir süreç yaşanmaktadır. Kentlerin tarihsel süreç içindeki gelişimi incelendiğinde, teknolojinin her aşamada kentsel mekanları etkilediği görülmektedir (Meşhur, 2012, s. 31).

Küresel kentleşme eğilimi, beraberindeki zorlukları yönetmede daha akıllı yollar bulmak için aciliyet yaratmaktadır. 1990'lerden beri, kentlerin doğa ve insan üzerinde bıraktıkları olumsuz etkilerin en aza indirilmesi, hızla artan nüfus ve kentleşme baskısının hafifletilebilmesi ve daha yaşanılabilir kentler yaratabilmek için ortaya çıkan planlama yaklaşımları içinde “akıllı kent” yaklaşımı birçok yaklaşımın temel niteliklerini kapsamaktadır (Sınmaz, 2013, s. 77). Akıllı kentler, sürdürülebilir kaynak yönetimi, enerji verimliliği ve vatandaş katılımı gibi sürdürülebilirliğin önemli yönlerini vurgulamaktadır. Sakinlerinin hem yaşam kalitesini hem de erişilebilirliğini arttırmak için bilgi teknolojisini kullanan akıllı kentler, vatandaş katılımını teşvik ederek, sürdürülebilirlik için yenilikçi ve akıllı çözümler geliştirerek, kent sistemlerinde verimliliği artırarak, şeffaf ve kapsayıcı bir yönetim sistemi benimseyerek sürdürülebilirlik sorununa ilişkin önemli bir potansiyeline sahiptir (Basiri, Azim, & Farrokhi, 2017, s. 80-81).

Akıllı kentlerin, hızlı kentleşmenin yarattığı zorluklara ve fırsatlara bir yanıt olarak ortaya çıktığı ve akıllı kentlerin sürdürülebilir kalkınmayı ilerlettiği görüşleri, literatürde yaygın olarak yer almaktadır (Estevez, Lopez, & Janowski, 2016). Avrupa Birliği, benimsediği büyüme anlayışında “akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı” kavramlarını vurgulamaktadır (European Union, 2010, s. 5). Akıllı ve sürdürülebilir kent kavramları birbirine bağlıdır ve çoğu zaman akıllı kentler sürdürülebilir kentlerle benzer hedefleri paylaşmaktadır. Akıllı kent kavramına artan ilgi ve kentleşmeyle ilgili zorlukları çözme ihtiyaçları (Ahvenniemi, Aapo, Pinto-Seppa, & Airaksinen, 2017, s. 234) neticesinde, son yıllarda akıllı sürdürülebilir/sürdürülebilir akıllı kentler kavramları ön plana çıkmaktadır (Estevez, Lopez, & Janowski, 2016) (Bibri & Krogstie, 2017, s. 183) (ITU, 2019). Habitat III kapsamında, “dijitalleşme, temiz enerji ve teknolojilerin yanı sıra yenilikçi ulaşım teknolojilerinden yararlanan akıllı bir kent yaklaşımının benimsenmesi, böylece kent sakinlerine daha fazla çevre dostu seçeneklerin sunulması, sürdürülebilir

ekonomik büyümenin artırılması ve hizmet sunumunun iyileştirilmesi” taahhüt edilmektedir (United Nations, 2017).

Avrupa Birliği, akıllı kentleri daha iyi kaynak kullanımı ve daha az emisyon için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasının ötesinde değerlendirmektedir. AB için akıllı kent; daha akıllı kentsel ulaşım ağları, iyileştirilmiş su temini ve atık bertaraf tesisleri, binaları aydınlatmak ve ısıtmak için daha verimli yollar, daha etkileşimli ve duyarlı bir kent yönetimi, daha güvenli kamusal alanlar ve yaşlanan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanması gibi pek çok amaca hizmet etmelidir (*ec.europa.eu*).

Günümüzde artan nüfus, kentleşme oranı, yetersiz altyapı ve kentsel hizmetler, iklim değişikliği gibi pek çok sorunla baş etmek zorunda olan kentlerimizde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için akıllı kent yaklaşımı bir zorunluluk haline gelmiştir. Henüz benimsenmiş ortak bir tanımı olmayan akıllı kent kavramı, çalışmanın bundan sonraki bölümünde incelenmiştir.

1.3. AKILLI KENTLER

1.3.1. AKILLI KENTİN TANIMI

Herkes tarafından benimsenmiş ortak bir tanımı olmayan akıllı kent kavramının kökenleri, kentsel planlama için yeni politikaları savunan 1990'ların sonlarındaki akıllı büyüme hareketine dayandırılmaktadır (Basiri, Azim, & Farrokhi, 2017, s. 72). 2005 yılından beri çeşitli teknoloji şirketlerince kullanılmakta olan akıllı kent kavramının (Harrison & Donnelly, 2011, s. 2), Avrupa Birliği Araştırma ve Teknolojik Gelişim İçin Yedinci Çerçeve Programına dahil edilmesi sonucunda kavramın görünürlüğü artmış ve kavram yaygınlaşmıştır (Vanolo, 2014, s. 888)

Nispeten yeni ve gelişen yapıda olan akıllı kent kavramının, birçok faktörü içeren karmaşık yapısı sebebiyle ortak bir tanımı bulunmamaktadır. Akıllı kentlerle ilgili geniş bir literatür bulunsa da teknolojidaki ilerlemelere paralel olarak akıllı kentlere ilişkin yaşanan gelişmeler, akademik analizinden daha hızlı gerçekleşmektedir (Bennett, Bustamante, & Medrano, 2016). Akıllı kentin ne olduğu, ana unsurları ve sınırları hakkında kabul edilen kapsamlı bir tanım henüz bulunmamaktadır. Akıllı kenti tanımlamanın zorluğu esas olarak iki hususla ilgilidir. Birincisi; “akıllı” sıfatına atfedilen anlama bağlı olarak kavramın içeriğinin değişmesidir. “Akıllı” kelimesinin anlamlarına bağlı olarak çeşitli akıllı kent tanımları benzeşmektedir ya da farklılaşmaktadır. Bilgi kenti, her yerde bulunan kent, sürdürülebilir kent, dijital kent, kablolu kent gibi akıllı kentin tanımıyla örtüşen birçok tanım vardır; ancak henüz hiçbiri evrensel olarak kabul edilmemiştir. İkincisi; “akıllı kent” etiketinin bulanık bir kavram olması ve birbirine uymayan şekillerde kullanılmasıdır. Bazı özellikleri sebebiyle kendilerini akıllı kent olarak tanımlayan birçok kent olmasına rağmen bir standardı bulunmamaktadır (Cocchina, 2014, s. 13-18).

Tablo 1: Akıllı Kent Tanımı ile Örtüşen Kent Tanımları

Kavram	Tanımı	Referans
Kablolu Kent (<i>Wired City</i>)	Kentlerin tam anlamıyla kablo döşenmesi yoluyla bağlanabilirliği anlamına gelmektedir.	Hollands

Sanal Kent (Virtual City)	Kentlerin dijital olarak temsili ve gösterimine odaklanmaktadır.	Schuler
Her yerde bulunan/ Yaygın Kent (Ubiquitous City)	Dijital kent konseptinin bir başka uzantısıdır. Bir kent ya da bölgede bilgi teknolojisinin her yerde mevcut olmasını ifade etmektedir.	Anthopoulos et al.
Zeki Kent (Intelligent City)	Öğrenme ve yenilik yapma kapasitesi yüksek olan kentlerdir.	Komninos
Bilgi Kenti (Information City)	Yerel topluluklardan resmi ve gayri resmi bilgi toplayan ve web portalları aracılığıyla halka ileten dijital ortamlara bilgi kentleri denmektedir.	Anthopoulos et al.
Dijital Kent (Digital City)	Geniş bant iletişim altyapısını esnek, hizmet odaklı bilgi işlem sistemleri ile birleştiren bir alanı ifade etmektedir. Bu yeni dijital altyapılar, belirli bir bölgedeki vatandaşlar, tüketiciler ve işletmeler için daha iyi hizmetler sunmaya çalışmaktadır.	Komninos
Akıllı Topluluk (Smart Community)	Mahalleden çok ilçeli bölgeye kadar değişen bir coğrafi alandır. Bu coğrafi alanın sakinleri, kuruluşları ve yönetim kurumları, bölgelerini önemli şekillerde dönüştürmek için bilgi teknolojilerini kullanmaktadır. Ayrı ayrı hareket eden bireysel gruplar yerine hükümet, sanayi, eğitimciler ve vatandaş arasında işbirliği tercih edilir.	California Institute
Bilgi Kenti (Knowledge City)	Bilginin sürekli yaratılmasını, paylaşılmasını, değerlendirilmesini, yenilenmesini ve güncellenmesini teşvik ederek bilgiye dayalı bir gelişimi hedefleyen bir kenttir. Vatandaşların bilgi paylaşım kültürünün yanı sıra kentin uygun tasarımı, BİT ağları ve altyapıları bu etkileşimleri desteklemektedir.	Ergazakis
Öğrenen Kent (Learning City)	“Öğrenme” terimi, hem bireysel hem de kurumsal öğrenmeyi kapsamaktadır. Bireysel öğrenme, bireylerin resmi veya gayri resmi olarak bilgi, beceri ve kavrama gücü edinmesini ifade etmektedir. Genellikle ilköğretim ve eğitimi değil, yaşam boyu öğrenme kastedilmektedir. Bireyler öğrenerek daha iyi ücretler ve istihdam olanakları kazanırken, toplum daha esnek ve teknolojik bir iş gücüne sahip olarak faydalanmaktadır.	OECD

Sürdürülebilir Kent (<i>Sustainable City</i>)	Karbondioksit emisyonlarını azaltmak, verimli enerji üretmek, bina verimliliğini artırmak için teknolojiyi kullanan kenttir. Temel amacı yeşil bir kent olmaktır.	Batagan
Yeşil Kent (<i>Green City</i>)	Ekonomik kalkınmayı desteklerken aynı zamanda sera gazı emisyonlarını ve kirliliği azaltan, atığı ve doğal kaynakların verimsiz kullanımını en aza indiren, biyolojik çeşitliliği koruyan, yeni bir paradigma olan Yeşil Büyüme'yi takip etmektedir.	OECD

Kaynak: (Cocchina, 2014) (Dameri & Cocchia, 2011)

Söz konusu tanımlarda görüldüğü gibi dijital kent; sanal kent, kablolu kent, her yerde bulunan kent gibi birçok “akıllı” anlamını da içermekte, dolayısıyla diğer tanımları kapsamaktadır. Akıllı kentin kavramsal akrabaları dijital kent, zeki kent, sanal kent, her yerde bulunan kent ve bilgi kentini içeriyor olsa da, önemli miktarda faaliyet dijital kent adı altında birleştiği için günümüzün akıllı kentlerini dijital kentlerin halefi olarak görmek doğal görünmektedir (Ishida, 2017, s. 1151-1152). Cocchia (2014), yaptığı literatür analizi sonucunda akıllı kent ve dijital kent kavramlarının, bir kentin akıllılığını belirtmek için literatürde en çok kullanılan terminolojiler olduğu sonucuna varmıştır (Cocchina, 2014, s. 13).

Dijital kent bazen BİT altyapılarına dayanan bir akıllı kent olarak kabul edilmektedir. Çünkü akıllı kent stratejilerini desteklemek için kullanılan en önemli teknolojilerden biri bilgi ve iletişim teknolojileridir. Bir kenti akıllı yapan şey; faydalı ve gerekli kent süreçleri, faaliyetleri ve hizmetlerinin etkinliğini ve verimliliğini optimize etmek için BİT kullanılmasıdır (Schaffers, ve diğerleri, 2011). Kentsel sermayenin önemli itici güçleri olarak beşerî sermaye, eğitim, sosyal ve ilişkisel sermaye ve çevresel çıkarların rolü üzerine de pek çok vurgu yapılsa da odak noktası BİT altyapısının rolü üzerinde görünmektedir (Caragliu, Bo, & Nijkamp, 2009, s. 47).

Akıllı kent konsepti kavramsal akrabalarının evrildiği son nokta olarak görülmektedir. Bu konuyla akıllı kent, kavramsal akrabalarını kapsamaktadır. Hem altyapı gibi geleneksel sistemler hem de sanallaştırma, sensör ağları gibi yeni teknolojilerden kaynaklanan karmaşık bir sistem olarak akıllı kente “sistemlerin sistemi” de

denilmektedir (ISO/IEC JTC 1, 2014, s. 13). Akıllı kentlere ilişkin yapılan tanımların çoğu “kentlerin ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlarıyla ilgili sürdürülebilirlik zorluklarını, akıllı teknolojilerin ve verinin kullanımı yoluyla” çözmeyi amaçlamaları konusunda örtüşmektedir (Benli & Gezer, 2016).

Dar anlamda yapılan akıllı kent tanımları, bir teknoloji etmeni ve sağlayıcısı olarak bilgi ve iletişim teknolojilerine odaklanırken, daha geniş tanımlar sürdürülebilirliği, yaşam kalitesini ve kentsel refahı artırmak için sosyal katılımın kullanılması gibi sosyo-ekonomik, yönetim ve çok paydaşlı yönleri de içermektedir. Akıllı kent kavramının evrimi, teknolojilerin, sosyal ve ekonomik faktörlerin, yönetim düzenlemelerinin, politika ve ticari faktörlerin karmaşık bir karışımı tarafından şekillendirilmektedir. Bu nedenle akıllı kent konseptinin uygulanması, her kentin kendine özgü politikalarına, hedeflerine, finansmanına ve kapsamına bağlı olarak çok çeşitli yollar izlemektedir (European Parliament, 2014, s. 17-21).

Söz konusu kavramlar birbirleri ile çelişmemekte, aksine birtakım ortak özellikleri sebebiyle örtüşmektedir. Pardo ve Nam, bu tanımları bazı tekrarlanan, paylaşılan özelliklere bağlı olarak boyutlar halinde düzenlemektedir. Bu boyutlar (Cocchina, 2014, s. 18);

- Teknoloji Boyutu: Bir kent içindeki yaşamı ve işi ilgili şekilde iyileştirmek ve dönüştürmek için altyapıların kullanılmasına dayanmaktadır. Bu boyut dijital kent, sanal kent, bilgi kenti kablolu kent, yaygın kent ve zeki kent hakkındaki kavramları içermektedir.
- İnsan Boyutu: İnsanlara, eğitime, öğrenmeye ve bilgiye dayanmaktadır, çünkü onlar akıllı bir kent için temel itici güçlerdir. Bu boyut öğrenen kent ve bilgi kenti ile ilgili kavramları içermektedir.
- Kurumsal Boyut: Yönetişim ve politikaya dayanmaktadır, çünkü paydaşlar ve kurumsal hükümetler arasındaki işbirliği akıllı kent girişimlerini tasarlamak ve uygulamak için çok önemlidir. Bu boyut akıllı topluluk, sürdürülebilir kent ve yeşil kent ile ilgili kavramları içermektedir.

Kentlerin akıllı olarak nitelendirilmelerinde büyük veri, nesnelerin interneti, mobil cihazlar, bulut bilişim gibi teknolojiler oldukça önemli bir konumdadır. Ancak akıllı

kentlerin başarılı olabilmesi teknolojik yeniliklere ek olarak “katılımcı ve şeffaf bir yönetimi benimsemesi, yeterli su kaynağı, yeşil alan ve tarım arazisi ile sürdürülebilir enerji kaynaklarına sahip olması” ile doğru orantılıdır (Örselli & Akbay, 2019, s. 230-232). Özetle kentlerde yaşayacak olan nüfus oranının 2050’de %70’i aşacağı kentleşme öngörüsünden doğan akıllı kent, 1990’ların sonlarından beri, akademinin, endüstrinin ve hükümetlerin kentleri “yenilik temelli sürdürülebilir alanlara” dönüştürme amaçları sonucunda ortaya çıkan bir alana dönüşmüştür. Bugün akıllı kent için yaygın olarak; insanlar, yönetim, hareketlilik, ekonomi, çevre ve yaşam açısından kentsel performansı artırmayı amaçlayan ve yenilikçilikle ilgili bir tanım yapılmaktadır (Anthopoulos , 2015).

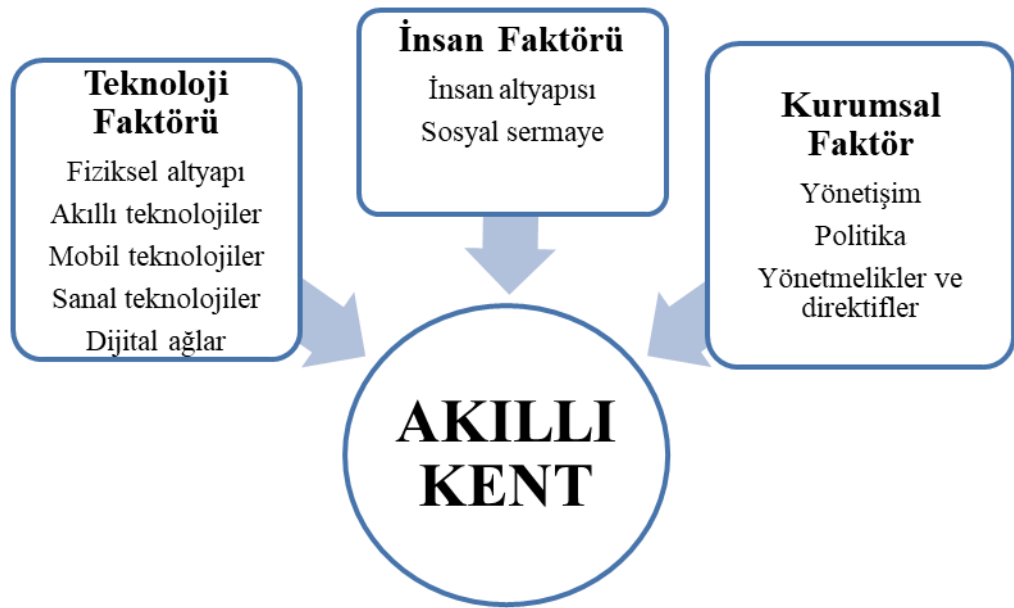
1.3.2. AKILLI KENTLERİN TEMEL BİLEŞENLERİ

Akıllı kentlerin, dünya çapında sayıları giderek artan kentleri daha verimli, teknolojiyi yakından takip eden, daha bağlı/kablolu hale getirmenin yanı sıra vatandaşların yaşam kalitesini iyileştirebilme potansiyeline de dikkat çekmekte olan Boyd Cohen, akıllı kentleri üç aşamada incelemektedir. Bunlardan ilki, çok uluslu teknoloji şirketleri liderliğindeki teknoloji odaklı “Akıllı Kent 1.0 Modeli” dir. Teknolojinin baskın bir şekilde vurgulandığı bu modelde teknoloji çözümlerinin sonuçları veya vatandaşların yaşam kalitesine etkileri geri planda kalmıştır. Anthony Townsend akıllı kentlerin 1.0 Modelini, teknoloji odaklı fütüristik kentsel vizyonun, kentlerin vatandaşlarıyla nasıl etkileşime girdiğine ilişkin dinamiği kaçırdığını savunarak eleştirmektedir. Teknoloji destekli “Akıllı Kentler 2.0 Modeli” teknoloji sağlayıcılarından ziyade kentlerin liderliğinde ortaya çıkmıştır. Bu aşama, kent yöneticilerinin giderek yaşam kalitesini iyileştirmek için teknoloji çözümlerine odaklanmasıyla 1.0 Modeli’ nin evrilmesi sonucunda gerçekleşmiştir. “Akıllı Kentler 3.0 Modeli” ise vatandaş katılımlı son aşama olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentlerin 1.0 Modelinden 3.0 Modeline evrilmesi, kentlerin vatandaşlarına hizmet yararlanıcıları (hatta müşteriler) gibi davranmasından vatandaşların yaşam kalitesinin artırılmasında aktif olarak rol alan katılımcılara dönüşmesiyle gerçekleşmektedir (Cohen, 2015).

Akıllı kentlerin boyutlarına ilişkin literatür, teknolojinin baskın rolüne odaklanmış olsa da (Bennett, Bustamante, & Medrano, 2016) akıllı kentin “teknoloji, insanlar ve

kurumlar” olarak üç boyutu bulunmaktadır (Nam & Pardo, 2011, s. 284). Komninos (2008) ise, akıllı kenti “insanlar, kent nüfusunun kolektif zekası ile dijital alanlar ve yapay zeka” olarak üç boyutta tanımlamaktadır (Komninos, 2008, s. 122-123).

Şekil 3: Akıllı Kentlerin Üç Faktörü

Kaynak: (Nam & Pardo, 2011, s. 286) (European Parliament, 2014, s. 29)

Herhangi bir kentin akıllı olduğuna ilişkin iddia, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımından başka bir şeye dayandırılmalıdır (Allwinkle & Cruickshank, 2011, s. 2). Akıllı kent girişimleri teknolojinin geliştirilmesi ve uygulanmasından öte bir amaç taşımaktadır. Bu sebeple akıllı kentler teknolojinin yanı sıra eğitim ve sosyal sermaye gibi insani/sosyal faktörleri, paydaşların ve fon sağlayıcıların rolünü çevreleyen kurumsal faktörleri de içermektedir. Akıllı kentlerin üç temel bileşeni içinde en fazla vurgu teknolojiye yapılmaktadır. Akıllı kentlerde, kentteki kolektif akıldan yararlanmak amacıyla kentin fiziksel altyapısı, bilgi teknolojileri altyapısı, sosyal altyapısı ve işletme altyapıları birbirine bağlanmaktadır (Harrison, ve diğerleri, 2010, s. 2). Bağlayıcı rolüyle teknoloji, insanlar, kurumlar ve kentsel hizmetler arasında doğrudan bir etkileşimi mümkün kılmaktadır. Teknoloji bileşeninin her birey, her kurum tarafından

erişilebilir ve kullanılabilir olmasının yanı sıra altyapısının güçlü olması gerekmektedir. Kentsel hizmetlerden faydalanan bir vatandaş olarak, bir kullanıcı ve bir veri sağlayıcısı olarak insan, akıllı kentlerin temel bileşenlerinden biridir. Kurumlar ise akıllı kentin politikasının üretiminde, uygulanmasında, yasal süreçlerinde önemli hale gelmektedir. Ayrıca, insan bileşeni gibi veri sağlayıcısı konumuyla da dikkat çeken kurumsal bileşenin, yönetim, şeffaflık ve işbirliği ilkeleri çerçevesinde faaliyet göstermesiyle akıllı kentlere katkısı maksimum düzeyde olmaktadır.

Akıllı kent stratejileri teknoloji ile değil insanlarla başlamıştır. “Akıllılık” sadece geleneksel altyapıya dijital ara yüzler kurmak veya kent operasyonlarını kolaylaştırmakla ilgili değildir. Aynı zamanda, daha iyi kararlar vermek ve daha iyi bir yaşam kalitesi sunmak için teknoloji ve verileri belli bir amaca yönelik olarak kullanmakla ilgilidir (McKinsey & Company, 2018).

1.3.3. AKILLI KENTLERİN ÖZELLİKLERİ

Kentlerin kendi dinamiklerine göre şekillenen akıllı kentler için belirleyici tek bir faktör ya da şablon bulunmamaktadır (Herzberg, 2017). Akıllı kent kavramının henüz kabul edilen ortak bir tanımı ve konseptin uygulanma şeklinin bir standardı olmasa da akıllı kentlerde olması gereken temel özellikler şöyle sıralanmaktadır (ISO/IEC JTC 1, 2014, s. 5);

- Kent hayatı hakkında artan miktarda veri sağlayabilecek şekilde **araçlarla donatılmıştır**,
- Farklı kaynaklardan ve kent sistemlerinden gelen veriler, kentte neler olup bittiğine dair çok daha fazla bilgi edinmek için kolayca **bir araya getirilebilir**,
- **Veriler** çeşitli formatlarda kolayca sunulabilir ve böylece daha **kolay görselleştirilip erişilebilir**, çok daha kullanışlı hale getirilir,
- Kent hakkındaki **ayrıntılı, ölçülebilir, gerçek zamanlı bilgi** bu sayede her düzeyde mevcut olur; böylece kentin etkili çalışması bağlamında rolünü yerine getirmesi veya hedeflerine ulaşması için herhangi biri ya da teknik sistem tarafından kolayca erişilebilir durumdadır,

- **Analitik ve karar verme sistemleri** kullanılır, böylece gerçek zamanlı karar almayı desteklemek ve gelecekteki gereksinimlerin karşılanmasını sağlayacak etkili eylemlerin tanımlanması için bilgi kent yöneticileri, kent planlamacıları ve vatandaşlar tarafından etkili bir şekilde kullanılabilir,
- Doğrudan insan müdahalesine gerek kalmadan uygun şehir işlevlerinin güvenilir ve etkili bir şekilde sunulmasını sağlamak için **kent otomatikleştirilir**,
- Kent, yenilik ve büyümeyi teşvik edecek, vatandaşların refahını artıracak, dinamik toplulukları mümkün kılacak **işbirliği alanları ağı** özelliğine sahiptir,
- Fiziksel ve dijital dünyalar arasındaki sürekli etkileşim, **karar alma süreçlerinin çok daha açık ve kapsayıcı olmasını** sağlar, böylece vatandaşlar, politika yapıcılar ve işletmeler, kent hayatını herkesin yararına yönetmek için etkili bir şekilde çalışabilir.

ISO'nun akıllı kentlere ilişkin sıraladığı özellikler, kentlerden elde edilecek “veri” üzerinde yoğunlaşmaktadır. Söz konusu özelliklere göre öncelikle kentten verinin elde edilmesini sağlayan altyapılar; veriyi anlamlı hale getiren, analiz edebilen, erişilebilir, anlaşılabilir ve kent yararına kullanılabilir duruma getiren sistemlere sahip olması gerekmektedir. Neticesinde akıllı kentler, vatandaşlara sunulan hizmetlerin daha iyi ve uygun olması, daha iyi bir kent yönetişimi, daha iyi bir yaşam ortamı, daha yeşil, daha insan dostu, daha modern endüstriler, daha akıllı bir altyapı, dinamik ve yenilikçi bir ekonomi gibi faydalar elde edilmektedir (ISO/IEC JTC 1, 2014, s. 5-6). Kentsel yenilik ve dönüşüm girişimleri olarak akıllı kentler, ekonomik yenilenme, sosyal uyum, daha iyi kent yönetimi ve altyapı yönetimi için fiziksel altyapıları, bilgi ve iletişim teknolojilerini, bilgi kaynaklarını ve sosyal altyapıyı kullanmaktadır (Ojo, Dzhusupova, & Curry, 2015, s. 2).

1.3.4. AKILLI KENTLERİN ALANLARI

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, akıllı kent kapsamında 17 alan tanımlasa da (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı) akıllı kentlerin “akıllı ekonomi, akıllı mobilite/ulaşım, akıllı çevre, akıllı insan, akıllı yaşam, akıllı yönetişim” şeklinde altı alanda incelenmesi yaygın olarak benimsenmektedir (European Parliament, 2014, s. 18) (Giffenger, ve diğerleri, 2007, s. 12) (Deloitte & Vodafone, 2016, s. 12).

Şekil 4: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Akıllı Kentlere İlişkin Belirlediği 17 Alan

Kaynak: (Sadioğlu & Dinç, 2020)

Yaygın olarak benimsenmekte ve bir çatı olarak kullanılmakta olan (Giffenger, ve diğerleri, 2007, s. 10) 6 akıllı kent alanından insanlar boyutu, bugün ve gelecekteki gereksinimleri keşfetme ve karşılama açısından önemli bir konumdur. Yaşam kalitesine ilişkin olan akıllı yaşam boyutunun yiyecek, enerji, su gibi çok kapsamlı bir içeriği bulunmaktadır. Temel olarak akıllı ekonomi sürdürülebilir büyüme ve kentin rekabet gücü; akıllı çevre koruma, atık ve emisyon kontrolü ve iklim değişikliğine karşı dayanıklılık; akıllı mobilite ise ulaşım ve trafik yönetimi konu ve hedeflerine yöneliktir. Kentsel fayda ve hizmet kullanılabilirliğinin sağlanması açısından önemli bir konumda olan akıllı yönetim ise diğer alanlardan bağımsız düşünülemeyecek bir boyuttur (Anthopoulos L. , 2015).

Bir akıllı kentte tek bir girişimin bu alanların birçoğunda sınıflandırılması mümkündür. Örneğin; Viyana'daki Seestadt Aspern (yeni inşa edilmiş bir kent bölgesi) gibi bir girişim, konutların enerji rehabilitasyonu, sürdürülebilir hareketlilik ile çevre dostu ve yenilenebilir enerji alanlarında çalışmaktadır (BMI Lab, 2019).

Tablo 2: Akıllı Kentlerin Alanları

Akıllı Ekonomi (Rekabet)	Akıllı İnsanlar (Sosyal ve Beşeri Sermaye)	Akıllı Yönetişim (Katılım)
<ul style="list-style-type: none"> • Yenilikçi ruh • Girişimcilik • Ekonomik imaj ve ticari markalar • Verimlilik • İşgücü piyasasının esnekliği • Uluslararası yerleşiklik • Dönüştürme yeteneği 	<ul style="list-style-type: none"> • Yeterlilik seviyesi • Yaşam boyu öğrenmeye yakınlık • Sosyal ve etnik çoğulculuk • Esneklik • Yaratıcılık • Kozmopolitizm / açık fikirlilik • Kamusal yaşama katılım 	<ul style="list-style-type: none"> • Karar alma süreçlerine katılım • Kamusal ve sosyal hizmetler • Şeffaflık • Siyasi stratejiler ve perspektifler
Akıllı Mobilite (Ulaşım ve BİT)	Akıllı Çevre (Doğal Kaynaklar)	Akıllı Yaşam (Yaşam Kalitesi)
<ul style="list-style-type: none"> • Yerel erişilebilirlik • Ulusal/uluslararası erişilebilirlik • BİT altyapısının kullanılabilirliği • Sürdürülebilir, yenilikçi ve güvenli taşıma sistemleri 	<ul style="list-style-type: none"> • Doğal koşulların çekiciliği • Kirlilik • Çevresel koruma • Sürdürülebilir kaynak yönetimi 	<ul style="list-style-type: none"> • Kültürel olanaklar • Sağlık koşulları • Bireysel güvenlik • Konut kalitesi • Eğitim olanakları • Turistik çekicilik • Sosyal dayanışma

Kaynak: (Giffenger, ve diğerleri, 2007, s. 12)

✓ Akıllı Yönetişim

Kentin tek bir organizma olarak verimli ve etkili bir şekilde işlev görebilmesi için kamusal, özel ve sivil paydaşların birbirine bağlanması ve entegre edilmesini ifade etmektedir. BİT aracılığı ile paydaşların etkileşimi ve işbirliği sağlanmaktadır. Böylece kamu yönetimi süreçlerinin hızlı, doğru, etkin, etkili ve verimli hale getirilmesiyle şeffaflık, katılımcılık ve hesap verebilirlik artmaktadır. Akıllı yönetim ayrıca diğer akıllı özelliklerin bir kısmını veya tamamını düzenleyebilmekte ve entegre edebilmektedir.

✓ Akıllı Ekonomi

Akıllı ekonomi kapsamında günümüzde, BİT' e dayalı üretim süreçleri ve hizmet sunumlarıyla e-iş, e-ticaret gibi yeni modeller ortaya çıkmaktadır. Söz konusu yeni modeller sebebiyle ekonomik süreçlerin geleneksel yöntemleri değişmektedir. Akıllı

ekonomi aynı zamanda fiziksel ve sanal mal, hizmet ve bilgi akışlarıyla yerel ve küresel birbirine bağıllık ile uluslararası yerleşiklik gerektirmektedir.

✓ Akıllı Mobilite

Akıllı mobilite, BİT destekli ve entegre taşımacılık ve lojistik sistemleri ile sağlanmaktadır. Temiz ve motorsuz seçeneklere öncelik verilmesinin yanı sıra farklı ulaşım sistemlerinin entegrasyonu ile hizmet kalitesi artmakta, çevreye olan olumsuz etkiler azalmakta, zaman ve maliyet tasarrufu sağlanmakta ve dolayısıyla da yaşam kalitesi yükselmektedir.

✓ Akıllı Çevre

Akıllı çevre kapsamında BİT aracılığıyla çevresel sürdürülebilirlik amaçlanmaktadır. Akıllı sayaçlar, akıllı şebekeler, kontrol ve izleme sistemleri, akıllı atık yönetimi, akıllı/yeşil binalar, yenilenebilir enerji sistemleri gibi uygulamalar ile karbon salımını azaltmak, kaynakları sürdürülebilir kullanmak ve neticesinde çevrenin, gezegenin korunması hedefiyle hareket edilmektedir.

✓ Akıllı İnsanlar

Beşerî ve sosyal sermayenin ana unsuru ve kent yaşamının odak noktası olan bireylerin (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, s. 12) e-öğrenme yöntemleriyle akıllı kent yaşamına dahil olabilmesidir. Akıllı insanlar, e-becerileri kazanmış, farkındalık, katılım ve yaratıcılık seviyeleri yüksek, yaşam boyu öğrenen özellikleriyle akıllı kentlerin yararlanıcısı olmalarının yanı sıra akıllı kentleri geliştiren konumlarıyla da dikkat çekmektedir.

✓ Akıllı Yaşam

BİT destekli yaşam tarzları, davranış ve tüketim anlamına gelmektedir. Akıllı yaşam aynı zamanda çeşitli kültürel olanaklara sahip, kaliteli konut ve konaklamaya sahip, kültürel olarak canlı bir şehirde sağlıklı ve güvenli bir yaşamı ifade etmektedir. Yüksek düzeyde sosyal uyum ve sosyal sermaye ile bağlantılıdır. Akıllı kentlerde, akıllı yaşam kapsamında günlük hayat kolaylaşmakta, eğitim, sağlık, barınma, güvenlik, kültür gibi temel hizmetlerin kalitesi ve dolayısıyla yaşam kalitesi artmaktadır.

1.3.5. AKILLI KENTLERİN FAYDALARI VE YAYGIN ELEŞTİRİLER

Kent yönetimleri, “ulaşım, iletişim, altyapı, enerji, çevre sorunları ve afetlerle mücadele gibi, günlük yaşamı kolaylaştıracak kamu hizmetlerinin bilgi ve iletişim teknolojileri ile sürdürülebilirliğini sağlamak, zaman ve maliyetini azaltmak ve yaşam kalitesini yükseltmek” amacıyla akıllı sistemlerden yararlanmaktadır (Türkoğlu, 2019, s. 52).

Akıllı kentler, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kentlerin işleyişinin geliştirilebilmesi, verimliliğin ve rekabet güçlerinin artırılabilmesi, yoksulluk, çevre sorunları ve sosyal yoksunluğun ele alınabilmesi gibi pek çok konu hakkındaki fikirlerin bir birleşimi olarak ortaya çıkmıştır. Akıllı kentler sadece kişilere, binalara, trafik sistemlerine hizmet eden rutin fonksiyonları otomatikleştirebilmek açısından değil, verimliliği, hakkaniyetini ve yaşam kalitesini iyileştirmek için gerçek zamanlı olarak kenti izlemeyi, anlamayı, analiz etmeyi ve planlamayı sağlaması açısından önem taşımaktadır (Batty, ve diğerleri, 2012, s. 482-483). Akıllı Kentler Konseyi (*Smart Cities Council*), akıllı kentlerin faydalarını geleneksel kentlerin sorunlarına çözümleri üzerinden anlatmaktadır.

Tablo 3: Akıllı Kentlerin Faydaları

	Problem	Akıllı Kent Çözümleri
Planlama	-Plansızdır ve merkezi değildir. -Maliyet tasarrufu gerçekleştirilememektedir. -Yatırımın ölçeklenebilirliği için potansiyel sınırlıdır.	-Koordineli ve bütünseldir. -Kaynaklar paylaşılabilir. -Maliyet tasarrufu tam olarak gerçekleştirilebilir. -Yatırımlar ölçeklenebilir durumdadır. -Geliştirilmiş kent planlaması ve tahmini yapılmaktadır.
Altyapı	-Verimsiz çalışmaktadır. -Çalışabilmesi için daha fazla para ve kaynak maliyeti gerekmektedir.	-En son teknoloji ile optimize edilmektedir. -Para ve kaynak tasarrufu sağlamaktadır. -Geliştirilmiş hizmet düzeyi sözleşmeleri yapılmaktadır. -Açık standartlar üzerine inşa edilmektedir.
Sistem Operatörleri	-Altyapı koşullarına tahmin ilişkin tahminler yapılmaktadır. -Sorunlara tepki verilmektedir.	-Altyapı koşulları hakkında gerçek zamanlı raporlama sağlanmaktadır. -Sorunlar tahmin edilebilmekte ve

	-Sorunları çözmek için kaynaklar verimli bir şekilde kullanılmamaktadır.	önlenebilmektedir. -Kaynakların daha verimli bir şekilde dağıtılmasına imkân vermektedir. -Bakımı otomatikleştirilmektedir. -Tasarruf sağlanmaktadır.
BİT Yatırımları	-Yatırımlar parça parça ve uyumsuz olarak gerçekleşmektedir. -Sağlanan faydalar yetersizdir. -Ölçek ekonomileri gerçekleştirilememektedir.	-Merkezi olarak planlanmıştır. -Kent kurumlarına ve projelerine dağıtılmaktadır. -Optimum fayda sağlanmaktadır. -Maksimum değer ve tasarruf sağlanmaktadır.
Vatandaş Katılımı	-Vatandaşlarla sınırlı, dağınmık çevrimiçi bağlantı sağlanmaktadır. -Vatandaşlar kent hizmetlerinden en iyi şekilde yararlanamamaktadır.	-Tam ve bireysel çevrimiçi yapı -Vatandaşlar kolayca hizmet bulabilmekte ve kullanabilmektedir. -Vatandaşlar akıllı kent girişimlerine katılabilmektedir. -Hükümet ve insanlar arasında iki yönlü iletişim sağlanmaktadır. -Bireysel, vatandaş odaklı özel hizmetler -Vatandaşlar gerçek zamanlı olarak akıllı kent verilerine katkıda bulunabilmekte, bunlara erişebilmekte ve verileri kullanan uygulamalar sunabilmektedir.
Verilerin Paylaşılması	-Kurumlar ve fonksiyonlar uyumsuzdur. -Kurumlar veri paylaşımını ve girişimlerde işbirliğini nadiren yapmaktadır.	-Kurumlar ve fonksiyonlar entegre ve/veya paylaşımlıdır. -Veriler kurumlar arasında paylaşılmaktadır ve açık standartlar aracılığıyla diğer veri hizmetleriyle daha iyi ilişkilendirilebilmektedir. -Sonuçlar geliştirilebilmektedir. -Maliyetler düşürülebilmektedir.

Kaynak: (Smart Cities Council, 2015, s. 21).

Yollar, köprüler, tüneller, demiryolu / metrolar, havaalanları, limanlar, iletişim, su hatta büyük binalar da dahil olmak üzere tüm kritik altyapılarının koşullarını izleyen ve entegre eden bir kent, vatandaşlarına hizmetleri en üst düzeye çıkarırken kaynaklarını daha iyi optimize edebilir, önleyici bakım faaliyetlerini planlayabilir ve güvenlik özelliklerini izleyebilir. Acil müdahale yönetimi hem doğal hem de insan yapımı

zorluklara odaklanabilir ve hızlı olabilir. Gelişmiş izleme sistemleri ve yerleşik akıllı sensörler ile veriler gerçek zamanlı olarak toplanabilir ve değerlendirilebilir. Böylece kent yönetiminin karar alma süreci geliştirilir (Hall, 2000, s. 1).

Akıllı kentlerin yadsınamaz faydalarına rağmen akıllı kentlere yönelik güçlü bir eleştiri sistemi de ortaya çıkmıştır. Eleştirilerin bazıları akıllı kentlerin potansiyel tehditlerine yönelikken bazıları kentsel problemler ile dijital teknolojiler arasında nedensel bir ilişki olduğu varsayımının reddedilmesine dayandırılmaktadır (Aydın, 2018).

Akıllı kentlere yönelik yoğun olarak yapılan eleştirileri beş grupta toplamak mümkündür (Kitchin, Lauriault, & McArdle, 2015) (McSpadden, 2018) (Çağlayan, 2019);

1. Teknokratik Yönetişim Modeli: Akıllı kentler, kentin öngörülemez, gayri resmi karakteriyle uyumlu olmadığı, gelişimini sağlayan teknolojilerin yeterince kentleştirilmediği (Krivý, 2018, s. 10), teknolojinin uygulanmasının hedef olduğu bir ortama sebep olma (McSpadden, 2018) gibi gerekçelerle eleştirilmektedir. Kentlerin tüm yönleriyle ölçülebilen, izlenebilen ve sorunları teknik olarak çözülebilen bir yapıya sahip olduğunu varsayan teknolojik yönetim biçimlerini benimsemeleri ve teşvik etmeleri sebebiyle teknokratik yönetim modeline benzerliği eleştirilmektedir (Çağlayan, 2019). Literatürde, teknolojik ve teknik çözümlerin üstünde fazla durması ve kentlerin her sorununu çözebileceği yönündeki iddiaları sebebiyle akıllı kentlerin modasını yitirdiğine dair görüşler dahi bulunmaktadır (Aydın, 2018).
2. Yönetişimin Şirketleşmesi: Akıllı kent modeline karşı en önemli eleştirilerden biri de “yararlananın kim olduğu” hakkındaki soru üzerinde yoğunlaşmaktadır. Literatürde yaygın olarak yer alan bu eleştiri; akıllı kentlerin yeni pazar fırsatları olarak büyük kurumsallar tarafından, onların çıkarları doğrultusunda yönlendirilmesine ilişkindir. Kent yönetiminde kilit ortaklar olarak aktif bir şekilde rol almaya başlayan dijital teknoloji ve danışmanlık şirketlerin politik yapılar, yerel kültür gibi konuları göz önünde bulundurmaksızın paket çözümler sunmaları eleştirilmektedir (Çağlayan, 2019). Kentsel rekabet olgusunun ön plana çıkmasıyla bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısı sağlayıcı işletmelerin önderlik ettiği akıllı kent modelinde teknolojik boyuta odaklanılmakta, kentin

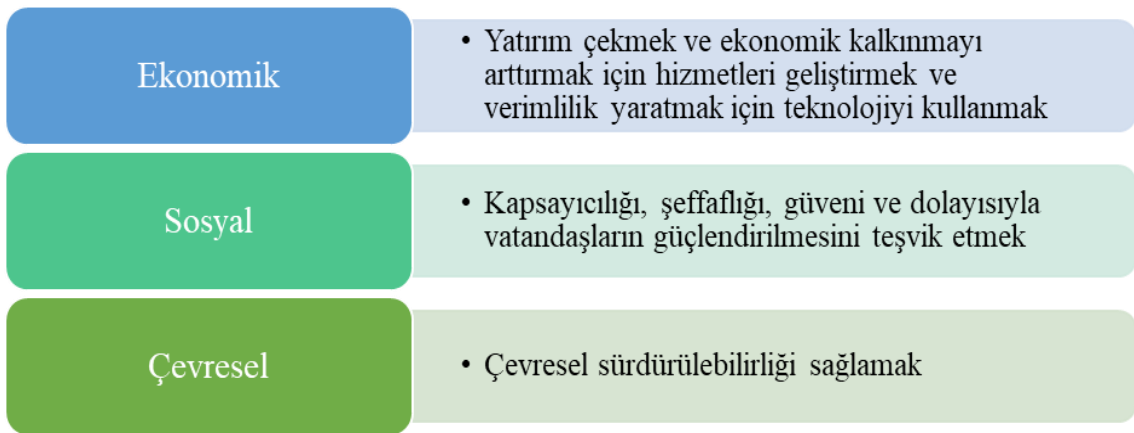
mekân ve insan kapasitesinin değerlendirilmesinden giderek uzaklaşmaktadır (Ateş & Önder, 2019, s. 48). Colding ve Barthel (2017) akıllı kent modelinin vatandaşların çıkarlarıyla ne kadar uyumlu olduğunu belirsiz olarak değerlendirirken, Poole (2017) vatandaşların rolüne ilişkin “özel şirketler tarafından para kazanılan bir kentsel veri tabanına gönüllü ve ücretsiz olarak bilgi sağlama” yönündeki endişelerini belirtmektedir (Colding & Barthel, 2017, s. 98) (Poole, 2017).

3. Dış Müdahalelere Açık ve Kırılgan Kentsel Sistemler: Kent yönetimleri, özel sektör temsilcileri ve vatandaşların güvenlik, mahremiyet, verilerin başkalarının para kazanması amacıyla ya da kötüye kullanılması gibi sebeplerle veri paylaşmaktan çekinmeleri yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak akıllı kentlerin hizmetleri, altyapıları izlemek, analiz etmek ve yönetmek için veriye ihtiyacı vardır. Kolayca dağıtılan, paylaşılan verinin her yerde kullanılması sonucunda teknolojik arızalar, güvenlik saldırıları gibi pek çok sorun gündeme gelmektedir. Bu gibi durumlarda kent bir “teknolojik afet” durumuyla karşı karşıya kalma tehlikesi taşımaktadır (Türkoğlu, 2019). Henüz bir kentin elektriğini bir ay boyunca kesen büyük bir olayın yaşanmadığını söyleyebilirsek de birçok siber güvenlik uzmanı bunun “yaşanacağını” belirtmektedir (McSpadden, 2018).
4. Gözetim Devleti, Profilleme ve Sosyal Sınıflandırma: Rutin olarak toplanmakta olan veriler giderek veri ticaretinde önemli bir meta haline gelmektedir. Bu veriler polis teşkilatlarınca devlet güvenliği için incelenmektedir. Bu durumda vatandaşların “sürekli” izlenmesi sebebiyle “panoptik gözetim devleti” (Kitchin, Lauriault, & McArdle, 2015) eleştirisi yapılmaktadır. Geniş çaplı veri takibi ve 360° gözetimin sonucunda “kestirimci olarak sosyal sınıflandırma”, akıllı kentlere yöneltilen eleştirilerden biri olarak ortaya atılmaktadır (Çağlayan, 2019). McSpadden (2018), teknolojinin gerçekten işe yaradığından çok emin olma eğilimimiz nedeniyle teknolojik cihazların sorunlu bir profilleme modeline dayandığını eleştirmektedir. Krivý (2018), Deleuze’ nin kontrol toplumuna atıf yaparak akıllı teknolojinin, kullanıcılar arasında diyalog kurmak yerine onları yönetmek için kullanılacağına ilişkin endişelerini ifade etmektedir (Krivý, 2018, s. 10).

Kavramsal ve uygulamaya yönelik geçmişi çok yakın bir zamana dayansa da akıllı kentler “ütopik teknolojik planlama” (Albert, 2019) vaatlerine ek olarak başarısızlıklarıyla da çoğu eleştirmenin gündeminde yer almaktadır. Ancak günümüzde tüm eleştirel bakış açılarının karşısında Akıllı Kent 3.0 ve hatta kentlerdeki akıllı büyümenin birçok aşamasında dijital teknolojinin ve verilerin kullanılmasının hiç yer almadığı bir “dördüncü dalga”nın (Aydın, 2018) ortaya çıktığı belirtilmektedir. Dördüncü dalganın da etkisiyle akıllı kentlerin ekonomik hedef ve faydalarına ek olarak, önceki süreçlerde geri planda kalan sosyal ve çevresel hedef ve faydalar daha görünür duruma gelmiştir.

Şekil 6: Akıllı Kentlerin Temel Hedef Alanları

Kaynak: (Future Cities Catapult, 2017, s. 15)

Ekonomik kalkınmadan yaşam kalitesini iyileştirmeye kadar geniş hedeflerle tanımlanan akıllı kent vizyonları görülmektedir. Ana hedefleri ekonomik, sosyal ve çevresel olarak üç başlık altında toplamak mümkündür (Future Cities Catapult, 2017, s. 15). BİT’ in kullanılması zorunlu olmasa da her zaman “destekleyici” rolüyle (Bosch, 2017) önemli konumda yer almaktadır. Akıllı vatandaşların merkezde olduğu Akıllı Kent 3.0 Modeline ek olarak, literatürdeki haklı eleştiri ve kaygılara yönelik iyileştirme ve güçlendirmelerle akıllı kent sistemlerinin işlerliğini sürdürülebilir kılmak mümkün görünmektedir.

Yerel ve ulusal hükümetler, yerel ekonomiyi teşvik etmek, kent hizmetlerini optimize etmek, vatandaşlarıyla kesintisiz bir diyalog oluşturmak, vatandaşların alışkanlıklarını ve ihtiyaçlarını anlamak için yeterli veri toplamak amacıyla dijital dönüşüme yanıt vermeli ve bu dönüşümden yaralanmanın yollarını aramalıdır. Günümüzde akıllı kent

uygulamaları “doğal kaynakların korunması, sürdürülebilirlik, çevre duyarlılığı, bilgi teknolojilerinden yararlanma, enerji verimliliği” gibi konular ile ilişkilendirilerek, bir tercihten ziyade bir zorunluluk olarak ifade edilmektedir (Toçoğlu, 2017). Akıllı kentlerin faydaları; içinde bulunduğumuz çağın ve üzerinde yaşadığımız dünyanın sorunlarına çözümler getirerek ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğe doğrudan katkı yapması şeklinde özetlenebilir. Akıllı kentlerin amaçları ve faydalarından hareketle “sınırlı kaynaklarını daha etkin, daha verimli kullanmak için bilgi ve iletişim teknolojilerine yatırım yapan, bu yatırımlar sonucunda tasarruf eden, bu tasarruf ile sağladığı hizmet ve yaşam kalitesini yükselten, doğada bıraktığı karbon ayak izini azaltan, çevreye ve doğal kaynaklara saygılı, tüm bunları yenilikçi ve sürdürülebilir yöntemlerle yapan kentler” (Eczacıbaşı, 2018) şeklinde ayrıntılı ve kapsamlı bir tanımlama yapmak mümkündür.

1.4. TÜRKİYE'DE AKILLI KENTLER

Ülkemizde akıllı kentlere ilişkin ilk politikalar Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi'nde yer almaktadır. Vizyon 2023 olarak da adlandırılan bu belgede, akıllı kentlerin bileşenlerinden akıllı ulaşım ve akıllı çevreye ilişkin politika, strateji ve hedefler belirlenmiştir. Ülkemizde akıllı kentlere ilişkin bütüncül ilk üst düzey politikanın oluşması ancak Onuncu Kalkınma Planında mümkün olmuştur. Ancak öncesinde, 2000'li yıllarda akıllı kentlere ilişkin çalışmaların arttığı Türkiye'de ilk akıllı kent örneği eco-tech (*ekolojik-teknolojik*) yerleşim alanı olan Yalova Bilişim Vadisi Projesi'dir. Yalova'nın ardından Bursa, Kocaeli, Ankara gibi bazı diğer kentler de Bilişim Vadisi Projelerini gündemlerine almıştır (Akgül, 2013). Yirmi entegre uygulama ile Türkiye'nin ilk akıllı kent pilot uygulaması ise Karaman'da yapılmıştır.

Onuncu Kalkınma Planı'nın akıllı kent yaklaşımını gündeme getirmesinin ardından akıllı kentlere ilişkin stratejiler, politikalar, hedefler artarak devam etmiştir. Daha önceki Hükümet Programlarında akıllı toplum, akıllı ulaşım, akıllı çevre gibi farklı akıllı kent alanları yer alsada "akıllı kent" kavramı ilk kez 64. Hükümet Programı'nda yer almıştır. Akıllı kentlerin Onuncu Kalkınma Planı'nda yer almasının ardından ülkemizde, akıllı kentler ve bileşenlerine ilişkin politikalar pek çok tematik ve sektörel stratejilere yansımıştır. Onuncu Kalkınma Planı'nın tetikleme ile, 2015-2017 Orta Vadeli Program, 2016-2018 Orta Vadeli Program, 2017-2019 Orta Vadeli ve 2018-2020 Orta Vadeli Program'da akıllı kentler ve bileşenlerine ilişkin politikalara yer verilmiştir. Akıllı kentler ve bileşenlerine ilişkin politikaların üst düzey politika belgelerindeki artan önemi sonucunda 2015 Yılı Yatırım Programı'nda "Akıllı Kentler Stratejisi ve Fizibilite Etüdü Projesi" ne (Resmî Gazete, 2015) yer verilmiş; buna paralel olarak da Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2015-2017 Stratejik Planı'nda "zengin, doğal, tarihi, kültürel ve insan kaynaklarını ... yenilik ve teknoloji ile bütünleştirmek" ülkemizin 2023 çevre ve kentleşme vizyonunda vurgulanmış, bilgi teknolojileri ve mekânsal veri altyapısı gibi konularda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı görevli, yetkili ve sorumlu kılınmıştır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2018-2022 Stratejik Planı'nın vizyonunun "Yaşanabilir Çevre, Afetlere Hazır Kimlikli ve Akıllı Şehirler" şeklinde belirlenmesi ile akıllı kentlere verilen önem artırılmıştır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017, s. 56).

Cumhurbaşkanlığı'nın I. ve II. 100 Günlük İcraat Programlarında “akıllı kent uygulamalarına yönelik eylem planının hazırlanması” ve “akıllı çevre denetimleri ve Atığım Geri Dönüşüyor çalışmasının başlatılması” ifadeleriyle akıllı kentler somut olarak politika gündemine girmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı(a), 2018, s. 11) (T.C. Cumhurbaşkanlığı(b), 2018, s. 14). Programda e-devlet, ulusal coğrafi bilgi sistemi, dijital dönüşüm projeleri, e-ticaret gibi akıllı kentlerin pek çok alanına ilişkin hedefler bulunmaktadır. Ulusal coğrafi bilgi sistemi kurularak akıllı kentlerin altyapısının hazırlanması 2019-2021 Orta Vadeli Program'da ve 2019 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'nda belirtilmiş, akıllı kentlerin ülke gündemindeki yerinin altı çizilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2018) (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 155). Yine aynı doğrultuda 2020 Yıllık Programı'nda da akıllı kent projelerinin yürütülmesine ilişkin ayrıntılara yer verilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2020, s. 336-337).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmesinin ardından 100 günlük İcraat Programı kapsamında kamu idarelerinin 2019-2023 planlarını hazırlamaları gerekmiş, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2018-2022 Stratejik Planı sadece bir yıl uygulanabilmiştir.

2019-2023 Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Stratejik Planı'na gelindiğinde ise, akıllı kentler Plan'da belirlenen yedi amaçtan dördüncüsü olarak ifade edilmiş ve bu doğrultuda “akıllı kentlerin oluşturulması için altyapı çalışmalarını yapmak, kentlerdeki mekân yönetimini iyileştirmek, kamu hizmetlerini geliştirmek üzere veri paylaşımını sağlamak ve ulusal coğrafi bilginin odak noktası olmak” amaçlanmıştır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018, s. 16). 2019-2023 yıllarını kapsayan On Birinci Kalkınma Planı ile akıllı kentlere ilişkin politikalar önceliklendirilmiş ve bütüncül olarak ele alınmaya başlanmıştır. 2019 yılında, ülkemizin akıllı kent hedeflerine ilişkin On Birinci Kalkınma Planı'nda referans gösterilen 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Strateji ve Eylem Planı açıklanmıştır.

Akıllı kentler, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü Akıllı Şehirler ve Coğrafi Teknolojiler Dairesi Başkanlığı'nın kurulması ile kurumsal bir yapı ve politika sahipliği kazanmış; Cumhurbaşkanlığı bünyesindeki Yerel Yönetim Politikaları Kurulu'nun görev ve yetkileri arasında da yer alarak ana siyasanın içinde ve

Cumhurbaşkanlığının himayesinde güçlü bir konuma sahip olmuştur (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, s. 33).

Günümüzde ülke gündemimizde artan önemiyle temel politika, strateji ve hedeflerimiz arasında sayılan akıllı kentlere ilişkin önemli görülen belgeler aşağıda açıklanmıştır.

Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi

Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi, diğer adıyla Vizyon 2023 Belgesi; Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu tarafından görevlendirilen TÜBİTAK tarafından hazırlanmıştır. Vizyon 2023, ülkemizin yeni bilim ve teknoloji politikalarının belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Belgede “Öncelikli Teknolojik Faaliyet Konuları” başlığı altında “Sınai Üretimde Rekabet Üstünlüğünün Sağlanması, Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi, Sürdürülebilir Kalkınma, Bilgi Toplumuna Geçiş İçin Teknolojik Altyapının Güçlendirilmesi” hedefleri doğrultusunda pek çok amaç belirtilmektedir (TÜBİTAK, 2004, s. 7-17).

Belgede akıllı kentlerin bileşenlerinden akıllı çevre ve akıllı ulaşım ile ilgili politikalar; Vizyon 2023 teknoloji öngörü çalışması sonuçlarına göre; “yaşam kalitesinin yükseltilmesi hedefi doğrultusunda çağdaş ve güvenli ulaştırma sistemleri geliştirme yeteneği kazanma” politikası kapsamında “karayolu ulaşımı için akıllı araçlar ve akıllı yol sistemleri geliştirebilmek” ve belgenin eklerinde Stratejik Teknoloji Yol Haritaları bölümünde “akıllı çevre uygulamalarının başlaması” eylemleri ifade edilmiştir.

Akıllı çevre ve akıllı ulaşım ile ilgili belirlenen politikaların yanı sıra belgede, bilgi ve iletişim teknolojileri, akıllı bina, akıllı tekstil, akıllı makine gibi akıllı kentlerin birçok uygulamasına, ülkedeki üretim süreçlerinde de akıllılığın sağlanmasına yönelik politika, strateji ve hedefler belirlenmiştir. “Yaşam kalitesinin yükseltilmesi” hedefinin gerçekleştirilmesine yönelik olarak “yapıların enerji gereksinimlerini azaltmak ve yenilenebilir kaynaklardan sağlamak”; “sınai üretimde rekabet üstünlüğünün sağlanması” hedefine yönelik olarak “ileri sensörler ve insansız sistemler geliştirebilmek, akıllı makinelerin tasarım ve üretiminde beceri kazanmak, emisyon düzeyini en aza indiren fosil yakıt, biyoyakıt ya da hidrojen ile çalışan içten yanmalı motorlara ve yakıt pillerine dayalı hibrit araçlar geliştirip üretebilmek, çok boyutlu / çok

işlevli akıllı tekstiller geliştirebilmek, yüksek verimlilikte temiz üretim süreç, sistem ve teknolojileri geliştirebilmek, sanayi proseslerinde enerji tasarrufu sağlayan teknolojiler geliştirebilmek”; “sürdürülebilir kalkınma” hedefinin gerçekleştirilmesi için “yenilenebilir enerji kaynaklarından (*hidrolik, rüzgar, güneş*) enerji üretebilmek; bunun için gerekli üretim sistemlerini geliştirebilmek, enerjinin depolanması ve güç sistemleri kontrolünde yetkinleşmek, hava kalitesi ve iklim değişikliği kontrolüne yönelik teknolojileri geliştirebilmek, su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına yönelik teknolojileri geliştirebilmek, katı atıkların geri kazanımına ve tehlikeli atıkların giderilmesine yönelik teknolojileri geliştirerek yaygınlaştırabilmek”; “bilgi toplumuna geçiş için teknolojik altyapının güçlendirilmesi” hedefi kapsamında ise “bilgi yönetimi ve iletiminde yüksek hizmet kalitesinin sağlanması, geniş bant iletişim ağının kurulması, biyoelektriksel insan-bilgisayar arabirimlerinin geliştirilmesi” örnek olarak verilebilir.

Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı 2010-2023

Kısa adıyla KENTGES (Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı)’in hazırlanması Orta Vadeli Program’da (DPT, 2009) öngörülmüştür. Türkiye’nin “mekânsal planlama, yerleşme ve yapılaşma konularında 2023 yılını hedef alan bir kentleşme ve imar vizyonu” olan KENTGES, ulusal düzeyde referans çerçeve belgesi niteliği taşıyan bir strateji dokümanı olarak ele alınmaktadır. KENTGES, “kentleşmenin yapısal sorunlarının çözümüne, sağlıklı, dengeli ve yaşanabilir kentsel gelişmenin sağlanmasına yönelik ilke, strateji ve eylemleri ortaya koyan ve bunların uygulama esaslarını belirleyen ve bir eylem programına bağlayan ulusal bir dokümandır” (KENTGES, 2010, s. 1-2).

Çalışmalarına 2008 yılında başlanan KENTGES “Kentleşme Şûrası Komisyon Raporları ve Sonuç Bildirgesi, Dokuzuncu Kalkınma Planı, Orta Vadeli Program, Yıllık Programlar” gibi pek çok belge dikkate alınarak hazırlanmıştır. KENTGES’ in elde edilme süreci katılımcı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Kentleşme Şûrası komisyon çalışmalarında üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, meslek örgütleri, özel sektör ve STK’lardan oluşan toplam 151 kuruluştan 296 katılımcı yer almıştır. Temel stratejileri “Mekânsal Planlama Sisteminin Yeniden Yapılandırılması,

Yerleşmelerin Mekân ve Yaşam Kalitesinin Artırılması, Yerleşmelerin Ekonomik ve Toplumsal Yapılarının Güçlendirilmesi” şeklinde üç temel ekseninde gruplanan KENTGES’ de akıllı kent ifadesi direkt olarak bulunmamaktadır. KENTGES, kentleşmede sürdürülebilirliğin sağlanmasını “akılcı kaynak yönetimi” ne dayandırmaktadır (KENTGES, 2010, s. 3-13). 2023 yılını hedef alan, ülkemizin kentleşme ve imar vizyonu olarak nitelenen KENTGES (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013), akıllı kentlere ilişkin olarak “göz önünde bulundurulması gereken strateji ve politikalar arasında” (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, s. 27) sayılması sebebiyle akıllı kentler konusunda önemli belgelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı 2011-2023

İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı koordinatörlüğünde hazırlanmış ve 2010 yılında Yüksek Planlama Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Belgede ülkemizin iklim değişikliğine ilişkin vizyonu “iklim değişikliği politikalarını kalkınma politikalarıyla entegre etmiş; enerji verimliliğini yaygınlaştırmış; temiz ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını arttırmış; iklim değişikliğiyle mücadelede özel şartları çerçevesinde aktif katılım sağlayan ve yüksek yaşam kalitesiyle refahı tüm vatandaşlarına düşük karbon yoğunluğu ile sunabilen bir ülke olmak” şeklinde açıklanmaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012, s. 9).

Planda iklim değişikliğine ilişkin ulusal amaçlar enerji, binalar, sanayi, ulaştırma, atık, tarım, arazi kullanımı ve ormancılık sektörü, sektörler arası ortak konular ve uyum başlıkları altında incelenmiştir. Planda söz konusu amaçlara ulaşmak için teknolojiye vurgunun yapıldığı birçok yer olmasının yanı sıra “akıllı” ifadesine de rastlamak mümkündür.

“Elektrik dağıtımında kayıp ve kaçakların azaltılması” amacıyla “2023 yılına kadar ülke çapında elektrik dağıtım kayıplarının % 8’e indirilmesi” hedefini benimseyen planda, “dağıtım şebekelerinin rehabilite edilmesi ve güçlendirilmesi ile ‘akıllı şebeke’ uygulamalarına yönlendirilmesi için gerekli destekleyici tedbirlerin alınması”; “2023 yılı itibariyle karayollarının yük taşımacılığındaki payının % 60’ın altına, yolcu

taşımacılığındaki payının %72' ye düşürülmesi” hedefi kapsamında “karayollarında bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerden ve akıllı ulaşım sistemlerinden yararlanılması”; “ulaştırma sektöründe enerji tüketiminde verimliliğin artırılması” amacı doğrultusunda “bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın kullanımı ile kent içi yolculuk yapma ihtiyacının azaltılması”, “akıllı ulaşım, kent içi sanat yapıları, OGS gibi sistemlerin sera gazı emisyonlarının sınırlandırılmasına olan etkilerinin belirlenmesi” gibi eylemler yer almaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012, s. 29-67).

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)

Ülkemizde akıllı kentlere ilişkin bütüncül üst düzey politikaların ilki, 2013 yılında onaylanan Onuncu Kalkınma Planı’dır. “Akıllı kent” kavramına tek bir yerde rastlanılsa da Onuncu Kalkınma Planı’nın hedefleri ve politikaları ile öncelikli dönüşüm programları içinde akıllı kent uygulamalarına, bilgi ve iletişim teknolojilerine yer verilmektedir.

Onuncu Kalkınma Planında; Yenilikçi Üretim, İstikrarlı Yüksek Büyüme kapsamında İmalat Sanayiinde Dönüşüm için “kentleşme ve kentsel dönüşüm, imalat sanayii ile bütünleşik bir şekilde ele alınacaktır. Bu çerçevede akıllı bina, yapı malzemeleri, toplu taşıma araçları ve sinyalizasyon sistemleri gibi alanlarda üretim ve ihracat kapasitesi artırılabileceği” şeklinde ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri için “akıllı uygulamaların sağlık, ulaşım, bina, enerji ile afet ve su yönetimi gibi alanlar başta olmak üzere kullanımı yaygınlaştırılacaktır. Şehirlerin bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki altyapı, kapasite ve beceri düzeyleri artırılarak akıllı kentlere dönüşmesi desteklenecektir” şeklinde politika belirlenmiştir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 90-97). 731. Madde Onuncu Kalkınma Planında “akıllı kent” ifadesinin bulunduğu ilk ve tek maddedir.

Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre kapsamında “...Sürdürülebilir kalkınma anlayışının daha da ileriye taşınması için bu alandaki politikaların uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinde ilgili kuruluşlar arasında işbirliği, koordinasyon ve veri paylaşımının geliştirilmesi ve özel sektör, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının rolünün artırılması önem kazanmaktadır.” ifadelerine yer verilmektedir

(T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 118). Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre kapsamında Kentsel Dönüşüm ve Konut başlığı altında “Kentsel dönüşüm projelerinde yenilikçi ve katma değer yaratan sektörleri, yaratıcı endüstriler ile yüksek teknoloji ve çevreye duyarlı üretimi destekleyen uygulamalara öncelik verilecektir” şeklinde, Kentsel Altyapı başlığı altındaysa “kentiçi ulaşımda trafik yönetimi ve toplu taşıma hizmetlerinde bilgi teknolojileri ve akıllı ulaşım sistemlerinden etkin bir şekilde faydalanılacaktır” şeklinde politikalar yer almaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 128-131).

Öncelikli Dönüşüm Programlarından “Enerji Verimliliğinin Geliştirilmesi Programı” kapsamında “5. Bileşen: Ulaşımında Enerji Verimliliğinin Artırılması: Ulaşımında toplu taşımanın, küçük motor hacimli, elektrikli ve hibrit araç kullanımının yaygınlaştırılması, uygun yerleşim yerlerinde akıllı bisiklet şebekeleri kurulması ve trafiğe kapalı yaya yolları oluşturulması”; “Yerelde Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Programı” kapsamında “2. Bileşen: Yerelde Kapasite, Yönetişim ve Katılımcılığın Geliştirilmesi: Başta mahalli idareler olmak üzere yerel düzeydeki kurumların teknolojik altyapılarının geliştirilmesi”; “Rekabetçiliği ve Sosyal Uyumunu Geliştiren Kentsel Dönüşüm Programı” kapsamında “2. Bileşen: Kentsel Dönüşümde Yerli ve Yenilikçi Üretimin Teşvik Edilmesi: İleri malzemelerin, akıllı bina teknolojilerinin, dayanıklılığı geliştiren uygulama araçlarının ve yüksek teknik özelliklere sahip inşaat makinelerinin yurtiçinde geliştirilmesinin ve üretilmesinin teşvik edilmesi” politikalarına yer verilmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 176-196).

Bilgi Toplumu Stratejisinin Yenilenmesi Projesi (İhtiyaç Tespiti ve Öneriler Raporu)

Kalkınma Bakanlığı ve McKinsey Danışmanlık Hizmetleri Limited Şirketi arasında imzalanan sözleşme kapsamında 2013 yılında hazırlanan Bilgi Toplumu Stratejisinin Yenilenmesi Projesi İhtiyaç Tespiti ve Öneriler Raporu “bilgi teknolojileri sektörü, genişbant altyapısı ve sektörel rekabet, nitelikli insan kaynağı ve istihdam, toplumsal dönüşüm, bilgi güvenliği, kişisel bilgilerin korunması güvenli internet, bilgi ve iletişim teknolojileri destekli yenilikçi çözümler, internet girişimciliği ve e-ticaret, kamu hizmetlerinde kullanıcı odaklılık ve etkinlik” başlıklarından oluşmaktadır.

Raporda akıllı kent yaklaşımı yer almaktadır. Akıllı kentlere ilişkin temel bulgular ve küresel öğrenimlere değinilmektedir. Raporun bilgi ve iletişim teknolojileri destekli yenilikçi çözümler başlığı altında gelişim alanlarından biri akıllı kentler olarak belirlenmiştir. Akıllı kentler alanındaki çözümlerin hayata geçirilmesinde “akıllı kent stratejisinin ve uygulama standartlarının belirlenmesi, paydaşların arasındaki eşgüdümün sağlanması, vatandaşların çözümlerin geliştirilme sürecine katılımının sağlanması ve yerli imkanlar ile akıllı kent uygulamalarının geliştirilebilmesi ve bu uygulamaların ticarileştirilebilmesi için devlet desteklerinin sağlanması”nın öncelikli öneme sahip olduğu ifade edilmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 166). Akıllı kentler gelişim alanı kapsamında “akıllı kent çözümlerinin Türkiye genelinde hayata geçirilmesi yaygınlaştırılması” hedefiyle “kamu ve özel sektörde büyük veri, nesnelerin interneti, yeşil bilişim vb. gibi yenilikçi akımların faydaları konusunda farkındalık yaratılması; akıllı kent çözümleri ile ilgili standartlarının belirlenmesi, birlikte çalışabilirliğin ve standartlara uyumun sağlanması; kentlerin marka değerinin güçlendirilmesi ve yatırımcılar ve işverenler için cazibesinin artırılması amacıyla belirli ölçütleri karşılayan kentlere ‘akıllı kent’ sertifikalarının verilmesi; kent sakinlerinin uygulama geliştirme sürecine katılımının sağlanması amacıyla yaşayan laboratuvar uygulamalarının belli başlı kentlerde kurulması, kurulan yaşayan laboratuvarların belirlenen akıllı kent uygulamaları alanında çalışmasının sağlanması ve hayata geçirilen yaşayan laboratuvarlar arasında koordinasyonun ve bilgi paylaşımının sağlanması” gibi pek çok hedef tanımlanmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 170-176).

Raporda diğer gelişim alanları olarak “e-sağlık hizmetleri, yeşil bilişim, büyük veri, sanal kütüphaneler ve sanal müzeler” belirlenmiş ve bunlara ilişkin hedefler açıklanmıştır.

2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı

“Büyüme ve istihdam odağında” hazırlanan, “Onuncu Kalkınma Planında tanımlanan bilgi toplumu politikaları ve hedeflerinin detaylandırıldığı; bu politikaların hayata geçirilmesine yönelik strateji ve eylemlerin belirlendiği bir politika aracı olarak tasarlanan” 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı “Bilgi Teknolojileri Sektörü, Genişbant Altyapısı ve Sektörel Rekabet, Nitelikli İnsan Kaynağı ve İstihdam,

Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Topluma Nüfuzu, Bilgi Güvenliği ve Kullanıcı Güveni, Bilgi ve İletişim Teknolojileri Destekli Yenilikçi Çözümler, İnternet Girişimciliği ve e-Ticaret, Kamu Hizmetlerinde Kullanıcı Odaklılık ve Etkinlik” şeklinde sekiz ana eksenle hazırlanmıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 14-15). Eylem Planında söz konusu eksenler kapsamında 72 adet eylem bulunmaktadır.

Akıllı kentlere dönüşüm ve akıllı uygulamaların yaygınlaştırılmasına ilişkin yerel ve ulusal düzeyde pek çok amaç, eylemler kapsamında açıklanmaktadır. “BİT destekli yenilikçi çözümler ile ekonomik, sosyal ve çevresel faydaların elde edilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması” amacıyla “akıllı kentler, çevre, enerji ve yeşil bilişim, e-sağlık ve nitelikli sayısal içerik” konuları ile “metropol bölgeleri ve kentsel dönüşüm kapsamındaki bölgelerde akıllı kent uygulamalarına” öncelik verilmesi gerektiği ifade edilmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 73).

2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı

2016 yılında Yüksek Planlama Kurulu tarafından kabul edilen ve Resmî Gazete’ de yayımlanan Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı ile “Türkiye’nin dijital dönüşümüne yön verecek ve sosyal, ekonomik, çevreci gelişimine ivme kazandırması” amaçlanmaktadır. Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planında “ETKİN e-Devlet ile toplumun yaşam kalitesini artırmak” vizyonu doğrultusunda 4 stratejik amaç altında 13 hedef ve 43 eylem belirlenmiştir. “e-Devlet hizmet sunum etkinliği, e-Devlet hizmetlerinin kullanımı, e-Devlet hizmetlerinden memnuniyet, e-Devlet ile sağlanan kamu yararı, Türkiye’nin uluslararası e-Devlet endekslerindeki konumu” şeklinde sıralanan göstergelerin birer başarı kriteri olarak benimsendiği ifade edilmiştir (T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2016, s. 1-12). Özetle, belgede akıllı kentlerin akıllı yönetim alanına ilişkin hedeflerinin bulunduğu söylemek mümkündür.

Ulusal Genişbant Stratejisi ve Eylem Planı (2017-2020)

Ulusal Genişbant Stratejisi ve Eylem Planı, Kalkınma Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Rekabet Kurumu, sivil toplum kuruluşları ve ilgili sektörlerin

işbirliğiyle, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı koordinasyonunda hazırlanmış ve Yüksek Planlama Kurulunun onayıyla 2017 yılında yayımlanmıştır.

3 stratejik amaç ve 25 eylemin yer aldığı belgede “ülke genelinde genişbant altyapısının geliştirilmesi, ülke genelinde fiber erişimin yaygınlaştırılması, genişbant bağlantı kapasitesi ve hızının artırılması, rekabete dayalı ve pazar gereklerine uygun sektörel gelişmenin sağlanması, genişbant internet hizmetlerine yönelik talebin geliştirilmesi” şeklinde açıklanan temel ilkelerin akıllı kentlerin teknolojik altyapısının oluşturulmasına yönelik olduğu görülmektedir. Ayrıca belgede, üçüncü stratejik amaç altında sayılan eylemlerden biri de “akıllı kentler programının geliştirilmesi” dir (T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2017, s. 33-34).

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2018-2022 Stratejik Planı

“Sürdürülebilir çevre ile uyumlu hayat kalitesi yüksek şehirler ve yerleşmeler oluşturmak üzere planlama, yapım, dönüşüm ve çevre yönetimine ilişkin iş ve işlemleri düzenleyici, denetleyici, katılımcı ve çözüm odaklı bir anlayışla yapma” yı kendine misyon edinen 2018-2022 Stratejik Planı, “Yaşanabilir Çevre, Afetlere Hazır Kimlikli ve Akıllı Şehirler vizyonu ile “insan odaklılık, çözüm odaklılık, bilimsellik, hizmet sunumunda eşitlik, katılımcılık, güvenilirlik, hesap verebilirlik, yenilikçilik, teknoloji odaklılık, sürdürülebilirlik” temel değerlerini benimsemiştir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017, s. 56).

Planda stratejik amaçlar çevre, şehircilik ve kurumsal kapasite olarak üç eksende açıklanmıştır. Planda; (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017, s. 58)

1. Çevrenin ve tabiatın korunması, iklim değişikliği ile mücadele (*Çevre eksenini*)
2. ÇED, izin ve lisansların hızlandırılması, etkin denetim ve izleme (*Çevre eksenini*)
3. Afetlere dayanıklı kimlikli şehirler için mekânsal planlama ve kentsel dönüşüm (*Şehircilik eksenini*)
4. Akıllı şehirler ve ulusal coğrafi bilgi hizmetleri (*Şehircilik eksenini*)
5. Enerji etkin ve çevreye duyarlı yapılaşma (*Şehircilik eksenini*)

6. Kurumsal kapasitenin geliştirilmesi (*Kurumsal kapasite eksenini*) şeklinde altı stratejik amaca ilişkin hedefler, stratejiler, tespitler, ihtiyaçlar, tehditler gibi ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.

Kısa bir uygulama dönemi geçirilmesine rağmen 2018-2022 Stratejik Planı kapsamında “çevrenin korunması, kirliliğin önlenmesi, atık su arıtma ve atık yönetimi hizmetlerinin kurulması, yaygınlaştırılması ve bütüncül yönetiminin sağlanması, şehirlerimizin daha yaşanabilir, ferah yaşam alanlarına dönüştürülmesi, kentsel dönüşüm kapsamında yapılan yapı stoku yenilenmesi çalışmaları ile afetlere karşı dayanıklı yaşam alanlarının geliştirilmesi için çalışmalar yürütülmüştür” (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018).

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı ülkemizin çevre ve kentleşmesini “insan odaklılık, çözüm odaklılık, bilimsellik, katılımcılık, güvenilirlik, hesap verebilirlik, hizmet sunumunda eşitlik” temel değerleri çerçevesinde, “doğal çevreyi korumak, sürdürülebilir şehirler ve yerleşmeler oluşturmak üzere; şehirlerimizin kimliğini canlandıran ve yatay mimariyi esas alan planlama, dönüşüm, güvenli yapılaşma, taşınmaz yönetimi ve konut sektörü ile çevreye yönelik tüm hizmetleri düzenleyici ve denetleyici bir anlayışla yapmak” misyonu ve “Sürdürülebilir Çevre Medeniyetimizi Yaşatan Şehirler” vizyonu ile şekillendirmeyi hedeflemektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018, s. 14).

Belirlediği misyon ve vizyon kapsamında Planda yedi stratejik amaç belirlenmiş ve bunlardan dördüncüsü doğrudan akıllı kentlere ilişkindir. Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü’nün sorumlu birim olarak tanımlandığı, “akıllı şehirlerin oluşturulması için altyapı çalışmalarını yapmak, şehirlerdeki mekân yönetimini iyileştirmek, kamu hizmetlerini geliştirmek üzere veri paylaşımını sağlamak ve ulusal coğrafi bilginin odak noktası olmak” şeklinde belirlenen dördüncü amaç çerçevesinde, “e-Devletin coğrafi veri altyapısı kurulacak ve işletilmesi; kurumların coğrafi bilgi sistemi kullanımı yaygınlaştırılması ve kapasiteleri artırılması; akıllı şehirlere ilişkin katılımcı ve etkileşimli bir yönetim mekanizması yerel yönetimlerle birlikte oluşturulması” yönünde üç hedef sayılmıştır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018, s. 16).

On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)

2019 yılında T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığınca hazırlanan, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin ilk kalkınma planı olarak On Birinci Kalkınma Planının hedefleri ve politikaları “istikrarlı ve güçlü ekonomi, rekabetçi üretim ve verimlilik, nitelikli insan, güçlü toplum, yaşanabilir şehirler, sürdürülebilir çevre, hukuk devleti, demokratikleşme ve iyi yönetim” olarak belirtilmektedir.

Planın vizyonu “daha fazla değer üreten, daha adil paylaşan, daha güçlü ve müreffeh Türkiye” olarak ifade edilmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 26). On Birinci Kalkınma Planında ülkemizin akıllı kent hedeflerine ilişkin Ulusal Akıllı Şehir Stratejisi ve Eylem Planı referans gösterilmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 12).

Planda bölgesel gelişme, şehirleşme, konut, kentsel dönüşüm, kentsel altyapı, kırsal kalkınma, çevrenin korunması ve afet yönetimi konularına “Yaşanabilir Şehirler, Sürdürülebilir Çevre” hedef ve politikalarında yer verilmektedir. Planın şehirleşme kapsamında yer vermiş olduğu akıllı kentlere ilişkin politika ve tedbirleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4: 11. Kalkınma Planında Akıllı Kentlere İlişkin Politika ve Tedbirler

683.	Yerel yönetimlerin akıllı şehir stratejilerini ve izleyecekleri yol haritalarını hazırlamaları teşvik edilecek, akıllı şehir projelerinin ulusal katmanda önceliklendirilen alanlar ve kabiliyetler dikkate alınarak seçilmesi ve hayata geçirilmesi sağlanacak, akıllı şehir uygulamalarına yönelik yerli üretimin geliştirilmesi desteklenecektir.
683.1.	Yerel yönetimlere akıllı şehir stratejilerini ve izleyecekleri yol haritalarını hazırlamalarına yönelik Ulusal Akıllı Şehir Stratejisi ve Eylem Planı esas alınarak rehberlik sağlanacaktır.
683.2.	Akıllı şehir projeleri, büyükşehir belediyeleri ve 51 il belediyesi öncelikli olmak üzere akıllı şehir uygunluk değerlendirmesi ve kaynak tahsis kısıtları göz önünde bulundurularak önceliklendirilecektir.

683.3.	Akıllı şehir uygulamalarında yerli teknoloji uygulamalarının desteklenmesinin yöntemleri analiz edilecek, ihale süreçlerinde esas alınacak yerli üretim oranı başta olmak üzere kriterler belirlenecektir.
683.4	Akıllı şehir ekosistemi analiz edilerek girişimciler, sistem geliştiriciler, teknoloji sağlayıcılar gibi sektörün tüm paydaşları oluşturulacak dijital platformda buluşturulacaktır.

Kaynak: (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 174)

2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Strateji ve Eylem Planı

2019/29 sayılı 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı Genelgesi 24 Aralık 2019 tarihli ve 30988 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı koordinasyonunda hazırlanan Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı, Türkiye’nin ilk Dünya’nın da dördüncü akıllı kent stratejisi ve eylem planıdır.

2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Strateji ve Eylem Planı “akıllı şehir politikalarına ulusal katmanda bütüncül bir bakış açısı getirilerek birlikte çalışabilme yetisi kazanmak ve belirlenen politikalarla uyumlu yatırımlar önceliklendirilerek yetkin ve üreten Akıllı Şehir Ekosistemi tarafından yatırımların doğru proje ve faaliyetlerle uygulandığını güvence altına almak amacıyla” hazırlanmıştır. Hedefleri ise “ortak bir vizyon ve yol haritası hazırlamak, sistematik ve açık yönetim ile izlemek ve değerlendirmek, değişen koşullara uyumu sağlamak ve şehirlerde ortak bir anlayış ile Akıllı Şehir olgunluğunu geliştirmek” olarak sıralanmaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, s. 6).

2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Strateji ve Eylem Planı’nın stratejik bakışı “etkin ve sürdürülebilir akıllı şehir yönetimi” ve “yetkin ve üreten akıllı şehir ekosistemi” olarak tanımlanmaktadır. Vizyonu “Hayata Değer Katan Yaşanabilir ve Sürdürülebilir Şehirler” olarak ifade edilmekte ve bu doğrultuda 4 stratejik amaç, 9 hedef ve 40 eylem” tanımlanmaktadır. 4 stratejik amaç “etkin akıllı şehir ekosistemi oluşturmak, akıllı şehre dönüşümde kolaylaştırıcı ve yönlendirici ortam oluşturmak, akıllı şehir dönüşüm kapasitesini artırmak, şehircilik hizmetlerinde akıllı şehir dönüşümünü sağlamak” tır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, s. 37-40).

2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Strateji ve Eylem Planı ile kentlerin tüm unsurları ile birlikte eşgüdüm içerisinde olması; vatandaşlara sunulan hizmetlerin bütüncül bir şekilde sunulması ve sunulan hizmetlerde vatandaş memnuniyetinin artırılması; vatandaşlar ile kamu kurumları arasındaki mesafenin azaltılması; kaynakların doğru bir şekilde tahsis edilmesi amaçlanmaktadır. Akıllı kentler alanında birlikte çalışma yeteneğinin kurumsal sorumluluklar dahilinde geliştirilmesi ve akıllı kent politikalarına ulusal katmanda getirilen bütüncül bakış açısının hayata geçirilmesi, doğru proje ve faaliyetlerin sorumlularınca uygulanması ile güvence altına alınması öngörülmektedir (Resmî Gazete, 2019).

1.5. TÜRKİYE’DE AKILLI KENTLERİN GÜNCEL DURUMU

Ülkemizde akıllı kentler üst politika belgeleri ve bakanlıkların stratejileri ve çalışmaları, yerel yönetimlerin ve teknoloji sunucularının başlattığı inisiyatifler, sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu platformlar tarafından şekillenmektedir (Deloitte & Vodafone, 2016, s. 116). Akıllı kentler konusunda merkezi kurumların ve yerel yönetimlerin CBS tabanlı çözümlerinin yaygın olduğu ülkemizde, akıllı kent çözümleri özellikle büyükşehirlerde başta kentsel hizmetler, ulaşım ve su hizmetleri olmak üzere çeşitli alanlarda hayata geçirilmeye başlanmıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 57).

Ülkemizin akıllı kentlerdeki mevcut durumunun değerlendirilmesine ilişkin en güncel çalışma 3 Haziran 2015 - 18 Ocak 2016 tarihleri arasında Novusens Akıllı Şehirler Enstitüsü yürütücülüğünde İstanbul Teknik Üniversitesi (Bilgisayar Mühendisliği) ve Türkiye Bilişim Vakfı işbirliği ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma kapsamında su, ulaşım ve enerji alanlarında büyükşehir belediyeleri, bunlara bağlı idareler ve ilçe belediyeleri, su idareleri ve enerji dağıtım şirketlerinin yer aldığı bir örneklem ile yüz yüze görüşmeler, anket ve bilgi toplama çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Tüm çalışma, analiz ve değerlendirmelerin sonucunda elde edilen bulgularda akıllı kentlere ilişkin “finansal yeterlilik, kurumlar arası işbirliği, uygulamalarda bulut bilişim ve büyük veri analitiğinden faydalanma konularında” eksiklikler ön plana çıkmıştır (Novusens Akıllı Şehirler Enstitüsü, 2016, s. 2-3).

Ülkemizde akıllı kentlere ilişkin sorunlardan biri de akıllı kentleri ilgilendirebilecek çok sayıda mevzuat bulunurken, söz konusu yasal düzenlemeler arasında ilişki kurulmaması sebebiyle bütüncül bir akıllı kent mevzuatının bulunmamasıdır. Bu sebeple akıllı kent çalışmaları sonucunda oluşan yeni kent yetenekleri ve hizmet alanlarının düzenlemesine ilişkin mevcut mevzuatta düzenlemeler yapılması ihtiyacının yanı sıra yeni mevzuat çalışmalarına da ihtiyaç duyulmaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, s. 30).

Ülkemizde e-devletin coğrafi veri altyapısının kurulması ve kurumların coğrafi bilgi sistemi kullanımının yaygınlaştırılması için üretilen coğrafi verinin bir araya getirilmesi, paylaşılması, ulaşılabilir verinin değerlendirilmesi konusunda eksiklikler ile teknik

personel eksikliği yaşanmaktadır. Kurum ve kuruluşların veri standartlarını anlama ve kullanma kapasitelerinin artırılmasının yanı sıra standart veri üretimini sağlayacak uygulama yazılımları ve Kent Bilgi Sistemi yazılımları geliştirilerek kaynakların harcanmasında mükerrer durumların önlenmesi ise olumlu gelişmeler içinde yer almaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018, s. 121-122).

Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemine ilişkin strateji ve eylem planının hazırlanması ve diğer kurum ve kuruluşlarla koordinasyon sağlanması (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018, s. 121) ihtiyacından hareketle ülkemizde, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü tarafından Ulusal Coğrafi Bilgi Stratejisi ve Eylem Planı çalışmaları yürütülmektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı).

Ülkemizde akıllı kentlere ilişkin yönetim mekanizmasının oluşturulmasında “ilgili kurum ve kuruluşların koordinasyonunda eksiklikler bulunmaktadır ve yerel ölçekte, akıllı kent çözümleri kapsamında değerlendirilecek çalışmalar bulunmakla birlikte akıllı kent alanında yerel strateji ve hedefler belirlenmemiştir. Ancak, tüm belediyelerde vatandaşlara elektronik belediyecilik hizmeti verilebilmesi ve en önemli akıllı kent uygulamaları olan kent bilgi sistemi uygulamalarının yaygınlaştırılması için Bulut Kent Bilgi Sistemi ile vatandaşların mekânsal plan verilerine ulaşımını sağlayacak E-Plan Otomasyon Sisteminin geliştirilmekte olması” gibi gelişmeler akıllı kentlere ilişkin yönetim mekanizmasının oluşturulmasındaki olumlu gelişmelerdir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018, s. 125). Ayrıca, 2019 yılında akıllı kentler konusunda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı politika sahipliğinde ulusal ortak stratejik bakışı oluşturmak ve bu alanda yön vermek amacıyla hazırlanan 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, s. 33) ile yerel yönetimlerin de akıllı kent olma yolundaki hedeflerine yön verilmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 11).

Ülkemizde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na geliştirilen “Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri, Ulusal Kent Bilgi Sistem Standartları, Akıllı Kentler-Bulut Kent Bilgi Sistemi projesi, Akıllı Şehirler-Bulut Şehir Bilgi Sistemi, ATLAS Uygulaması, Egzoz Gazı Emisyon Ölçümü Takip Sistemi Projesi” gibi pek çok çalışma bulunsa da akıllı kentlere ilişkin mevcut durum istenilen düzeyde değildir (Kayapınar, 2017, s. 18). Akıllı kent uygulamaları konusunda ülkemizde İstanbul Büyükşehir Belediyesi diğer

belediyeler içinde ön plana çıkmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesinin yanı sıra Ankara, İzmir, Bursa, Antalya, Kocaeli ve Sakarya Büyükşehir Belediyelerinde de önemli çalışmalar gerçekleştirilmesine rağmen henüz bütüncül bir yaklaşımla hareket edildiğini söylemek zor görünmektedir. Özellikle ulaşım ve kentsel hizmetler konusunda hatırı sayılır ölçüde akıllı kent çalışmalarının yürütüldüğü ülkemizde, su yönetimi ve enerji yönetimine ilişkin uygulamaların sayısı henüz istenilen düzeye ulaşmamıştır (www.intell4.com, 2019). Ülkemizdeki akıllı kent çözümleri içerisinde %94,7'lik oranla birinci sırada yer alan ulaşım alanında akıllı durak, akıllı otobüs, akıllı trafik ışıkları ve sinyalizasyon, akıllı kavşaklar gibi uygulamalar yaygın olarak kullanılmaktadır (Deloitte & Vodafone, 2016, s. 120). Ülkemizdeki kullanılan mevcut akıllı kent uygulamalarının daha çok çevre, ulaşım, yönetim, güvenlik ve coğrafi bilgi sistemleri alanlarında yoğunlaştığı birçok belediyede (Türkiye Belediyeler Birliği), finansman, kentler arasında birlikte çalışabilirliği sağlayacak standart ve rehberler, uygulamaların vatandaşlar tarafından benimsenmesi, nitelikli insan kaynağı ve mevzuata ilişkin sorunlar ve eksiklikler (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 58) bugün hala devam etmektedir.

Ülkemizde belediyelerin, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın ve diğer kurum ve kuruluşların akıllı kentler ile ilgili yürütmekte oldukları projeler "ortak bir akıl ile birleştirilmeli ve etkin kaynak kullanımını sağlayacak şekilde öncelikli olduğu kabulü" ile yaygınlaştırılmalıdır (Kayapınar, 2017, s. 18). Akıllı kentlerin temelini oluşturan "verinin toplanması" konusuna yönelik olarak hukuki altyapının sağlanması ve idari düzenlemelerin gerçekleştirilmesi gereklidir (Köseoğlu, 2019, s. 37). Türkiye' de akıllı kentlerin gelişmesi bağlamında önümüzdeki yıllarda beklenmekte olan altyapı ihtiyaçları (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s.179-180) öngörülerek harekete geçilmelidir.

BÖLÜM 2: KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ, TARİHSEL GELİŞİMİ VE TÜRKİYE’DE YASAL DAYANAĞI

2.1. KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Sosyal, kültürel, antropolojik, coğrafi ve ekonomik yönlerin arasındaki özel ilişkilerin ve çeşitli tarihsel dönemlerin bir ürünü olarak ortaya çıkan kentler, zamanla tükenme ve yıkım yaşayan canlı bir vücut gibidir (Sharghi, Jahanzamin, Ghanb, & Jahanzamin, 2018, s. 271). Kentlerin, ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel bileşenlerinden birinde ya da birkaçında meydana gelen değişiklikler sebebiyle kentlerdeki denge ve uyumun bozulmasının sonucunda; kentlerin “mekânsal ve işlevsel gelişiminde bir duraklama ve gerileme sürecine” girmeleri kentler için hastalık dönemi olarak adlandırılmaktadır (Yenice, 2014, s. 77). Kentlerle ilgili sorunların çözülmesine yönelik politikalar, sanayileşmenin tarım karşısında üstünlük kazandığı ve kent nüfus artışının ivme kazandığı 18. yüzyıldan itibaren ülkelerin gündemlerinde artan bir öneme sahiptir. Kentlerin sorunlarının çözülmesine yönelik kamu politikalarının önemli bir ayağını oluşturan kentsel dönüşüm (Babahan & Güler, 2015, s. 474), sanayi kentinin ve sanayi kent toplumlarının ortaya çıktığı yıllardan beri (Keresztely, 2016) kentlerin hastalık dönemlerinin aşılmasında kullanılan bir yöntemdir.

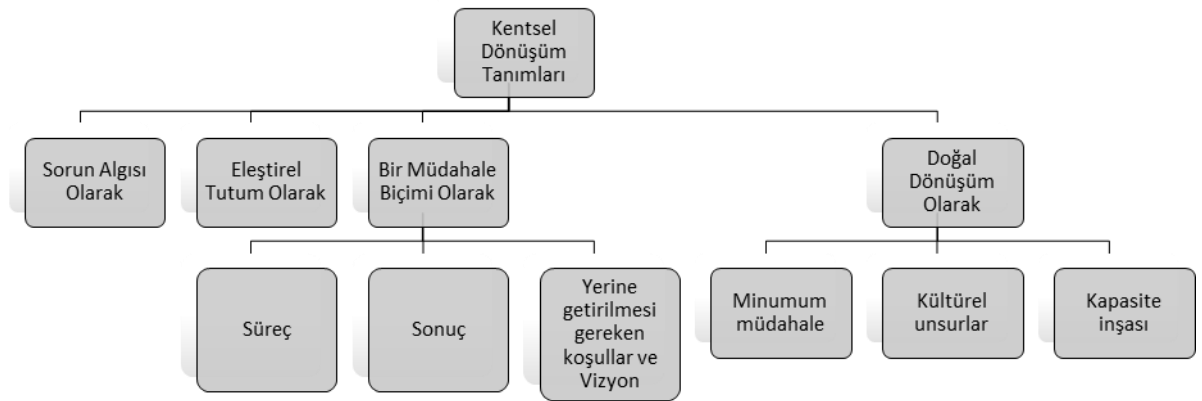
Çok boyutlu yapısıyla kentsel dönüşüm farklı disiplinler tarafından farklı içeriklerle tanımlanmaktadır. Farklı disiplinlerin yanı sıra kentsel dönüşüm tanımı ülkeden ülkeye, hatta tarihsel süreç içindeki uygulama farklılıkları açısından ülke bazında dahi değişebilmektedir. Ülkelerin kendi tarihleri içinde, kentle ilgili politikaların diğer tüm politikalar gibi yaşanan dönemdeki siyasi ve ekonomik koşullar çerçevesinde şekillenmesine paralel olarak kentsel dönüşüm de farklı kapsam ve hedefler ile uygulanmaktadır (Üstün, 2008, s. 10). Kentsel dönüşüme ilişkin tanımlar, “vurguladıkları vizyon, amaç, strateji ve yöntemlerine göre” farklılaşmaktadır (Akkar, 2006, s. 29).

Türk Dil Kurumu’nun “olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme, tahavvül, inkılap, transformasyon” olarak tanımladığı (TDK) dönüşüm, değişimden farklı olarak “yapısal bir değişim” i ifade etmektedir (Tekeli, 2011, s. 271).

Dolayısıyla kentsel dönüşüm denildiğinde kentlere ilişkin yapısal bir değişimden söz edilmektedir.

Kentsel dönüşüm kavramına ilişkin bir başka karmaşa ise kavramın Türkiye’ye özgü olması sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde kentsel dönüşüm kavramı çoğu uygulama ve tanımı kapsayan bir çatı (Özay & Demirbaş, 2017, s. 219), bir şemsiye (Şahin S. Z., 2015, s. 77) kavram olarak kullanılmaktadır.

Şekil 7: Kentsel Dönüşüm Tanımları

Kaynak: (Şahin S. Z., 2015, s. 55)

Şahin (2015), kentsel dönüşümün tanımına ilişkin karmaşıklığın netleştirilmesinde bir haritalama yöntemi kullanmaktadır. Kentsel dönüşümün tanımı onun bir müdahale biçimi olarak uygulanmasına ya da doğal olarak, kendiliğinden yaşanan bir dönüşüm olmasına göre değişebilmektedir. Kentsel dönüşüm bir müdahale biçimi olarak benimsendiğinde; “bir sonuç-erişilmesi beklenen ölçütler; bir süreç-sürecin aşamalarına ilişkin unsurlar; yerine getirilmesi gereken koşullar-bir vizyon içeriği” tanımlanmasında vurgu yapılmaktadır. Kültürel unsurların ve yerele özgü koşullara dayalı kapasite inşasının yanı sıra müdahalenin minumum olduğuna ilişkin vurguların yapıldığı kentsel dönüşüm tanımlarında, kentsel dönüşüm olgusunun doğal dönüşüm olarak, kendiliğinden gerçekleştiği kabul edilmektedir. Ancak, kentsel dönüşümün bir iktidar müdahalesi olarak ya da salt doğal bir süreç olarak kendiliğinden gerçekleştiğine ilişkin kesin bir ayırım yapmak mümkün değildir. Kentsel dönüşümüne ilişkin farklı tanımlamalardan bir kısmı da kentsel dönüşümün belirgin bir soruna dayalı olarak bir

meşrulaştırma süreci olarak algılanmasıyla şekillenmektedir. Afetler, gecekondular, canlandırılmasına ihtiyaç duyulan çeşitli sektörler birer sorun olarak algılanmakta ve kentsel dönüşüm bu sorunlara bir çözüm olarak meşrulaştırılmaktadır. Bu yaklaşımda, genellikle “varlığı istenmeyenler” in temizlenmesi, yok edilmesi, taşınması şeklinde uygulamalar görülmektedir. Örneğin; çöküntü alanlarının, gecekonduların temizlenmesi gibi uygulamalar çeşitli sorunları çözmede kullanılmaktadır. Bu yönüyle vurgulanan kentsel dönüşüm tanımı ve uygulamaları birtakım eleştiriler almaktadır. Sonuç olarak, kentsel dönüşüm tanımlarının bir kısmı da eleştirel tutumları benimsemektedir (Şahin S. Z., 2015, s. 54-55). Kentsel dönüşüm tanımlarının “bir müdahale biçimi olarak, doğal dönüşüm olarak, sorun algısı olarak ve eleştirel tutum olarak” algılanmasına göre farklılaştığını söylemek mümkündür. Söz konusu dört farklı algılama biçimini de kapsayacak şekilde kentsel dönüşüm olgusu; “kentsel parçaların fiziksel, sosyal ve ekonomik dönüşümünün gerçekleştiği tüm süreçler” (Ataöv & Osmay, 2007, s. 57) olarak tanımlanabilir. Kentsel dönüşüm en genel düzeyde, kentlerde meydana gelen herhangi bir gelişme ile ilişkilendirilmektedir (Tallon, 2013, s. 4).

Kentsel dönüşüm tanımları vurguladıkları vizyon, amaç, strateji ve yöntemlerine göre farklılaşmalarına; uygulama biçimleri, örgütlenme modelleri ve sonuçları bakımından çeşitlilik göstermelerine rağmen benzer konular üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Kentsel dönüşüm;

- “bölgenin içinde bulunduğu kent ile ulaşım bağlantıları, konut stoku, teknik ve sosyal altyapı ve çevresel problemler” ile ilgili fiziksel boyut,
- “fiziksel olarak kentsel gelişim, değişim ve korumayı yönlendiren kentsel tasarım sürecini içeren” tasarım boyutu,
- “sağlık, eğitim, konut ve kamu hizmetlerine erişim, suç, toplumdan dışlanma, proje sürecine kamu ve özel sektörün, yerel halkın ve gönüllülerin katılımı gibi koşullarla ilgili” sosyal boyut,
- “seçilen alan ve çevresindeki iş olanaklarının nitelik ve niceliklerini yükseltmeye ilişkin” ekonomik boyut” ile
- “yerel karar verme mekanizmasının yapısı, yerel halkla ilişkiler, diğer çıkar gruplarının katılımı ve liderliğin türü gibi koşulları içeren” yasal/yönetimsel boyut şeklinde birbiri ile örtüşen boyutlardan oluşmaktadır.

Kentsel alanın özellikleri ve dinamiklerine bağlı olarak bu boyutlardan biri ya da birkaçının öne çıkması, kentsel dönüşüm tanımının içeriğini değiştiren faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Şişman & Kibaroglu, 2009).

Keleş (2017), kentsel dönüşümün kendiliğinden bir süreç olmadığını, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik amaçlar ile kentsel alanların kullanım biçimine dışarıdan bir müdahale sonucunda gerçekleştiğini ifade etmektedir (Keleş, 2017, s. 414). Kısaca “bir kentin dokusunu bozan sorunların giderilmesi” (Ertaş, 2011, s. 2) olarak ifade edilmekte olan kentsel dönüşümün en kapsamlı tanımı, “kentsel sorunları çözmeyi ve değişikliğe uğramış bir alanın ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarında kalıcı bir iyileşme sağlamayı amaçlayan veya iyileştirme fırsatları sunan kapsamlı, entegre vizyon ve eylemler” (Roberts, 2016, s. 18) şeklinde yapılabilir.

Aşağıda kentsel dönüşüme ilişkin sayılan özellikler, bir taraftan da kentsel dönüşüm tanımının netleştirilmesine yardımcı olmaktadır. Kentsel dönüşüm;

- Müdahaleci bir faaliyet,
- Kamu, özel ve gönüllü sektörleri birbirine bağlayan bir faaliyet,
- Değişen ekonomik, sosyal, çevresel ve politik koşullara yanıt olarak zaman içinde kurumsal yapılarında önemli değişiklikler yaşayabilecek bir faaliyet,
- Kolektif çabayı harekete geçirme ve uygun çözümlerin müzakere edilmesi için temel sağlama aracı,
- Kentsel alanların durumunu iyileştirmek için tasarlanmış politikaları ve eylemleri belirlemek ve belirli tekliflerin hazırlanmasını desteklemek için, gerekli kurumsal yapıları geliştirmek için bir araç,
- Hem resmi hem de resmi olmayan düzenlemeler için bir faaliyet odağı,
- Sürdürülebilir ve esnek bir kentsel sistem geliştirmek ve sürdürmek için bir araçtır.

Kentsel dönüşüm, “bir olgu olarak yerleşme dokusunun değişik bölümlerinde, değişik nedenlerle, çok çeşitli yöntemler ve süreçlerle sürekli olarak” gerçekleşme ya da gerçekleştirilmektedir. Literatüre bakıldığında, kentsel dönüşüm anlayışının değişmekte ve kentsel dönüşümün kapsamının genişlemekte olduğu görülmektedir. Günümüzün kentsel dönüşüm yaklaşımı, geçmişten aktarılan kentsel sorunların çözümü ve fiziksel

yenilemenin ötesinde amaçlar benimsemektedir (Sadioğlu, Tiryaki, & Korkmaz, 2016, s. 749-761). Kentsel dönüşümün amaçları bir sonraki başlıkta incelenmiştir.

2.1.1. KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN AMAÇLARI

“Gecekondu bölgeleri, yüksek yoğunluklu kaçak apartmanların bulunduğu alanlar, doğal yıkım riski yüksek alanlar, kent merkezlerindeki çöküntü alanlar, tarihsel kent alanları, ekonomik ömrünü doldurmuş kent bölümleri” kentsel dönüşüm ile günün ihtiyaçlarına cevap verebilecek duruma getirilmektedir. Eskiyen, köhneyen kentsel alanların yenilenmesi, sosyal ve ekonomik bakımdan yeni değerler ve fonksiyonlar kazandırılması gibi çeşitli amaçları olabilen kentsel dönüşüm süreçlerinde, asıl önemli olan dönüşümün amacını iyi belirleyebilmektir (Keleş, 2017, s. 414-416). Özden (2016), kentsel dönüşümün amacını; “birtakım sebeplerle çöküntüye uğrayan, köhneyen, eskiyen, bozulan, çeşitli felaketlerle yok olan ya da bu süreçlerin henüz yaşanmakta olduğu kentsel alanların yeniden hayata döndürülmesi” şeklinde ifade etmektedir. Kentsel dönüşümün sosyal, kültürel, fiziksel ve ekonomik boyutlarına ilişkin amaçları birbirinden bağımsız olmamalı; kentsel dönüşüm her bir boyuta ilişkin “çözümler arasında ilişkiler kuran bir stratejiler bütünü” olarak gerçekleştirilmelidir (Özden, 2016, s. 45-46).

Teixeira (2010) kentsel dönüşümün genel amaçlarını “yeni faaliyetlerin ve işlerin yaratılması, yeni ekonomik faaliyetlerin artması, sosyal sorunların azaltılması, sosyal içermenin teşvik edilmesi, kentsel kalitenin iyileştirilmesi ve kentsel çevrenin iyileştirilmesi” olarak açıklarken (Teixeira, 2010, s. 99); Roberts kentsel dönüşümün amaçlarını beş başlık altında şu şekilde sıralamaktadır; (Mehdipoura & Niab, 2013, s. 179)

- Kentsel mekânın fiziksel koşulları ile sosyal sorunları arasında güçlü bir ilişki kurmak,
- Kentsel dokunun birçok unsurunun fiziksel olarak değiştirilmesine yönelik sürekli ihtiyaçları karşılamak (konut ve sanayi alanları gibi),
- Sosyal gelişme ve kentsel gelişme arasında bir bağlantı olarak ekonomik başarının önemini vurgulamak,

- Kentsel araziden mümkün olan en iyi şekilde faydalanmak ve kentsel alandaki arazinin optimum faydalı ve etkili kullanımını sağlamak için gereksiz yayılmayı önlemek,
- Kent politikasının, çok kurumlu bir yaklaşımla izlenen işbirlikçi planlama süreciyle şekillenmesini sağlamak.

Kentsel alanların çöküntü haline gelme sebeplerinde biri de sosyal sorunlardır. Kentsel dönüşümün amaçları fiziksel birtakım iyileştirmeler yapmaktan ibaret değildir. Bunun yanı sıra, fiziksel koşullar ile sosyal sorunlar arasında güçlü bir ilişki kurarak sosyal iyileştirmeler yapmak da kentsel dönüşümün başlıca amaçları arasında yer almaktadır. Kentsel dönüşüm, kentsel dokunun dinamik yapısı sebebiyle ortaya çıkan yeni fiziksel ihtiyaçlarının yanı sıra sosyal, ekonomik, çevresel ve altyapısal ihtiyaçlarına da cevap vermeyi amaçlamaktadır (Akkar, 2006, s. 30). Kentsel alanlar ekonomik canlılıklarını yitirme sebebiyle de çöküntü bölgeleri haline gelebilmektedir. Kentsel dönüşümün amaçlarından biri de; kentsel alanların yitirdikleri ekonomik canlılığı geri kazandırmaktır (Keleş, 2019, s. 399). Kentlerin merkezden çeperlere doğru fiziksel olarak genişlemesiyle (Ayazlı, Batuk, & Demir, 2011) ortaya çıkan kentsel yayılma/saçaklanma, kentlerin önemli sorunlarından biridir. Kentsel dönüşümün amaçlarından biri; kentsel saçaklanmayı önlemek ve dolayısıyla sürdürülebilirlik hedefine katkı yapmaktır.

Kentsel dönüşüme ilişkin yukarıda ifade edilmiş amaçlara ek olarak Keleş (2019), kentsel dönüşümün “kentlerin tarih, mimarlık ve kültür değerlerinin daha iyi korunabilmesi” ne ilişkin amaçlarının da olduğunu ifade etmektedir. Kentsel dönüşümün sayılan amaçlarının her birinin yan amacı olarak “kentsel dönüşüm aracılığıyla inşaat sektörüne, neticesinde de ekonomiye canlılık kazandırma” amacı olduğu belirtilmektedir (Keleş, 2019, s. 399-400). Kentsel dönüşüm eskimiş, çeşitli sebeplerle çöküntü alanlarına dönüşmüş kentsel mekânların sadece “hayata döndürülmesi” nden öte sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlarda çeşitli amaçlar benimsemelidir. Ancak, doğal afet risklerinin, kaçak, sağlıksız, ömrünü tamamlamış ve altyapıları yetersiz yapıların bulunduğu ve dolayısıyla dönüştürülmesinin zorunlu ve acil olduğu durumlarda ekonomiye canlılık kazandırmanın sadece “bir yan fayda” olduğu unutulmamalıdır. Kentsel dönüşüme ülke ekonomisinde bir lokomotif görevi atfedilmesi pek çok boyutta olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Konut sektörünün

ekonomiyi canlandırıcı ve istihdam yaratıcı olarak değerlendirildiği yaklaşım Türkiye’de uzun yıllardır benimsenmektedir. Bu sebeple, kentsel dönüşüme ilişkin ortaya çıkan olumsuz sonuçlar Tezin ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.1.2. KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN İLKELERİ VE YÖNTEMLERİ

Kentsel dönüşümün tanımı ve amaçlarına ilişkin açıklamaların ardından ve kentsel dönüşümün çeşitli yöntemlerinin açıklanmasının öncesinde; kentsel dönüşümün ilkelerinden söz ederek konuya netlik kazandırılmak istenmiştir. Kentsel dönüşümün ilkeleri; (Roberts, 2016, s. 21-22)

- Bir kentsel alanın durumunun ayrıntılı bir analizine dayanmak,
- Bir kentsel alanın fiziksel dokusunun, sosyal yapısının, ekonomik temelini ve çevresel koşullarının eşzamanlı adaptasyonunu hedeflemek,
- Sorunların dengeli, düzenli ve olumlu bir şekilde çözülmesi ile ilgili kapsamlı ve entegre bir stratejinin üretilmesi ve uygulanması yoluyla bu eşzamanlı adaptasyon görevini gerçekleştirme girişiminde bulunmak,
- Sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda bir strateji ve bunun sonucunda ortaya çıkan uygulama programlarının geliştirilmesini sağlamak,
- Yenilik stratejisini sağlık ve esenlik faaliyetleri gibi yerel bir bölgedeki diğer girişimlere yönlendirmek,
- Arazi ve yapı çevrenin mevcut özellikleri dahil olmak üzere, doğal, ekonomik, beşerî ve diğer kaynakların mümkün olan her yerde kullanılmasını gerektiren açık operasyonel hedefler belirlemek,
- Bir kentsel alanın dönüşümünde meşru bir menfaati olan tüm paydaşların katılımı ve işbirliğiyle fikir birliğini sağlamak,
- Belirlenen hedeflere ulaşılması ve kentsel alanlara etki eden iç ve dış güçlerin değişen doğası ve etkisinin ölçülmesi ve izlenmesini sağlamak,
- Başlangıç uygulama programlarının meydana gelen değişiklikler doğrultusunda revize edilmesi gerekliliğini kabul etmek,
- Bir stratejinin çeşitli unsurlarının farklı hızlarda ilerleme kaydetme olasılığının farkında olmak, (Bu farkındalığın sağlanması, kentsel dönüşüm planında yer

alan hedefler arasında geniş bir denge sağlamak ve tüm stratejik hedeflerin gerçekleştirilmesine izin vermek için kaynakların yeniden yönlendirilmesini veya ek kaynakların sağlanmasını gerektirebilmektedir.)

- Yenilenmiş bir alanın uzun vadeli yönetimi için hazırlık yapmanın önemini kavramak. (Bir ardıllık stratejisine ve ilerleme düzenlemelerine duyulan ihtiyacı ifade etmektedir.)

Kentsel dönüşümde amaçlananın ve benimsenen yöntemin ne olduğunu fark etmeksizin yukarıda sayılan ilkeler her kentsel dönüşüm uygulanmasında göz önünde bulundurulmalıdır.

Kentte oluşan dönüşüm gereksinimleri ve talepleri sadece yıkıp yerine yenisini yapma yönünde değildir. Bunun yanı sıra “sağlıklaştırma, koruma, canlandırma, yeniden imar etme, iyileştirme, yeni işlevler kazandırma, ekonomik ve toplumsal değerlerine yeniden kavuşturma” şeklindeki yöntemler ile mevcut yapıları koruyarak kentsel dönüşüm yapılmaktadır (Tekeli, 2011, s. 276) (Keleş, 2019, s. 400). Kentlerin işlevini yitiren parçalarına yeni işlevler kazandırılması, kentlerin bütününe yeni işlevler kazandırılması, kaçak ve sağlıksız yapıların yenilenmesi, kentsel altyapının yenilenmesi gibi birçok nedenle yapılan kentsel müdahale uygulamaları (Ertürk & Sam, 2019, s. 320) şunlardır:

- ✓ Temizleme (*Clearance*): Çeşitli sebeplerle çöküntü alanı haline gelmiş kentsel alanların tamamen yıkılıp yerine yeni bir dokunun inşa edilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Bu yöntem, “arazi kazanma, yerel nüfusu yeniden yerleştirme, alanın temizlenmesi, alanın iyileştirilmesi ve destekleyici donatıların getirilmesi, iyileştirilmiş alanın kullanımı ve yeni yapılanma” olmak üzere altı aşamalı uygulanmaktadır (Özden, 2016, s. 148-150).
- ✓ Yenileme/Yenilenme (*Renewal/Renovation*): Yenileme yönteminde, yeniden imar edilen kentsel alanın kalitesinin ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi amacı ön plana çıkmaktadır. Daha çok fiziksel bir müdahaleye vurgunun yapıldığı bu yöntem, ulaşım, altyapı ve açık alanlara ilişkin iyileştirmeleri kapsamaktadır.
- ✓ Yeniden Geliştirme (*Redevelopment*): “Ekonomik ve yapısal özellikleri, iyileştirilmesine olanak vermeyecek ölçüde kötüleşmiş olan alt gelir gruplarının konutlarının” yıkılarak kazanılan alanların yeni bir tasarlama düzeni içinde yeniden kullanılmasıyla gerçekleştirilmektedir (Polat & Dostoğlu, 2007, s. 63). Bu yöntemde, yapılar ve yapıların yer aldığı kentsel alanlar bir bütün olarak

yitirdikleri ekonomik ve sosyal değerleri ile fiziksel standartlarını yeniden kazanmaktadır (Keleş, 2017, s. 418).

- ✓ Sağlıklaştırma (*Rehabilitation*): Genellikle gecekondü ve ruhsatsız konut alanlarında uygulanan bu yöntemde, altyapısı yetersiz olan kentsel alanlar yeterli hale getirilmektedir (Ataöv & Osmay, 2007, s. 68). Sağlıklaştırmaya konu olan alanlar, henüz özgün niteliğini kaybetmemiş olmalarına rağmen bu alanların tamamında ya da bazı bölümlerinde bozulmalar, niteliksiz, sağlıksız değişimler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yöntem ile “kentsel alanın özgün niteliğine zarar veren” (Özden, 2016, s. 161) tüm oluşumların temizlenmesi amaçlanmaktadır.
- ✓ Koruma (*Conservation*): Kentlerin tarihi, kültürel ve mimari değer taşıyan fiziksel yapısının, değişim ve gelişimler sebebiyle yok olmasının engellenmesi amaçlanmaktadır. Tarihi, kültürel ve mimari değer taşıyan alanların çağdaş yaşam ile bütünleştirilmesi, korunabilmesi için plansızlığa karşı denetlenmesi ve bu alanlarda nüfusun yoğunlaşmasının önlenmesi gerekmektedir (Keleş, 2017, s. 417) (Babahan & Güler, 2015, s. 473).
- ✓ Yeniden Canlandırma (*Revival/Revitalization*): Eski canlılığını kaybetmiş, ekonomik, sosyal, kültürel veya fiziksel bir çöküntü süreci içinde olan kentsel dokuların yeniden hayata döndürülmesi yöntemidir.
- ✓ Soylulaştırma (*Gentrification*): Sosyal açıdan bir deformasyon, çöküntü yaşamakta olan kentsel alanların “sosyal dokusunun değiştirilmesi, buralara yeni ve nitelikli bir sosyal tabakanın yerleştirilmesi” şeklinde gerçekleştirilmektedir (Özden, 2016, s. 153). Bu uygulama sonucunda alt gelir grupları ve yoksulların yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmaları, kentsel dönüşüme ilişkin eleştirel durumlar ortaya çıkarırken, bir taraftan da kentsel dönüşüme ilişkin her yöntemin belli düzeyde soylulaştırmaya sebep olma ihtimali bulunmaktadır (Şahin S. Z., 2015, s. 76).

Kentsel müdahaleler görüldüğü gibi oldukça çeşitlidir. Kentsel dönüşüm geniş bir tanımlama ile; kentlerin sorunlarını çözmek amacıyla kapsamlı ve bütüncül bir vizyon ile ekonomik, sosyal, fiziksel ve ekolojik yapıları iyileştirmeye yönelik eylemlerdir (Ertürk & Sam, 2019, s. 321-322). Bu çalışmada kentsel dönüşümün yöntemleri olarak açıklanan kavramlar, kimi çalışmalarda kentsel dönüşümün tanımları olarak ifade edilmektedir. Kentsel dönüşüme ilişkin süreç ve literatür incelendiğinde, bu kavramların

Ülkemizde bir çatı kavram olarak kullanılan kentsel dönüşümün yerine kullanıldığına rastlanılmaktadır. Bir sonraki bölümde kentsel dönüşümün tarihsel sürecine ve bu süreç içerisinde kentsel dönüşümün tanım ve uygulama yöntemlerinin uğradığı değişimlere yer verilmiştir.

2.2. KENTSEL DÖNÜŞÜM GEREKSİNİMİ VE TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ GELİŞİMİ

Canlı bir organizma gibi dinamik bir yapıya sahip olan kentler tarih boyunca fiziksel, ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik birçok değişime konu olmuştur. Söz konusu değişimlerin bir kısmı tarihsel süreç içerisinde kendiliğinde gerçekleşirken, bir kısmı ise birtakım gereksinmelere binaen meydana getirilmiştir. Örneğin; 19. yüzyılda Sanayi Devrimi sonrasında ekonomik, sosyal, fiziksel ve kültürel dönüşümler sanayileşmenin sonucunda kendiliğinden gerçekleşirken; kentlerdeki sağlıksız sefalet yuvalarının temizlenmesi şeklindeki bir faaliyet birtakım ihtiyaçlar sebebiyle yapılmıştır.

“Toplumların gelişmişlik düzeyi ile kentsel dönüşümün ortaya çıkış nedenleri arasında güçlü bir ilişki olduğu” yaygın olarak kabul edilen bir görüştür. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasında kentsel sorunlar farklılık gösterebildiği gibi, kentsel çözüm yöntemleri, kentsel dönüşüm stratejileri de farklılaşabilmektedir. Örneğin; az gelişmiş bir ülkede rastlantısal yer seçim kararları sebebiyle kent merkezlerinin plansız şekillenmesi, karmaşık bir yapıda olması sebebiyle birtakım sorunlar ortaya çıkarken; sanayileşmiş gelişmiş bir ülkede küreselleşmeyle birlikte kimi alanların ekonomik değerinde artışlar olurken, kentlerin başka bölümlerinde köhneleşme sorunu ortaya çıkabilmektedir (Özden, 2016, s. 50-71). Her ne kadar kentsel dönüşüm ihtiyacının ortaya çıkışını tek bir sebebe indirgeyemesek de, dünya genelinde birtakım ortak sebeplerden bahsetmek mümkündür. Kentsel dönüşüm ihtiyacının ortaya çıkmasının sebepleri “çarpık kentleşme, sanayileşmenin yarattığı kimi sorunlar, yetersiz altyapı, savaşlar, doğal afetler, ekonomik ve toplumsal çöküntüler, küreselleşme” gibi ortak başlıklar altında toplanabilir.

Kentsel dönüşüm sürecinin her birinde farklı politikalar, ilgi alanları ve aktörlerin bulunduğu çeşitli alan türlerini beş kategori altında toplamak mümkündür. Kentsel dönüşüme söz konusu olan alan türleri; (Droste, Lelevrier, & Wassenberg, 2008, s. 166)

- Merkezi kentsel alanlar ve kent merkezleri
- Kent merkezinin çevresindeki eski, yetersiz kentsel alanlar
- II. Dünya Savaşı sonrası alanlar
- Büyük yüksek binalar
- Eski sanayi, liman, askeri veya demiryolu bölgeleri olarak gruplandırılabilir.

Kentsel değişim süreci ve politika dönemlerinin özetlenmesinde aşığıdaki altı ana tema kullanılmaktadır; (Roberts, 2016, s. 10-11)

- Kentsel alanlarda görülen fiziksel koşullar ile sosyal ve politik müdahalenin doğası arasındaki ilişki
- Kentsel alanlarda barınma, sağlık ve refah konularına katılma ihtiyacı
- Sosyal gelişmeyi ekonomik ilerleme ile ilişkilendirme arzusu
- Kentsel büyümenin kontrol altına alınması ve kentsel büzülmenin yönetimi
- Çevre sorunlarına ilişkin bilincin artması
- Kentsel politikanın değişen amacı ve niteliği.

Carmon (1999) kentsel dönüşümü tarihsel süreç içerisinde “1. buldozer dönemi - fiziksel determinizm ve yapılı çevreye vurgu, 2. mahalle rehabilitasyonu - sosyal sorunları vurgulayan kapsamlı bir yaklaşım, 3. özellikle şehir merkezlerinde canlandırma - ekonomik kalkınmayı vurgulayan iş benzeri bir yaklaşım” şeklinde üç döneme ayırarak incelemektedir (Carmon, 1999, s. 145-147). Droste, Lelevrier ve Wassenberg (2008) ise inceledikleri üç Avrupa ülkesindeki deneyimlerden yola çıkarak “dönem 1: alanın temizlenmesi (1950 – 1970’lerin başı), dönem 2: konutların yenilenmesi (1970’lerin ortaları – 1990’ların ortaları), dönem 3: bütünleşik politika (1990’ların ortası - günümüz)” şeklinde bir sınıflandırma yapmaktadır (Droste, Lelevrier, & Wassenberg, 2008, s. 168-176).

Kentsel dönüşüm uygulamalarının tarih sahnesinde ilk görünüşü, 19. yüzyılın başlarına, sanayi kentinin ve sanayi kent toplumlarının doğuşuna kadar uzanmaktadır (Keresztely, 2016). Bu çalışmada kentsel dönüşüm uygulamalarının tarihsel süreç içerisindeki incelenmesi dört döneme ayrılarak yapılmıştır. Dünya tarihinde de dönüm noktaları olan “Sanayi Devrimi, II. Dünya Savaşı, ekonomik krizler” sonuçları sebebiyle kentsel dönüşüm uygulamalarını doğrudan etkilemiştir. Bu sebeple, bu üç dönüm noktası kentsel dönüşümün tarihsel süreçteki gelişimi sınıflandırmada ilk üç dönem olarak belirlenmiştir. Dördüncü ve son dönem ise 1990’lı yıllardan günümüze kadar olan süreçtir.

2.2.1. SANAYİ DEVRİMİ SONRASINDAKİ SÜRECİ

Sanayi Devrimi sonrasında kırdan kente göçler kontrolü mümkün olmayacak derecede hızlanmıştır. Ancak, kentlerdeki bu nüfus artış hızına paralel bir konut arzı ve altyapı hizmeti sağlanamamış, işçi sınıfı insanlık dışı koşullarda yaşamaya mecbur kalmıştır. Düşük yaşam standardına sahip bu kentsel dokulara ilişkin kentlerin iyileştirilmesi, sağlıklılaştırılması fikri sonucunda tarihteki ilk kentsel dönüşüm uygulamaları yapılmıştır. 1800'lü yılların ortasından 1945'lere kadar olan bu süreçte, kentlerdeki toplumsal ve fiziksel bozulmaya karşı hakim müdahale biçimi kentsel yenileme (*urban renewal*) (Akkar, 2006, s. 30) faaliyetleri, kamu sektörü tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kıta Avrupası ve İngiltere'de Sanayi Devrimi sonrasında, kentlerin iyileştirilmesine ilişkin yaklaşımlarda "ütopyacı" akımlar etkili olmuştur. Ebenezer Howard'ın Bahçe-kent Modeli (1898) gibi ütopyacı akımlar sayesinde kentsel dönüşüme ilişkin ilk tasarı, model, yöntem ve araçlar tanımlanmıştır. Fiziksel dönüşüm aracılığıyla bir ideale ulaşma hedefinde olan ütopyacı düşünürler, mekandaki fiziksel dönüşüm aracılığıyla bütünsel bir sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal dönüşümün gerçekleştirilebileceği özel mekânsal formlar tasarlamıştır (Duman & Coşkun, 2015, s. 56).

Sanayi Devrimi sonrasında, daha sağlıklı ve temiz kent alanlarının yaratılması için kamusal alanları artırma yoluna gidilmiştir. Kent merkezlerine geniş bulvarların, caddelerin açılması şeklinde faaliyetlerle kente doğayı getirme amacını benimseyen "Park Hareketi" 19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da etkili olurken; paralel olarak Kuzey Amerika'da Daniel Hudson Burnham'ın "Güzel Kent Hareketi" nin etkisiyle kent merkezinde kamusal binalar, geniş bulvarlar, geniş caddeler inşa edilmiştir. Avrupa'nın kentsel dönüşüme ilişkin örneklerinden biri olarak İngiltere'de 1851 yılındaki Konut Kanunu karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer örnekte ise; 1851-1873 yıllarında Fransa'da Haussmann öncülüğünde Paris yıkılarak yeniden inşa edilmiş, geniş cadde ve bulvarlar açılmış, yeni ulaşım aksları aracılığıyla kent merkezi ile kent merkezi dışındaki parklar birbirine bağlanmıştır. Haussmann'ın Paris'e müdahalesi, kent merkezindeki kentsel altyapının yeniden yapılandırılmasını sağlamıştır ve sonuç olarak kentte sosyal dönüşümün ortaya çıktığı bir kentsel dönüşüm biçimi olarak soylulaştırmaya neden olduğu için bu durumun eleştirisi yapılmaktadır. Harvey (2008),

Paris'teki bu büyük ölçekli kentsel dönüşümü, kapitalist kentleşmenin ilk ifadelerinden biri olarak tanımlamaktadır (Keresztely, 2016).

Sanayi Devrimi sonrasındaki dönemde, sadece fiziksel boyutun göz önüne alınmasıyla mekânın dönüşümünü amaçlayan uygulamalar yapılmıştır. 1920-1930'lu yıllarda ABD'de, ülkenin büyük kent merkezlerinin çoğundaki nüfus artışı bir önceki yüzyılın nefes kesen hızına göre düşmeye başlamıştır. Hatta 1930'larda bazı kentler nüfus kaybına dahi uğramıştır (Hoffman, 2008, s. 282). Yıkarak yeniden yapma şeklinde uygulanan kentsel yenileme faaliyetlerinden biri olan sefalet yuvalarını temizleme (*slum clearance*), 1919-1939 döneminde de eleştiriler almasına rağmen devam etmiştir (Sağ, 2011, s. 32). Bu dönemde, Batı dünyasının büyük kentlerinin çoğunda ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde, merkezi kentsel arazinin daha iyi kullanılması ve sefalet yuvalarını gözden uzak tutmanın isteği ile gecekondu temizleme fikriyle buldozerler gecekondu bölgelerini yok etmiş, yerlerine lüks beton, çelik ve cam projeler inşa edilmiştir. Carmon (1999) bu sebeple, bu dönemi fiziksel determinizm ve yapıli çevreye vurgunun yapıldığı "buldozer dönemi" olarak adlandırmaktadır (Carmon, 1999, s. 145).

2.2.2. II. DÜNYA SAVAŞI SONRASINDAKİ SÜREÇ

Sanayi Devriminin etkisiyle gerçekleşen kontrol edilemez hızdaki kentleşme süreçleri sonucunda Avrupa'da kentler, niceliksel ve niteliksel yönden konut sorunları yaşamaya başlamış, sağlıksız yaşam çevreleri oluşmuştur. Bu sebeple, çöküntü alanlarının temizlenmesi kentsel politika olarak benimsenmiştir. Sanayi Devrimi sonrasındaki kentsel dönüşüme ilişkin ütopyacı gelenek II. Dünya Savaşı sonrasında radikal bir dönüşüm geçirerek, kentsel dönüşüm idealizmden uygulama ağırlıklı bir forma dönüşmüştür (Duman & Coşkun, 2015, s. 56). Keynesci refah devleti uygulamalarının etkisinin yansıdığı bu dönemde, yıkılan kentlerin yeniden inşası, rehabilitasyonu, temizlenmesi, canlandırılması gibi kentsel dönüşüm uygulamalarında devlet aktif olarak rol oynamış, sosyal boyut göz ardı edilerek fiziksel değişimler gerçekleştirilmiştir. II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar, kentsel dönüşümden tipik bir kentsel gelişim aracı olarak söz edilemez. Haussmann benzeri fiziksel müdahaleler, sadece belli dönemlerde gerçekleşmiş ve günümüzde anlaşıldığı gibi yıkık mahallelerin yeniden

canlandırılması/yeniden bütünleştirilmesinden ziyade daha çok kentlerin sembolik modernizasyonu gerçekleşmiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Avrupa ülkelerinin pek çok kenti ekonomik düşüş, çevresel yıkım ve sosyal açıdan köhneleşme gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Devletin kentsel yeniden gelişmeye yoğunlaşmasının yanı sıra kent merkezini canlandırma, yıkılan alanların yeniden inşası ve toplu konut projeleri gibi uygulamalar da yapılmıştır (Bakır, 2019, s. 3). II. Dünya Savaşı sonrası yıkılıp yakılan Avrupa kentlerinin yeniden inşası ve savaş öncesindeki kapitalist modelin yarattığı sorunların tekrar yaşanmaması için İngiltere ve Kıta Avrupası'nda birtakım arayışlar olmuştur. Bu dönem; ABD'de planlı ekonomi ve Keynesci refah devleti, talep yönetimi politikalarının ekonomiye daha etkin müdahalesi ile kentsel dönüşüm projelerinin gündeme alındığı dönem ile eş zamanlıdır (Şahin S. Z., 2015, s. 68).

Avrupa kentlerinde II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki yıllar, savaş hasarının üstesinden gelmeye adanmıştır. Bu yıllarda, mevcut kentlerin merkezleri tamamen yeniden inşa edilmiş ve gelecekteki kullanım için yeniden düzenlenmiştir. Ulusal hükümetler, bu ilk dönemde, yerel düzeyde uygulamaya yönelik siyasi çerçeve ve büyük sübvansiyonlar sağlayarak baskın rol oynamıştır (Droste, Lelevrier, & Wassenberg, 2008, s. 168). Özetle, 1960'lara kadar devlet eliyle toptan yeniden geliştirme ve kentsel yenileme (*state-led whosesale redevelopment and renewal*) (Görgülü, ve diğerleri, 2006, s. 18-20) şeklinde gerçekleştirilen kentsel politikalar, II. Dünya Savaşı nedeniyle kesintiye uğramış olsa da savaş sonrasında kentleri yeniden inşa etme ve ekonomik kalkınma ile tekrar gündeme gelmiştir.

1950'li yıllarda Kuzey Amerika'da ekonomik, toplumsal ve kültürel sorunlar varken; benzer şekilde Avrupa'da da kentlere yapılan kontrolsüz göçler sonucunda çöküntü alanları oluşmuştur. Nüfus patlamasının yaşandığı 1950'li yıllarda kentsel alanlarda aşırı nüfus, elverişsiz konutlar, ulaşım sorunları, suç oranlarında artış gibi sorunlara büyük ölçüde kentsel iyileştirme ve temizleme uygulamaları ile çözüm aranmıştır. 1960'lardan önce II. Dünya Savaşı'ndan sonraki manzaranın ortadan kaldırılması kentsel dönüşüm projelerinin ana odağı olmuştur. Bu kapsamda, yıkılan ve eskimiş evler temizlenmiş ve yeniden inşa süreci başlatılmıştır. Karayolu inşasındaki artış ise sahip olunan araç sayısında artış yaratmıştır. Bu sonuçlar nedeniyle, birçok sakin

evlerini terk etmeye başlamış ve bu sürecin bir sonucu olarak, bölge sakinlerinin yeniden yerleştirilmesi gibi birçok yeni sorun ortaya çıkmıştır. Buldozer Dönemi olarak da adlandırılan bu dönemde, çöküntü alanlarının yıkılması ve temizlenmesi şeklinde uygulanan politikalar sorunlara çözüm olmamış, sebep olduğu yerinden edilmelerle sorunlar sadece başka yerlere taşınmış olmuştur (Görgülü, ve diğerleri, 2006, s. 18-20). Ancak bu süreçte, yerinden edilme politikaları ve banliyöleşmenin bir sonucu olarak kent merkezlerinin ticarileşmesi de artmış ve yerleşim bölgelerinde yaşayan kişi sayısı azalmıştır (Bakır, 2019, s. 3).

1960'lı yıllarda ABD'de teknolojiye ilerlemelerle ulaşımda ve iletişimde yaşanan gelişmelerin sonucunda kentsel alanlarda dağınık yerleşmeler oluşması kentsel yayılma (*urban sprawl*) sorununu beraberinde getirmiştir. 1960'ların ABD'sinde ve daha sonra diğer ülkelerde sorunlu mahallelere yardım etmek için yeni bir yaklaşım geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Bu yaklaşım, buldozer yaklaşımına yönelik şiddetli eleştiriden etkilenmiştir. İngiltere'de, benzer sosyo-ekonomik güçler 1960'larda kentsel dönüşümde benzer etkiler yaratmıştır. Sosyal programlar, kent sakinlerinin katılımı ve pozitif ayrımcılık gibi Amerikalı planlamacılar tarafından geliştirilen fikirlerden etkilenmiştir (Carmon, 1999, s. 146). 1960'lı yıllar, fiziksel ve sosyal boyut arasındaki karşılıklı etkileşimin farkına varıldığı yıllar (Sağ, 2011, s. 33) olması sebebiyle önemlidir.

1960'larda Avrupa'da çevrenin korunması gündeme gelmiş ve 1960'ların sonlarında tüm dünyada “çiçek gücü”, “insanlara güç” ve “küçük güzeldir” sloganları yaygınlaşmış, mevcut kentsel dönüşüm uygulamalarına tepkiler ortaya çıkmıştır. Kentsel dönüşüm daha talep odaklı hale gelmiş ve sosyal altyapı sağlanmasına odaklanılmıştır (Droste, Lelevrier, & Wassenberg, 2008, s. 168). 1970'li yıllara gelindiğinde sosyal boyut, yerellik ve çevresel değerler (Es, 2012, s. 57) kentsel dönüşümde kendilerine yer bulmaya başlamıştır. Bu dönemde, nitelikli konut sunumunun yanı sıra eğitim, sağlık, güvenlik gibi salt fiziksel yenilemenin ötesinde sağlıklaştırma gibi politikalar da benimsenmiştir. Bu dönem kentsel yenileme politikasının ekonomik gelişmeyi tetikleyecek ve toplumsal eşitliğin sağlanmasına yönelik politikalarla bağımsız ele alınmaması gerektiğinin fark edildiği bir geçiş dönemi olmuştur (Görgülü, ve diğerleri, 2006, s. 18-20).

Özetlemek gerekirse; II. Dünya Savaşı'ndan sonra, kentsel politikaları ve buna paralel olarak kentsel dönüşüm politikaları “Batı Avrupa Politika Paradigması” na paralel bir gelişim gösterdiği savunulmaktadır. II. Dünya Savaşı'nın sonu ile 1970'ler arasında asıl zorluk; büyük ölçüde savaş sırasındaki yıkımlarla ve savaş sonrası dönemde demografik artışla ilgili olarak sürekli artan konut ihtiyacı, konut kıtlığı ile ilgili olmuştur.

2.2.3. 1970'LERDEKİ EKONOMİK KRİZLERİN ETKİSİ VE SONRASINDAKİ SÜREÇ

1970'li yıllarında başında dünya çapında ekonomik bir yavaşlama yayılmaya başlamıştır. Bu dönemde kapitalist ekonominin krize girmesi ve değişen ekonomik yeniden yapılanma koşulları kentsel dönüşüm politikalarını etkilemiş ve kent merkezlerinin yeniden şekillenmesi bu dönemde aniden durmuştur (Carmon, 1999, s. 169). 1970'lerdeki sonucunda üretim tarzlarının değiştiği petrol krizleri, devlet-piyasa-toplum-sermaye-emek ilişkilerinde değişimlere, parçacı, piyasanın daha aktif rol oynadığı kentsel dönüşüm uygulamalarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Duman & Coşkun, 2015, s. 57). Kentsel dönüşüm, köhnemiş kent dokularının yıkılıp yeniden yapılması şeklinde değil kent ekonomilerini yeniden canlandırmaya yönelik bir eylem şeklinde gerçekleşmeye başlamıştır (Görgülü, ve diğerleri, 2006, s. 18-20).

Kentsel dönüşüm politikasının odağı, 1970'lerdeki konutun geliştirilmesinden 1980'lerde konut ortamının iyileştirilmesine kadar gelişmiştir. 1970 ve 1980'lerdeki post-fordist yeni ekonomik yapılanmanın ortaya çıkardığı esneklik ve özelleştirme politikalarının yanı sıra yeni teknolojik gelişmelerin etkisiyle, bu dönemde yaşanan çevreye yayılmanın sonucunda kent merkezlerinde kentsel dönüşüm ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Kentsel dönüşüme konu olan alanlardaki sakinlerin yerine orta-üst gelirli sınıfların yerleşmesi sebebiyle “soylulaştırma” eleştiri yapılmıştır (Sağ, 2011, s. 33).

Ekonomik krizlerin sonrasında sosyal devlet anlayışının zayıflamasıyla kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının ortaklığı yaygınlaşmıştır. Kentsel dönüşümün sorumluluğu kademeli olarak ve kısmen ulusal hükümetlerden kaymaya başlamıştır. Kentsel dönüşüme büyük planlar ve fiziksel iyileştirmeler için sübvansiyonlarla sponsor olan ulusal hükümetler, hedefleri, politikaları formüle eden ve finansman kaynağını

sağlayan rollerini sürdürmüştür (Droste, Lelevrier, & Wassenberg, 2008, s. 170). 1980’li yıllarda ekonomik kriz sonrası Avrupa kentlerinde, “yerele sermaye akışını sağlamak, rekabet gücü sağlamak, kentlere yeni kimlik kazandırmak, kentleri marka haline getirmek” amacıyla kamu-özel ortaklıkları ile kentlerin pazarlanması yaygınlaşmıştır (Duman & Coşkun, 2015, s. 59).

Avrupa Konseyince yürütülen “kentsel fiziksel çevrenin geliştirilmesine, mevcut konut alanlarının iyileştirilmesine, kentlerde toplumsal ve kültürel olanakların yaratılmasına ve toplumsal kalkınma ile halk katılımına” dayandırılan Kentsel Rönesans için Avrupa Kampanyası (*European Campaign for Urban Renaissance*), 1980’lerde kentsel kültür ve çevrenin korunması bakımından kentsel dönüşüm uygulamalarında etkili olmuştur (Duru, 2005, s. 5). Kentsel Rönesans için Avrupa Kampanyası’nın amaçları “kentlerde yaşam koşullarının geliştirilmesi, kentlerin şimdiki ve gelecekteki rollerinin tanımlanması ve ne olacağının tartışılması, kentsel yaşamın geliştirilmesi için mevcut yasaların uygulanması ve yeni yasal dayanaklar elde edilmesi ve kentsel sorunlarla ilgili idari ve teknik yöntemlerin geliştirilmesi” (Özden, 2016, s. 59) şeklinde dört temel başlık altında toplanmaktadır.

2.2.4. 1990’LI YILLAR VE SONRASINDAKİ SÜREÇ

1980’li yıllardan itibaren neo-liberalizm ve küreselleşmenin etkisiyle özel sektörün giderek artan rolü sonucunda, kentsel dönüşüm uygulamaları da giderek özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin işbirliğine dayalı çok aktörlü ve çok sektörlü bir yapıya dönüşmüştür. Kentsel dönüşümde, fiziksel dönüşümün yanı sıra sosyal, ekonomik ve çevresel boyutların da önem kazandığı entegre bir yaklaşım benimsenmiştir.

Tarihi ve kültürel mirası koruma, soylulaştırma veya post-modern mimari eğilimleri, 1980’lerden sonra popüler hale gelmiştir. Bu kavramlar, yeni dünya düzeninin yeni politikalarının en görünür yansımaları olarak görülebilir. Benzer şekilde kent merkezindeki gecekondular, eski sanayi bölgeleri ve eski mahalleler neo-liberal ekonominin projelerinin odağına yerleştirilmiştir (Bakır, 2019, s. 4).

Önceki dönemde benimsenen kentsel dönüşüm politikaları sonucunda daha da artan sosyal eşitsizlik ve ayrışmalar sonucunda 1990'ların ikinci yarısından itibaren, ekonomik yeniden yapılanma ve fiziksel yeniden yapılanmanın sosyal yeniden yapılanma çalışmalarından ayrı yürütülmemesi gerektiğinin kabul edilmesiyle “toplumun yeniden hatırlandığı” dönüşüm çalışmaları gündeme gelmeye başlamıştır. Bu dönemde, devlet eliyle müdahale şeklinde başlayan kentsel dönüşüm uygulamaları, kamu ve özel sektörün yanı sıra gönüllü kuruluşlar ve toplumun da süreçlere dahil olmasıyla ortaklık modellerine dönüşmüştür. Özetle kentsel dönüşüm deneyimi, güçlü aktörlerin yönlendirdiği ‘yıkım’ ve dolayısıyla gayrimenkul eksenli olmayı anlatan sınırlı aktörlü yapılanma modelleri ve süreçlerinden, ilgili tüm aktörlerin ortak olduğu yapılanma modelleri ve süreçlere (gerek kavramsal/kuramsal boyutta, gerekse uygulamalarda) doğru evrilmiştir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017, s. 127). Fiziksel yenilemenin tek başına yeterli görülmediği bu dönemde istihdamı artırmak, sosyal dışlanmayı gidermek, sosyal donatı alanlarını artırmak gibi konular ve kentsel mirası korumak düşüncesi de ön plana çıkmıştır (Görgülü, ve diğerleri, 2006, s. 18-24).

Avrupa’da bu yıllarda, işgücü piyasası ve kentsel yapı arasında bir uyumsuzluk oluşmuştur. Sosyo-mekânsal ayrışmanın veya yoksun hane halklarının küçük alanlarda mekânsal konsantrasyonunun bir sorun olduğu kabul edilmiştir. Bu sebeple, vurgu tüm kenti yenilemeye ve iş olanaklarını genişletmeye yönelmiştir. Kentsel dönüşüm (çoğu Avrupa ülkesinde) giderek bütüncül bir politika haline gelmiş ve aynı zamanda fiziksel, sosyal ve ekonomik hedeflere ve stratejilere odaklanmıştır.

1990 Avrupa Topluluğu Yeşil Raporu, 1992 Kentsel Şartı, 1993 Kentsel Yenileşme ve Eski Konut Alanlarının Rehabilitasyonu çalışma grubu, Avrupa Konseyi’nin 1999 yılında “Gelecek, bıraktığın izdir” adlı kampanyası gibi çalışmalar 1990’lı yıllardaki kentsel dönüşüm yaklaşımının şekillenmesinde doğrudan etkili olmuş, “kentsel koruma” olgusu kentsel dönüşüm yaklaşımının içinde yer almaya başlamıştır (Özden, 2016, s. 60-65). Koruma olgusu çevresel boyutun yanı sıra tarihi ve kültürel mirasın korunması kapsamında da ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu yıllarda ayrıca, toplum tabanlı yaklaşımlar, sürdürülebilir kalkınma ilkesi ve stratejik planlama yaklaşımı kentsel dönüşüm anlayışının şekillenmesinde etkili olan önemli faktörlerden olmuştur.

1980'lerin ortasından 1990'lara kadar ABD'nin merkez kentlerinin banliyölere doğru göç vermesiyle, merkezlerde iş ve iş gücü kaybı yaşanmış, suç oranlarında artış, kentsel saçaklanma, etnik gruplaşmalar gibi ortaya çıkan sorunlara 1990'larda çöküntü alanlarını canlandırma çabalarıyla çözümler aranmıştır. "Amerikan kentlerinin rönesansı"nın başlangıcı olarak 1990'lı yıllar işaret edilmektedir (Özden, 2016, s. 69-70).

21. yüzyılda, sanayileşme sonrası küresel kentlerden sürdürülebilir kentlere, rekabetçi bölgelere ve bilgi kentlerine geçiş kentsel çalışmalarda baskın bir paradigma olarak kentsel dönüşüm sürecini güçlendirmiştir. Kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımlar hem örgütsel hem de mekânsal düzeyde stratejik modeller geliştirilmesinden kaynaklanan entegre bir kentsel dönüşüme odaklanmıştır. Neo-liberal ve post-liberal tartışmalar, tarihi ve kültürel mirasın korunmasına, entegre sürdürülebilir kentsel gelişmeye ve bunların yanı sıra kentsel dönüşümde kültürel yaratıcılığa ve rekabet edebilirliğe vurguyu artırmıştır. 2000 Yılı Binyıl Kalkınma Hedefleri ve 2003 Yılı Gündem ve Küresel Eylem Planı, sosyo-ekonomik olarak sürdürülebilir kalkınma stratejileri ve karar alma sürecine katılım modelleri için tarihi ve kültürel mirasın korunması ve rehabilitasyonu için programlar üretmiştir. Binyıl Kalkınma Hedefleri ve Habitat Gündemi, kentsel dönüşümde bütünlük sürdürülebilir kalkınmaya vurgu yapmıştır. 2010 yılında, Avrupa 2020 Stratejisi akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir büyüme sağlamak için dijital bir gündeme ve rekabet gücüne dayalı yeni bir ekonomi stratejisini açıklamıştır. Tarihi ve kültürel miras, rekabetçilik, yaratıcılık ve bilgi odaklı kentsel dönüşüm, işbirliği modelleri tarafından yöntem olarak kullanılmaya başlamıştır. Sonuç olarak, stratejik yaklaşımları olan bütünlük kentsel dönüşümün, gelecekteki kentler için kentsel dönüşüm sürecinin planlanması, yönetilmesi ve sürdürülmesi için fırsatlar sunmakta olduğu benimsenmeye başlanmıştır (Gürler & Gülersoy, 2011, s. 18-22). Roberts kentsel dönüşümün 1950'li-2000'li yıllar arasındaki sürecini aşağıdaki tablo ile özetlemiştir; (Roberts, 2016, s. 10-11)

Tablo 5: 1950-2000 Yılları Arasında Kentsel Dönüşüm

Zaman Periyodu ve Politikası	1950ler Yeniden Yapılanma	1960lar Yeniden Canlandırma	1970ler Yenileme	1980ler Yeniden Geliştirme	1990lar Yeniden Üretim	2000ler Durgunlukta Yeniden Üretim
Temel Strateji ve Yönlendirme	Genellikle bir “ masterplan ” temel alınarak eski kasaba ve kent alanlarının yeniden inşası ve genişletilmesi;	1950'lerin temasının devamı; banliyö ve periferik büyüme; rehabilitasyona yönelik bazı erken girişimler	Yerinde yenileme ve mahalle planlarına odaklanma; yakın çevre geliştirmeye devam	Birçok önemli gelişme ve yeniden geliştirme şeması; donanma projeleri; kent dışı projeler	Daha kapsamlı bir politika ve uygulama biçimi; entegre politika ve müdahalelere vurgu	Tüm faaliyetlerde kısıtlamalar
Temel Aktörler ve Paydaşlar	Ulusal ve yerel yönetim; özel sektör geliştiricileri ve müteahhitleri	Kamu ve özel sektör arasında daha büyük bir dengeye doğru değişim	Özel sektörün artan rolü ve yerel yönetimlerde ademi merkezîyetçilik	Özel sektöre ve özel kuruluşlara vurgu; ortaklıkların büyümesi	Ortaklıklar hakim	Özel sektör finansmanı ve gönüllü çabaya daha fazla vurgu
Eylemin Alansal Büyüklüğü	Yerel ve mevzi düzeylerine vurgu	Bölgesel faaliyet düzeyi ortaya çıktı	Başlangıçta bölgesel ve yerel düzeyler; daha sonra yerel ve bölgesel düzeylere vurgu	1980'lerin başında mevzi ölçeğe; daha sonra yerel düzeylere vurgu	Stratejik perspektifin yeniden tanımlanması; bölgesel faaliyetlerin ve müdahalelerin büyümesi	Başlangıçta alt-bölgesel faaliyet geliştirme ile daha yerelci

Zaman Periyodu ve Politikası	1950ler Yeniden Yapılanma	1960lar Yeniden Canlandırma	1970ler Yenileme	1980ler Yeniden Geliştirme	1990lar Yeniden Üretim	2000ler Durgunlukta Yeniden Üretim
Ekonomik Odak	Kamu sektörü yatırımları, az miktarda özel sektör	Özel yatırımların artan etkisi	Kamu sektöründe kaynak kısıtlamaları ve özel yatırımların büyümesi	Seçici kamu fonları ile özel sektör hakimiyeti	Kamu, özel ve gönüllü fonlar arasında daha fazla denge	Seçici devlet fonlarıyla özel sektörün baskınlığı
Sosyal İçerik	Konut ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi	Sosyal ve refah gelişimi	Topluluk temelli eylem ve daha fazla güçlendirme	Çok seçici devlet desteği ile topluluğun kendi kendine iş görmesi	Toplumun rolüne vurgu	Yerel girişimlere ve üçüncü sektörün teşvikine vurgu
Fiziksel Vurgu	İç alanların değiştirilmesi ve yakın çevrede gelişmeler	Mevcut alanların 1950lere paralel olarak rehabilitasyonu	Eski kentsel alanların daha kapsamlı yenilenmesi	Temel değiştirme ve yeni gelişim şemaları	Başlangıçta 1980'lerden daha mütevazı, sonra artan ölçek; miras vurgusu	Genellikle daha küçük ölçek şemaları, ama daha büyük projeler geri dönmesi
Çevresel Yaklaşım	Peyzaj ve yeşillendirme	Seçici iyileştirmeler	Bazı yeniliklerle çevresel iyileştirme	Daha çevreci yaklaşımlara artan ilgi	Sürdürülebilir kalkınma bağlamında daha geniş bir çevre fikrinin tanıtılması	Sürdürülebilir kalkınma modelinin genel kabulü

Görüldüğü gibi, 19. yüzyılda sanayileşme ve beraberindeki hızlı kentleşme süreçleri sonucunda yaşanan sorunların çözülmesi amacıyla, kentsel yenileme ve iyileştirme projeleri geliştirilmesiyle başlanan kentsel dönüşümün tanım ve uygulama biçimlerinde birtakım değişiklikler gerçekleşmiştir. Kentsel dönüşüm tanımı ve uygulamaları, ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal koşullarına göre zamanla kapsam ve amaçları bakımından değişime uğramıştır. Kentsel dönüşümde 1960'lara kadar mekânın fiziksel boyutu ön plandayken, 1960'lardan itibaren küreselleşmenin de etkisiyle 1980'lere gelindiğinde kentsel dönüşümün ekonomik boyutları ön plana çıkmıştır. 1990'lardan itibaren kentsel dönüşüm uygulamalarında stratejik planlama yaklaşımı benimsenmeye ve sosyal boyutlara dikkate çekilmeye başlanmıştır (Ertürk & Sam, 2019, s. 303;316).

Bugünün kentlerinin kendilerini “dünya kenti”, “küresel kent”, “bilgi kenti”, “yaratıcı kent” gibi girişimci ve rekabetçi bir şekilde tanıttıkları görülmektedir. Rekabetçi kentler açısından, kamusal alanların özelleştirilmesi, büyük ölçekli kentsel projeler, konut projeleri, kentlerin büyük ölçekli reklam ve tanıtım kampanyaları, mega projeler, neo-liberal kentsel stratejiler marka kentler, kent merkezlerinin metalaştırılması, kentlerin yeni tüketici uygulamaları ve kozmopolit kent merkezi yaşam tarzının desteklenmesi ön plana çıkmaktadır.

2.3. TÜRKİYE KENTLEŞMESİNİN TARİHSEL SÜRECİ BAĞLAMINDA KENTSEL DÖNÜŞÜM

Türkiye’deki kentsel dönüşümün geçmişi, Osmanlı Devleti’nin son yüzyılında yangın bölgelerinin yeniden inşa edildiği döneme kadar uzanmaktadır (Yenice, 2014, s. 79) (Genç, 2008, s. 117). Ancak Türkiye’deki kentsel dönüşüm ihtiyacı ve uygulamalarının ortaya çıkışını 1950’li yıllara dayandıran görüşler yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de kentlerde bozulmaların başlaması, çöküntü alanların ortaya çıkmasının nedenleri “göç, yasadışı ve sağlıklı yapılaşma, kent merkezlerinin ve eski kent parçalarının sorunları ve süzülme süreci, deprem” olarak dört başlık altında sınıflandırılmaktadır (Özden, 2016, s. 236). Söz konusu dört nedenin ülkemizde birer sorun olarak ortaya çıkışı ve bunlara yönelik çözüm arayışlarının yoğunlaştığı dönem de 1950’lere rastlamaktadır.

Bu çalışmada ülkemizin kentsel dönüşüm süreci “işgücünün kente göçü ile nitelenen dönem (1950-1980) (Şengül, 2001); liberal dönem (1980-2000) ve 2000’lerden sonrası” olmak üzere üç dönemde incelenecektir. Öncesinde on bir kalkınma planının kentleşme ve konut politikaları tablolaştırılarak dönemde benimsenen yaklaşımlar ile ilişki kurulabilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 6: Kalkınma Planlarında Kentleşme ve Konut Politikaları

<p>I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)</p>	<p>I. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın dördüncü bölümünde konut politikasının ana ilkeleri kapsamında “toplam yatırımlar içinde konut yatırımlarına yapılan harcamaların ve lüks konut yapımının sınırlamasına, sağlık bakımından sakıncası olmayan en ucuz halk konutu modelinin benimsenmesine, düşük kiralı halk konutlarına, ev yaptırmak isteyenlerin uygun fiyatlarla arsa edinmesini sağlamaya, gecekonduların arsa mülkiyeti problemini çözmeye öncelik verilmesine, gecekonduları sadece çok kötü olanlarını içinde yaşayanların konut ihtiyacını karşılamak suretiyle ortadan kaldırılmasına” (T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, 1963, s. 429) vurgu yapılmıştır.</p>
<p>II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)</p>	<p>II. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın sekizinci bölümünde Toplumun Yurt Üzerinde Yerleşmesi ve Barınması başlığı altında bölgesel gelişme, şehirleşme ve yerleşme sorununa ilişkin; “bölgelerarası dengeli gelişmeye, kentleşmenin desteklenmesi ve kentleşmeden ekonomiyi itici bir güç ve bir gelişme aracı olarak yararlanılmasına, dengeli kentleşmeye, sanayileşme, tarımda modernleşme, kentleşme ve gelişmenin</p>

	<p>bütüncül bir şekilde düşünülmesine, göç edenlerin genel yerleşme politikasına ve kentleşme ilkelerine uygun şekilde ve daha önceki çevrelerinin özellikle göz önünde tutularak iskanın sağlanmasına” (T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, 1968, s. 263-264) vurgu yapılmıştır. II. Kalkınma Planı, kalkınma hedefleri doğrultusunda ekonomik ve sosyal gelişmenin bir sonucu olarak kentleşmenin desteklenmesini, ekonomiyi iten bir güç olarak kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Dağınık yerleşme birimlerinde kaynaklardan ve hizmetlerden en iyi şekilde faydalanılmasının sağlanması için “kentlerde belirli bir düzene erişilmesi ve o çevrenin ekonomik ve sosyal faaliyetlerine gelişme imkanları açılması için gereken altyapının gerçekleştirilmesi ve kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi” gerekliliği ifade edilmektedir (T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, 1968, s. 631-632).</p>
<p>III. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)</p>	<p>III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın on üçüncü bölümünde konut konusunda “mevcut konutların kalitesi, yapı malzemesi, yaşı ve sağlığa uygunluk durumu” nun bilinmediği ve bu belirsizliğin ihtiyaç tahminini güçleştirdiği ifade edilmiştir. “Toplumun artan konut ihtiyaçlarının karşılanmasında ve mevcutların standartlarının geliştirilmesinde altyapı, işyeri - iskân ilişkileri, sosyal ve kültürel yaşama düzeyi dikkate alınarak işgücünün hareketliliğini engellemeyecek bir barınma politikası” benimsenmiştir. Mülk konutun yanı sıra kiralık konut yapımına da yer verilirken; asgarî standarttaki mülk komut veya kiralık konut edinmeye ekonomik gücü yeterli olmayanların barınma ihtiyaçlarını karşılanmasında “kamunun sorumluluğu paylaşması esası” na yer verilmiştir. Bu planda ilk kez barınma ihtiyacına ilişkin çözümlere toplu konut alternatifi eklenmiştir. Büyük kent merkezlerindeki nüfus yığılmaları sorununa ilişkin “kent çevresiyle bütünlüğünün sağlanması, kır ve kent yerleşmeleri arasında devamlı ve karşılıklı fonksiyonel ilişkilerin gerçekleştirilmesi, mekân düzenlenmesinde fonksiyonel ve kademeli kentleşme ilkesi” önerilmiştir (T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, 1973, s. 833-856).</p>
<p>IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)</p>	<p>IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın ikinci kesim ikinci bölümünde 1980 yılında kır-kent nüfusunun eşitleneceği kentleşmeye ilişkin toplumsal gelişmeler ve hedefler altında öngörülmüştür. 1980'e gelindiğinde toplam nüfusun %57,3'ü kentlerde %42,7'si köylerde; 1985'te ise %62,1'i kentlerde %37,9'u köylerde yaşamaktadır (T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, 1992). İkinci kesim-üçüncü bölümünde planın temel politikalarında “bazı bölgelerin görece olarak geri kalması yönünde ortaya çıkan sorunların giderilmesinde tüm olanakların kullanılması ve planlama kararlarının mekânla bütünleştirilmesi” ne vurgu yapılmıştır. Söz konusu geri kalmış bölgeler “Kalkınmada Öncelikli Yörelere” başlığı altında ayrıca incelenmiş, bu bölgelere özgü politikalar belirlenmiştir. Bu kapsamda özellikle Doğu ve Güneydoğu</p>

	<p>Anadolu Bölgelerinin hızla gelişmesi amaçlanmıştır. Aynı bir başlık altında incelenen kentleşmeye ilişkin “spekülatif kazanç aracı olmaktan çıkarılması, büyük kentlerin ve metropollerin ülkenin dengeli kalkınması, sanayi ve büyük altyapı projeleri ile yerleşme ve kentleşme sorunlarının bütüncül bir yaklaşım içinde ele alınması, kent çevresindeki kamu arazilerinin korunması ile imar nizamına tabi alanlardaki inşaatların denetimi, yerleşme merkezlerinin düzenlenmesinde ve sanayileşmenin mekana yayılmasında doğal ve tarihi çevrenin korunması” planının temel politikaları içinde sayılmaktadır (T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, 1979, s. 254-295).</p>
<p>V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)</p>	<p>V. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın dördüncü bölümünde sosyal hedef ve politikalar başlığı altında “bölge planlaması, kalkınmada öncelikli yöreler, yerleşme-şehirleşme ve konut” ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bölge planlamasında “büyük projelerin çevre ve bölgeye olabilecek etkilerinin irdelenmesi ve potansiyel faaliyet alanları için gerekli olan hizmet ve altyapının önceden ele alınması; organize sanayi bölgelerinde yer alacak sanayi sektörlerinin bölgelerin özellik ve potansiyeline bağlı tanımlanması ve organize sanayi bölgelerinde uzmanlaşmanın sağlanması; kamu kuruluşlarının yatırım projelerinde ve özel sektör yatırımlarının projelendirme çalışmalarında Çevresel Etki İrdelenmesi” gibi vurgular ön plana çıkmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri, yine kalkınmada öncelikli yörelerin başında sayılmış, diğer bölgeler ile aralarındaki gelişmişlik farkının azaltılması hedefiyle birtakım ilke ve politikalar sayılmıştır. Yerleşme-Şehirleşme ilke ve politikalarında “sanayileşme potansiyelinin geliştirilmesine uygun alanlara; konut, arsa üretimi, ulaşım ve altyapı sorunlarının kentlerin büyüme hızının önünde gidecek şekilde planlamasına; kentlerin mevcut potansiyeline göre turizm, sanayi, eğitim gibi belli fonksiyonlarına ağırlık verilmesi ve böylece kentler arasında uzmanlaşmaya” vurgu yapılmıştır. Kalkınmada öncelikli yörelere ve uzmanlaşmış organize sanayi bölgelerine yapılan vurgular bu başlık altında tekrarlanmıştır. Konuta ilişkin ilkeler ve politikalarda konut sektörünün ekonomiyi canlandırıcı ve istihdam yaratıcı özelliği ön plana çıkarılmış, toplu konut projelerine ilişkin “projelerinde altyapı, üstyapı, ve çevre tanziminde bütünlük, uyum ve tasarruf sağlama ilkeleri; eğitim, güvenlik gibi sosyal altyapılar; yerel malzemeleri değerlendiren, iklim şartlarını dikkate alan, israfı azaltan proje ve teknolojiler” gibi ayrıntılara yer verilmiştir (T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, 1984, s. 161-168).</p>
<p>VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)</p>	<p>VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın dördüncü bölümünde “çevre ve yerleşme, bölgesel ve yöresel gelişme” başlıkları altında “yerleşme-şehirleşme, bölgesel gelişme, kalkınmada öncelikli yöreler” e ilişkin sosyal hedef, ilke ve politikalara yer</p>

	<p>verilmiştir. “Kentlerde yaşayan nüfusun kent hayatına uygun bir yapıya kavuşturulması; yerleşme alanlarında kaliteli ve sağlıklı bir yaşam çevresi oluşturulması; yerleşme kademelenmesinin ülke çapında dengeli dağılımı; kentler arasında uzmanlaşmanın sağlanması amacı ile mevcut potansiyelin belirlenmesi; organize sanayi bölgesi bulunan yerlerde ihtiyaç halinde, tamamlayıcı faaliyetlerin yer alacağı küçük sanayi sitelerinin kurulması; konut piyasasına yönelik banka kredileri, sermaye piyasası ve yapı tasarruf sandıkları gibi çeşitli finansman kaynaklarının değerlendirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması; kamu sübvansiyonları, altyapısı hazır arsa üretimi ile alt gelir gruplarına öncelik tanınmak kaydıyla, konutsuz kişiler için yapılan sosyal konutlara ağırlık verecek ve konut büyüklüklerini düşürecek şekilde düzenlenmesi; belediyelerin öncelikle alt gelir grupları için kiralık ve mülk konut üretimini sağlayacak gerekli düzenlemeleri, belli alanları konut arsası olarak belirleyerek altyapı götürmesi ve gecekondulaşmayı önlemek amacıyla ‘Kendi Evini Yapana Yardım’ programı hazırlaması; deprem bölgelerindeki uygulamalarda, ‘depreme dayanıklı bina’ yapımına uygun olan teknolojilerin tespit edilerek tüm yapılarda bu teknolojilerin kullanılması” konuları bu planda ön plana çıkmıştır (T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, 1989, s. 315-317).</p>
<p>VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996 – 2000)</p>	<p>VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın üçüncü bölümünde “Temel Yapısal Değişim Projeleri” ne yer verilmiştir. Bu bölümde kentleşme ve konut “Bölgesel Gelişme ve Fiziki Planlama” başlığı altında düzenlenmiştir. Bu planda fiziki planlama, kentleşme, konut ve bölgesel gelişmeye ilişkin “bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, geri kalmış bölgelerde yaşayan nüfusun refah düzeylerinin yükseltilmesi, göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamiğe kavuşturulması; Kalkınmada Öncelikli Yörelere yaşayan nüfusun gelir seviyelerinin yükseltilerek refah düzeylerinin ülke ortalamalarına yaklaştırılması; bölgesel gelişme projelerinde yine Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine öncelik verilmesi; kooperatifçiliğin etkinleştirilerek yaygınlaştırılması; kırsal kesimde, çağdaş ihtiyaçlara uygun hizmet ve bilgi akımının kolaylaştırılması; yerleşmelerin ve gelişme alanlarının yer seçimlerinin belirlenmesinde mevcut doğal koşullar ve ekolojik denge konularının göz önünde bulundurulması; kültür ve tabiat varlıklarını da koruyan ve sürdürülebilir kalkınma anlayışını temel alan ve bu amaçla yerel kaynakları harekete geçirebilen bir bölgesel kalkınma yaklaşımı; doğal afet zararlarının azaltılması; toprak ve su kaynaklarının korunması; özel sektörün Kalkınmada Öncelikli Yörelere yatırım yapmasını özendirilmesi; büyük kentlere doğru göç eğilimini yavaşlatıcı politikaların uygulanması; göçün metropoller yerine bölge merkezlerine, orta büyüklükteki kentlere ve merkezi nitelikteki diğer yerleşim birimlerine yönlendirilmesi; yeni gecekondulaşmalara imkan vermemek için yaratılan rantların kamuya aktarılması;</p>

	<p>kentler arasında uzmanlaşmaya önem verilmesi; konut üretimi ve sahipliğinin teşvik edilmesi ve bu amaçla kamuya ilave yük getirmeyecek şekilde uygun finansman modelleri geliştirilmesi; konut teknolojisindeki gelişmelerin desteklenmesi” konuları öne çıkmıştır. Bu planda metropollerle ilgili düzenlemeler ayrı bir başlık altında ayrıntılandırılmıştır. Bu konuda da temel vurgular “endüstrinin yer seçiminin yeniden yönlendirilmesi; metropollerin ulusal ve uluslararası düzeyde çağdaş birer kent haline getirilmesi; uygun kentlerin oluşturulması; ulaşım, trafik ve atık sorunlarına ilişkin çözümler” üzerinde yoğunlaşmaktadır (T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, 1995, s. 156-181).</p>
<p>Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001 – 2005)</p>	<p>VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, yerleşme, kentleşme ve konut konularına “Sosyal ve Ekonomik Sektörlerle İlgili Gelişme Hedef ve Politikaları” kapsamında Kentsel ve Kırsal Altyapı başlığı altında yer vermiştir. Planın temel amaç, strateji, ilke ve politikaları kapsamında “bölgesel gelişme” ile “yerleşme, kentleşme, kentsel ve kırsal altyapı” başlıklarına ayrıca yer verilmiştir. Bölgesel gelişme konusunda “göçün metropollere değil, gelişme potansiyeli yüksek, hinterlandı ile ticari, sosyal bağları kuvvetli, bölgede gelir ve istihdam yönünden çarpan etkisi yaratabilecek fonksiyonel bölge merkezlerine yönlendirilmesine; kırsal kalkınma projelerinde yerel kaynaklara; kooperatifleşmenin desteklenmesine; metropollerin tek merkezli kentsel yapısı çok merkezli bir yapıya dönüştürülerek yoğunlukların dengelenmesine” vurgu yapılmıştır. Yerleşme, Kentleşme, Kentsel ve Kırsal Altyapıya ilişkin “yaşam kalitesinin yükseltilmesi; kentlerin karakteristik kültür dokularının korunması; kentsel planlara uygun arsa sunumunu ve düzenli yapılaşma amacına yönelik etkin denetim, yönetim biçim ve araçlarının geliştirilmesi; konut üretimi ve sahipliğinin teşvik edilmesi; konut üretiminde yapı ve çevre kalitesinin artırılması; konut ve kentleşmeye ilişkin coğrafi bilgi sistemlerine dayalı veri tabanı oluşturulması; yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinin özendirilmesi” gibi konular öne çıkarken bu aşamalarda Avrupa Birliği mevzuatına uyumlu olmaya da vurgu yapılmıştır. “Kültürel ve tarihi değerlerin korunması” ve “bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla bölge kaynak ve imkanlarının değerlendirilmesi” planın öncelik ve hedefleri arasında sayılan, öne çıkan konulardır (T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, 2000, s. 219-230). 1999 Marmara Depremi sonrası döneme rastlayan bu planda, “Kamu Hizmetlerinde Etkinliğin Artırılması” başlığı altında doğal afetler konusuna ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Doğal afetler konusuna en çok değinilen plan olmuştur.</p>
<p>Dokuzuncu Kalkınma Planı</p>	<p>“Küreselleşmenin her alanda etkili olduğu, bireyler, kurumlar ve uluslar için fırsatların ve risklerin arttığı bir dönemde” hazırlanan IX. Kalkınma Planı,</p>

<p>(2007 – 2013)</p>	<p>vizyonunda yaptığı vurgular ile bilgi toplumuna dönüşme ve Avrupa Birliğine üyelik için uyum sürecine verilen önemi ortaya koymuştur. “Bölgesel Gelişme” konusuna stratejik amaç ve gelişme eksenleri kapsamında yer verilirken “yerleşme, kentleşme ve konut” konularına ilişkin başlıkların bulunmadığı bu planda, kentsel dönüşüme ilişkin kavramlar diğer planlara nispeten daha az yer almıştır. Plandaki temel ilkelerden olan “toplumsal yapı ve bütünlüğün ortak miras ve paylaşılan değerler çerçevesinde güçlendirilmesi” ve “doğal ve kültürel varlıklar ile çevrenin gelecek nesilleri de dikkate alan bir anlayış içinde korunması” kentsel dönüşüm ile ilişkilendirilebilecek vurgular olarak karşımıza çıkmaktadır (Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007 – 2013), 2006). Konut politikası olarak herhangi bir ilkenin bulunmadığı bu planda, “yoğun ve çarpık kentleşme sonucunda ortaya çıkan sosyo-kültürel uyum sorunlarını azaltmak için önlemlerin alınması” kentleşmeden söz edilen sınırlı ifadelerden biridir (Keleş, 2017, s. 524).</p>
<p>Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)</p>	<p>X. Kalkınma Planı kentsel dönüşüm ve konuta, planın hedefleri ve politikaları içinde “Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre” kapsamında ayrı bir başlık olarak yer vermiştir. Buna ek olarak 25 Öncelikli Dönüşüm Programı içinde de 24. program “Rekabetçiliği ve Sosyal Uyumu Geliştiren Kentsel Dönüşüm” e ilişkindir. X. Kalkınma Planı’nda kentsel dönüşüm ve konuta ilişkin temel amaç; kentlerde “afet riski taşıyan, altyapı darboğazı yaşayan, eski değerini ve işlevini kaybeden, mekân kalitesi düşük bölgeleri sosyal, ekonomik, çevresel ve estetik boyutlar dikkate alınarak yenilemek; kentsel refahı, yapı ve yaşam kalitesini yükseltmek” olarak belirtilmiştir. Bu plan döneminde, kentleşme, nüfus artışı, yenileme ve afetten kaynaklanan konut ihtiyacının toplam 4,1 milyon olacağı tahmin edilmektedir. Kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştirilmelerinde “farklı gelir gruplarının yaşam alanlarını kaynaştıran, işyeri-konut mesafelerini azaltan, şehrin tarihi ve kültürel birikimiyle uyumlu, sosyal bütünleşmeyi destekleyen” bir yaklaşım; finansmanında “kamu harcamalarını asgariye indiren model ve yöntemler” ve “yenilikçi ve katma değer yaratan sektörleri, yaratıcı endüstriler ile yüksek teknoloji ve çevreye duyarlı üretimi destekleyen uygulamalara öncelik verilmesi” benimsenmiştir. Halkın temel konut ihtiyacının karşılanmasında dar gelirlilere öncelik verilmesi vurgulanmıştır. X. Kalkınma Planı’nda “kentsel dönüşümün planlanması ve uygulanmasında özellikle merkezi ve mahalli idarelerin teknik, mali ve idari kapasitelerinin hızlı ve yaygın şekilde güçlendirilmesi” gerektiği vurgulanmıştır. “Rekabetçiliği ve Sosyal Uyumu Geliştiren Kentsel Dönüşüm Programı” nda “rekabet gücü, yaşanabilirlik seviyesi, yerli ve yenilikçi üretim, orta ve alt gelir grupların konut sahipliği, sosyal sorunlar ve uyum” konularına vurgular yapılmıştır. Planda “Afet Yönetimi” konusuna da “Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre” kapsamında yer</p>

	verilmiştir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 127-160).
On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)	XI. Kalkınma Planı'nın hedefleri ve politikaları içinde "Bölgesel Gelişme, Şehirleşme, Konut, Kentsel Dönüşüm, Kentsel Altyapı, Kırsal Altyapı, Çevrenin Korunması ve Afet Yönetimi" konuları "Yaşanabilir Şehirler, Sürdürülebilir Çevre" kapsamında bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Planın kentsel dönüşümüne ilişkin amacı "afet tehlikesi ve riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve araziler, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşamayı esas alacak şekilde dönüştürülmesi" olarak belirlenmiştir. Kentsel dönüşüm hedefleri "tarihi kent merkezi projesi kapsamında yer alan il sayısı" ve "kentsel dönüşüm strateji belgesi hazırlanan il sayısı" nın seksen bire ulaşması olarak ifade edilmiştir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde "yatay mimari anlayışı, yaşam kalitesini yükseltme, kentlilik bilincini geliştirme, yerel yönetimlerle paylaşımlı finansman modeli, insan odaklılık anlayışı, katılımcılık, kent dokusuyla uyum, afet tehlikeleri ve riskleri" konularına yapılan vurgular dikkat çekmektedir. XI. Kalkınma Planı, İstanbul'da gerçekleştirilecek kentsel dönüşüm projelerine özgü birtakım politika ve tedbirlere yer vermiştir. Konut başlığı altında dar gelirli öncelik veren XI. Kalkınma Planı, konuta ilişkin hedefini de yıllık üretilen sosyal konut sayısı ile ilişkilendirmiştir. Planın "Medeniyetimizi Yaşatan Şehir Beratı Alan Şehir Sayısı" ve "Özgün Mahalle Sertifikası Alan Yerleşme Sayısı" nı artırma yönündeki kentleşme hedefleri de planın kentsel dönüşüm hedefleri ile paralellik göstermektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

İlk kalkınma planının "toplam yatırımlar içinde konutun ve lüks konut üretiminin sınırlı tutulması, halk konutunu modelinin benimsenmesi" şeklindeki yaklaşımı, II. Kalkınma Planı'ndan itibaren "kentleşmenin ekonominin itici gücü ve gelişme aracı olması" na yönelik bir yaklaşıma dönüşmüştür. Konuta ilişkin hedefini yıllık üretilen sosyal konut sayısı ile ilişkilendiren XI. Kalkınma Planı, I. Kalkınma Planı'nın halk konutu modeli anlayışını sürdürüyor görünse de uygulamaya bakıldığında, 1990'lı yıllardan itibaren TOKİ'nin dahi alt gelir grubu haricinde konut ürettiği görülmektedir.

Kentsel dönüşüm kavramının literatürümüze girişi 5104 sayılı Kanun ile 2004 yılına, 2001-2005 yıllarını kapsayan VIII. Kalkınma Planı dönemine rastlamaktadır. Ayrıca, 1999 Marmara Depremlerinin akabinde hazırlanması sebebiyle VIII. Kalkınma Planı doğal afetler konusuna en çok yer veren plandır. Kalkınma Planları incelendiğinde,

kentsel dönüşüme, X. Kalkınma Planına dek (2014 yılına dek) kapsamlı bir şekilde yer verilmediği görülmektedir. Ancak, kentsel dönüşüme yönelik hedef ve politikalar X. Kalkınma Planı'ndan önceki planlarda dolaylı ya da örtük de olsa yer almaktadır.

2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Kanunun akabinde hazırlanan 2014-2018 yıllarını kapsayan X. Kalkınma Planı Kanun ile aynı doğrultuda, afetten kaynaklanan konut ihtiyacını vurgulamaktadır. XI. Kalkınma Planı'na gelindiğinde, kentsel dönüşüm hedeflerinin gerçekleştirilmesinde ifade edilen “yatay mimari, yaşam kalitesinin artırılması, katılımcılık, kent dokusuyla uyum” gibi konuların kentsel dönüşümün yeni yol haritasıyla paralel olduğu görülmektedir. Aşağıda Türkiye'nin kentsel dönüşümde yeni yol haritasına geçmeden önce, ülkemizin kentleşme tarihçesi kapsamında kentsel dönüşüm geçmişi incelenmiştir.

2.3.1. 1950-1980 DÖNEMİ

Türkiye kentleşmesinin başladığı, “hızlı kentleşme ve gecekondudan apartmana” (Ataöv & Osmay, 2007, s. 61) olarak da adlandırılan bu dönem, ülkemizde kırdan kentlere yapılan yoğun göç karşısında mevcut kentsel donanımların yetersiz kaldığı, çarpık kentleşmenin ilk tohumlarının atıldığı 1950'li yıllarda başlamaktadır (Özden, 2016, s. 239). Çok partili siyasi hayata geçiş, liberal ekonomi, sanayileşme politikaları, kentleşme hızının ivme kazandığı 1950'li yıllar Türk kentleri için bir dönüm noktası özelliği taşımaktadır (Yenice, 2014, s. 80).

Cumhuriyetin ilanından sonra ulus devletinin inşası sanayileşme ve kentleşme politikaları ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde yetersiz kamu kaynakları sanayileşmeye yönlendirilmiştir. Kamu kaynaklarından karşılanamayan konut ihtiyacının piyasa içinde de karşılanamaması durumu enformel yapıların oluşmaya başlamasına sebep olmuştur. 1923-1950 yılları arasında hızla büyüyen ve konut ihtiyacının arttığı tek kentin Ankara olması sebebiyle Türkiye'de gecekondular olgusu, 1930'larda ilk kez Ankara'da ortaya çıkmıştır (Ertürk & Sam, 2019, s. 331).

Özellikle Ankara'da 1930'larda belirmeye başlayan gecekondulara ek olarak; savaş yılları ve 1946 seçimleri öncesinde kaçak yapılaşmalar artış göstermiş, 1950 yılına gelindiğinde Ankara'da nüfusun üçte birini oluşturan gecekonduda yaşayanlar 100.000

nüfusa ulaşmıştır. Demokrat Parti, bu dönemde yaşanan kitlesel göçler karşısında özellikle kırsal kesimden aldığı desteklerle iktidara gelmiş olması (Türkün, 2015, s. 295) ve özellikle sanayi sektörü için ihtiyaç duyulan ucuz işgücü ihtiyacı sebebiyle (Markoç, 2019, s. 3602) esnek davranmıştır. 1948 yılında belediye sınırları içindeki mevcut gecekondular, 5218 sayılı Ankara’da Belediye ve Devlete Ait Arsaların Mesken Yapacaklara Tahsisi Hakkında Kanun ile yasallaştırılmış ve aynı yıl içinde 5228 sayılı Bina Yapımı Teşvik Kanunu çıkarılmıştır.

1950’ler çok partili hayata geçişin yanı sıra özel sermayeye dayalı liberal ekonomik düzene geçişin de yaşandığı yıllardır. Türkiye’nin 1950’lerde tarımda makineleşme, karayollarının geliştirilmesi ve sanayileşme süreci, kentleşmesini doğrudan etkilemiştir. Marshall Planı neticesinde, bu yıllarda tarımda makineleşme kentleşmenin itici gücü olarak ortaya çıkmış, kırsal alandaki işgücü kentlere göç etmeye başlamıştır. Sanayileşme, işçi ve memur ücretlerindeki iyileşmelerin çekici etkisiyle göçlerin hızlandığı bu süreci Şengül “emeğin kentleşmesi” olarak nitelendirmektedir (Aktaran: Çoban, 2012, s. 83).

Bu dönemde ülkedeki sınırlı kaynaklar sanayi yatırımları için kullanılmış, kırdan kentlere göçen emekçi nüfusun barınma ihtiyacını sağlayabilecek bir konut politikası yürütülememiştir (Markoç, 2019, s. 3600). Kentsel çöküntülere sebep olan denetimsiz göçler barınma ve konut sorununu ortaya çıkarmanın yanı sıra ekonomik, sosyal ve kültürel sorunları da beraberinde getirmiştir. Kırdan kentlere göç eden nüfus, barınma ve konut sorunlarını kendi yöntemleri ile çözmüştür. Kent çeperindeki sağlıksız, altyapısız gecekondular etkin bir denetimin, kalıcı çözümün, istikrarlı bir politikanın ve yasal sınırlar içinde başka bir çözümün, seçeneğin olmadığı bu dönemde göç etmiş nüfusun çözümü, tek seçeneği olmuştur (Özden, 2016, s. 241-318). Göç etmiş nüfusun kendi imkanlarıyla yaptıkları gecekondular afet riski açısından da tehlikeli yapılar olmuştur.

5218 ve 5228 sayılı Kanunlar ile benzer hükümler getiren, 1953 yılından 1966 yılına kadar yürürlükte kalan 6188 sayılı Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Binalar Hakkında Kanun ile mevcut yapılar yasallaştırılmış, konut yapılması için arsa üretimi amaçlanmıştır (Türkün, 2015, s. 295). 1950’lerin ortalarına kadar varlığını sürdüren “tek parsel üzerinde tek ev kuralı” (Çoban, 2012, s. 84-85) 1954 yılında Tapu

Kanunundaki düzenleme ile kaldırılmıştır. Bu düzenlemeye kadar gecekondular satmak için değil barınma ihtiyacını karşılamak için yapılmıştır. Bu düzenleme sonrasında gecekonduların kullanım değerinin yanı sıra değişim değeri de ortaya çıkmış, bu durum yap-satçılığa sebep olmuştur.

1958 yılına gelindiğinde 7116 sayılı Kanun ile İmar ve İskân Bakanlığı kurulmuştur. Bakanlık “bölge, şehir, kasaba ve köylerin planlanması, mesken politikası, yapı malzemesi konuları ile uğraşmak, afetlerden önce ve sonra gerekli tedbirleri almak, kentsel altyapıyı gerçekleştirmek ve belediyelerle ilişkileri düzenlemek” ile görevlendirilmiştir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı). 1959 yılından I. Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemine kadar devletin gecekondular politikası 7367 sayılı Kanun çerçevesinde yürütülmüştür. 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş, planlı dönem başlamış ve dönemdeki kalkınma planları ile konut politikası da belirlenmiştir.

1961 Anayasası ile barınma sorunu ilk kez anayasal bir düzenlemeye konu olmuştur. Anayasa’nın “sağlık hakkı” kenar başlığı altında (49. Madde 2. Fıkra) “Devlet, yoksul veya dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirler alır” ifadelerine yer verilmiştir. Barınma hakkı sağlık hakkı kapsamında düzenlenmiş, yoksul ve dar gelirlilere öncelik verilmiş, konut ihtiyacının giderilmesine vurgu yapılırken mülk konuta yer verilmemiştir. Keleş, 1961 Anayasasında konutun sağlık koşullarına bağlanırken ekonomi ile bağlantısının hesaba katılmamasını “geçmiş yüzyılların anlayışı” şeklinde yorumlamaktadır (Keleş, 2019, s. 307).

1963 yılında 327 Sayılı Kanun ile kaçak yapılara kent hizmetlerinin götürülmesinin önü açılmıştır. 1954 yılında Tapu Kanunundaki düzenleme ile ortaya çıkan yap-satçılık, 1965 yılındaki “kat ve daire mülkiyetine yasal çerçeve sağlayan Kat Mülkiyeti Kanunu” ile hukuki bir zemin kazanmış ve hızlanmıştır (Çoban, 2012, s. 85). Bu sebeplerle, 1960’larda işlev değiştiren gecekondular barınma ihtiyacına ilişkin olarak masum ve doğaçlama bir şekilde ortaya çıkmanın ötesine geçmiş, büyük bir gecekondular pazarı oluşmuştur (Özden, 2016, s. 242).

Gecekondulara ilişkin iyileştirme, ortadan kaldırma, önleme ve mevcut gecekondular potansiyelini planlı bir sürece yönlendirme amacıyla 1966 yılında çıkarılan 775 sayılı Gecekondular Kanunu, kalkınma planlarının benimsediği ilkelere temel hatlarıyla uyumlu bir politika getirmiştir (Genç, 2014, s. 18). 775 sayılı Kanun, “mevcut gecekonduların

ıslahı, tasfiyesi, yeniden gecekonduların yapılarının önlenmesi” amacıyla çıkarılmış olsa da gecekondular bölgelerinin kalıcılaşmasına zemin hazırlamıştır (Adaman & Keyder, 2006).

Türkiye’de kentler 1970’lerin ortalarına kadar yağ lekeli şeklinde büyürken, 1970’lerin ikinci yarısından sonra tek tek yapıların eklenmesiyle büyüme şeklinden kente büyük parçalar eklenmesiyle büyüme şekline geçmiştir (Tekeli, 1998, s. 123-124). Kentlerin aralarda boşluk bırakmadan gerçekleşen büyümesi sonucunda bu dönemdeki kentsel makroform “azman kent” şekline bürünmüştür (Ataöv & Osmay, 2007, s. 60).

1950-1980 yıllarını kapsayan bu dönemde kentsel dönüşüm uygulamaları özetle; “gecekondular bölgelerinin sağlıklılaştırılması; kent merkezinin çöküntü alanına dönüşümü; gecekondular alanlarının yeniden yapılandırılması ve bu alanlarda kentsel yenileme” şeklinde gerçekleştirilmiştir (Ataöv & Osmay, 2007, s. 60). Özellikle planlı dönem olarak adlandırılan yıllarda kalkınma planları ile kalıcı çözümler getirilmeye çalışılsa da uygulamada hedeflenenler gerçekleştirilememiştir. Yapılan yasal düzenlemelerin neredeyse hepsi imar affı niteliğinde olup gecekondulaşmayı teşvik eder duruma gelmiştir. Bu dönemde, aflar ile seçmen desteği kazanma amacındaki popülist yaklaşım sonucunda “af ile planlama” süreci gelişmiştir (Gibson & Kocabaş, 2007, s. 458). Gecekondular afları, yasal düzenlemeler ile gecekondular olgusunun kurumsallaşmasına katkı yapmıştır. Düzenli konut alanları ile gecekondular alanları arasındaki farklı yasal düzenlemelerin varlığı “ikili imar düzeni” ne sebep olmuştur (Turan, 2007, s. 392-393).

1970’li yıllarda “palazlanmış gecekondular, yasadışı yapılar, hisseli ifrazla çoğalan konut dokusu” ülkenin kentleşmesini resmederken; özellikle yasadışı yapıların denetimden uzak yer seçimleri sebebiyle ülkenin ormanları yok edilmiş, su havzaları kirletilmiştir (Özden, 2016, s. 242). Kent merkezlerinde yık-yap süreçleri sebebiyle tarihsel ve kültürel değerler, yeşil alanlar tahrip edilmiş, yoğunluk sürekli olarak artmış ve sosyal altyapılar yetersiz kalmıştır (Tekeli, 1998, s. 123). 1970 ve 1980’lerden sonraki süreçte gecekondular olgusu tamamen ticarileşmiş ve gecekondular firmaları türemiştir (Keleş, 2017, s. 549). 1980’li yıllara kadar yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları, “gecekondular bölgelerinde fiziksel iyileştirme” den öteye gidememiştir (Ertürk & Sam, 2019, s. 332).

2.3.2. 1980-2000 DÖNEMİ

1980'ler ile birlikte Türkiye'de küreselleşme olgusunun etkileri görülmeye başlamış, liberal ekonomik politikalar benimsenmiş, serbest piyasa ekonomisi kentlerin şekillenmesine etkide bulunmuştur. Modernite projesinin aşınmaya başladığı bu dönemde, kentleşme belli bir doygunluğa ulaşmış, kentleşme hızı önceki döneme göre yavaşlamıştır (Tekeli, 1998, s. 107-128). Bunların yanı sıra, 24 Ocak Kararları, 12 Eylül Darbesi, Toplu Konut İdaresi'nin kurulması, 1982 Anayasası, 3030 sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun gibi pek çok faktör bu dönemin kentsel dönüşüm sürecini etkilemiştir. 1980 sonrasında yaşanan gelişmeler ile kentler yeni bir yapılanma sürecine girmiştir.

Türkiye'de kentsel dönüşüm kavramının kentleşme ve planlama pratiğine girişi 1970'li yıllara uzanmakla birlikte, kentsel dönüşüm planlamada bir uygulama aracı olarak 1980'li yılların başında kullanılmıştır. Bu dönemde de af yasaları varlığını sürdürmüş, özellikli alanlar için "özel projeler" ile dönüşüm süreci hızlanmıştır (Sönmez, 2006, s. 121). Bu dönemde Toplu Konut İdaresi kurulmuş, toplu konut yeni bir konut sunum şekli olarak ortaya çıkmış ve kurumsallaşmış, organize sanayi bölgeleri oluşturulmaya başlanmış, özel araç sahipliği yaygınlaşmıştır (Tekeli, 2001, s. 83).

1982 Anayasası konutu, 1961 Anayasası gibi sağlık hakkının bir uzantısı olarak değil, 57. Madde "Konut Hakkı" başlığı altında düzenlemiştir. 57. Maddedeki "Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır. Ayrıca, toplu konut teşebbüslerini destekler" ifadeleriyle konut hakkına ilişkin yoksul veya dar gelirlilere öncelik verilmesi yaklaşımı terk edilmiş; "kentlerin özellikleri", "planlama" ve "çevre koşulları" nı dikkate alan bakış açısıyla konutun dört duvarla çevrili bir çatıdan daha fazlası olduğu vurgulanmıştır (Keleş, 2017, s. 430).

1980'ler Türkiye'nin küreselleşmenin etkisinde olduğu, neo-liberal ekonomi politikaları etkisiyle ihracata yönelik sanayileşmenin benimsendiği bir dönemdir. 1980 sonrasında, piyasa ekonomisi kuralları paralelinde kentsel dönüşüm, ekonomik büyümeyi destekleyecek bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1980'li yıllara kadar küçük-orta sermayeli yap-satçılar eliyle gerçekleştirilen kentsel dönüşüm, 1980 sonrasında

ulusal ve uluslararası finans kuruluşları ve gayrimenkul ortaklarınca gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Ertürk & Sam, 2019, s. 332-335).

1982 yılındaki 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu sonrasında konut alanları dışında da dönüşümler başlamıştır. 1984 yılında, 3030 sayılı Kanun ile büyükşehir yönetimi modeli getirilmiştir. Merkezi hükümetin kentlerin gelişimi üzerindeki etkisi tamamen devredilmese de “plan yapma, onama, uygulama” yetkileri belediyelere devredilmiştir. Belde belediyeleri, 1987 yılında ortaya çıkıp büyümüş, “hiyerarşik denetimden uzak durmak ve planlamanın bütünlüğü ilkesini hiçe saymak suretiyle” kendi rant kentlerini yaratmışlardır (Özden, 2006, s. 222).

1981 yılındaki 2487 sayılı Toplu Konut kanunu ile ilkini yürürlükten kaldıran 1984 yılındaki 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu, yap-satçılığın cazibesini yitirmesine, kentsel alanların büyük sermaye gruplarına açılmasına sebep olmuştur (Türkün, 2015, s. 300-301) (Çoban, 2012, s. 93-94). Bu gelişmelerin ardından, toplu konutun diğer konut sunum biçimlerine göre payı artmıştır (Eke & Uğurlar, 2004, s. 381).

1980’li yıllarda gecekondu bölgeleri, yoksul ve dar gelirlilerin barınma ihtiyaçlarına kendilerince buldukları bir çözüm olmanın ötesinde “örgütlü yağmacı ve vurguncuların denetiminde” olmuştur. İmar afları dönemi olarak da adlandırılan (Yenice, 2014, s. 82) bu dönemde çeşitli kanunlar ile afların kapsamı genişletilmiş, spekülatif imar kararları, seçim yatırımı olarak ıslah imar planları sorunların artmasına sebep olmuştur (Özden, 2016, s. 245). Konut stokuyla ilgili çıkarılan kanunların yanı sıra, bu dönemde koruma bölgeleri için 2683 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2872 sayılı Çevre Kanunu ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu çıkarılmıştır.

Bu dönemde sıkça kullanılan konut üretim biçimlerinden biri de kooperatif üretim biçimi olmuştur. Bu üretim biçimi ile ancak orta gelirliler konut sahibi olabilmiş, yoksul ve dar gelirliler için “nitel ve nicel açıdan erişilebilir yasal konut” üretilmemiştir (Markoç, 2019, s. 3600).

Ulusal düzeydeki düzenlemelerin yanı sıra uluslararası düzeyde yapılan anlaşmalar da bu dönemde etkili olmuştur. 1996 yılında Habitat Gündemi ve İstanbul Deklerasyonu’nda “herkese yeterli konut ve kentleşen dünyada sürdürülebilir insan yerleşimleri” kapsamında bir dizi hedefler, ilkeler ve önerilere yer verilmiştir (T.C. Başbakanlık

Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, 1999). Habitat II kapsamında geliştirilen Türkiye'nin Ulusal Raporu ve Eylem Planı'nda "sürdürülebilirlik, yaşanabilirlik, hakçılık, kentli bağlılığı, yapabilir kılma ve çok aktörlü yönetim" amaçsal ve araçsal nitelikli ilkeler olarak belirlenmiştir (BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II Ulusal Rapor ve Eylem Planı, 1996, s. 76).

1990'larda özellikle büyük kentlerde, yaşam biçimlerinde yeni dönüşümler yaşanmaya başlamıştır. Bu dönemde, kent bölgeleri içinde organize sanayi alanları desantralize olmuş; kent dokusunu işgal ve tahrip eden unsurlara yer seçim kararı kaçak yapılara benzeyen (orman alanları, su havzaları gibi) lüks konut üretimi de eklenmiştir (Özden, 2016, s. 247). Deprem riski, trafik, otopark sorunları, yeşil alan yetersizliği, hava ve gürültü kirliliği gibi sebeplerle kent merkezlerinden kent çeperlerine doğru yayılmalar olmuş, uydu kentler ortaya çıkmaya başlamış, kentlerin çeşitli bölgelerinde yeni siteler inşa edilmeye başlanmıştır (Özden, 2006, s. 223).

Gecekondu konut bölgelerinde yaşayanlara ilişkin "işgalci" söylemi ve gecekondu bölgelerinin artan kentsel suç ile siyasi aşırılığın ana nedeni olduğu söylemi bu dönemde yaygınlaşmıştır (Türkün, 2011, s. 65). Gecekondu nüfusunun giderek artan olumsuz algısının bir sonucu olarak bu dönemde, konut sitelerinin etrafına (hem fiziksel hem de sembolik) duvarlar inşa edilerek toplumun kimi kesimlerini hariç tutmak, gözden uzak tutmak amaçlanmıştır (Erman, 2001, s. 997). Kentsel yayılmanın, ruhsat dışı yapılaşmanın yasallaştığı bu dönemin kentsel makroformu, özetle "çok merkezli metropoliten kentleşme" olarak adlandırılabilir (Ataöv & Osmay, 2007, s. 60).

2.3.3. 2000 SONRASI DÖNEM

Türkiye'de 2000'lerde kentsel dönüşüm konusu, kentlere ilişkin gündemin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Türkiye'nin kentsel dönüşüm söylem ve uygulamaları 2000'lere kadar plansız kentleşme, konut sorunu ve sağıklaştırma gibi gerekçelerle gecekondu alanlarına yönelik olmuştur. 1980'lerden itibaren ekonomi politikalarında yaşanan değişimler, kentsel dönüşüm anlam ve içeriğinin genişlemesinde etkili olmuştur. 1999 yılında yaşanan depremler, ortalama ömürlerini tamamlamış ve afetlere dayanıksız yapıların yenilenme gereksinimini, dolayısıyla kentsel dönüşüm zorunluluğunu arttırmıştır (Ertürk & Sam, 2019). 1999 Gölcük ve Düzce depremlerine

ek olarak küreselleşmenin kentler üzerindeki artan etkisi, Avrupa Birliği'ne uyum çabaları Türkiye'nin 2000'li yıllarda kentsel dönüşüm politikasının şekillenmesinde etkili olan başlıca faktörlerdir. Kentsel dönüşümün yasallaştığı bu dönemin bir diğer önemli özelliği de kentsel dönüşümün ilk kez bir strateji olarak (Ataöv & Osmay, 2007, s. 59-68) tanımlanmasıdır.

Türkiye'de 1999 Marmara (Gölcük) ve Düzce depremlerinin sebep olduğu can ve mal kayıplarının ardından kentsel dönüşüm ülke gündeminde daha görünür hale gelmiştir. 2003 yılındaki TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın düzenlediği Kentsel Dönüşüm Sempozyumu sonrasında ise akademik çevrede tartışmalar başlamıştır (Genç, 2008, s. 118).

Bu dönemde kentsel dönüşümün “modernleşme ya da planlı gelişme” olarak belirtilen hedefi doğrultusunda, deprem tehdidi gerekçesine dayandırılarak gecekonduların bölgeleştirmesi, tarihi ve kültürel mirasın canlandırılması uygulamalarıyla gerçekleştirilmiştir. 2000'li yıllarda meşruiyetini deprem tehlikesinden alan kentsel dönüşüm “aciliyet ve zorunluluk” söylemi ile anılmıştır. Aciliyet ve zorunluluk vurgusunda deprem gerekçesinin payı daha fazla olsa da gecekondularda somutlaşan çarpık kentleşme ve asayiş sorunlarının da etkisi olmuştur. Bu dönemde gecekonduda yaşayanlar için “işgalci, suçlu, bedavacı”, gecekondular için de “geri kalmışlık, köylülük” nitelendirmeleri yaygınlaşmıştır. Bu nitelendirmelere paralel olarak; kentsel dönüşüm ile yaratılacak kentsel mekanlara ilişkin olarak yaşanabilirlik, modernlik, çağdaşlık vurguları yapılarak “kente ve kentliye yakışır ideal mekanlar” şeklinde betimlemeler yapılmıştır (Türkün, 2015, s. 307-314). İlk kez kentsel dönüşüm kavramının kullanıldığı 5104 sayılı Kanun da bu yaklaşımın mekâna yansıtıldığı somut bir örnektir. Amacı “Kuzey Ankara girişi ve çevresini kapsayan alanlarda kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde fiziksel durumun ve çevre görüntüsünün geliştirilmesi, güzelleştirilmesi ve daha sağlıklı bir yerleşim düzeni sağlanması ile kentsel yaşam düzeyinin yükseltilmesi” (Öngören & Çolak, 2013) olan 5104 sayılı Kanun, hava alanı yolu üzerindeki gecekonduların rahatsız edici görüntülerini göz önünden kaldırmak için yürürlüğe sokulmuştur. Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesinin sadece fiziksel bir dönüşüm öngörmesi ve 5104 sayılı Kanunun kentin belirli bir alanı için bir çıkarılarak parçacı yaklaşımların da önünü açması sebebiyle eleştiriler yapılmıştır (Seydioğulları, 2016, s. 58).

Bu dönemde kentsel dönüşümü ilgilendiren pek çok yasal düzenleme mevcuttur. Çalışmanın bundan sonraki aşamasında bu düzenlemelerden doğrudan kentsel dönüşüm ile ilgili olan kanunlara değinilmiştir.

12/5/2004 tarihli 5162 Sayılı Toplu Konut Kanununda ve Genel Kadro Ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerin Toplu Konut İdaresi Başkanlığına Ait Bölümünde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

5162 sayılı Kanununun 1. Maddesinde “13/12/1983 tarihli ve 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin eki (I) sayılı cetvelin Toplu Konut İdaresi Başkanlığına ilişkin bölümünde yer alan “Dış İlişkiler Dairesi Başkanı” unvanı “Strateji Geliştirme Dairesi Başkanı” olarak değiştirilmiş ve ekli listede yer alan kadrolar ihdas edilerek anılan Kanun Hükmünde Kararnamenin eki (I) sayılı cetvelin Toplu Konut İdaresi Başkanlığına ilişkin bölümüne eklendiği” açıklanmaktadır. Bu Kanun ile 02/03/1984 tarihli ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanununun 4. Maddesi “Başkanlık, gecekondü dönüşüm projesi uygulayacağı alanlarda veya mülkiyeti kendisine ait arsa ve arazilerden konut uygulama alanı olarak belirlediği alanlarda veya valiliklerce toplu konut iskân sahası olarak belirlenen alanlarda çevre ve imar bütünlüğünü bozmayacak şekilde her tür ve ölçekteki imar plânlarını yapmaya, yaptırmaya ve tadil etmeye yetkilidir. Bu plânlar, büyükşehir belediye sınırları içerisinde kalan alanlar için büyükşehir belediye meclisi tarafından, il ve ilçe belediye sınırları ile mücavir alanları içerisinde kalan alanlar için ilgili belediye meclisleri tarafından, beldelerde ve diğer yerlerde ilgili valilik tarafından, plânların belediyelere veya valiliğe intikal ettiği tarihten itibaren üç ay içerisinde aynen veya değiştirilerek onaylanması suretiyle yürürlüğe girer. Üç ay içerisinde onaylanmayan plânlar Başkanlık tarafından re’sen yürürlüğe konur. Başkanlık kanundaki görevleri çerçevesinde gerçek ve tüzel kişilere ait arazi ve arsaları ve bunların içerisinde veya üzerinde bulunan her türlü eklenti ve yapıları kamulaştırmaya yetkilidir” şeklinde değiştirilmiştir.

4/3/2004 tarihli 5104 Sayılı Kuzey Ankara Giriş Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu

5104 sayılı Kanun, kentsel dönüşüm kavramının doğrudan yer aldığı ilk kanundur. Proje kapsamında Ankara Büyükşehir Belediyesi ile Toplu Konut İdaresi yetkilendirilmiştir. Kanunun amacı, “Kuzey Ankara girişi ve çevresini kapsayan alanlarda kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde fiziksel durumun ve çevre görüntüsünün geliştirilmesi, güzelleştirilmesi ve daha sağlıklı bir yerleşim düzeni sağlanması ile kentsel yaşam düzeyinin yükseltilmesi” olarak belirtilmiştir. Doğrudan kentsel dönüşüme ilişkin ilk kanun olması, belirli bir alana özgü olması gibi özellikleriyle farklılaşan 5104 sayılı Kanun, sadece fiziksel dönüşümü öngörmesi ve parçacı yaklaşımların önünü açması sebebiyle eleştirilmiştir (Uzun, 2006, s. 51).

10/7/2004 tarihli 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu

5216 sayılı Kanun “büyükşehir belediyesi yönetiminin hukukî statüsünü düzenlemek, hizmetlerin planlı, programlı, etkin, verimli ve uyum içinde yürütülmesini sağlamak” amacıyla çıkarılmıştır (1. Madde). Kanunun 7/e Maddesi ile “Belediye Kanununun 69. ve 73. Maddelerindeki yetkileri kullanmak” yetkisi Büyükşehir belediyelerine verilmiştir. 5216 sayılı Kanun ile 5393 sayılı Belediye Kanununun 69. ve 73. Maddelerinde sayılan “arsa ve konut üretimi ile kentsel dönüşüm ve gelişim alanı” ilişkin yetkiler Büyükşehir Belediyelerine verilmiştir.

16/6/2005 tarihli 5366 Sayılı Yıpranan ve Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun

Bir kentsel dönüşüm kanununa olan ihtiyacın gündemde olduğu bir dönemde, biraz da beklenmedik bir şekilde 5366 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir (Özden, 2016, s. 281). Kanunun amacı 1. Maddede “büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000’in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma

alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenecek korunması ve yaşatılarak kullanılması” olarak ifade edilmiştir. 5366 sayılı Kanun, dönüşüm kapsamına tarihi ve kültürel varlıklarını alarak kentsel dönüşümün belli bir hedefe yönelik olan uygulamalarına olanak vermiştir.

5366 sayılı Kanunun amacı, tarihi kent dokularına ilişkin kentsel dönüşümün amaçları ile örtüşmektedir. Ancak yıpranan ve özelliğini yitirmiş kent bölgelerinin “nasıl ve hangi ölçütlere göre” belirleneceğine ilişkin açıklama bulunmaması ve “Kentsel Sit Alanı kararlarının ve koruma amaçlı imar planlarının bütünlüğünün bozulması” na sebep olma tehlikesi gibi nedenlerle Kanun eleştiriler almıştır (Seydioğulları, 2016, s. 59).

14/12/2005 tarihinde yürürlüğe giren Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenecek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği ile uygulamaya ilişkin pek çok düzenleme getirilmiştir.

3/7/2005 tarihli 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 17/06/2010 tarihli 5998 Sayılı Belediye Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

3/7/2005 tarihinde Resmî Gazete’ de yayımlanan 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 73. Maddesi çerçevesinde belediyeler “kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihî ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulamaya” yetkili kılınmıştır. 2010 yılında, 5998 Sayılı Belediye Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile belediyelerin kentsel dönüşüme ilişkin yetkilerinin kapsamı genişletilmiş ve uygulamaya ilişkin ayrıntılar getirilmiştir.

16/5/2012 tarihli 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun

Deprem kuşağında olan ülkemizde, 2000’li yıllarda yaşanan depremlerin de etkisiyle afet riski konusu gündemdeki yerini korumuştur. Bu sebeple, afet riski ülkemizdeki kentsel dönüşüm uygulamalarının çıkış noktası olagelmıştır. Türkiye’nin deprem riski gerçeği göz önüne alındığında, bir kentsel dönüşüm kanuna olan ihtiyacın varlığı inkar edilemez. Bu sebeple, ideal olduğunu söylemek zor olsa da 6306 sayılı Kanun çıkarıldığı dönem bakımından önemli ve gereklidir (Aldemir & Doğan, 2015, s. 498). 2011 Van Depremi sonrasında, 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun deprem riski esas alınarak “afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemek” amacıyla 2012 yılında yürürlüğe girmiştir.

Kanunun yürürlüğe girdiği dönem itibariyle ülke ekonomisine ve dolayısıyla inşaat sektörüne etkisi de önemlidir. Bu kapsamda, Kanun’da belirtilen amaç ve hedeflerin yanı sıra ekonomideki çarpan ve çoğaltan etkisi yüksek görülen inşaat sektörü ile bu sektörün ilişkili olduğu diğer sektörler ve nihayetinde ülke ekonomisinin sürdürülebilirliği gündeme gelen bir konu olmuştur. Bu sebeple, 6306 sayılı Kanunun “belirli sektörleri ve genel ekonomiyi etkileyen bir ekonomisi politikası” olarak nitelendirildiği görüşler ortaya çıkmıştır (Aldemir & Doğan, 2015, s. 510-511).

Asıl yetkilerin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve TOKİ’ye verildiği bu kanunda belediyelerin sorumluluğu ikincil plandadır. Kentsel dönüşümle ilgili yetkilendirmede bir “merkezileşme” söz konusudur (Keleş, 2017, s. 426). Riskli alan sınırları içinde kalan riskli yapı olmayan yapıların da uygulama bütünlüğü bakımından Bakanlıkça Kanun hükümlerine tabi tutulabilmesi; en az üçte iki çoğunluk ile anlaşma sağlanamaması halinde Bakanlık, TOKİ veya İdare tarafından acele kamulaştırma yapılabilmesi; yürütmeyi durdurma kararı verilememesi gibi düzenlemeleri sebebiyle Kanun eleştirilmiş ve eleştirilmektedir. Getirdiği pek çok düzenleme sebebiyle tartışma konusu olan 6306 sayılı Kanunun bazı maddeleri, mülkiyet haklarını ve konut

dokunulmazlığını ihlal ettiği gerekçesiyle 2014 yılında Anayasa Mahkemesi kararınca iptal edilmiştir.

6306 sayılı Kanunun kendine özel bir bütçesinin bulunması, ekonomik destekleri ve muafiyetleri açısından, İdareler tarafından avantajlı görülmesi (Akbiyıklı, Çınar, & Koç, 2017, s. 125) ve hızlı bir şekilde uygulama yapmaya imkan vermesi sebebiyle, son yıllarda kentsel dönüşüm uygulamalarının büyük çoğunluğu 6306 sayılı Kanun kapsamında gerçekleştirilmektedir.

Özetlemek gerekirse, Türkiye’de kentsel dönüşümün gerekliliği ve meşruiyeti deprem, gecekondu, kaçak yapılaşma, düşük nitelikli konutlar, dengesiz kentleşme, doğal, tarihi ve kültürel dokunun bozulması üzerinden savunulmaktadır. 2000’lerden sonra kentsel dönüşümün, yerel yönetim reformlarına paralel olarak kurumsal ve yasal yeniden yapılanması gündemde sıklıkla yer almıştır (Yıldız, Kıvrak, & Gültekin, 2015, s. 497). İçinde bulunduğumuz bu son dönemde, kentsel dönüşüm kent politikalarının uygulanmasında tek araç olarak kabul edilmeye başlanmıştır. 2000’lerde çıkarılan kanunlar ile kentsel dönüşümün daha hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesine imkân verilmiştir. Ne yazık ki, bu kanunların uygulama süreçleri, bütüncül bir planlama anlayışı yerine parçacı projeler ile gerçekleşmiş ve gerçekleştirilmeye devam etmektedir.

2.4. TÜRKİYE’DE KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN YASAL DAYANAKLARI

İlgili mevzuata baktığımızda kentsel dönüşüm ülkemizde “afet riskine karşı koruma ve fiziki olumsuzlukların giderilmesi”, “kent tarihi, kültürel ve doğal varlıklarının korunması” ve “düzenli, sağlıklı ve estetik kentler yaratma, kentleri iyileştirme ve güzelleştirme” amaçları ile yapılmış ve yapılmaktadır (Çolak, 2013) (Öngören, 2017). Kentsel dönüşüm hedeflerine yönelik mevzuatın alt yapısı hazırlanırken içinde bulunan dönemin siyasi, sosyo-ekonomik ve idari konjonktürü mevzuatı doğrudan etkilemektedir (Akman, Can, & Yalçın, 2018, s. 2992).

Ülkemizdeki ilk kanuni düzenlemeler, kentlerin fiziksel durumlarını iyileştirmek, kaçak, sağlıksız ve düzensiz yapılaşmayı engellemeyi amaçlamıştır. Sonraki dönemde Kanunlarda, yıpranan ve eskiyen tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların korunması amacı ön plana çıkarken, 1999 Marmara depremleri ve 2011 Van depreminin de etkisiyle son dönemde afet riskine ilişkin kanuni düzenlemeler ve kentsel dönüşüm uygulamaları gündemdedir (Aydınlı & Kaya, 2013, s. 464).

Kentsel dönüşüm ile amaçlananın ne olduğuna bağlı olarak kentsel dönüşüm uygulamalarında benimsenen modeller de değişiklik göstermektedir. Hangi modelin uygulanacağına “dönüşüm ihtiyacı, dönüşecek alanın ya da yapının nitelikleri ve durumun aciliyeti” gibi faktörler etkili olurken, bunların yanı sıra dönemin ekonomik ve siyasi tercihleri de kentsel dönüşüm modeli belirlemede etkilidir (Çolak, 2013). Ülkemizde uygulanan kentsel dönüşüm modellerine baktığımızda; ilk dönem kentsel dönüşüm uygulamalarında, gecekonduların kanunu uygulamaları ve tapu tahsis verilmesi yoluyla dönüşüm uygulamaları görülmektedir.

1950’lerden itibaren göçlerin de etkisiyle hız kazanan kentleşme sonucunda gecekondular, çarpık kentleşme, yasak yapılaşma, yetersiz altyapı, kentsel çöküntü alanları gibi pek çok sorun ortaya çıkmış ve bu sebeple bu dönemde kentsel dönüşüm ile sağlıklaştırma ve yasadışı konut bölgelerinin tasfiyesi amaçlanmıştır (Yenice, 2014, s. 85). Sonraki dönemlerde ise kentsel alanların iyileştirilmesi ve güzelleştirilmesi, kentlerin tarihi ve kültürel dokularının korunması gerekçeleriyle kentsel dönüşüm ve gelişim uygulamaları ile yenileme alanı uygulamaları gündemde olmuştur. 2000’li yıllarda kentlerin düzenli, sağlıklı ve estetik olarak şekillendirilmesi ve kentsel mirasların korunması amaçlarıyla

kentsel dönüşüm uygulamaları devam ederken, 1999 Marmara depremleri etkisiyle kentsel dönüşümde afet riski vurgusu varlığını sürdürmüştür. 1999 Marmara depremleri sonrasında yapılan düzenlemelerde afet riski vurgusu ön plana çıkmış ve yeni bir kentsel dönüşüm alt yapısı oluşmaya başlamıştır (Akman, Can, & Yalçın, 2018, s. 2993). 1999 depremlerinden sonra afet amaçlı kentsel dönüşüm için çalışmalar başlamış (Öngören & Çolak, 2013, s. 133), 2011 Van depreminden sonra özel ve farklı bir kanun ihtiyacı ortaya çıkmasıyla (Aydın, 2016, s. 282) 2012 yılında 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir.

Tablo 7: Türkiye’de Uygulanmış/Uygulanmakta Olan Kentsel Dönüşüm Modelleri ve Modellere İlişkin Mevzuat

Kenti Dönüştürme/Kentsel Dönüşüm Modelleri	İlgili Yasal Düzenleme
Gecekondu Kanunu Uygulaması	775 Sayılı Gecekondu Kanunu (Kabul Tarihi: 20/7/1966)
Tapu Tahsis Verilmesi Yoluyla Dönüşüm Uygulaması	2981 Sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun (Kabul Tarihi: 24/2/1984)
Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Uygulaması	5393 sayılı Belediye Kanunu (Kabul Tarihi: 3/7/2005)
Yenileme Alanı Uygulamaları	5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (Kabul Tarihi: 16.6.2005)
Afet Riskinin Önlenmesine Yönelik Dönüştürme Uygulaması	6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun (Kabul Tarihi: 6/5/2012)

Kaynak: (Çolak, 2013)

Ülkemizde kentsel dönüşüm uygulamalarına imkân veren yürürlükteki kentsel dönüşüm mevzuatı “5393 sayılı Belediye Kanununun 73. Maddesi, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ve 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun” dan oluşmaktadır.

Tablo 8: Türkiye’de Kentsel Dönüşümün Yasal Dayanakları

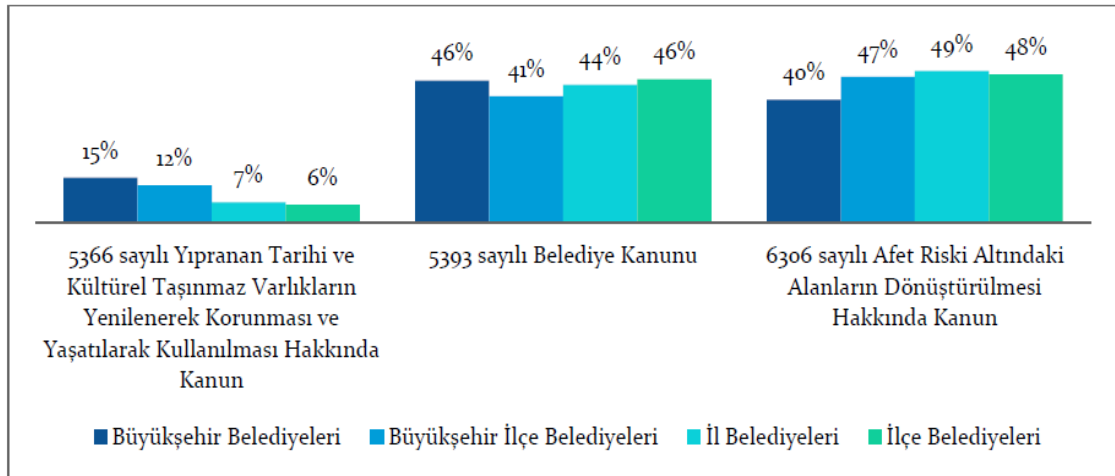
Yasal Dayanak	Dayanağın Amaç ve Kapsamı
5393 sayılı Kanunun 73. Maddesi	“Konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kenti tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya afet riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarının tespiti gerçekleştirilir.”
5366 sayılı Kanun	“Yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının tespiti yapılır. Bu bölgelerde, bölgenin gelişimine uygun olarak alanın yeniden inşa ve restore edilmesi, konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, afet risklerine karşı tedbirler alınması tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması amacıyla dönüşüm uygulamaları gerçekleştirilir.”
6306 sayılı Kanun	“Zemin durumu ve/veya üzerindeki yapılaşma nedeniyle can ve mal güvenliği bakımından risk teşkil eden ‘Riskli Alanlar’ ile Kanun kapsamında yeni yerleşim alanı olarak kullanılmak üzere ‘Rezerv Yapı Alanları’ tespit edilerek, fen ve sanat normlarına uygun olarak sağlıklı, güvenli ve yaşam alanları oluşturmak amacıyla alan esaslı dönüşüm uygulamaları gerçekleştirilir.”

Kaynak: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi Hazırlanmasına İlişkin İlke ve Esaslar. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Resmi Web Sitesi

6306 Sayılı Kanunun amacının ifade edildiği 1. Maddesinden yola çıkılarak 6306 sayılı Kanunun kentsel dönüşümün “fiziki olumsuzluklar ve afet riskinin önlenmesi” gerekçesi ile; 5393 sayılı Kanunun 73. Maddesinden yola çıkılarak 5393 sayılı Kanunun kentsel dönüşümün “düzenli, sağlıklı ve estetik kentlerin oluşturulması” gerekçesi ile ve son olarak 5366 sayılı Kanunun idareye verdiği yetkinin gerekçesinden yola çıkılarak 5366 sayılı Kanunun kentsel dönüşümün “taşınmaz kültür varlıklarının korunması” gerekçesi ile ilişkilendirmek mümkündür.

2016 yılı KENTGES Belediyeler Anketine göre ülkemizde, kentsel dönüşümün temel uygulamaları ağırlıklı olarak 6306 sayılı Kanun ve 5393 sayılı Belediye Kanunun esaslarına göre gerçekleştirilmektedir. Buna ek olarak sit alanlarında, tescilli yapı ve yapı topluluklarında 5366 sayılı Kanun uygulanmaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017, s. 138).

Grafik 1: Belediyelerde Yürütülen Kentsel Dönüşüm Projelerinin Yasal Dayanakları

Belediyelerde Farklı Kanunlara Göre Yürütülen Kentsel Dönüşüm Projelerinin Oranı

Kaynak: (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2016, s. 22)

Kentsel dönüşümü farklı amaç ve araçlarla düzenlemekte olan 5393 ve 6306 sayılı Kanunlardan 5393 sayılı olanın 6306 sayılı Kanun’da bulunan araç ve yöntemlere sahip olmadığı ve kenti düzenleme ve sağlıklılaştırma bakımından eksik ve etkisiz kaldığı düşünülmektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017, s. 138).

Çalışmanın bundan sonraki aşamasında 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ve 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki

Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ülkemizdeki kentsel dönüşüm uygulamaları kapsamında incelenmiştir.

Söz konusu üç Kanuna bir önceki bölümde, ülkemizin kentsel dönüşüm sürecine ilişkin tarihsel gelişimi anlamak amacıyla yer verilmiştir. Bu bölümde ise, bu üç önemli Kanun daha ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.4.1. 3/7/2005 TARİHLİ 5393 SAYILI BELEDİYE KANUNU

3/7/2005 tarihinde kabul edilen 5393 Sayılı Belediye Kanunu “belediyenin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usûl ve esaslarını düzenlemek” amacıyla çıkarılmıştır. Kanunun “arsa ve konut üretimi” başlıklı 69. Maddesi ile “kentsel dönüşüm ve gelişim alanı” başlıklı 73. Maddesi kentsel dönüşüme ilişkin düzenleme içeren en temel iki maddesidir. Kanunun arsa ve konut üretimi başlıklı 69. Maddesinde belediyeler;

“düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla belediye ve mücavir alan sınırları içinde, özel kanunlarına göre korunması gerekli yerler ile tarım arazileri hariç imarlı ve alt yapı arsalar üretmek; konut, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu konuda ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla iş birliği yapmak ve gerektiğinde onlarla ortak projeler gerçekleştirmek”

konusunda yetkilendirilmiştir. Kentsel dönüşüm ve gelişim alanı başlığını taşıyan 73. Madde çerçevesinde belediyeler;

“kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihî ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilme”

konusunda yetkili kılınmıştır. 17/06/2010 tarihinde, 5998 Sayılı Belediye Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile Belediye Kanununun 73. Maddesi kapsamlı bir şekilde yenilenmiştir. 5998 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler ile;

“Belediye, belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir.”

ifadeleri ile başlayan 73. Madde, çok daha ayrıntılı bir hale getirilmiştir. 5998 sayılı Kanun ile kentsel dönüşüm konusunda belediyelerin yetkileri artırılmış, büyükşehir belediyelerine çok geniş yetkiler verilmiştir ve uygulamaya ilişkin ayrıntılar getirilmiştir. “Kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine ilişkin her ölçekteki imar planı, parselasyon planı, bina inşaat ruhsatı, yapı kullanma izni” gibi tüm imar işlemleri ve 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanununda belediyelere verilen yetkileri kullanmaya 5998 sayılı Kanunla büyükşehir belediyelerine yetkili kılınmıştır. 5393 sayılı Kanun kapsamında belediyeler ve belediyelerin yetki alanı dışında il özel İdareleri “vatandaşın can ve mal güvenliğinin sağlanması, tabii afet risklerine karşı tedbirlerin alınması, kentin gelişme alanlarının belirlenmesi, köhneleşmiş ve tarihi doku niteliğini yitirmiş kent merkezlerinin canlandırılması” amaçlarıyla “Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı” ilan etmekle yetkilidir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı). Kanun “hem fiziki koşulların iyileştirilmesi hem de sosyal, kültürel ve ekonomik hayatın geliştirilmesi ve korunması” için dönüşüm projeleri yapılmasına imkân vermektedir (Aydınlı & Kaya, 2013, s. 454).

Kanuna Yönelik Eleştiriler

- 69. Madde “775 sayılı Gecekondu Kanununun 25. Maddesinde belirtilen durumlardaki kişilere” arsa ve konut teminine olanak vermektedir. Bu düzenlemeden hareketle, Gecekondu Kanununda benimsenen yaklaşımın sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Burada, hak sahibi olmayanların hak sahibi yapılması ve kentsel dönüşüm alanlarının “yeni talan ve rant alanları” haline gelme tehlikesi bulunmaktadır (Özden, 2016, s. 285).
- 69. Madde belediyelere konut ve toplu konut yapma yetkisi vermektedir. Ancak, konutların nasıl bir niteliğe sahip olması gerektiği, hangi sınıflara yönelik üretilmesi gerektiği, sınıfların kendi içindeki oransal büyüklükleri, ucuz ve sosyal konut ayrımı” konularına ilişkin gerekli ve yeterli detaylandırma yapılmaması sebebiyle eleştiriler yapılmaktadır (Özden, 2016, s. 285).
- 73. Maddede kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı ilan etmede alan büyüklüğünün 5-500 hektar arasında olması gerektiğine ilişkin bir ölçüt belirlenmiştir. Ancak kentsel dönüşüm ya da gelişim proje alanı belirlemede alansal büyüklüğün değil, dönüşüm ya da gelişimi gerektiren sorunların belirleyici olması daha doğru bir kriter olarak değerlendirilmektedir (Özden,

2016, s. 286) (Genç, 2008, s. 124) (Seydioğulları, 2016, s. 58). Ayrıca, “toplamı 5 hektardan az olmamak kaydı ile proje alanı ile ilişkili birden fazla yer tek bir dönüşüm alanı” olarak belirlenebilmesine imkan verilmesi, kent düzeyinde parçacıl uygulamalara olanak vermektedir (Yenice, 2014, s. 85).

- Kanununun 73. Maddesi gereğince; bir kentsel dönüşüm ve gelişim alanı belirleme belediye meclisi kararıyla gerçekleştirilmektedir. Ancak, bu alanların uzmanlar tarafından bilimsel olarak incelenerek belirlenmesi gerekmektedir (Özden, 2016, s. 286). “500 hektar gibi büyük bir alanın sadece belediye meclisi kararına dayanarak ve başka bir kontrol mekanizması bulunmaksızın Belediyelerin inisiyatifine bırakılması” eleştirilen bir konu olmaktadır (Akbiyıklı, Çınar, & Koç, 2017, s. 119-120).
- Kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilan etmede, ilçe belediyelerinin büyükşehir belediyesinin iznine bağlı olması ve ilçe belediyeleri sınırları içinde 500 hektar alana kadar alanlarda büyükşehir belediyelerinin ilçe belediyelerinin görüşü alınmasına gerek olmaması konusunda eleştiriler yapılmaktadır. Belediyelerin “bağlı yetkiye sahip olup tercih veya takdir hak veya yetkilerinin bulunmaması” (Aldemir & Doğan, 2015, s. 501), ilçe belediyelerinin 3194 sayılı İmar Kanunundaki yetkisini kullanamaz hale gelmesi (Bektaş, 2014, s. 160), bu düzenlemenin bir merkezileşmeye sebep olması (Türkün, 2015, s. 319), “demokratikleşme, yerelleşme ve katılımcı planlama ilkelerine uygun olmaması” (Türkiye Planlama Okulları Birliği, 2010) yaygın olarak dile getirilen eleştirilerdendir.
- Deprem tehdidi altındaki ülkemiz açısından; 73. Maddede “konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak”, “eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek”, “kent tarihi ve kültürel dokusunu korumak” veya “deprem riskine karşı tedbirler almak” olarak belirlenen amaçların uygulanması açısından bir öncelik sorununun ortaya çıkması muhtemeldir (Çolak, 2013). Sıralamaya bakıldığında deprem riskine ilişkin amacın son sırada yer alıyor olması ve hükmün önceki haline göre sıralamanın değiştirilmiş olması bilerek veya bilmeyerek bir önem sırası, bir öncelik sırasını ifade etmektedir (Dedeğaç, 2010). “Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi Hazırlanmasına İlişkin

İlke ve Esaslar” kapsamında Dönüşüme konu olan alanların “risk durumu” (can kaybı, ekonomik kayıp, çevresel etkiler vb.), “vatandaşların beklenti ve yaklaşımları”, “finansman ihtiyacı”, “dönüşümün gerçekleşmesi halinde kente sağlayacağı ekonomik ve sosyal değerler” göz önünde bulundurularak önceliklendirme yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Buradaki sıralamada risk durumuna öncelik verilmektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019)

- 73. Maddeye göre; “üzerinde yapı olan veya olmayan imarlı veya imarsız alanlar olması” fark etmeksizin kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilan edilebilmesi, “tarım arazilerinin ve iskân dışı alanların da kentsel dönüşüm ve gelişim alanı olarak ilan edilebilmesine” ve rant elde edilebilmesinin önünü açmaktadır (Dedeğaç, 2010) (Akbiyıklı, Çınar, & Koç, 2017, s. 120) (Aydın, 2016, s. 281). Kentsel gelişmeye açılmamış alanların kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilan edilebilmesi, “planlama anlayışının, disiplinin ve planlama kurumunun dışlanması” na sebep olacağı için eleştirilmektedir (Türkiye Planlama Okulları Birliği, 2010). Ancak “üzerinde yapı olmayan alanların kentsel dönüşüme konu olamayacağı ile alakalı idari yargı merciince verilen emsal karar örnekleri” bulunmaktadır (Aydınlı & Kaya, 2013, s. 459-460).
- Kanunun 73. Maddesine göre; kentsel dönüşüm projelerini uygulamada “kentin eskiyen kısımlarını yeniden inşa etmek” ve “kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak” amaçlarının birbirleri ile çatıştığına ilişkin eleştiriler bulunmaktadır (Aydınlı & Kaya, 2013, s. 461).
- Kanun kapsamında kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak belirlenen alanın, “hangi usul ve esaslarla halka duyurulacağı, askıya çıkarılacağı ve itirazların nasıl yapılacağı” nın belirsiz oluşu sebebiyle şeffaflık/açıklık ilkesine aykırılık söz konusudur (Türkiye Planlama Okulları Birliği, 2010).

2.4.2. 16/6/2005 TARİHLİ 5366 SAYILI YIPRANAN VE TARİHİ VE KÜLTÜREL TAŞINMAZ VARLIKLARIN YENİLENEREK KORUNMASI VE YAŞATILARAK KULLANILMASI HAKKINDA KANUN

Kentleşmenin hızla yaşandığı günümüzde, kentsel altyapılar yetersiz kalmakta, çarpık kentleşme, gecekondulaşma, kentsel çöküntü alanları gibi pek çok sorun ile karşı karşıya kalınmaktadır. Kentleşme hızına yetecek kentsel altyapının, kentsel hizmetlerin, konut arzının sağlanamadığı koşullar içinde tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların korunmasına da gerekli özen gösterilmemiştir. Oysaki, “milli kültürümüzün somutlaşmış değerleri” olarak tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların korunması gerekmektedir (Çolak, 2013). 1982 Anayasası, 63. Maddesinde tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasında ve bu amaca yönelik destekleyici ve teşvik edici tedbirleri almada Devleti görevlendirmiştir. Kültür, tarih ve tabiat varlıklarının korunması Anayasal bir görevdir.

Kentsel dönüşümün amaçlarından biri de, “kentlerin kültürel ve tarihi kimliklerinin korunması, canlandırılması, doğal yapısının korunması ve gelecek nesillere aktarılması”dır (Yasin, 2005, s. 116). 5366 sayılı Kanunun amacına bakıldığında “tarihi kent dokularını kapsayan kentsel dönüşüm uygulamalarının amaçları” ile uyduğu görülmektedir. 5366 Kanuna dayanılarak gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projelerinde, “yıpranan tarihi kültürel ve taşınmaz varlıklarının bulunduğu alanlar” dönüşüme konu olmaktadır (Kaplan, 2017, s. 281-282). 5366 sayılı Kanun, kentsel dönüşümü “tarihi ve kültürel taşınmaz varlıklar çerçevesinde” ele alarak belli bir hedefe yönelik kentsel dönüşüm uygulamasını ifade etmektedir (Aldemir & Doğan, 2015, s. 502). “Fiziki olumsuzluklar ve afet riskinin önlenmesi” ile “düzenli, sağlıklı ve estetik kentlerin oluşturulması” gerekçelerinden farklılaşan bu kentsel dönüşüm modelinde temel gerekçe “tarihi ve kültürel taşınmaz varlıklarının korunması”dır (Çolak, 2013).

Kanunun amaç ve hedefinin, alansal sınırlarının, nüfus limitinin, yetkili idari mercinin, hangi taşınmaz varlıkların ve alanların uygulama kapsamında olduğunun belirtildiği; amaç ve kapsam başlıklı 1. Maddesi;

“Bu Kanunun amacı, büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır. ...”

Kanun, yenileme uygulamalarında sadece sit alanlarını ve onlara ait koruma alanlarını kapsamıştır. Kanunun 2. Maddesinde yenileme alanlarının “il özel idarelerinde il genel meclisi, belediyelerde belediye meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile” belirleneceği ifade edilmiştir. Madde 4 çerçevesinde, il özel idaresi ve belediyelerin “yenileme alanı ilan edilen yerlerdeki taşınmazlar üzerinde, her türlü yapılaşma, kullanım ve işletme konularında proje tamamlanıncaya kadar geçici kısıtlamalar” uygulamasına imkân verilmiştir. Yenileme alanlarındaki uygulamalar her türlü vergi, resim, harç ve ücretlerden muaf tutulmuştur.

Doğrudan eskiyen kentsel alanların yenilenmesi amacıyla çıkarılan “çerçeve kanun” (Özden, 2016, s. 281) niteliğindeki 5366 sayılı Kanunun uygulama yönetmeliği 14/12/2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği'nin “Katılım ve kamuoyunun bilgilendirilmesi” başlıklı 7. Maddesinde “yenileme alanı içinde kalan mülk sahiplerini veya bölge halkını uygulama konusunda bilgilendirmek üzere toplantılar yapılarak görüşlerinin alınacağı ve bunların katılımının sağlanacağı” ifade edilmiştir. Maddenin devamında, yetkili idarenin “ihtiyaç halinde üniversite, meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri, kamu kurum ve kuruluşları ve muhtarlarla danışma toplantıları düzenleyebilmesine, projeler hakkında basın ve yayım araçlarıyla bilgilendirme yapabilmesine” imkân tanınmıştır. Yenileme alanı kararı, yetkili idarenin meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile alınacağı düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 12. Maddesinde “yetki ve sorumlulukları yenileme alanları ile sınırlı olmak ve yenileme projelerini karara bağlamak amacıyla, 2863 sayılı

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 51. Maddesine göre gerektiği kadar koruma bölge kurulu oluşturulması” düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 14. Maddesinde kentsel yenileme projelerinin etaplar halinde gerçekleştirilmesine imkân verilmiştir. Madde 18 çerçevesinde, yenileme alanlarındaki alt yapı ve ulaşım projelerine uygulama önceliği verilmiştir. Yenileme Alanlarında yapılacak olan tüm plan, proje ve yapım süreçlerinin yürütülmesi ve finansmanının karşılanmasında yetkili idareler; ilgili belediye veya il özel İdareleridir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019).

Kanuna Yönelik Eleştiriler

- 5366 sayılı Kanun ile “yenileme alanlarında bulunan taşınmazların statülerinin değişmesi” ve “maliklerin kendi aralarında anlaşamamaları halinde idarece kamulaştırmaya gidilebilmesi” mülkiyet hakları açısından hukuki sorunlara sebep olabileme niteliğine sahiptir (Kaplan, 2017, s. 302). Azımsanmayacak oranlardaki kiracı nüfusun barınmasına ilişkin bir düzenleme getirilmemesi de eleştirilen konular arasındadır (Dinçer, 2010).
- İmar planlarında yeterli katılımın sağlanmaması ve bireylerin mevcut sosyo-ekonomik durumlarının dikkate alınmaması yenilemeye konu olan kentsel dokunun kültürel kimliğinin bozulmasına neden olabileceği yönünde eleştiriler bulunmaktadır (Kaplan, 2017, s. 302) (Özden, 2016, s. 282).
- 5366 sayılı Kanunda, yenilemeye konu olacak “tarihi ve kültürel taşınmaz varlıklarının niteliği” konusunda bir belirsizlik bulunmaktadır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunundaki tanımlamaların kabul edilebileceğine ilişkin görüşlerin yanı sıra herhangi bir düzenleme yapılmayarak idareye takdir yetkisi tanındığı yönünde de görüşler bulunmaktadır (Yasin, 2005, s. 116-117).
- Yıpranan ve özelliğini yitirmiş kent bölgelerinin “nasıl ve hangi ölçütlere göre” belirleneceğine ilişkin açıklama bulunmamaktadır (Seydioğulları, 2016, s. 59).
- 5366 sayılı Kanun ile “Kentsel Sit Alanı kararlarının ve koruma amaçlı imar planlarının bütünlüğünün bozulması”, “bütüncül planlama anlayışının reddedilmesi”, “parçacıl çözümlere imkan verilmesi” konularına ilişkin eleştiriler yapılmaktadır (Özden, 2016, s. 282) (Seydioğulları, 2016, s. 59).

- Yenileme alanının tespitinin bilimsel kriterlere dayandırılmaması eleştiri alan konulardandır (Özden, 2016, s. 282).
- “Sınırları belirlenen alanda bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bütüncül olarak korunmasına hizmet etmek üzere ortaya çıkan” sit alanı uygulamasının, 5366 sayılı Kanun kapsamındaki yenileme uygulamalarıyla birlikte işlevsiz hale geldiği yönünde eleştiriler yapılmaktadır (Çolak, 2013).
- Yenileme alanı uygulaması, “koruma gereklerini önemli ölçüde göz ardı eden bir yaklaşım” olması sebebiyle Anayasanın 63. Maddesine aykırı bulunmaktadır (Çolak, 2013).

2.4.3. 16/5/2012 TARİHLİ 6306 SAYILI AFET RİSKİ ALTINDAKİ ALANLARIN DÖNÜŞTÜRÜLMESİ HAKKINDA KANUN

Temel gerekçesi afet riski olan 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 31/5/2012 tarihinde, 28309 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 15/12/2012 tarihinde ise 6306 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği, 28498 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 6306 sayılı Kanunun 1. Maddesinde, amacının;

“afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemek”

olduğu ifade edilmektedir. Kanun, idareye riskli yapılarda ve riskli alanlarda kamu gücü kullanarak (Çolak, 2013) iyileştirme, tasfiye ve yenileme yapma yetkisi vermiştir. 6306 sayılı Kanunun getirdiği kentsel dönüşüm modeli “binanın yıkılarak yeniden yapılması” sistemine dayandırılmıştır. Riskli yapıların güçlendirilmesi konusunun üzerinde çok durulmamıştır (Aldemir & Doğan, 2015, s. 505-508).

Kanunun 2. Maddesinde kentsel dönüşüm uygulamalarına konu olan “riskli alan, rezerv alan, riskli yapı” kavramları tanımlanmaktadır. Rezerv yapı alanı 6306 sayılı Kanun kapsamında “gerçekleştirilecek uygulamalarda yeni yerleşim alanı olarak kullanılmak üzere belirlenen alanları”, riskli alan “zemin yapısı veya üzerindeki yapılaşma sebebiyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıyan alanları”, riskli yapı ise “riskli alan içinde veya dışında olup ekonomik ömrünü tamamlamış olan ya da yıkılma veya ağır hasar görme riski taşıdığı ilmî ve teknik verilere dayanılarak tespit edilen yapıyı” ifade etmektedir.

“Kamu düzeni veya güvenliğinin olağan hayatı durduracak veya kesintiye uğratacak şekilde bozulduğu yerlerde; planlama veya altyapı hizmetlerinin yetersiz olması, imar mevzuatına aykırı yapılaşmanın bulunması, altyapı veya üstyapıda hasar meydana gelmiş olması, sebeplerinden birinin veya bir kaçının bir arada bulunması halinde, üzerindeki toplam yapı sayısının en az %65’ i imar mevzuatına aykırı olan veya yapı ruhsatı alınmaksızın inşa edilmiş olmakla birlikte sonradan yapı ve iskân ruhsatı alan

yapılardan oluşan alanlarda, uygulama bütünlüğü gözetilerek belirlenen alanlar” riskli alan olarak belirlenebilmektedir. Riskli alanlar “zemin yapısı” veya “üzerindeki yapılaşma” sebebiyle can ve mal kaybına sebep olma riski taşıyan alanlardır. Sınırları uygulama bütünlüğü gözetilerek belirlenmesi gereken riskli alanlarda uygulanacak kentsel dönüşüm projelerinde gözetilecek temel ilkeler;

- “Öncelikle afet risklerinin bertaraf edilmesi,
- Tarihi ve kültürel dokunun korunması,
- Mevcut mekânsal sorunların çözülerek alanın ihtiyaçlarının karşılanması ve çevresel iyileşmenin sağlanması,
- Dönüşüm uygulamalarının mümkün olduğunca yerinde dönüşümün yapılması,
- Vatandaş katkısı esas alınarak, değer artışının adil ve dengeli dağılımının sağlanması ile kentsel dönüşümün zenginleşme aracı olarak kullanılmaması” olarak belirlenmiştir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, s. 12).

Riskli Alan olarak belirlenen alanın;

- “Yapılaşmaya uygun olmaması,
- Alanda gerçekleştirilecek kentsel dönüşüm çalışmalarının mevcut durumda bulunan yapısal yoğunluğu karşılayamaması,
- Riskli alandaki hak sahiplerine yönelik imar hakkı transferlerinin yapılmasının gerekmesi” durumları rezerv alan belirlenmesinin gerekçesini oluşturmaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, s. 14).

6306 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği kapsamında rezerv yapı alanlarında “Kanunun amacı çerçevesinde fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek ve Kanunda öngörülen amaçlar çerçevesinde kullanılmak üzere; riskli alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapılarda ikamet edenlerin nakledileceği rezerv konut ve işyerlerinin yapılabilmesi bu alanlar yeni yerleşim alanı olarak kullanılabilmesinin” yanı sıra “gelir getirecek her türlü uygulamaya” da imkan tanınmaktadır.

6306 sayılı Kanunun 3. Maddesinde riskli yapıların tespitinin “Bakanlıkça hazırlanacak yönetmelikte belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde masrafları kendilerine ait olmak üzere, öncelikle yapı malikleri veya kanuni temsilcileri tarafından, Bakanlıkça lisanslandırılan kurum ve kuruluşlar” tarafından yapılacağı ifade edilmektedir.

Tablo 9: 6306 sayılı Kanun Kapsamında Kentsel Dönüşüm Uygulama Alanlarının Tespiti

Kentsel Dönüşüm Uygulama Alanı	Belirlenme Şekli
Riskli Alan	Cumhurbaşkanınca
Riskli Yapı	Bakanlıkça lisanslandırılan kurum ve kuruluşlara
Rezerv Alan	TOKİ'nin veya İdarenin talebine bağlı olarak veya resen Bakanlıkça

Kanuna Yönelik Eleştiriler

- Kanunun 2. Maddesinde “riskli alan içinde veya dışında olup ekonomik ömrünü tamamlamış olan ya da yıkılma veya ağır hasar görme riski taşıdığı ilmî ve teknik verilere dayanılarak tespit edilen yapı” olarak tanımlanan riskli yapıların “yıkılmadan daha işlevsel bir kullanıma dönüştürülmesi ya da yıkılıp yeniden yapılması”, 6306 sayılı Kanunun düzenleme alanı ile ilgili görülmemektedir. Bu sebeple, afet riskinden ziyade ekonomik çıkar hedefleri ile mülkiyet hakkına müdahalelerde bulunulacağına ilişkin algı ve kaygılar oluşmaktadır (Çolak, 2013).
- 6306 sayılı Kanun İdareye kamu gücü kullanarak riskli alanlarda ve riskli yapılarda dönüşüm yapma yetkisi vermektedir. Bu yetkinin riskli alanlarda ve riskli yapılardaki hanehalklarının “zorlanmasına” ilişkin yetkileri de kapsadığı, Kanunun adında da “dönüştürme” ifadesinin kullanılmasının zorlama tedbirlerine paralel bir düzenleme olduğu ifade edilmektedir (Çolak, 2013). Kanunun mülkiyet haklarını ve konut dokunulmazlığını ihlal ettiğine ilişkin eleştiriler oldukça fazladır. Kanunda çoğu yerde uzlaşma, anlaşma yöntemlerine vurgu yapılıyor olsa da, Kanunun bağlayıcı, kısıtlayıcı ve zorlayıcı olduğu ifade edilmektedir (Özden, 2016, s. 292). Kanun kapsamında “parsellerin tevhit edilmesine, münferit veya birleştirilerek veya imar adası bazında uygulama yapılmasına, ifraz, terk, ihdas ve tapuya tescil işlemlerine, yeniden bina yaptırılmasına, payların satışına, kat karşılığı veya hasılat paylaşımı ve diğer usuller ile yeniden değerlendirilmesine, yapının paydaşı olup olmadıkları gözetilmeksizin sahip oldukları hisseleri oranında paydaşların en az üçte iki

çoğunluğu ile karar verilir. Bu karara katılmayanların arsa payları, Bakanlıkça rayiç değeri tespit ettirilerek ve bu değerden az olmamak üzere anlaşma sağlayan diğer paydaşlara açık artırma usulü ile satılır. Bu suretle paydaşlara satış gerçekleştirilemediği takdirde bu paylar, riskli alanlar ve rezerv yapı alanlarında Bakanlığın talebi üzerine, tespit edilen rayiç bedeli de Bakanlıkça ödenmek kaydı ile tapuda Hazine adına resen tescil edilir ve yapılan anlaşma çerçevesinde değerlendirilmek üzere Bakanlığa tahsis edilmiş sayılır veya Bakanlıkça uygun görülenler TOKİ' ye veya İdareye devredilir.” Üçte iki çoğunluğun sağlanamaması durumunda, Bakanlık, TOKİ veya İdare acele kamulaştırma yapmaya yetkilidir. Kanun, muhitinde yaşamaya devam etmek isteyen ancak üçte iki çoğunluk tarafından alınan karara katılmayan hanehalklarının korunmasına yönelik bir düzenleme getirmemiştir. Kamulaştırma bedelinin ödendiği hanehalkları, barınma ihtiyaçlarını karşılamak için kiraya çıkmak zorunda kalacak ya da kentteki ucuz bir mevkiden konut edinecektir. Bu durum, 6306 sayılı Kanunun dolaylı olarak soylulaştırmaya sebep olduğunu göstermektedir. 6306 sayılı Kanun, yukarıda bahsi geçen düzenleme ile mülkiyet hakkı sınırlanmakta ve diğer paydaşlara satılabilmesine olanak vermektedir. Anayasanın 35. Maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkı, ancak kamu yararıyla sınırlanabilmektedir. Türk Medeni Kanunu da 683. Maddesinde, mülkiyet hakkının maliği tarafından (hukuk düzeninin sınırları içinde) dilendiği gibi kullanılma, yararlanılma ve tasarrufta bulunulma yetkisini düzenlemektedir. 6306 sayılı Kanun Anayasa ve Türk Medeni Kanununda teminat altına alınmış olan mülkiyet hakkını belirli durumlarda sınırlamaktadır. Diğer paydaşlara açık artırma usulü ile satılma durumu herhangi bir kamu yararı ile ilişkilendirilememekte ve eleştirilmektedir (Aldemir & Doğan, 2015, s. 505-513) (Özay & Demirbaş, 2017, s. 245) (Yasin, 2005, s. 132) (Aydınlı & Kaya, 2013, s. 456-459).

- Kanunun uygulama yönetmeliğinde 7. Maddede riskli yapıların tespitinin “yapı malikleri veya kanuni temsilcileri tarafından, masrafları kendilerine ait olmak üzere yaptırılacağı, ancak malikler tarafından yaptırılmayan tespitlerin Bakanlık veya İdare tarafından yapılan veya yaptırılan riskli yapı tespitinin masraflarından maliklerin hisseleri oranında sorumlu olacağı”, 8. Maddesinde ise “malikler

tarafından yıktırılmayan Bakanlık veya İdare tarafından yapılan veya yaptırılan tahliye ve yıkımın masraflarından maliklerin hisseleri oranında sorumlu olacağı” düzenlenmiştir. Ayrıca Kanunun 6. Maddesinde sosyal donatı ve altyapı harcamalarının konutları yıktırılanlara ödetilmesine imkân veren düzenleme yoksul ve alt-orta gelirli kesimleri borç altına sokacak, yeni kent yoksullarının oluşmasına sebep olacaktır. Bu düzenlemeler, Anayasanın Hukuk Devleti ve Sosyal Devlet ilkeleri ile bağdaşmamaktadır (Özden, 2016, s. 292) (Genç, 2014, s. 27) (TMMOB Şehir Plancıları Odası, 2012).

- Afet riskiyle mücadele kapsamında idarenin işlemlerinin yargısal denetiminin ivedilikle gerçekleştirilebilmesi için, gerekçeli bir şekilde verilecek yürütmenin durdurulması kararlarının uygulamanın lehine olacağı düşünülse de (Çolak, 2013) Kanunun uygulama işlemleri başlıklı 6. Maddesi, bu Kanun kapsamındaki idari işlemlere karşı İdari Yargılama Usulü Kanununa göre açılan davalarda “yürütmenin durdurulması kararı” verilemeyeceğini düzenlemekteydi. Bu düzenleme sonucunda, 6306 sayılı Kanun kapsamında gerçekleştirilen her türlü İdari tasarrufa yönelik davalarda İdare Mahkemesi’nin yürütmeyi durdurma kararı vermesi engellenmiştir. Gerçekleştirilen tasarruf açıkça hukuka aykırı olsa bile yargılamanın tamamının bitmesinin beklenmesini zorunlu kılan bu düzenleme ile süreç içerisinde “iş işten geçmiş” olacaktır (Aydın, 2016, s. 285). Bu düzenleme, Anayasanın 36. Maddesinde güvence altına alınan hak arama hürriyeti ve Anayasanın 125. Maddesinde düzenlenen idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu kuralı ile bağdaştırılamaz (Aydınlı & Kaya, 2013, s. 463-464) (Demirkol & Baş, 2013, s. 54) (Keleş, 2017, s. 427). İlgili hanenalklarının anayasal ve yargısal haklarını açıkça sınırlayan bu ifadeler “Anayasa Mahkemesinin 1/3/2014 tarihli ve 27/2/2014 tarihli E.: 2012/87 ve K.:2014/41 sayılı Kararı ile” iptal edilmiştir.
- 6306 sayılı Kanun ile “5393 sayılı Belediye Kanununun 73. Maddesinde yer alan hükümlerle belediyelere kentsel dönüşüm konusunda verilen yetkinin tamamıyla kaldırıldığı, yerel yönetimlerin devre dışı bırakıldığı” yönündeki eleştiri 6306 sayılı Kanuna yönelik en önemli eleştirilerden birisidir. Yerel yönetimlerin elinde olan yetkilerin merkezi yönetime kaydırılmasının, Anayasanın 127. Maddesinde benimsenen yerinden yönetim ilkesine aykırı olduğu görülmektedir (Demirkol &

Baş, 2013, s. 42). Kanunun verdiği yetkiler neticesinde merkezi yönetimin baskın rolüne karşılık yerel yönetimlerin sınırlı sayıdaki ilgili yetkilerinin çoğu merkezi yönetimin iznine tabi tutulmuştur. Asıl yetkiler Bakanlık ve TOKİ’de toplanmıştır. “Demokratik meşruiyet ve bu kavramın kapsadığı, katılımcılık, yerel demokrasi, yerel yönetimin yereldeki önceliği ve öncülüğü” ilkeleri ile bağdaşmayan (Genç, 2014, s. 27) (Aldemir & Doğan, 2015, s. 508) bu durumun, tarafı olduğumuz Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’na aykırı olduğu ifade edilmektedir (Keleş, 2017, s. 426). Aynı zamanda bu durumun, “belediyeleri kentlerinde yetkisiz bırakması, görevlerini yerine getirmeyecek duruma gelmesi, halk ile belediyeyi, belediye ile bakanlığı karşı karşıya getireceği” yönündeki tehditler ifade edilmektedir (TMMOB Şehir Plancıları Odası, 2012, s. 1). Afet riskiyle mücadelede, yetkilerin dağılımında aşırı merkeziyetçi yaklaşımın terk edilerek “Yerel Yönetimler Özerklik Şartının ve Avrupa Birliği uyum sürecinin gereği olarak, yerel ihtiyaçların yerel idareler tarafından giderilmesi esası” doğrultusunda kentsel dönüşüm uygulamalarında yerel yönetimler birincil uygulamacı olmalıdır (Çolak, 2013).

- 6306 sayılı Kanun ile, planlama kararlarına ilişkin kentsel ölçütlerin belirlenmesinde “özel” yetkinin tanınması, dönüşüm uygulamaların gerçekleştirildiği alanlarda gerekli teknik ve sosyal altyapı ölçütlerinin sağlanmayarak bu alanlarda yaşanabilirliğin düşme tehlikesi ortaya çıkmaktadır (Aldemir & Doğan, 2015, s. 513).
- 6306 sayılı Kanun 24 maddeden oluşmaktadır. Kanunun 8. Maddesinden sonraki bütün maddelerinde, 6306 sayılı Kanunun uygulamasını zorlaştırabileceği ve engelleyebileceği düşünülen kanunların, 6306 sayılı Kanuna aykırı hükümlerinin “uygulanmayacağı” belirtilmiştir. Kanunun uygulanmayacak mevzuat başlıklı maddesinde sayılan bu kanunlar arasında “3573 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabancılarının Aşılattırılması Hakkında Kanun, 6831 sayılı Orman Kanunu, 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 3621 sayılı Kıyı Kanunu, 4342 sayılı Mera Kanunu, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” gibi çok önemli kanunlar bulunmaktadır. Bu düzenleme ile kentsel dönüşüm süreçlerinde ülkemizdeki

doğal, tarihi ve kültürel zenginlikleri koruma altına alan yasal kuralların uygulanması engellenmektedir (Genç, 2014, s. 28). 6306 sayılı Kanunun bu önemli kanunların kısıtlamalarına tabi olmayacağı şeklindeki bir düzenleme, merkezi yönetimin denetimsiz bir şekilde tasarrufta bulunabileceği, kamunun elindeki arazilerin elden çıkarılacağı ve neticesinde “kamusal fakirleşmeye” sebep olacağı yönünde eleştiriler yapılmıştır (Aydın, 2016, s. 283) (Aldemir & Doğan, 2015, s. 513-516) (Keleş, 2017, s. 426) (TMMOB Şehir Plancıları Odası, 2012, s. 5). Ancak, 27.02.2014 tarihli ve E: 2012/87; K:2014/5 sayılı Anayasa Mahkemesi 6306 sayılı Kanunun “6. Maddesinin 9 numaralı fıkrasının ikinci cümlesi” ve “9. Maddesinin 1 numaralı fıkrasının birinci cümlesi ile 2 numaralı fıkrası”nın yürürlüklerinin durdurulmasına karar vermiştir. “Kültür varlıklarının yıkılmasının değil, yıkılmadan korunmasının” sağlanması gerektiği için “köhneleşmiş kentsel alanlar/dokular” veya “uygulama bütünlüğü” gibi net olmayan kavramlar gerekçe gösterilerek kültür tahribatı yapılmasına izin verilmemelidir (Sancakdar, tarih yok.).

- 6306 sayılı Kanun kapsamındaki kentsel dönüşüm uygulamalarının, 3194 sayılı İmar Kanunu dışında alınması, imar ve planlama sistemimizde “ikili bir yapı” ya sebep olmaktadır (Keleş, 2017, s. 426). Yetkiler merkezi yönetimde yoğunlaştırılmış olsa da Kanunda birden çok idarenin yetkilendirilmesi ve kentsel dönüşümün sadece belli alanlarına özgü düzenlemeler getirmesi sebebiyle 6306 sayılı Kanun eleştirilmekte, uygulamada kentlerin bütüncül bir şekilde yenilenmesi ve dönüştürülmesini zorlaştırdığı ifade edilmektedir (Yasin, 2005, s. 135).
- Kanunun 8. Maddesinin 3. Fıkrasında “riskli yapıların tespiti, tahliyesi ve yıktırma iş ve işlemleri ile değerlendirme işlemlerini engelleyenler hakkında, işlenen fiil ve hâlin durumuna göre 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun ilgili hükümleri uyarınca Cumhuriyet başsavcılığına suç duyurusunda bulunulacağı” belirtilmiştir. Maliklerin haklarını korumak amacıyla ortaya koyacakları tavırları peşin olarak suç sayan bu düzenleme, tehditkâr bir yaklaşım sergilemektedir. Bu sebeple, hukuken kabul edilmesi mümkün görünmemektedir (Demirkol & Baş, 2013, s. 65).

- Kanunun 6. Maddesinde, en az üçte iki çoğunluk ile anlaşma sağlanmasının “üzerindeki bina yıkılmış olan arsanın maliklerine yapılan tebligatı takip eden otuz gün içinde” gerçekleştirileceğine ilişkin düzenleme, 6306 sayılı Kanunun uygulamayı hızlandırıcı düzenlemelerindendir. Ancak, tanımlanan süre, sağlıklı karar alınması için oldukça kısadır (Özden, 2016, s. 292-293).
- 6306 Sayılı Kanunun 3. Maddesinin 7. Fıkrasında, “Bu Kanunun uygulanması için belirlenen alanların sınırları içinde olup riskli yapılar dışında kalan diğer yapılardan uygulama bütünlüğü bakımından Bakanlıkça gerekli görülenler de bu Kanun hükümlerine tabi olur” şeklindeki düzenleme ile; riskli alanlar içindeki risksiz yapılar da uygulama bütünlüğü açısından Kanunun kapsamına dahil edilmesine imkan tanınmaktadır. Kanun, riskli alandaki risk taşımayan yapılarda oturanların “hukuksal güvencelerini, barınma haklarını, konut dokunulmazlığını” belirsiz bir kavram olan “uygulama bütünlüğü” gerekçesiyle mülkiyet haklarını ortadan kaldırmaktadır (Demirkol & Baş, 2013, s. 50) (Genç, 2014, s. 27). Bu düzenleme ile kamu yararına değil uygulama bütünlüğüne öncelik verilmiştir. Ancak uygulama bütünlüğü gerekçesinin objektif bir şekilde denetlenebilen bir ölçü olmadığı düşünülmektedir (Aydın, 2016, s. 283). Uygulama bütünlüğü gerekçesiyle Bakanlıkça gerekli görülmesi durumunda risksiz yapıların da uygulamaya dahil edilmesi yoğun eleştiriler alan bir düzenleme olmuştur. Anayasa Mahkemesi, 27/02/2014 tarihinde 3. Maddenin 7. Fıkrası çerçevesindeki uygulamalar sonucunda “beklenen kamu yararı ile bireylerin temel haklarına getirilen kısıtlamalar arasında ölçülü bir dengenin olmadığını” tespitine dayandırarak bu durumun Anayasanın 13. ve 35. Maddelerine aykırılığı gerekçesiyle 3. Maddenin 7. Fıkrasını iptal etmiştir. Bu iptal kararının ardından, Kanunun 3. Maddesinin 7. Fıkrası “Bu Kanunun uygulanması için belirlenen alanların sınırları içinde olup riskli yapılar dışında kalan diğer yapılardan uygulama bütünlüğü bakımından Bakanlıkça gerekli görülenler, değerlendirme çalışmalarında yapının riskli olmadığı gözetilmek kaydıyla bu Kanun hükümlerine tabi olur” şeklinde revize edilmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu düzenlemeyi de Anayasanın 13. ve 35. Maddelerine aykırı bulmuş ve iptal etmiştir (Özlüer, 2018, s. 257-264).

- 6306 Sayılı Kanununun 3. Maddesinin 1. Fıkrasında riskli yapıların tespitinin Bakanlıkça lisanslandırılan kurum ve kuruluşlara yaptırılacağı belirlenmiştir. Devamında, riskli yapı tespitlerine karşı itiraz edilebileceği, bu itirazların teknik heyetler tarafından incelenip karara bağlanacağı düzenlenmiştir. Bu maddede lisanslandırılmış kurum ve kuruluşların ve teknik heyetin tanımının yapılmaması, statülerinin belirlenmemiş olması, nasıl oluşturulacakları ve niteliklerinin neler olacağının açıklanmamış olması; bu oluşumların idarenin takdirine bırakılarak Yönetmelikle düzenlenmesi “idarenin yasallığı” ilkesine aykırı olarak değerlendirilmektedir. Anayasanın 7. Maddesinde; Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olan ve devredilemeyeceği ifade edilen yasama hakkı çerçevesinde düşünüldüğünde; kanun koyucunun “temel ilkeleri koymadan, çerçeveyi çizmeden yürütmeye yetki vermemesi” gerekmektedir (Demirkol & Baş, 2013, s. 47) (Genç, 2014, s. 27).
- 6306 sayılı Kanununun tasarrufların kısıtlanması başlıklı 4. Maddesinde uygulama sırasında riskli alanlardaki yapılar ile riskli yapılara elektrik, su ve doğal gaz verilmeyeceği düzenlemektedir. Kanunun Uygulama Yönetmeliğinin tahliye başlıklı 17. Maddesinde de “verilen süre içinde de tahliyenin gerçekleştirilmemesi durumunda, bu yapılara elektrik, su ve doğal gaz verilmemesi ve verilen hizmetlerin durdurulmasının ilgili kurum ve kuruluşlardan isteneceği” açıkça belirtilmiştir. Kanunun mülklerin tahliyesinin sağlanması için, temel kamusal hizmetlerden olan elektrik, su ve doğalgazının verilmemesi şeklindeki düzenlemesi barınma, konut ve hatta sağlık hakkına, ayrıca sosyal devlet ilkesine aykırıdır (Demirkol & Baş, 2013, s. 65) (Genç, 2014, s. 27).
- Kentsel dönüşüm projeleri sonucunda oluşan değer farkının “nereye, kime ve nasıl aktarılacağı, kamu yararına nasıl hizmet edeceğinin” belirsiz olması eleştirilen konulardan biri olmuştur (Genç, 2014, s. 26). Kanunun toprağını işgal edenlerin artan değerlere ortak edilmesi, değerlerin “imar hakkı toplulaştırılması” veya “imar hakkı aktarımı” kapsamında paylaşılması adalet ilkesine aykırı görülmekte ve bu durumundan toplum ve gelecek kuşakların zarar göreceği düşünülmektedir (Keleş, 2017, s. 427).

- Kentsel dönüşüm projeleri kapsamında 6306 sayılı Kanun, deprem anında binalarını terk eden ve deprem sonrasında yıkılan binalarını terk eden insanların toplanabilecekleri mekanların oluşturulmasına ilişkin bir önlem ya da bir ilke getirmemiştir. Bu durum, Kanunun temel gerekçesi ve amaçları bakımından büyük bir eksiklik olarak değerlendirilerek eleştirilmektedir (Aldemir & Doğan, 2015, s. 509).

2.5. TÜRKİYE’NİN KENTSEL DÖNÜŞÜMDE MEVCUT DURUMU

“Ülkemizdeki kentsel dönüşüm projeleri, afet riskli alanların yenilenmesinden sanayi alanlarının dönüşümüne, tarihi alanların canlandırılmasından nitelikli konut projeleri üretimine kadar birçok alanda gerçekleştirilmektedir” (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2019, s. 274). 6306 sayılı Kanun Kapsamında Riskli Alanlarda yürütülecek uygulamalarda alanın kimliğine özel yaklaşımlar belirlenmesi esastır. Bu kapsamda “Riskli Alanlarda” ve “Tarihi ve Kültürel Dokuya Sahip Riskli Alanlarda” uygulanmak üzere 2 temel yaklaşım bulunmaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, s. 16). Ancak ülke topraklarımızın yaklaşık %60-70’inin birinci ve ikinci derece deprem bölgesinde bulunması ve bu bölgelerde yaşayan nüfusun toplam nüfusun yaklaşık %71’ini oluşturması gerçeklerinden hareketle bir deprem ülkesi olduğunu kabul ettiğimiz ülkemizde kentsel dönüşüm projelerinde, afet riskli alanların yenilenmesi konusu gündemden hiç düşmemektedir. Yaşanan depremler sebebiyle son 100 yılda 100.000 can kaybı, 100 milyar \$ mali kayıp ve yıllık ortalama %1 GSMH kaybının yaşandığı ülkemiz, coğrafyası sebebiyle depremin yanı sıra heyelan, sel, taşkın gibi afetlerin de tehlikesi altındadır. (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013, s. 60) (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017, s. 94).

“Yaşanabilir çevre ve marka şehirler” yaratmayı kendine vizyon edinmiş T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planı kentsel dönüşümü dört stratejik amacından biri olarak belirleyerek bu doğrultuda pek çok hedef tanımlamıştır. Planda, yirmi yıl içerisinde kaçak, dayanıksız ve yeterli mühendislik hizmeti almayan yapılar yıkılması, gecekondü bölgelerinde dönüşüm ve yenileme çalışmaları kapsamında altı buçuk milyon bağımsız birimin yenilenmesi hedeflenmiştir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013).

2013-2017 döneminde, 6306 sayılı Kanun kapsamında 81 ilde kentsel dönüşüm çalışmaları başlatılmıştır. 500.000’den fazla bağımsız bölüme ilişkin riskli yapı tespitleri gerçekleştirilmiş, alan ve yapı bazlı çalışmalarda yaklaşık 480.000 bağımsız birimin yıkılması sağlanmıştır. Bu çerçevede tüm uygulamalarla birlikte 1.200.000’den fazla bağımsız bölümün dönüşümü başlatılmıştır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017).

Önemli gündem maddelerini “depreme hazır bir Türkiye için kentsel dönüşüm seferberliği, yaşanabilir ve kimlikli şehirler için yerel yönetimlere rehberlik, sürdürülebilir çevre için iklim değişikliği ile mücadele” şeklinde sıralayan T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2018-2022 Stratejik Planı, “yaşanabilir çevre, afetlere hazır kimlikli ve akıllı şehirler” olarak belirlediği vizyonundan da anlaşıldığı gibi afet riski altındaki alanlara ilişkin kentsel dönüşüm çalışmalarına verilen önemin devam ettiğini göstermektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017). Kentsel dönüşüm çalışmaları ile “deprem ve afetlere dayanıklı, insan odaklı, çevre dostu ve özgün kimliğini koruyan kentler” yaratmak amacıyla her yıl sağlıklı ve dayanıksız durumda bulunan 500 bin hanenin dönüşümü öngörülmüştür. 2018-2022 Stratejik Planı, yenileme, iyileştirme ve dönüşüm uygulamalarında terörden etkilenen bölgelere ilişkin hedeflerini ayrıca düzenlemiştir. Planda, dönüşüm zorunluluğu olan “7,5 milyon hanenin 15 yılda tamamlanması hedefi doğrultusunda kentsel dönüşümün hızlandırılması gerektiği vurgulanarak, her yıl gerçekleştirilen 100 bin hanenin dönüşümünün, 500 bin haneye çıkartılması hedeflenmiştir. Böylece 2023 yılında mevcut uygulamalarla birlikte toplamda 4 milyon hanenin dönüşümü tamamlanmış olacaktır” öngörülmüştür (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017, s. 94-95).

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında 2019 yılı itibarıyla “53 ilde 240 Riskli Alan, 30 ilimizde 152 Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı ve 7 ilde 10 yenileme alanı ilan edilmiştir. Ayrıca yeni yerleşim alanı olarak kullanılmak üzere 46.000 hektar büyüklüğünde Rezerv Yapı Alanı belirlenmiştir. Riskli yapıları tespit etmek üzere üniversite, kamu kurumu, sivil toplum kuruluşu, tüzel kişi, yapı denetim kuruluşu ve yapı laboratuvarının da bulunduğu 1292 kurum/kuruluş Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca lisanslandırılmıştır. Bu kurum ve kuruluşlar tarafından toplam 616.270 bağımsız birimin riskli yapı olduğu tespit edilmiştir. Dönüşüm Projeleri Özel Hesabının ihdas edildiği 2012 yılından itibaren, başta kurumsal ve bireysel kira yardımı, faiz desteği, kamulaştırma ve dönüşüm uygulamaları olmak üzere yaklaşık 12 milyar 752 milyon TL ödenek sağlanmıştır” (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2020, s. 340).

19-20 Ocak 2019 tarihlerinde Antalya’da “2023’e Doğru Türkiye’de Çevre ve Şehirciliğin Geleceği İstişare Toplantısı” yapılmış, kentsel dönüşümde yeni bir yol

haritası çizileceğinin sinyalleri verilmiştir. Toplantı Sonuç Bildirgesi'nde "insan ve çevre odaklı, medeniyetimizin kentleşme kültürüne uygun, yatay mimarinin esas alındığı, tarihi mekanların özgün kimliklerine kavuşacağı, kültür, turizm ve ticaret potansiyelini arttıracak ve tarihi yapıları koruyacak stratejiler doğrultusunda" yılda en az 300 bin konut, 2023'e kadar 1 milyon 500 bin, gelecek 20 yıl içinde ise tamamı, yani 6 milyon 700 bin konut hedefiyle bir "kentsel dönüşüm seferberliği" başlatılmıştır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). Ülkemizin çevre ve kentleşmesinin geleceğine ilişkin verilen kararlar neticesinde yeni yol haritası çizilen kentsel dönüşümün yeni döneminin ilk toplantısı 6 Şubat 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir. "Kentsel Dönüşüm' de Yeni Dönem Tanıtım Toplantısı" nda öngörülebilir, etkin ve hızlı bir kentsel dönüşüm sürecine girildiği ifade edilmiştir. Sürdürülebilir kentsel dönüşümün temel hedeflerden biri olarak belirlendiği yeni kentsel dönüşüm döneminde "katı atık toplama ve dönüştürme ile atık su sorunlarının çözülmesi; dönüşüm süreçlerinin iklim değişikliği stratejisine uygun yürütülmesi ve ekolojik dengeyi koruyan, çevreye duyarlı yerleşimleriyle dünya standartlarını yakalamış bir ülke olunması" öngörülmektedir. Kentsel dönüşümde yeni dönemin tanıtıldığı toplantıda, yeni dönemin kentsel dönüşüm anayasası olacak "Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi" nin sağlayacağı katkılar da açıklanmıştır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). Tanıtım toplantısında açıklanmasından ardından kısa bir süre sonra, 19 Şubat 2019 tarihinde "Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi Hazırlanmasına İlişkin İlke ve Esaslar" a ilişkin genelge 81 İl Valiliğine gönderilmiştir.

12.09.2019 tarihinde açıklanan Kentsel Dönüşüm Eylem Planı ile ülkemizin kentsel dönüşümüne ilişkin yeni yol haritası belirlenmiştir. 8 maddeden oluşan 5 yıllık Eylem Planı'nın temel ilkeleri "yerinde, gönüllü ve hızlı dönüşüm" olarak belirlenmiştir. Eylem Planı kapsamında yerinde, gönüllü ve hızlı dönüşüm ilkeleri çerçevesinde kentsel dönüşüm uygulamaları 4 başlık altında toplanmıştır. Bunlar;

- Deprem riski altındaki yapıların ve alanların dönüşümü
- Sel ve heyelan riski altındaki alanların dönüşümü
- Tarihi kent merkezleri ve meydanların dönüşümü ve
- Sanayi alanlarının taşınması ve dönüşümü olarak belirlenmiştir.

Görüldüğü gibi, %66'sının birinci ve ikinci derece deprem bölgesinde olduğu topraklarımızda (nüfus anlamında) %71'imizin yaşadığı ülkemizde "deprem riski" diğer

afet risklerinden öncelikli olarak yer almıştır. 1923 yılından 2016 yılına dek ülkemizde gerçekleşmiş afetler içinde, can kayıplarının %90'ı deprem sebebiyle gerçekleşmiştir. Bu yıllar arasında “iklim değişikliğine bağlı yağış artışı ve dere yataklarındaki sağlıksız yapılaşmalar” sebebiyle seller, heyelan ve taşkınlar nedeniyle yaşanan can kayıplarının %10'luk payı az gibi görünse de 2018 ve 2019 yıllarında yaşananların payının yüksek oluşu, önümüzdeki yıllarda iklim değişikliği nedeniyle yaşayabileceğimiz afetlere ilişkin alarm vericidir. Bu sebeple Kentsel Dönüşüm Eylem Planı'nda “sel ve heyelan riski altındaki alanların dönüşümü” ayrı bir başlık altında, ikinci sırada sayılmış ve böylece verilen önemin altı çizilmiştir. **Yerinde, gönüllü ve hızlı bir şekilde**, “deprem riski altındaki yapılar ve alanlarda, sel ve heyelan riski altındaki alanlarda, sanayi alanlarında, tarihi kent merkezleri ve meydanlarında” hayata geçirilecek olan kentsel dönüşüm projeleri için hazırlanan Eylem Planı'nda sayılan 8 madde şunlardır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019);

1. **Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi ile kentsel dönüşümün anayasasının oluşturulması:** Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi ile her kentin kendine özgü bir kentsel dönüşüm planının oluşturulması amaçlanmaktadır. 19.02.2019 tarihinde 81 İl Valiliğine iletilen “Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesinin Hazırlanmasına Yönelik İlke ve Esaslar” çerçevesinde kentsel dönüşüm uygulamalarında karşılaşılan sorunların çözümü, dönüşüm sürecinin iyileştirilmesi ile yerleşim ölçeğindeki kentsel dönüşümün bütüncül bir şekilde yönetilmesini sağlamak amacıyla yeni bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğu belirtilerek, bu ihtiyaca binaen belirlenen kentsel dönüşüm hedeflerinin hayata geçirilmesi amacıyla dönüşüm uygulamalarını yönlendirecek “Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi” nin il ve ilçe bazında hazırlanması ve afet riski en yüksek olan alanların tespit edilerek Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bildirilmesi istenilmiştir. 19.02.2019 tarihli genelge ile bu tarihten sonra, kentsel dönüşüm alanı teklif edilebilmesi için Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi'nin hazırlanması ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın uygun görüşünün alınması gerekmektedir. Kentlerin kendilerine özgü kentsel dönüşüm alanlarının belirlenmesinde yapılacak analizler, kentlerin ilgili bölümleriyle sınırlı tutulmayarak kentlerin bütününe yönelik analizlerle belirlenmesi gerekmektedir.

2. **Her yıl 300 bin olmak üzere 5 yılda 1,5 milyon konutun dönüştürülmesi:** Yıllık dönüştürülmesi planlanan 300 bin konutun 100 bininin İstanbul'da olması planlanmaktadır. Söz konusu 1,5 milyon konut, dönüştürülmesi gereken 6,7 milyon konut içinde acil olarak dönüştürülmelerine ihtiyaç olması sebebiyle öncelikli konumda olanlardır.
3. **Sel, heyelan ve taşkın riski taşıyan alanlardaki yapıların taşınması:** Dere yataklarında yer alan sağlıksız yapılar ve iklim değişikliği sonucunda artış gösteren yağışlar sebebiyle risk altında bulunan yapıların Karadeniz Bölgesi İklim Değişikliği Eylem Planı çerçevesinde, söz konusu bölgede 15 bin yeni konut üretilecektir. İklim değişikliği ilgili eylem sürecinin Karadeniz bölgesi ile sınırlı kalmayarak diğer bölgelerde de yürütülmesi öngörülmektedir. Bu gelişme, Türkiye'nin "afet yönetimi süreçlerine iklim değişikliği konusunun entegrasyonu ihtiyacı" na (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 180) yönelik olarak atılmış önemli bir adımdır.
4. **Tarihi kent merkezleri ve meydanların, güçlendirme ve sağlıklılaştırma çalışmalarıyla yenilenmesi ve tarihi kimliklerine kavuşturulması; doğal alanlarda, yaylalarda, koy ve kıyılarda yapılaşmaya müsaade edilmemesi, koruma amaçlı plan ve projelerin tamamlanması:** Ülkemizin sahip olduğu tarihi kent merkezlerinde, belediyeler ile işbirliği içinde yapılmakta olan cephe yenileme, sokakların sağlıklılaştırılması, çevre düzenlemesi gibi faaliyetlerin sayılarının artırılarak devam ettirileceği öngörülmektedir. Bu alanlarda gerçekleştirilen faaliyetlerde turizmi geliştirme, ticareti canlandırma ve bölgenin bir cazibe merkezi haline getirilmesi amaçlanmaktadır. Tarihi kent merkezlerine ilişkin faaliyetlere ek olarak, tabiat varlıklarının korunması; koylarda, yaylalarda, kıyılarda koruma amaçlı faaliyetlerin yürütülmesi öngörülmektedir. Söz konusu alanlardaki kaçak yapılaşma ile mücadeleye devam edilerek 81 ilde mevzuata aykırı yapılaşmaların bertarafı gerçekleştirilecektir.
5. **Kent merkezlerindeki çöküntü alanı haline gelmiş, köhnemiş sanayi alanlarının dönüştürülmesi:** Kent merkezlerindeki çöküntü alanı haline gelmiş, köhnemiş ve dolayısıyla esnafın ihtiyaçlarına cevap veremeyecek duruma gelmiş sanayi alanlarının dönüştürülerek 10 bin bağımsız bölüm üretmek için harekete geçilmiştir.

6. **Kentsel dönüşümde yeni teşvik, hibe ve kredi imkanlarıyla finansman desteğinin sağlanması:** İller Bankası'nın altyapı hizmetlerinin sağlanmasına ilişkin desteklerinin artırılması, yeniden hizmete açılan Emlak Katılım Bankası'nın kentsel dönüşüm finansmanında daha aktif olması öngörülmektedir. Kentsel dönüşüm kapsamında üretilen yapıların enerji verimliliği sağlamaları oranında hibe veya kredi imkanının sağlanmasıyla enerji verimliliğini gözetilen projelerin artırılması hedeflenmektedir. Kentsel dönüşüm projeleriyle üretilen yapıların sıfır atık politikasına uygun olarak üretilmesine ilişkin düzenlemelerin hayata geçirilmesi, çevre karnesi yüksek olan projelere özel desteklerin sağlanması öngörülmektedir.
7. **Dönüşüme konu olan alanlarda imar planlarının yapılmasıyla mülkiyet problemlerinin çözülmesi:** Mülkiyet ve çarpık yapılaşma sorunlarının olduğu kentsel alanlarda yatay mimari ve modern kentleşme ilkelerine göre imar planlarının yapılması öngörülmektedir.
8. **İmar barışından yararlanan yapıların güçlendirilmesine ilişkin mevzuat çalışmalarının yapılması:** Tespit edilen yapıların Yapı Kayıt Belgesi almak kaydıyla imar kanunundaki kısıtlamalara bağlı olmaksızın mevcut yapı alanlarında herhangi bir ilave artış ve kullanım kararı değişikliği olmadan güçlendirme ruhsatı alabilmesi, bu kapsamda yılda 50 bin konutun güçlendirilerek kullanılabilir duruma getirilmesi öngörülmektedir.

Kentsel dönüşümün anayasası olarak Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi'nin "kent bütünü analizi, mevcut dönüşüm alanlarının durumu, arz-talep dengesinin tespiti ile sosyal ve ekonomik yapının analizi" ni içermesi gerekmektedir. Söz konusu genelgede, riskli yapı ve riskli alanlara yönelik parçacıl olarak gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları, Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi'nin kentin bütünü analiz etmesiyle değişecektir. Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi'nin dönüşüme konu olan alanlardaki "risk durumu, vatandaşların beklenti ve yaklaşımları, finansman ihtiyacı ile kente sağlayacağı ekonomik ve sosyal değerler" e göre "önceliklendirilmesi" gerekmektedir. Mevcut yaşam standartları ve sosyo-ekonomik duruma ilişkin bilgiler, demografik değerler ve nüfusun beklentilerine ilişkin tespitler ile Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi'nde sosyal ve ekonomik yapının analiz edilmesi; dönüşüm alanlarının

önceliklendirilmesinde vatandaşların beklenti ve yaklaşımlarının göz önünde bulundurulmasıyla kentsel dönüşüm uygulamaların sosyo-ekonomik boyutunun güçlendirilmek istendiği görülmektedir. Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi'ndeki tasarım ilkeleri “yatay mimari, engelsiz yaşam, sosyal donatı ve teknik altyapı alanı, çevresel değerlerin korunması, sürdürülebilirlik ile tarihi ve kültürel mirasın korunması” olarak belirlenmiştir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, s. 2-6).

Kentsel dönüşümde yeni yol haritasının çizildiği bu dönemde, kentsel dönüşümün mevzuatına ilişkin düzenlemeler de hız kazanmıştır. Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği'nin Resmî Gazete' de yayımlandığı 15 Aralık 2012 tarihinden bu yana uğradığı sekiz değişiklikten dördü, kentsel dönüşümde yeni dönemin başlamasından sonra gerçekleşmiştir.

Tablo 10: 6306 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliğine İlişkin Değişiklikler

Yönetmeliğin Yayımlandığı Resmî Gazete'nin		
	Tarihi	Sayısı
	15/12/2012	28498
Yönetmelikte Değişiklik Yapan Yönetmeliklerin Yayımlandığı Resmî Gazetelerin		
	Tarihi	Sayısı
1.	2/7/2013	28695
2.	25/7/2014	29071
3.	27/10/2016	29870
4.	28/7/2017	30137
5.	16/2/2019	30688
6.	21/6/2019	30808
7.	19/10/2019	30923
8.	24/4/2020	31108

Kaynak: (Resmi Gazete)

Yeni dönemin ilk mevzuat değişikliği, 16 Şubat 2019 tarihinde 6306 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği'nin Ek-2'sinde yer alan Riskli Yapıların Tespit Edilmesine İlişkin Esaslar' da değişiklik yapılmasıyla gerçekleşmiştir. 21 Haziran 2019 tarihinde ise, “6306 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile kentsel dönüşüm uygulamalarına ilişkin önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu yönetmelik ile, müteahhitler dokuz yeterlilik kriterine ayrılmış, kentsel dönüşümde yeterli olan firmaların iş yapabileceği düzenlenmiştir. Firmaların, kentsel dönüşümü yapabilmeleri yapı maliyetinin yaklaşık yüzde 10'u oranında teminat

mektubu ya da tamamlama sigortası yapmaları şartına bağlanmıştır. 21 Haziran 2019 tarihli bu yönetmelik, rezerv yapı alanlarının tespitinde Maliye Bakanlığının görüşünün alınması gerekliliğini kaldırmadan riskli yapıların yıkılmasının ardından ortaklığın giderilmesi davası açılmasının önünün açılmasına kadar pek çok değişikliği kapsamaktadır.

6 Şubat 2019 tarihinde İstanbul Kartal'da 8 katlı bir binanın çökmesiyle 21 can kaybının yaşandığı, 22 Nisan 2019 tarihinde İstanbul Kağıthane'de bitişindeki istinat duvarının çökmesi nedeniyle 4 katlı binanın devrildiği ülkemizde, deprem riskine ek olarak ömrünü tamamlamış binalar da birer risk unsurudur. Ayrıca, 18 Haziran 2019'da Trabzon Araklı'da 8 kişinin hayatını kaybettiği ve 2 kişinin de kaybolduğu sel felaketi, küresel iklim değişikliğinin etkilerini hatırlatarak risk unsurları içindeki yerini gündeme taşımıştır. Kentsel dönüşümün yeni döneminde yapılan mevzuat değişiklikleri deprem, ömrünü tamamlamış yapılar ve iklim değişikliğinin neden olduğu afetlere paralel olarak kentsel dönüşümün hızlı bir şekilde yapılmasını hedeflemektedir.

6306 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliğinde 19 Ekim 2019 ve 24 Nisan 2020 tarihlerinde yapılan değişiklikler ile, bina/arsa sahiplerinin inşaatın bir yıl içinde başlamaması veya projenin 6 ay durması durumunda müteahhitle yapılan sözleşmeleri tek taraflı olarak feshedebilmesine ve belli koşullar altında kira yardımının ilk 12 aya kadar olan kısmının peşin olarak ödenebilmesine imkân verilmiş; kentsel dönüşümde yapılan kira yardımlarının süresi 36 aydan 48 aya çıkarılmıştır. Bu düzenlemelere ek olarak 19 Ekim 2019 tarihindeki değişiklik ile üstlenici müteahhidin yapı ruhsatı almadan önce yapının yaklaşık maliyet bedelinin %10'u kadar teminatın idareye vermesi zorunlu hale getirilmiştir.

Türkiye'de 1950'li yıllardan beri dönem dönem uygulanan İmar Affı, yakın dönemde de uygulanarak ülkemizin kentleşme tarihinde bir tekerrür daha yaşanmıştır. Ülkemizdeki imar ve iskân sorununu çözmeye yönelik olarak, 18/5/2018 tarih ve 30425 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe giren 7143 sayılı Vergi ve Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun 16. Maddesi ile 3194 sayılı İmar Kanununa Geçici 16. Madde eklenmiştir. Bu kapsamda, afet risklerine hazırlık kapsamında ruhsatsız veya ruhsat ve eklerine aykırı yapıların kayıt altına alınması ve imar barışının sağlanması amacıyla

31/12/2017 tarihinden önce yapılmış yapılar için yapı kayıt belgesi verilebileceği düzenlenmiş ve Yapı Kayıt Belgesi Verilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Yönetmeliği çıkarılmıştır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018). Söz konusu bu İmar Barışından yaklaşık 7,5 milyon bağımsız birim yararlanmıştır (www.tokihaber.com.tr, 2019).

Türkiye'nin modern dönem kentleşme sürecinde sürekli olarak kaçak, sağlıksız, tehlikeli yapılar affedilirken; 24 Ocak 2020 tarihinde Sivrice (Elazığ) merkez üstünde 6,5 büyüklüğünde çok şiddetli bir deprem meydana gelmiş ve ülkemizin deprem gerçeği kendini bir kez daha pek çok can ve mal kaybı ile hatırlatmıştır. 1900-2019 arasında şiddeti 6'dan büyük olan 15 depremin gerçekleştiği Elazığ ili ve çevresindeki iller kuzeyinde Kuzey Anadolu Fay Hattı ile güneyinde Doğu Anadolu Fay Hattı arasında bulunan deprenselliği yüksek bir bölgedir (B.Ü. KRDAE Bölgesel Deprem-Tsunami İzleme ve Değerlendirme Merkezi, 2020). Bu örnek deprem öncesinde kentsel dönüşüm yapılabilecek alanları göstermektedir.

24 Ocak tarihindeki bu deprem sonucunda 41 kişi hayatını yitirmiş, 1500'den fazla kişi yaralanmış, Elazığ, Malatya, Diyarbakır, Adıyaman ve Kahramanmaraş'ta incelenen 13.346 binadan 378'inin yıkıldığı, 3.249'unun ağır hasar aldığı, 214'ünün orta ve 4.826'sının az hasarlı olduğu belirlenmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2020). Bölgede orta hasarlı 13.319 bağımsız bölümden oluşan 1.682 binanın bulunduğu tespit edilmiştir. %75-80 hasar tespitine göre bu depremden orta, ağır ve yıkık olmak üzere yaklaşık 25.000 bağımsız bölüm ve 100.000 vatandaşımız etkilenmiştir. Elazığ ve çevre illerinde hasarlı binalar sebebiyle can ve mal kaybına ilişkin riskler bulunmakla birlikte, bölgede artçı depremler devam etmektedir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bölgede 10.000 konutluk kentsel dönüşüm projesi ve devamında konut sayısını 15.000'e çıkaracak çalışmalar başlatmıştır. Malatya ve Elazığ'da eş zamanlı yürütülen çalışmalar ile projelerin bir yıl içinde tamamlanacağı öngörülmüştür (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020) (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı , 2020).

Tüm bunlar gerçekleşirken Manisa'da 22 Ocak 2020 tarihinde yaşanan 5,6 şiddetindeki depremin ardından 28 Ocak 2020 ve 24 Şubat 2020 tarihlerinde Manisa merkezli 5,1 ve 4,8 şiddetlerinde depremler yaşanması, Eylül ayından beri İstanbul'da gerçekleşen depremlerle birlikte Ege ve Marmara depremlerine de dikkat çekilmiştir.

1996 yılında T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan Deprem Bölgeleri Haritasında I.- II. Derece Deprem Bölgesi içerisinde yer alan Van ve ilçeleri farklı doğrultulardaki aktif fayların tehlikesi altındadır. 2011 yılından beri büyüklüğü 6'dan fazla olan deprem gerçekleşmeyen bölgede Şubat 2020'de gerçekleşen deprem ile bölgenin deprem riski acı bir şekilde hatırlanmıştır. 23 Şubat 2020 tarihinde İran'ın Hoy şehri yakınlarında Türkiye sınırına yakın bir bölgede meydana gelen 5,9 büyüklüğündeki deprem, ülkemizde Van ili ve ilçeleri ile Hakkari'de hissedilmiştir. Can kaybının yaşandığı bu depremin ardından yapılan ilk incelemelere göre 254 konut ve 297 ahırın yıkıldığı, 694 yapının ağır hasar aldığı tespit edilmiştir. Aynı gün 5,9 büyüklüğünde ikinci bir depremin yaşandığı bölgede can kaybı ve yaralanmaya yönelik olumsuz durumların yaşanmadığı belirtilmiş olsa da bölgede artçı depremler devam etmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2020) (B.Ü. KRDAE Bölgesel Deprem-Tsunami İzleme ve Değerlendirme Merkezi, 2020). Aynı günde, tarihsel süreç içerisinde depremlerin nadir gerçekleştiği Konya ilinde de 4,6 büyüklüğünde deprem meydana gelmiştir.

Tüm bu yaşananlar ülkemizin ömrünü tamamlamış yapılar, deprem ve iklim değişikliği sebebiyle taşıdığı riskleri ve kentsel dönüşüm ihtiyacını bir kez daha gün yüzüne çıkarmıştır. Ne yazık ki afetler, ülkemizin gerçeği, kentsel dönüşüm ise ihtiyacıdır. Elazığ depremi sonrasında, depremden etkilenen tüm illerde hızlı bir kentsel dönüşüm süreci başlatılmıştır ve inşa edilecek konutların yıl sonuna kadar tamamlanması hedeflenmektedir. Topraklarının %60-70'inin birinci ve ikinci derece deprem bölgesinde olduğu ülkemizde, mevcutta yürütülen kentsel dönüşüm çalışmaları Elazığ ve bölgesi ile sınırlı değildir. Ülkemizin 780.000 kilometrekaresinde, 82 milyon vatandaşı ilgilendiren kentsel dönüşüm çalışmaları, ülke genelinde devam etmektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020).

Ömrünü tamamlamış yapıların yenilenmesi ve afet riskleri altındaki yapıların dayanıklı hale getirilmesi Türkiye'nin kentsel dönüşüm ihtiyacının temelini oluşturmaktadır. Ancak bu ihtiyaç, kentsel dönüşüm uygulamalarının fiziksel boyuttaki amaçlarını bütüncül bir yaklaşım ile sosyal, kültürel ve ekonomik boyuttaki amaçları ile bir stratejiler bütünü olarak gerçekleştirilmesiyle ülkemizin sürdürülebilir kalkınmasına

olumlu katkılar sağlayacak bir fırsata dönüştürülebilir. Kentsel dönüşüm ihtiyacının bir fırsata çevrilmesi konusu Tezin ilerleyen bölümlerinde incelenmiştir.

BÖLÜM 3: KENTSEL DÖNÜŞÜM VE AKILLI KENTLER

Türkiye, kentleşme ve çevre konularına ilişkin “çarpık yapılaşma ve kentlerin kimlik sorunu, deprem ve afet riski, küresel ısınma ve iklim değişikliği, nüfus dağılımının belirli alanlarda yoğunlaşması, endüstriyel gelişmelerin ve kentleşmenin çevre üzerindeki etkileri, çevre ve kent altyapı yatırımlarının yüksek maliyeti, veri güvenliğinde ortaya çıkan açıklar” gibi tehditlerle karşı karşıyadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018, s. 63). Ülke yüzölçümünün yaklaşık %70’inin birinci ve ikinci derece deprem bölgesinde bulunduğu ülkemizde deprem riski bir gerçektir. Aldığı canlar ve mal kayıplarıyla deprem ve dolayısıyla kentsel dönüşüm ülkemizin gündeminden düşmemektedir. Ancak günümüzde, ülkemizi ve yerküreyi tehdit eden tek şey deprem değildir. Geçtiğimiz bin yılda, tarım, üretim faaliyetleri ve kentleşme gibi antropojenik faaliyetler Dünya’yı ivmeli bir hızla dönüştürmüştür (Huston, 2017). Bugün, sağlıksız kentleşme, trafik, atık, hava kirliliği, yetersiz altyapı ve kentsel hizmetler, artan enerji talebi ve salgın hastalıklar gibi önemli sorunlar yaşam kalitemizi etkilerken bir yandan da küresel bir tehdit olan iklim değişikliğini de tetiklemekte, yerküre ve insanlık üzerindeki etkilerini artırmaktadır. İnsanlık bu sorunları aşmak ve sürdürülebilirliği sağlamak için kentleşmeye ilişkin pek çok yaklaşım geliştirmiştir. Yapılış amacı sadece afet riski ile sınırlı kalmayan kentsel dönüşüm uygulamaları da bunlardan sadece bir tanesidir. Kentsel dönüşüm sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için etkili bir yaklaşım olarak görülmektedir (Dhunney, Allam, Siew, & Jones, 2018).

İnsanlığın karşı karşıya kaldığı iklim değişikliği, sürdürülebilirliğin sağlanamadığı kentleşme, doğal afetler, gıda güvenliğine yönelik tehditler, biyolojik çeşitlilik kaybı, hava kirliliği, doğal sermayenin ve ekosistem hizmetlerinin bozulması, su kıtlığı ve kalitesinde bozulma gibi tehditler (Horizon 2020), gelişen ve dönüşen dünyamızda yeni kent anlayışları ve modellerini gerekli kılmaktadır (Durguter, 2012, s. 1053). Bu şartlar altında günümüzde, çeşitli sebeplerle yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarının yık-yap anlayışı ile sadece fiziksel yenileme şeklinde yapılması büyük bir hata olmaktan öte gidememektedir/gidemeyecektir. Özellikle 19. yüzyılın sonlarından itibaren ekonomik, sosyal, siyasi açıdan değişen ve dönüşen kentler, içinde bulunduğumuz bilgi çağının ihtiyaçlarına uygun ve cevap verebilecek şekilde dönüştürülmelidir.

1990’lardan beri kentsel ve küresel zorluklar, yetersizlikler ve tehditlere çözüm olarak benimsenen yaklaşımlar içinde akıllı kentler birçok yaklaşımın temel niteliklerini kapsamaları (Sınmaz, 2013, s. 77), sürdürülebilirliğin sağlanmasına ilişkin önemli bir potansiyeline sahip olması (Basiri, Azim, & Farrokhi, 2017, s. 80-81) ve günümüz bilgi çağının gereksinimlerine en uygun yaklaşım olması sebebiyle gündemdedir. Bir kenti akıllı bir kente dönüştürmek için özellikle ulaşım, enerji ve BİT alanlarındaki yeni teknolojiler ve hizmetler, sürdürülebilir kalkınmaya doğrudan katkıda bulunmaktadır (Russo, Rindone, & Panuccio, 2014).

“Kentsel dönüşüm, akıllı kent uygulamalarının hayata geçirilmesi için fırsatlar sunmaktadır. Yıkılacak binaların yerine yapılacak olan afetlere dayanıklı binalarda ve dönüşüme uğrayan bölgelerde akıllı kent uygulamalarının pilot uygulamalar olarak denemesi bu çözümlerin Türkiye’deki kentlere yaygınlaştırılmasına zemin hazırlayabilir” (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 60). “Kentsel dönüşümün tasarımında, yönetiminde ve sürece vatandaş katılımının sağlanmasında yenilikçi uygulamaların kullanılması zaman ve maliyet tasarrufu sağlamaktadır. Bu kapsamda akıllı kent altyapılarının oluşturulması, yeni inşa edilecek binalarda akıllı bina uygulamalarına yer verilmesi gibi tedbirler yaşam standardının artmasına katkıda bulunmaktadır” (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 57).

Kentsel dönüşüme ihtiyaç duyulan kent bölgeleri, geleceğin kentlerini yaratmak düşüncesinden hareketle akıllı kent uygulamaları ile donatılmalıdır. Bu şekilde kentsel dönüşüme konu olan alanlar, mevcut sorun ve yetersizliklerinden kurtulacak, sürdürülebilirlik sağlanacak ve küresel rekabet edebilirliği artacaktır. İçinde bulunduğumuz bilgi çağı, kentsel dönüşümü akıllı kent yaklaşımdan bağımsız düşünmemeyi gerektirmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 15-16 Ocak 2020 tarihlerinde Ankara’da gerçekleştirilen Akıllı Şehirler ve Belediyeler Kongre ve Sergisi açılışında yaptığı konuşmasındaki “Ülkemizde bundan sonra şehirlerimizde yapılan her yatırımın, atılan her adımın akıllı şehirler stratejimize uygun yapılmasını sağlamakta kararlıyız.” ifadeleri kentsel dönüşüm uygulamalarında akıllı kent yaklaşımının göz ardı edilmemesi gerektiği görüşü ile aynı doğrultudadır. (www.akillisehirler.gov.tr). Ulusal ve

uluslararası düzeyde benimsenmeye başlanan bu görüş, ülkemizde yeni ortaya atılmış değildir. Aynı kongre ve sergide Türkiye’de birçok büyükşehir, il, ilçe belediyelerinin halihazırda tamamladıkları ya da tasarladıkları projeleri tanıtılmaları bu çerçevedeki gelişmeleri göstermiştir.

Konut üretiminde “akıllı yapılara vergi indirimleri, vb. teşvikler sağlanması, bu tip yapıların çeşitli vasıtalarla topluma tanıtılması” gibi eylemlerin dile getirildiği 2009 Kentleşme Şurası Komisyon Raporları içinde, “İklim Değişikliği, Doğal Kaynaklar, Ekolojik Denge, Enerji Verimliliği ve Kentleşme Komisyonu” doğrudan “doğal enerjili ve akıllı örnek toplu konut projeleri ile mahalle uygulamalarının yapılması ile doğal enerjili ve akıllı kentsel dönüşüm projelerinin yapılması” gerektiğini raporlamıştır (T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009, s. 411-818).

Kentsel dönüşümde “akıllı bina, yapı malzemeleri, toplu taşıma araçları ve sinyalizasyon sistemleri gibi alanlarda üretim ve ihracat kapasitesi artırılması” ve “yenilikçi ve katma değer yaratan sektörleri, yaratıcı endüstriler ile yüksek teknoloji ve çevreye duyarlı üretimi destekleyen uygulamalara öncelik verilmesini” düzenleyen 10. Kalkınma Planı’nın Öncelikli Dönüşüm Programlarından 24.’ü kentsel dönüşüm ile akıllı kentleri birlikte düşünme anlamında önemlidir. Rekabetçiliği ve Sosyal Uyum Geliştiren Kentsel Dönüşüm Programı adını taşıyan 24. Programın ikinci bileşeninde “Kentsel Dönüşümde Yerli ve Yenilikçi Üretimin Teşvik Edilmesi: İleri malzemelerin, akıllı bina teknolojilerinin, dayanıklılığı geliştiren uygulama araçlarının ve yüksek teknik özelliklere sahip inşaat makinelerinin yurtiçinde geliştirilmesinin ve üretilmesinin teşvik edilmesi” gerektiği ifade edilmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 90-197).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve İLBANK işbirliği ile 20 Aralık 2014 tarihinde gerçekleştirilen Kentsel Dönüşüm Çalıştay’ı’nda katılımcılar çevreye duyarlı bir kentsel dönüşümün amaçları arasında “akıllı binalar, çevreci araçlar, enerji panelleri, LEED sertifikası gibi araçlar kullanılmasını” dile getirmiştir. Çalıştay’da, “en az enerjiyi tüketen ve kendi kendine yeten binaları üretmek; yeni teknolojilerden ve dünyadaki uygulama örneklerinden yararlanılarak ekolojiye ve çevreye duyarlı modeller için finansman modelleri geliştirmek” vurgulanan konular arasında olmuştur (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı & İlbank, 2014, s. 158-160).

Dünyada yükselen bir trend olarak dikkat çeken akıllı kent yaklaşımı ve uygulamalarının ülkemizde de yeni bir kent yönetim yaklaşımı olarak ortaya konulduğu ve ülkemizin bu yeni yönelim ve ilerleyişten geri kalmaması amacıyla gerçekleştirilmesi gereken stratejik hedef ve eylemlerin belirlendiği (Laleoğlu, 2019) 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı, akıllı kente dönüşüm kapasitesinin artırılması stratejik amacı kapsamında kent sakinlerinin akıllı şehir dönüşüm kapasitesini artırma hedefi altında açıklanan Eylem 26 ile “kentsel dönüşüm ve kentsel gelişim alanlarının akıllı bölgeler olarak değerlendirileceği” ifade edilmektedir. 26. Eylem kapsamında “kentsel dönüşüm ve kentsel gelişim alanlarının akıllı bölgeler olarak değerlendirileceği; ekosistem paydaşlarının birlikte çalışma kültürü ve açık yenilikçilik yaklaşımından elde edilen kazanım ve deneyimlerin, ülkemizdeki diğer kentler için rehber niteliği taşıyacağı” öngörülmektedir. “Test ortamı olarak kullanılan kentsel dönüşüm ve kentsel gelişim alanı sayısı ile kentsel dönüşüm ve kentsel gelişim alanlarında uygulanan akıllı çözüm sayısı” eylemin performans göstergeleri olarak belirlenmiştir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, s. 644-648).

Özetle, günümüz dünyasında kentlerin hızla artan nüfusuna paralel olarak ulaşım, enerji, su, sağlık, hizmetler, çevre ve güvenlik alanlarında karşılaştıkları sorunlara akıllı kent çözümleri ile cevap vermek bir zorunluluk haline gelmiştir. Afet riski gerçeğine cevaben uygulanmakta olan kentsel dönüşüm projelerinde, “afet” i deprem ile sınırlandırmak günümüz ve gelecek nesillerimiz için büyük bir hata olacaktır. Kentsel “riskler” in kapsamı kentlerimizin küresel rekabet edebilirliğinden iklim değişikliğine mümkün olduğunca geniş bir perspektiften değerlendirilmelidir. Deprem tehlikesi sebebiyle aciliyetin söz konusu olduğu kentsel dönüşüm uygulamalarında iklim değişikliğinin sebep olacağı afetlerin göz ardı edilmesiyle, yaşanması kaçınılmaz ve geri dönüşü imkânsız olan afetler sadece ötelenmiş olacaktır. Yine deprem tehlikesi sebebiyle aciliyetin söz konusu olduğu kentsel dönüşüm uygulamalarında, küresel rekabet edebilirlik göz ardı edildiğinde ekonomik sürdürülebilirlik mümkün olmayacaktır. Bu sebeple bir yanda kentsel dönüşüm projeleri içinde bulunan çağın nimetlerinden faydalanılarak mümkün olduğunca hızlı gerçekleştirilirken, diğer yandan da istihdamdan atık yönetimine, su tasarrufundan yerli teknoloji üretimine kapsamlı çözüm ve yeniliklerle içinde bulunan çağa uyumlu kentsel alanlar yaratılmalıdır.

3.1. TÜRKİYE’DE AKILLI KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI

3.1.1. TEPEBAŞI AKILLI KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN HIZLANDIRILMASI İÇİN YENİLEME MODELİ (REMOURBAN)

Avrupa Birliğinin sosyal ve ekonomik kalkınmayı sağlamak için bilimsel ve teknolojik araştırma kapasitesini arttırmak amacıyla oluşturduğu çerçeve programlarından 7. Çerçeve Programı’nın devamı olarak AB Ufuk 2020-Araştırma ve İnovasyon Çerçeve Programı açılmıştır. İngiltere-Nothingam Kent Konseyi, İspanya-Valladolid Belediyesi ile konsorsiyum oluşturan Tepebaşı Belediyesi, bu program kapsamında yapılan “Akıllı Şehirler ve Toplumlara Çözüm Üretmek” isimli proje çağrısına 7 Mayıs 2014 tarihinde başvuru yapmış ve 2014 yılının Ekim ayında başvuru sonuçlanarak Avrupa Birliği tarafından finanse edilen proje bütçesinden 3 milyon 785 bin 614 € hibe almaya hak kazanmıştır. 20 başvurudan sadece 3 proje (*GrowSmarter*, *Triangulum* ve *Remourban*) onaylanmış ve fonlanmıştır. REMOURBAN Projesi, ikinci seçilerek hibe almaya hak kazanmıştır.

Tepebaşı’nın da aralarında yer aldığı üç kentin deneyimleri ve vizyonları, öncü ve yol gösterici seçilmiş ve bu kentler, çevre dostu ve sürdürülebilir akıllı kent projeleriyle kentsel dönüşümleri başlatmıştır. Enerji, ulaşım, bilişim ve yaygınlaştırma alanlarında 2015 yılında başlayan Projenin 5 yıl içerisinde tamamlanması öngörülmüştür. Kısaltması REMOURBAN olan Akıllı Kentsel Dönüşümün Hızlandırılması için Yenileme Modeli adını taşıyan projenin açıklaması “REgeneration MOdel for accelerating the smart URBAN transformation” dur (remourban.tepebasi.bel.tr). AB Ufuk 2020 kapsamında 7 ülkeden 22 ortaklı birinci nesil Akıllı Kent projesinde Tepebaşı Belediyesi uygulayıcı ve yol gösterici kent olarak konsorsiyumda yer almaktadır.

Temel hedefi “enerji, ulaşım ve de bilgi ve iletişim teknolojileri uygulamalarını tek bir noktada birleştirerek yenilikçi çözümler ve tasarımlar belirlemek, ilçe ve şehirlerde kentsel dönüşüm modelini uygulamak ve yaygınlaştırmak, kent halkının yaşam kalitesini artırmak, sosyal kabul ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamak, kentsel yenileme için yenilikçi iş modellerinin benimsenmesi” olarak özetlenmekte olan 7 ülkeden 22 ortak ile gerçekleştirilen REMOURBAN Projesi’nin uygulayıcı kentleri

Tepebaşı/Eskişehir (Türkiye), Valladolid (İspanya) ve Nottingham (İngiltere)' dir. REMOURBAN Projesi, “kentsel dönüşüm için gerekli tüm tespit ve karar alma süreçlerini ve akıllı ve sürdürülebilir kentsel dönüşümü tanımlayan önemli parametrelerin geliştirilmesi adına en iyi çözümlerin seçilmesi için gerekli karar destek mekanizmalarını” içermektedir (eskisehir.remourban.eu).

REMOURBAN Projesi kapsamında teknolojinin yardımıyla kaynak ve enerji verimliliğini artırmanın yanı sıra bölgenin sera gazı emisyon oranlarının büyük ölçüde azaltılmasını sağlayan (www.sektorumdergisi.com, 2017) akıllı ve sürdürülebilir bir kent yaratarak bir marka kent oluşturmayı hedefleyen Tepebaşı Belediyesi, bu Projeyi Aşağı Söğütönü Mahallesi'nde bulunan Yaşam Köyü'nde uygulamaktadır. Her ne kadar adı “kentsel dönüşüm” olsa da, REMOURBAN Proje süreci ülkemize özgü kentsel dönüşüm uygulamalarından farklıdır. Dönüşüme konu olan Yaşam Köyü, 2007 yılında TOKİ tarafından inşa edilmiştir. Nispeten yeni inşa edilmiş olmasına rağmen, yakın zamanda yürürlüğe giren Enerji Verimliliği Yasası'ndan önce inşa edilen binaların çoğuna benzer şekilde, bölgenin bina stoku enerji tüketimi açısından verimsiz inşa edilmiş binalardan oluşmaktadır (European Commission, 2017, s. 60).

Tablo 11: REMOURBAN Projesinden Etkilenecek Sektörler

Endüstriyel İnovasyon (Ürün ve süreçler yanında hizmetlerdeki inovasyon da dahil)		
<p>Enerji sektörü: Bina ve yerleşimlerin ihtiyacı olan enerjinin üretim ve dağıtımına kadar ele almaktadır. Yapılacak yenileme çalışmalarıyla binalardaki enerji tüketimleri en az %50 oranında azaltılacaktır.</p>	<p>Hareketlilik sektörü: Araçlara, ulaşım altyapısına ve sürdürülebilir hareketlilik planlarının tanıtımına değinecektir. Esas eylemler hem tırünler hem de insanlar için bilinen fosil yakıtlı araçlar yerine alternatif yakıtlı araçların (özellikle elektrikli ve hibrit araçlar) kullanılması, çok modlu stratejiler ve sürdürülebilir ulaşımı destekleyen tanıtım planlarının oluşturulması olacaktır. Ana hedef hareketlilik etkilerini, CO₂ emisyonları ve enerji tüketimleri bakımından düşürmektir.</p>	<p>Bilişim (ICT) sektörü: Kent altyapısının farklı boyutlarında bütünleşmenin gerçekleştirilmesine olanak sağlayacaktır. REMOURBAN özellikle akıllı şebeke stratejileri ve kent bilgilendirme platformları konularına odaklanacaktır.</p>

Kaynak: (ufuk2020.org.tr)

Proje, “binalarda düşük enerjili alanlar, sürdürülebilir kentsel ulaşım, kent altyapısına entegreli bilişim ve toplumda yaygınlaştırma ve diğer kentlerde tekrarlanabilirlik” olarak 4 modülden oluşmaktadır (www.tepebasi.bel.tr, 2018).

Projenin Tepebaşı’nda 6.000 kent sakini üzerinde doğrudan etkisi olacağı, Proje kapsamında karbon emisyonunda %63 azalma ve uygulama sahasında %53 enerji tasarrufu sağlanacağı öngörülmüştür. Diğer uygulayıcı kentler olan Valladolid ve Nottingham için de benzer öngörülerde bulunulmuştur (eskisehir.remourban.eu).

Tepebaşı Belediyesi enerji, ulaşım ve bilişimi entegre eden vatandaş odaklı bu Akıllı Kentsel Dönüşüm Modeli ile;

- Ekolojik dengeyi koruyan
- Enerji, zaman ve kaynak tasarrufu sağlayan
- Çevresel çıktıyı yöneten
- Vatandaşın davranış ve alışkanlıklarını bilinçlendiren
- İhtiyaca kadar bütünleşik çalışabilen
- Uçtan uça çözümlenmiş sistemler geliştirmiştir.

Tablo 12: Türkiye’nin AB Ufuk 2020 Çerçeve Programı Karnesi (2014-2018)

Hibe Kazanan Kurum	AB Hibesi €	Proje Katılımı
1 TÜBİTAK	21.895.058	61
2 KOÇ Üniversitesi	11.261.100	25
3 ODTÜ	7.336.061	24
4 Bilkent Üniversitesi	5.020.936	16
5 ARÇELİK	4.062.659	13
6 Tepebaşı Belediyesi	3.785.614	1
7 Boğaziçi Üniversitesi	3.290.736	12

Kaynak: (Bolat, 2018)

230 kurumun 585 proje ile yer aldığı listede, Aşağı Söğütönü Mahallesi’ndeki Yaşam Köyünde uygulanan REMOURBAN Projesi ile Tepebaşı Belediyesi, listenin altıncı sırasında yer almıştır (eskisehir.remourban.eu). Tepebaşı Belediyesi, Türkiye’nin ilk Akıllı Kentsel Dönüşüm Projesi olan Akıllı Kentsel Dönüşüm Yenileme Modeli ile Türkiye’de “ilk kez akıllı şebeke hattı, ilk %100 elektrikli otobüslerin trafiğe çıkması,

bisiklet paylaşım sisteminde ilk elektrikli ve akıllı bisikletlerin kullanılması gibi” birçok ilke imza atmıştır (Yalınzoğlu, 2019, s. 63-64).

3.1.2. KEPEZ-SANTRAL KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ

Avrupa Birliği Ufuk 2020 kapsamında hibe almaya hak kazanan MatchUp Projesi, “enerji, çevre, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ile entegre çözümlerin büyütülmesi ve çoğaltılmasını amaçlayan” bir akıllı kent projesidir (akillisehirler.gov.tr). 16.04.2008 tarihinde kentsel dönüşüm uygulama kararı verilen Kepez ve Santral Mahallesi, 2014 yılında 6306 sayılı Kanun kapsamında riskli alan ilan edilmiştir. Uluslararası ödül kazanan ve hibe desteği alan Kepez-Santral Akıllı Kentsel Dönüşüm Projesi, Antalya’da pilot proje olarak başlatılmıştır. MAtchUP Projesinin tehlikeli ve riskli kentsel alanların yıkılması, mülkiyet sorunlarının çözülmesi gibi faydaların yanı sıra Proje ile akıllı, yeşil, yaşanabilir bir alanın gelişmesini sağlamak amaçlanmaktadır (www.matchup-project.eu).

Süresi 60 ay olan Projenin toplam bütçesi ise 19.472 milyon €’dur. MAtchUP Projesinde Antalya (Türkiye)’nin yanı sıra Valencia (İspanya), Dresden (Almanya), Ostend (Belçika), Herzliya (İsrail), Üsküp (Makedonya) ve Kerava (Finlandiya) pilot kentleri de yer almaktadır. Proje, Avrupa’dan birçok partnerin katılımıyla yürütülmektedir (www.sampasbilisim.com).

Tablo 13: MatchUp Projesi Kapsamında Antalya’daki Akıllı Çözümler

ENERJİ	MOBİLİTE	BİT	VATANDAŞLAR
<ul style="list-style-type: none"> • Akıllı kontrol sistemleri • Enerji depolama • Yenilenebilir enerji ve binalara entegrasyonu • Akıllı şebeke ve sayaçlar • Akıllı kamusal aydınlatma • Verimli ve yüksek performanslı yeni binalar 	<ul style="list-style-type: none"> • Şarj istasyonları • Elektrikli araçlar • Talep yönetimi • Çoklu/karma entegre yöntemler 	<ul style="list-style-type: none"> • Nesnelerin interneti 	<ul style="list-style-type: none"> • Politika geliştirmeleri • Yenilikçi iş modelleri • Vatandaş katılımı • Personel değişimi • Kentsel planlama

Kaynak: (www.matchup-project.eu)

Enerji

MAatchUP Projesinin Antalya için enerji çözümlerinde odak noktası, güneş enerjisinin artırılması ve akıllı kontroller ile led kamu aydınlatmasının kurulumu üzerinedir. Bu çözümler yoluyla Antalya’da enerji tüketimini azaltmak ve yenilenebilir enerjinin payını artırmak, neticesinde de emisyonları ve kirliliği azaltmak hedeflenmektedir.

Projenin bu hedeflerine yönelik olarak enerji çözümleri kapsamında, akıllı kontrol sistemleri ve yüksek performanslı binalar önemli konumdadır. Enerji depolama sistemleri ile aralıklı yenilenebilir enerjiye destek sağlayarak şebekeye daha fazla esneklik ve denge sağlanması amaçlanmaktadır.

MAatchUP Projesi, kentsel ölçekte yenilenebilir enerji sistemlerini teşvik edecektir. Enerji tüketimini azaltmak amacıyla yenilikçi bir dizi akıllı şebeke ve sayaç kullanılacaktır. Akıllı bir kamusal aydınlatma sistemi ile temiz enerji sağlanacak ve enerji tüketimini azaltmaya katkıda bulunulacaktır. MAatchUP Projesi ile verimli ve yüksek performanslı yeni binalar inşa edilecektir. Yenilenebilir enerjinin binaların enerji sistemine entegrasyonu Projenin öncelikleri arasındadır. Enerji sisteminde artan esneklik ihtiyacına cevap vermek için bina düzeyinde termal ve elektrikli depolama çözümleri geliştirilecektir.

Mobilite

Antalya’da mobilite temel olarak elektrikli ve dizel olmak üzere iki tür ulaşım üzerine odaklanmıştır. Antalya Büyükşehir Belediyesi’nin amacı, kentteki sürdürülebilir toplu taşımayı artırmak ve karbon emisyonlarını azaltmaktır.

MAatchUP Projesi ile kentteki elektrikli araçlar için bir dizi şarj istasyonu kurulacaktır. Şarj talebini ve şebekenin kullanımını optimize etmek için bir talep yönetim sistemi uygulanacaktır. MAatchUP Projesinin mobiliteyi geliştirme amacı, elektrikli ve sürdürülebilir mobiliteye odaklanmaktadır.

BİT

Antalya Büyükşehir Belediyesi, kentin birçok hizmetinin entegre olduğu küresel bir BİT altyapısı geliştirmiştir. Antalya’nın bu Kentsel Platformu, belediye hizmetlerinden bilgi

toplamaktan ve bu süreci destekleyecek bir dizi temel göstergelyi ayrıntılı işleyerek kent kararlarını vermek için bilgi sağlamaktan sorumludur. Platformun bir diğer amacı, vatandaşlara ve belediye yöneticilerine günlük yaşamlarını kolaylaştırmak için gerekli tüm bilgileri destekleyecek açık veriler sunmaktır. MAtchUP Projesi, verimliliği, doğruluğu ve ekonomik faydayı artırmak için fiziksel dünyanın bilgisayar tabanlı sistemlere entegrasyonunu artırmayı amaçlamaktadır.

Vatandaşlar

Antalya, sakinlerinin farkındalık ve kabul düzeylerini artırmak için çeşitli eylem ve faaliyetlerle vatandaş merkezli bir yaklaşım planlamaktadır. Sosyal ve yerel girişimciler için programlar, vatandaşlara yönelik katılım, eğitim ve birlikte yaratma faaliyetleri, bölge sakinleri için iş fırsatları, yenilenebilir enerjilerin iyileştirilmesi için yerel araçlar, kentte organize edilmesi planlanan sayısız faaliyetten sadece birkaçıdır.

MAtchUP Projesi kapsamında, akıllı kent çözümlerinin uygulanmasını desteklemek için yenilikçi iş modelleri ve finansal mekanizmalar tasarlanacaktır. Bu Projede, vatandaşlar kentsel dönüşümün temeli olarak sürece dahil edilecek ve gelişmiş kentsel planlama yoluyla kentsel dönüşüm desteklenecektir. Bu entegre kentsel planlama, pilot uygulamadan sonraki ilgili dönüşüm süreçlerinde temel araç olacaktır.

MAtchUP Projesinde, bir personel değişimi ve kent rehberlik prosedürü uygulanacaktır. Proje sırasında edinilen tüm görüşler, konsorsiyumun diğer kentlerine iletilecek ve bilgi aktarımı desteklenecektir.

MAtchUP Projesi ile “yenilenebilir enerji ve depolama çözümleri, akıllı ev, akıllı bina ve kontrol bileşenleri, akıllı sayaçlar, akıllı aydınlatma, Antalya genelinde yürütülmekte olan yenilenebilir enerji ve enerji üretim faaliyetlerinin tek bir platformdan yönetilmesi, sürdürülebilir ulaşım çözümleri kapsamında elektrikli otobüs, araç ve bisikletler ile şarj istasyonları, filo ve şarj istasyonlarının merkezi yönetimi” gibi enerji, ulaşım ve bilgi teknolojileri alanlarında olmak üzere 42 farklı akıllı kent uygulamasının hayata geçirilmesi; uygulanacak çözümler ve kullanılacak sensör ve IoT cihazlarının tek bir platform üzerinden kontrol edilmesiyle oluşturulan akıllı kentin tüm bileşenlerinin entegrasyonu amaçlanmaktadır (www.sampas.com.tr, 2017). MAtchUP Projesi kapsamındaki enerji, ulaşım ve bilgi teknolojileri alanlarında hayata geçirilmesi

planlanmakta olan 42 farklı akıllı kent uygulamasının kurulumlarına henüz başlanmamıştır.

3.1.3. ESENLER BELEDİYESİ AKILLI ŞEHİR KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ

Esenler Belediyesine devredilmiş rezerv yapı alanında, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Esenler Belediyesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı arasında imzalanan İşbirliği Protokolü kapsamında “Akıllı ve Güvenli Şehir” projesi gerçekleştirilecektir. Bu Proje ile Esenler ilçe sınırları içerisinde gerçekleştirilecek kentsel dönüşüm faaliyetlerinde akıllı kent uygulamaları hayata geçirilecektir. 60.000 konut üretilmesinin hedeflendiği Projede, akıllı çevre, akıllı insan, akıllı ulaşım, akıllı yapılar, akıllı güvenlik, akıllı altyapı, akıllı enerji ve bilgi teknolojileri alanlarında birçok uygulamanın hayata geçirilmesi hedeflenmektedir (ww.akillisehirler.gov.tr).

Tablo 14: Esenler Belediyesi Akıllı ve Güvenli Şehir Projesi Kapsamında Gerçekleştirilmesi Planlanan Uygulamalar

Akıllı Çevre	Akıllı İnsan	Akıllı Ulaşım	Akıllı Yapılar
-Akıllı Atık Toplama Ayrıştırma ve Bertaraf -Akıllı Temiz ve Atık Su Yönetimi -Akıllı Sulama ve Yağmur Suyu Yönetimi	-Yaşayan Laboratuvar (Living Lab)	-Otopark Yönetimi ve Yönlendirme Sistemi -Bisiklet Yolu ve Paylaşımı -Akıllı Durak	-Yapı Bilgi Modellemesi -Entegre Bina Güvenlik Sistemleri -Entegre Acil Durum Sistemleri -Yapı Entegre Atık Yönetimi -Akıllı Yapı Yenilenebilir Enerji Sistemleri -Yeşil Sertifikalı Yapılar -Adaptif Havalandırma Sistemleri

Akıllı Güvenlik	Akıllı Altyapı	Akıllı Enerji	Bilgi Teknolojileri
-Video İzleme ve Analiz Sistemleri -Görüntülerden İnsan Davranışı Tespiti -Akustik Algılama ve Konum Tespiti -Yangın Algılama	-Scada Sistemi -Galeri Sistemi -Akıllı Sayaçlar	-Akıllı Sokak Aydınlatmaları -Yenilenebilir Enerji	-Teknoloji Geliştirme Bölgeleri

Kaynak: (ww.akillisehirler.gov.tr)

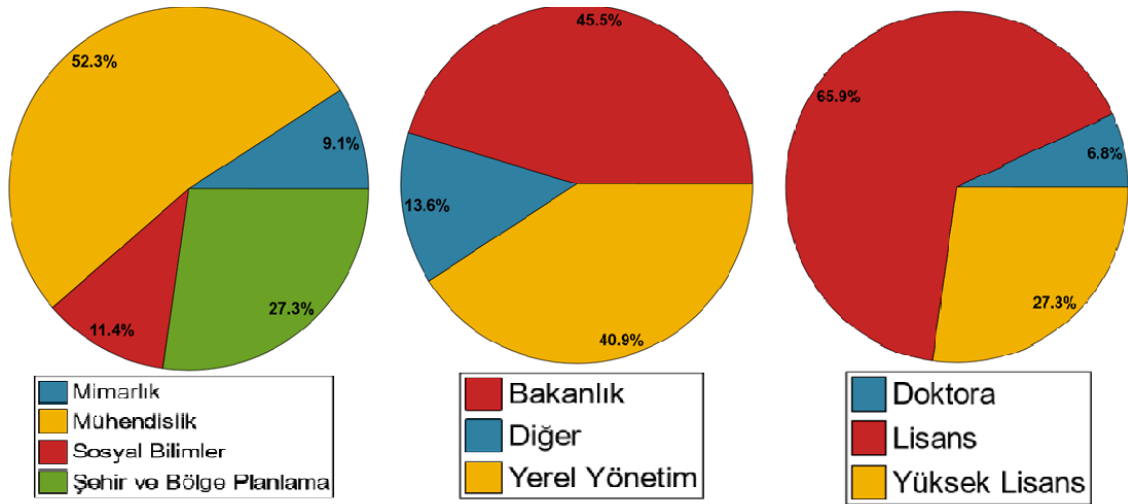
16.500 hanehalkını ilgilendiren imar sorununun çözüme kavuşturulması, riskli yapılardan güvenli yapılara geçişin sağlanmasının amaçlandığı Projede 60.000 konut TOKİ tarafından üretilecektir. Konutların yatay mimari anlayışı ile 6 katı geçmeyecek şekilde yapılacağı bölgenin, ortalama %72'si donatı alanı olarak belirlenmiştir. 14 ay içinde tamamlanarak hak sahiplerine teslim edilmesi planlanan konutların temeli 14 Mart 2019 tarihinde atılarak süreç başlatılmıştır (Esenler Belediyesi, 2019).

BÖLÜM 4: ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE TEKNİĞİ

Bu Tezin konusunun daha ayrıntılı incelenmesi, daha doğru ve çok boyutlu analizler yapılabilmesi amacıyla Tez kapsamında alan araştırması yapılmıştır. Ülkemizde kentsel dönüşümden akıllı kentsel dönüşüme (varsa) geçiş aşamaları, bu geçişi destekleyici ve çekici faktörlerin neler olduğu öğrenilmek istenmiştir. Bu doğrultuda, derinlemesine veriler elde edebilmek, tespitlerin yapılması, yorumlanması ve önerilerin geliştirilmesinde Tezin amacının güvenilirliğini ve geçerliliğini sağlamak amacıyla alan araştırması yapılmıştır. Türkiye'nin çeşitli merkezi ve yerel yönetim birimlerindeki, sivil toplum ve özel sektör kuruluşlarındaki söz konusu alanda uzman, ilgili ve yetkili kişilerden olan katılımcıların, sahip oldukları bilgi ve deneyimler ile yaptıkları değerlendirmeler, ülkemizdeki akıllı kentsel dönüşüme dair mevcut durumun tespiti, analizi ve ülkemizdeki kentsel dönüşüm politikalarının geleceğine yönelik öngörülerini ve önerileri geliştirmek için kullanılmıştır.

Şekil 8: Alan Araştırmasına Katılanlara İlişkin Demografik Veriler

Araştırma yöntemi, araştırmanın amacına ulaşmasında izlenen yol olarak tanımlanırken bu yolda kullanılan araçlara ise araştırma teknikleri adı verilmektedir (Bingöl Üniversitesi). Araştırma yöntemi, araştırmanın amacından veri toplamaya, verilerin analizinden bulgulara tüm aşamaları içermektedir.

Nitel araştırmaların amacı, bir olgunun ya da az bilinen bir sorunun derinlemesine incelenerek anlaşılmasının (Şimşek, 2012, s. 90); insanların deneyimlerinin olduğu gibi tanımlanması ve açıklanmasının sağlanmasıdır. Araştırmacıların yorumlarına kanıt amacıyla topladıkları veriler, nitel araştırmalarda sayılardan oluşan yapılardan ziyade daha çok sözlü ve yazılı metinlerden oluşmaktadır. Nitel araştırmalarda kullanılan başlıca veri kaynakları katılımcılar ile gerçekleştirilen görüşmeler, gözlemler ve belgelerdir (Salı, 2012, s. 142). Bu araştırmada veri toplanmasında görüşme/mülakat tekniği kullanılmıştır.

4.2. VERİLERİN TOPLANMASI

Nitel araştırmalarda en çok başvuru alan ve en temel veri toplama tekniklerinden biri olarak değerlendirilen mülakat/görüşme tekniği, bu Tezin alan araştırmasında kullanılmıştır. Yapılandırılmış, yarı-yapılandırılmış ve yapılandırılmamış gibi çeşitleri bulunan görüşme tekniği; katılımcıların bir konu hakkındaki kişisel deneyim, bakış açısı ve fikirlerini kendi ifadeleri ile anlatmasına imkân veren esnek bir tekniktir (TÜBİTAK TÜSSİDE).

Katılımcıların belirli bir konuya ilişkin duygu, düşünce ve davranışlarının saptanmasına olanak veren görüşme tekniği araştırmacının bilgi toplamak amacıyla katılımcıya soru sorması ve cevaplar almasına dayanan bir iletişim sürecidir. Araştırmacı görüşme yaparak görüşülen kişilerin deneyimlerini ve bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarını açıklamayı amaçlamaktadır (Salı, 2012, s. 142). En geniş anlamda görüşme tekniğinde araştırma konusuna ilişkin katılımcıların neyi, neden düşündükleri, duygu, tutum ve hislerinin neler olduğu ve davranışlarını yönlendiren faktörleri ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır (Şimşek & Yıldırım, 2017). Araştırma konusuna ilişkin katılımcıların yaşamışlıkları, deneyimleri, tutumları, düşünceleri, yorumları, algıları, niyetleri ve tepkileri gibi bilgilerin elde edilmesine imkân veren görüşme tekniği; katılımcıların iç dünyalarına erişme kolaylığı sağlayarak onların özgün bakış açılarının saptanmasına olanak sağlamaktadır (Baltacı, 2019, s. 374).

Bu teknikte nicel araştırmalardaki gibi katılımcıların bir teste cevap vermeleri ya da daha sınırlı sorulardan oluşan bir anketi doldurmaları beklenmemektedir. Önemli bilgi kaynağı olarak kabul edilen katılımcılarla yapılan görüşmelerde, daha esnek bir tutum

sergilenmesiyle araştırma konusuna ilişkin ayrıntılı ve derinlemesine bilgiler elde edilmektedir (Yıldırım, 1999, s. 12).

Bu araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen sorularda yarı-yapılandırılmış mülakat tekniği benimsenmiştir. Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde, araştırma konusuna ilişkin temel konu başlıkları ve sorular önceden hazırlanarak standartlaştırılmış olsa da görüşmenin seyrine göre soruların yöneltilme şekli ve sırasında değişiklikler yapılabilir, soruların açık uçlu olmasıyla derinlemesine bilgi toplanabilmektedir.

Yarı-yapılandırılmış mülakatlarda araştırmacıya rehber olacak, araştırmaya ilişkin önemli konu başlıklarının ve sorularının bulunduğu bir görüşme formu hazırlanmaktadır. En genel haliyle görüşme formu, öğrenilmek istenen tüm konuların bulunduğu bir listedir. Araştırmacıya daha detaylı bilgi toplamak amacıyla formdaki sorulara ek sorular yöneltebilme ve katılımcıyla etkileşimine göre soruların soruluş sırasında esnek davranabilmesine imkânı veren bu teknik, sohbete benzemektedir. Önceden hazırlanmış bir formun oluşuyla yapılandırılmamış mülakat tekniğine göre, veriler daha sistematik bir şekilde toplanabilmekte, dolayısıyla da verilerin düzenlenmesi ve analizi daha kolay olabilmektedir (Salı, 2012, s. 145).

Bu araştırmanın örneklemeinde evreni temsil etme koşulunun aranmadığı olasılıksız örnekleme yöntemleri tercih edilerek araştırmanın amacına yönelik uygun bulunan kişilerden veri toplanmıştır. Gelişigüzel örnekleme, amaçlı örnekleme, kota örnekleme, kartopu örnekleme, gönüllü örnekleme gibi örnekleme yöntemleri olasılıksız örnekleme yöntemlerindedir. Bu araştırma kapsamında amaçlı ve kartopu örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Örneklemin araştırmanın amacına yönelik olarak evrenden seçilerek belirlenmesi ile amaçlı örnekleme yapılmaktadır. Amaçlı örneklemede, belli ölçütleri karşılayan ya da belirli özellikleri taşıyan özel durumlarda çalışmak amacıyla tercih edilmektedir (Başaran, 2017, s. 490). Bu yöntemde araştırma konusuna ve amacına en uygun öğelerin seçilmesine özen gösterilmektedir. Bu çalışmada örneklemin iki aşamada belirlendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Araştırma konusu ve amacı doğrultusunda görüşülmesi planlanan kurum ve kuruluşlar belirlenmiş, ardından söz konusu kurum ve kuruluşlardan kişilerle iletişim kurulmaya çalışılarak katılımcı olmaya gönüllü olup olmadıkları öğrenilmeye çalışılmıştır. İlk aşamada amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenen katılımcılar aracılığıyla ikinci aşama olarak kartopu

örnekleme yöntemi kullanılmıştır. İlk aşamada belirlenen örneklemeden edinilen bilgiler ve yönlendirmeler aracılığıyla başka kişilere ulaşılarak onların da örnekleme dahil edilmesi şeklindeki örnekleme yöntemi kartopu örnekleme olarak adlandırılmaktadır. Bu yöntemde yuvarlanan bir kartopu gibi gittikçe büyüyen bir örneklem söz konusu olmaktadır (Şimşek A. , 2012, s. 121-122). Kartopu örneklemede araştırmacı, araştırma konusu hakkında evrende en çok bilgi sahibi olduğunu düşündüğü kişilere ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmacı görüştüğü kişilere başka kimlerle görüşebileceğini sorarak bilgi edinmeye çalışmaktadır. Bu yöntem ile gittikçe büyümekte olan örneklem ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda veri uygunluğuna ulaşıldığında veri toplama aşaması tamamlanmaktadır (Baltacı, 2018, s. 253).

Bu araştırmada katılımcıların seçilmesinde, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olarak tanımlanan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde katılımcılar, araştırmacının araştırma konusu doğrultusunda belirlemiş olduğu kimi kriterlere göre seçilmektedir. Kişilerin örnekleme dahil olabilmesi bazı kriterlere bağlıdır. Bu çalışmada örneklem belirlenirken, “kentsel dönüşüm ve/veya akıllı kentler ile doğrudan ve/veya dolaylı olarak ilişkili olmak” temel ölçüt olarak belirlenmiştir. Bu ölçütün belirlenmesindeki amaç, araştırma konusu hakkında derinlemesine bilgi edinilebilecek kişilere ulaşmaktır.

Literatür taraması ve doküman analizi sonrasında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı ilk aşamada ölçüt örnekleme yöntemi kapsamında örnekleme dahil edilmiştir. Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığının örnekleme dahil edilmesi, kartopu örnekleme yöntemi sonucunda akademik disiplini ve kişisel ilgisi doğrultusunda araştırma konusu ile ilişkilendirilen kişilerin Bakanlık bünyesinde bulunması sebebiyle mümkün olmuştur.

Örneklemede büyükşehir belediyelerine ek olarak bazı il ve ilçe belediyelerinin yer alması da literatür taraması ve doküman analizi sonucunda belirlenmiştir. Örnekleme dahil edilen özel sektör kuruluşunun da literatür taraması ve doküman analizi sonucunda belirlendiği bu araştırmada, örneklemdeki sivil toplum kuruluşlarının bazıları literatür taraması ve doküman analizi doğrultusunda belirlenmişken bazıları ise kartopu

örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Bu alan araştırması kapsamında gerçekleştirilen görüşmelere ait ayrıntılar aşağıda Tablo-15’ de özetlenmiştir.

Tablo 15: Katılımcıların Görev Yeri, Öğrenim Durumu ve Akademik Disiplini

Görev Yeri	Öğrenim Durumu	Akademik Disiplini
Ankara Büyükşehir Belediyesi	Lisans	Harita Mühendisliği
Ankara Büyükşehir Belediyesi	Yüksek Lisans	Harita Mühendisliği
Ankara Büyükşehir Belediyesi	Lisans	Şehir ve Bölge Planlama
Ankara Büyükşehir Belediyesi	Lisans	Şehir ve Bölge Planlama
Antalya Büyükşehir Belediyesi	Yüksek Lisans	Harita Mühendisliği
Antalya Büyükşehir Belediyesi	Lisans	Şehir ve Bölge Planlama
Antalya Büyükşehir Belediyesi	Lisans	Şehir ve Bölge Planlama
Eskişehir Büyükşehir Belediyesi	Lisans	Şehir ve Bölge Planlama
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	Lisans	Harita Mühendisliği
Konya Büyükşehir Belediyesi	Yüksek Lisans	Mimarlık
Konya Büyükşehir Belediyesi	Lisans	Bilgisayar Mühendisliği
Konya Büyükşehir Belediyesi	Lisans	Şehir ve Bölge Planlama
Çanakkale Belediyesi	Lisans	Şehir ve Bölge Planlama
Esenler Belediyesi	Lisans	Harita Mühendisliği
Esenler Belediyesi	Lisans	Gazetecilik
Esenler Belediyesi	Lisans	Şehir ve Bölge Planlama
Esenler Belediyesi	Lisans	Şehir ve Bölge Planlama
Tepebaşı Belediyesi	Yüksek Lisans	Bilgisayar Mühendisliği
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Yüksek Lisans	Mimarlık
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Lisans	Mimarlık
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Lisans	Mimarlık
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Lisans	İnşaat Mühendisliği
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Yüksek Lisans	Çevre Mühendisliği
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Yüksek Lisans	Elektrik-Elektronik Mühendisliği
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Doktora	Maden Mühendisliği
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Lisans	Makine Mühendisliği
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Lisans	Elektrik-Elektronik Mühendisliği
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Lisans	Makine Mühendisliği
Kültür ve Turizm Bakanlığı	Yüksek Lisans	Şehir ve Bölge Planlama
Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	Lisans	Elektrik-Elektronik Mühendisliği
Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	Yüksek Lisans	Elektrik-Elektronik Mühendisliği
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Lisans	Elektrik-Elektronik Mühendisliği
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Lisans	Endüstri Mühendisliği
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Yüksek Lisans	Metalürji ve Malzeme Mühendisliği
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Lisans	İşletme
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Doktora	Fransız Dili ve Edebiyatı
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Lisans	Halkla İlişkiler ve Tanıtım
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Lisans	Şehir ve Bölge Planlama
BTK (ve Kamu Bilişim Derneği)	Yüksek Lisans	Elektrik-Elektronik Mühendisliği
Küresel Denge Derneği	Doktora	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Sıfır Enerji ve Pasif Ev Derneği (SEPEV)	Lisans	Makine Mühendisliği
Verimlilik Vakfı	Lisans	İnşaat Mühendisliği
Bölgesel Çevre Merkezi (REC) Türkiye	Yüksek Lisans	Endüstri Mühendisliği
SAMPAŞ A.Ş.	Lisans	Şehir ve Bölge Planlama

44 katılımcı ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde, veri kaybı yaşanmaması, detaylı veri elde edilmesi ve veri analizinin zenginleştirilmesi amacıyla katılımcıların izinleriyle ses kaydı alınmış ve araştırmacı tarafından not tutulmuştur. Diledikleri zaman ses kaydının durdurulmasını ya da kimi verilerin kayıt dışı tutulmasını talep edebilecekleri katılımcılara bildirilmiştir. Katılımcıların kişisel bilgilerinin gizli tutulacağı, araştırma verilerinin yalnızca bu çalışma için kullanılacağı, katılımcının istediği takdirde görüşmeden çekilebileceği, görüşme sonrasında talebi doğrultusunda katılımcının görüşmesinin çalışmadan çıkarılabileceği yönündeki hakları katılımcılara açıklanmıştır.

4.3. VERİLERİN ANALİZİ

Analiz sürecinin temel işlevi “veri setinde doğrudan görülemeyen ancak kavramsal kodlama ve sınıflama yoluyla temaların ve bu temalar arasında anlamlı ilişkilerin ortaya çıkarılması”, kısaca neden ve nasıl sorularına cevaplar aranmasıdır (İşbilir, 2019, s. 1-2). Tümevarım ilkesinin hakim olduğu nitel araştırmalarda araştırmacı, araştırma konusu ve amacı doğrultusunda elde etmiş olduğu verileri anlamlı hale getirme çabası içindedir (Yıldırım, 1999, s. 14).

Nitel veri analizi “verilerin düzenlendiği, analiz birimlerine ayrıldığı, sentezlendiği, biçimlerinin ortaya çıkarıldığı, önemli değişkenlerinin keşfedildiği ve rapora yansıtılacak bilgilerin kararlaştırıldığı” bir süreçtir. Araştırmacının bu süreçteki çabaları, alandan toplanılan verilerden yola çıkarak bu veriler içerisinde saklı duran bilginin keşfedilmesine yöneliktir. Sosyal gerçeklikteki gizil bilginin ortaya çıkarılmasını amaçlayan araştırmacı, sosyal gerçeği tümevarımcı bir yöntemle örmektedir (Özdemir, 2010, s. 323;328).

Nitel araştırmalarda toplanan verilerin analizinde genellikle betimsel analiz ve içerik analizi kullanılmaktadır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin işlemlere konu olmaktadır ve böylece betimsel analizde fark edilmeyen kavram ve temaların keşfedilmesi mümkün olmaktadır. “Birbirine benzeyen verilerin belirli kavramlar ve temalar kapsamında bir araya getirilerek okuyucunun anlayabileceği şekilde organize edilerek yorumlanması” içerik analizinde temelde yapılan işlemdir (Selçuk, Palancı, Kandemir, & Dünder, 2014, s. 433).

İçerik analizinde, katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak amaçlanmaktadır. Toplanan verilere odaklanılan içerik analizinde, veri setinde sıklıkla tekrarlanan ve katılımcının yoğun bir şekilde vurguladığı olay ve olgulardan kodlar çıkarılmaktadır. Birbirine benzeyen, birbiriyle ilişkili olan veriler (kodlar) belirli kavramlar (kategoriler) ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmektedir. Böylece, katılımcıların görüşlerinin içeriği sistematik bir şekilde ayrıştırılmaktadır. Veriler arasındaki (bir kelime, cümle ya da paragraf gibi) anlamlı parçalara, araştırmacı tarafından ad verilmesi kodlama olarak tanımlanmaktadır. Kodlama aşamasında, toplanan veriler incelenir, veri seti anlamlı parçalara ayrılır ve her parçanın hangi kavramı karşıladığı ortaya çıkarılır (Baltacı, 2019, s. 377-378). Bu çalışmanın alan araştırmasında elde edilen veriler, özetleme ve yorumlamanın ötesinde daha derin işlemlerden geçirilerek içerik analizine tabi tutulmuştur.

Ses kayıtları üzerinde çalışmanın bazı zorluklar içermesi sebebiyle alan araştırması kapsamında elde edilen ses kayıtları, üzerinde daha hızlı ve etkili çalışma yapabilmek için araştırmacı tarafından deşifre edilerek yazıya dökülmüştür. Ses kayıtlarının yazıya dökülmesiyle, daha etkili bir nitel analize dahil edilmeleri amaçlanmıştır (Baltacı, 2016, s. 3). Deşifre edilerek yazıya dökülen görüşmeler MAXQDA Programı ile analiz edilmiştir.

MAXQDA nitel verilerin sistematik olarak değerlendirilmesi ve yorumlanmasında araştırmacılara yardımcı olan bilgisayar tabanlı bir yazılım programıdır (Çayır & Sarıtaş, 2017, s. 526). Ayrıca, teori geliştirme ve kuramsal sonuçları test etmede de güçlü bir araç olarak tanımlanan MAXQDA, hiyerarşik bir kod sistemi kullanmaktadır (İlgar & İlgar, 2014, s. 62).

Çalışma kapsamında yapılan literatür taraması ve doküman analizleri, araştırmacının MAXQDA Programı ile gerçekleştirdiği analize ilişkin bir fikir oluşturmuş olsa da, sahadan gelen verilerden yola çıkılarak yapılan tümevarımsal kodlama benimsenmiştir.

4.4. BULGULAR VE YORUM

4.4.1. KENTSEL DÖNÜŞÜM ALGISI

Kentsel dönüşüm algısı yarı yapılandırılmış mülakat sorularının ilkinde sorgulanmıştır. Kentsel dönüşümün katılımcılar için ne ifade ettiği sorulmuş, kitabi tanımlamalardan ziyade vurguladıkları kavramlar ve konular öğrenilmek istenmiştir. Kentsel dönüşümün ne ifade ettiğine ilişkin 44 katılımcıya yöneltilen soruya verilen cevaplara ilişkin olarak 105 kodlama yapılmıştır. Cevaplar içinde ülkemizin deprem riski ve bu riski önceleyen kentsel dönüşüm algısının ilk sırada yer almaması dikkat çekici bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine de afete hazırlık bağlamında üst sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Tablo 16: Katılımcıların Kentsel Dönüşüm Algısı

Kentsel Dönüşüm Algısına İlişkin Alt Kodlar	Sıklık	Yüzdellik
Yaşam Kalitesinin, Yaşanabilirliğin Artırılması	18	17,14
Yenileme, Yeniden İnşa, Restore	15	14,29
Deprem Riskine İlişkin Çözümler	13	12,38
Değişen Koşullara Uyum	10	9,52
Planlı Olması	10	9,52
Sorunların Giderilmesi	9	8,57
Çöküntüye Uğramış, Eskimiş Alanlara İlişkin	7	6,67
Daha Sürdürülebilir Kentsel Alanlar Yaratmak	6	5,71
Rant Sağlamaya İlişkin Amaçlar	6	5,71
Canlandırma, İyileştirme, Güzelleştirme (Fiziksel, Ekonomik)	5	4,76
Kentlerin Tarihi ve Kültürel Dokuları	3	2,86
Başka Bir Şeye Dönüştürme	1	0,95
Vatandaşların Yaşam Alanlarından Koparılması	1	0,95
Diğer	1	0,95
Toplam	105	100,00

Grafik 2: Kentsel Dönüşüm Algısı

Katılımcıların kentsel dönüşüme ilişkin açıklamalarında “yaşam kalitesi ve yaşanabilirlik” vurgusu ön plana çıkmaktadır. 44 katılımcıdan 18’inin kentsel dönüşüm konusunda değinmiş olduğu yaşam kalitesi ve yaşanabilirlik 105 kodlama içinde %17,14’lük pay ile vurgulanan diğer konu ve kavramların önüne geçmiştir. Yaşanabilirliğin/yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve artırılması konusunda katılımcılar sağlıklı, güvenli, sağlam, sosyal donatı alanlarının ve yeşil alanların göz ardı edilmediği kentsel dönüşüm uygulamalarına vurgu yapmıştır. Kentsel dönüşüm projeleriyle oluşturulan kentsel alanlarda estetik kaygıların da gözetilmesi gerektiğine ilişkin ifadeler azımsanmayacak ölçüdedir. Söz konusu kentsel alanlarda istihdam olanaklarının yaratıldığı, sosyal dokuya ilişkin iyileştirmelerle sosyal dönüşümün de sağlandığı insan odaklı kentsel dönüşüm uygulamalarının gerçekleştirilmesi gerektiği, katılımcıların ifadelerinde baskın bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

44 katılımcıdan 15’i kentsel dönüşüme ilişkin ifadelerinde kentsel dönüşüm uygulamalarından “yenileme, yeniden inşa etme ve restorasyona” vurgu yapmıştır. Kodlamalar içinde %14,29’luk payı ile yenileme, yeniden inşa etme ve restorasyon ikinci sırada yer almıştır. Katılımcıların cevaplarında eskiyen binaların ve eskiyen kent kısımlarının yenilenmesine ilişkin ifadelerinde “yıkıp yeniden yapma” baskın bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Yıkıp yeniden yapmaya ilişkin açıklamalarda sadece tek bir katılımcının afet riski altındaki binalara değinmesi, geri kalanın “eskiyen” sıfatını kullanması dikkat çekicidir. Korumanın gözetildiği restorasyon yönteminin göreceli olarak daha az vurgulandığı cevaplarda, kentsel dönüşüme ilişkin fiziksel olarak

yenileme yoğun bir şekilde ifade edilmiştir. Bu alt kod altındaki açıklamalarda iki katılımcının ifade ettiği “temizleme” yöntemi, yine koruma yaklaşımından uzak yıkıp yeniden yapma anlayışı yönündedir.

Ülkemiz topraklarının %66’sının deprem riski altında olduğu gerçeği sebebiyle 44 katılımcıdan sadece 13’ünün bu konuya değinmesi, yapılan vurgunun azlığı (konunun uzmanları açısından değerlendirildiğinde az gözükse de, toplam katılımcı içerisinde azımsanmayacak düzeydedir) sebebiyle oldukça şaşırtıcı bulunmuştur. Deprem riskine değinen katılımcılar çoğunlukla 6306 sayılı Kanun’a referans vermiştir. 6306 sayılı Kanunun riskli yapılara yönelik olarak “kentsel dönüşüm uygulamalarını parsel ölçeğine indirgemesi” eleştirilen konulardan biridir. 6306 sayılı Kanunun parsel bazlı kentsel dönüşüm yapılmasına olanak vermesi ve kentsel dönüşüm uygulamalarının alan bazlıdan parsel bazlıya evrilmesi eleştirilen konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Çelik & Çilingir, 2017, s. 332). Bu alt başlık altında, kentsel dönüşümün deprem riskine bir çözüm olabilmesi için parsel bazlı kentsel dönüşümün değil alan bazlı kentsel dönüşümün uygulanması gerektiğinin altı çizilmiştir. Deprem riskine ilişkin olarak fiziki dönüşümün gerçekleştirilerek depreme dayanıklılığın sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

44 katılımcıdan 10’u kentsel dönüşüm uygulamalarında günümüzün ve yakın geleceğin koşullarına cevap verebilecek değişim ve iyileştirmelerin yapılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Kentsel dönüşüm projeleri ile içinde bulunduğumuz çağın şartlarına, değişen ihtiyaçlara uygun modern yapıların ve kentsel alanların yaratılması, deprem riskinden öte günümüz teknolojilerine uygun projelerin hayata geçirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Verilen cevaplarda ifade edilen tek risk deprem değildir, iklim değişikliği ve göç gibi risk faktörlerine de değinilmiş ve onların sebep olduğu/olacağı etkilerin de göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmıştır.

10 katılımcı kentsel dönüşüm projelerinin planlı olması, plansız alanların yeniden planlanmasına değinmiş, kentsel dönüşümün planlı olmasına dair ifadeler 105 kodlama içinde %9,52’lik bir paya sahip olmuştur. Kodlama sayısı anlamında düşük bir pay gibi görünse de 44 katılımcı içinde 10’unun bu konuya değinmesi önemli bir orandır.

Kentsel dönüşümün birtakım sorunlara çözüm olduğu/olacağı/olması gerektiğinden bahseden katılımcılar, deprem riskinden yetersiz altyapıya birçok soruna değinmiştir.

Kentsel dönüşümün sorunlara bir çözüm olmasına ilişkin olarak sosyal donatı alanlarının, yeşil alanların, altyapının yetersiz olduğu; imar konusunda sorunları olan ve sosyal dokusu sorunlu olan kentsel alanlar öne çıkmaktadır.

Kentsel dönüşüm denildiğinde katılımcıların 7'si özellikle kentlerin fiziksel ve sosyal olarak “çöküntüye uğraması, eskimesi” ifadelerine yer vermiş ve kentlerin bu sebeple işlevini yitirmiş alanlarına vurgu yapmıştır. Katılımcılar söz konusu sorunların çözümüne ilişkin kentsel dönüşüm projeleri ile söz konusu alanlara yeni işlevler kazandırılması, bu alanların güzelleştirilmesi yoluyla fiziksel dönüşümün sağlanmasına ek olarak ekonomik canlandırma ve sosyal dönüşümün sağlanmasının gerektiğini ifade etmiştir.

Katılımcıların kentsel dönüşüm algısında sürdürülebilirliğe ilişkin vurgularının 105 kodlama içinde sadece 6 tane oluşu yetersiz olsa da, sürdürülebilirliğin dile getiriliyor olması umut vericidir. 6 katılımcı enerji tüketiminden atık yönetimine doğaya saygılı ve gelecek nesilleri düşünen bakış açılarının kentsel dönüşümde benimsenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Afet riskine göre daha geri planda kalmış olsa da kentsel dönüşüm mevzuatı içinde önemli bir yere sahip olan tarihi ve kültürel değerlerin korunması, sadece 3 katılımcı tarafından ifade edilmiş ve kodlamalar içinde %2,86'lık payı ile kentsel dönüşüm algısı içinde kendine çok sınırlı bir yer bulmuştur.

Ülkemizde kentsel dönüşümün sorunlu hale geldiği ve sorunun çözülmesi iddiası ile yürütülen çalışmaların yeni sorunları beraberinde getirdiği görülmektedir. Ülkemizin kentsel dönüşüm pratiklerine bakıldığında sihirli bir kelime gibi kent hayatına giren “Kentsel Dönüşüm” kavramı, yanlış uygulamalar sebebiyle toplum hafızasında “olumsuz anlam” kazanmaya başlamıştır (Sadioğlu, Tiryaki, & Korkmaz, 2016, s. 762). Katılımcıların kentsel dönüşüme ilişkin olumsuz algılara yönelik ifadeler “rant, vatandaşların yaşam alanlarından koparılması ve kentsel dönüşümün ülkemizde mevcuttaki uygulanış şekilleri” üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Katılımcıların kentsel dönüşüme ilişkin olumsuz algıları 105 kodlama içinde 8 kodlama olarak ve %7,61 payıyla düşük bir oran olarak değerlendirilebilir. Rant konusuna değinen katılımcıların her biri rant gözetildiğini düşünmemektedir. “Rant” kelimesini

dile getiren her katılımcı kentsel dönüşüm algısına yansıtılmıştır. Katılımcı rant sağlamaya ilişkin amacın bulunmadığını ifade etse de kentsel dönüşüm denildiğinde “rant” tan söz ediliyorsa zihinlerimiz kentsel dönüşüm ve rantı ilişkilendirmiş demektir. Bu sebeple çalışmanın kodlama aşamasında algı ölçümünde, bu anlayış benimsenmiştir.

Ülkemizde kentsel dönüşümün uygulanmasına ilişkin eleştiriler içinde “konut üretiminden öteye gidememek, sosyal donatı alanı üretmemek, istihdam sağlayamamak gibi” eleştiriler yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Konut üretiminde konut kalitesi dahi aynı kalıyorken sadece kat sayısının artması yönünde yaşanan değişimler, dönüşüme konu olan alanın nüfus yoğunluğunu artırıp zaten yetersiz olan altyapının, kentsel hizmetlerin daha da yetersiz kalışına sebep olmaktan öteye gidememektedir. Kentsel dönüşümden beklenen istihdam olanaklarının, sosyal donatı alanlarının arttığı, ulaşım imkanlarının iyileştiği bir başka şeye “dönüşüm” iken, uygulamada gerçekleşen kat sayısının, nüfusun ve sonucunda yoğunluğun arttığı bir kentsel dönüşümdür.

4.4.2. İDEAL KENT ALGISI

Katılımcıların ideal kent algısı yarı yapılandırılmış mülakat sorularının ikincisinde sorgulanmıştır. Katılımcılara bir ideal kent tanımları olup olmadığı, varsa bir ideal kenti nasıl tanımladıkları, bir ideal kentte nelerin olması ya da olmaması gerektiği sorulmuştur. Verilen cevaplara ilişkin 132 kodlama yapılmıştır.

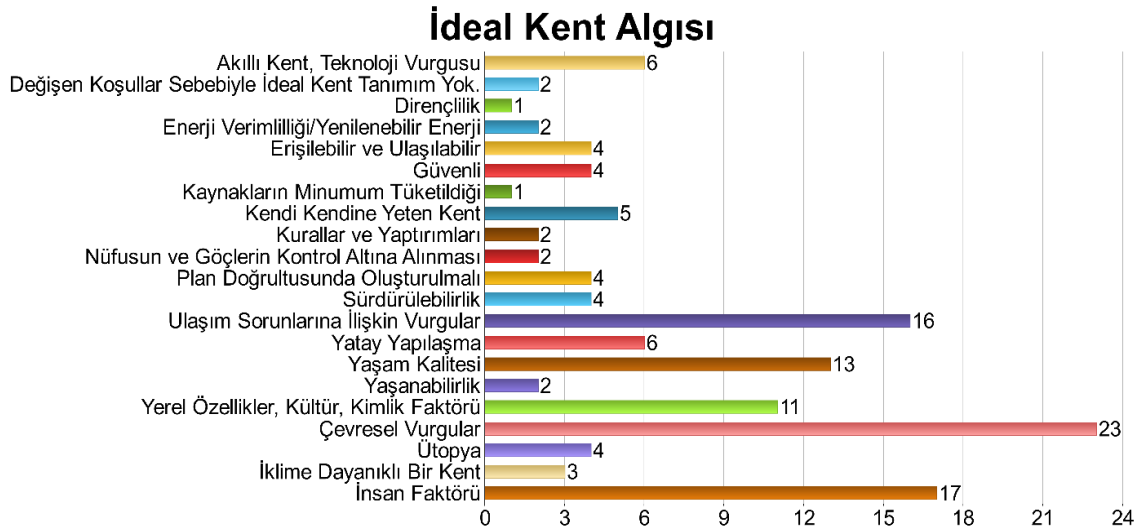
Katılımcılardan 4’ü ideal kentin bir ütopya olması sebebiyle gerçekleştirilemeyeceğini, 2’si de değişen koşullar ve ihtiyaçlar sebebiyle ideal kent tanımlamasının yapılamayacağını ifade etmiştir. İdeal kentin bir ütopya olmaktan öteye geçemeyeceği düşüncesinde, kentlerimizin nüfusları sebebiyle ideal olmaktan uzak oluşlarına dikkat çekilmiştir.

Tablo 17: Katılımcıların İdeal Kent Algısı

İdeal Kent Algısına İlişkin Alt Kodlar	Sıklık	Yüzdeler
Çevresel Vurgular	23	17,42
İnsan Faktörü	17	12,88
Ulaşım Sorunlarına İlişkin Vurgular	16	12,12
Yaşam Kalitesi	13	9,85
Yerel Özellikler, Kültür, Kimlik Faktörü	11	8,33
Akıllı Kent, Teknoloji Vurgusu	6	4,55
Yatay Yapılaşma	6	4,55
Kendi Kendine Yeten Kent	5	3,79
Erişilebilir ve Ulaşılabilir	4	3,03
Güvenli	4	3,03
Plan Doğrultusunda Oluşturulmalı	4	3,03
Sürdürülebilirlik	4	3,03
Ütopya	4	3,03
İklimeye Dayanıklı Bir Kent	3	2,27
Değişen Koşullar Sebebiyle İdeal Kent Tanımım Yok	2	1,52
Enerji Verimliliği/Yenilenebilir Enerji	2	1,52
Kurallar ve Yaptırımları	2	1,52
Nüfusun ve Göçlerin Kontrol Altına Alınması	2	1,52
Yaşanabilirlik	2	1,52
Dirençlilik	1	0,76
Kaynakların Minimum Tüketildiği	1	0,76
Toplam	132	100,00

132 kodlama içinde %17,42'lik düşük bir paya sahip olsa da 44 katılımcıdan 23'ünün dile getirdiği çevresel konular, ideal kent algısında baskın olarak öne çıkmıştır. 23 katılımcı için ideal kent denildiğinde “yeterli yeşil alan” temel gerekliliktir. İnsanlar için yeterli yeşil alanın sağlanmasından başka, kentleşme süreçlerinde doğaya zarar vermeyen, doğa ile uyumlu ve tüm canlıların yaşamasına imkân sunan yaklaşımların benimsenmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Katılımcılar, nüfusun ve beraberinde sorunların artmakta olduğu günümüz kentlerinin “nefes alan” yapılarını ideal kent algılarında tanımlamıştır. 23 katılımcı için kentler, hizmetler anlamında ne kadar gelişmiş olursa olsun yeterli yeşil alana sahip olmadığı sürece ideal olamamaktadır.

Grafik 3: İdeal Kent Algısı

Katılımcıların 17'si ideal kent tanımlarında kentte yaşayan insanların taleplerinin ve ihtiyaçlarının dikkate alındığı; kentlinin karar alma ve hatta uygulama süreçlerinde söz sahibi olduğu; sosyal adaletin sağlandığı ve herkesin eşit yaşam şartlarına sahip olduğu insan odaklı kentlerden söz etmiştir. İnsan odaklı yaklaşıma göre günümüz kentleşme süreçleri insan ilişkilerini korumalı ve geliştirmeli, insanların mutluluğunu ve yaşamlarını kolaylaştırmayı amaçlamalıdır.

Kent merkezleri ve çevrelerindeki nüfus artışı ve ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşması sonucu trafik sıkışıklığı/tıkanıklığı sorunu ortaya çıkmaktadır. INRIX' in 2014 yılında İngiltere, Fransa, Almanya ve ABD'deki trafik tıkanıklığının ekonomik ve çevresel maliyetine ilişkin yaptığı araştırmada tıkanıklık nedeniyle gelecekte maliyetlerin artması beklenmektedir. Bu gelişmiş ekonomilerin 2013 ve 2030 yılları arasında bu maliyetlerinde %50'ye varan artışlara tanık olmaları beklenmektedir (INRIX, 2014, s. 53). Ulaşım ile ilgili sorunlar doğrudan ve dolaylı olarak başka sorunlara da neden olmaktadır. Örneğin; bir kentin kentsel formuna yeterince adapte olmayan bir ulaşım ağı vatandaşlara iyi hizmet etmeyecek ve bu durum kentsel yayılmaya sebep olacaktır (OECD, 2015, s. 7). Bir başka örnek; trafik tıkanıklığı CO₂ emisyonlarının artışına

neden olmaktadır¹. Bu sebeple kentlerin ulaşımına ilişkin sorunları çözümlere ilişkin önceliklerini korumaktadır. Ülkemizde ulaşım alanındaki gelişmekte olan teknolojiye rağmen kentlerin en çok gereksinim duydukları alanlarda ulaşım ön plana çıkmaktadır (Deloitte & Vodafone, 2016, s. 121). Dünyada ve ülkemizde sorunları ve çözüm yöntemleri ile öne çıkan ulaşım, bu çalışma kapsamındaki görüşmelerde ideal kent algısında da 16 katılımcı tarafından dile getirilmiş ve %12,12’lik payı ile üçüncü sırada yer almıştır. Ulaşımın kolay, trafik tıkanıklığının olmadığı ideal kent tanımlamalarında ulaşımın motorlu taşıtlara bağlı kalmaması gerektiği de vurgulanmıştır. Ulaşım konusunun dünya ve ülke gündeminde, katılımcıların ideal kent algılarında bu ölçüde öne çıkmasının nedeni; ulaşımın zaman ve kaynak tasarrufu ve çevresel zararlar ile dolaylı ve doğrudan ilişkili olması sebebiyledir.

Katılımcıların ideal kent algısına dair dikkate değer tespitlerden biri de “yerel özelliklerin, yerel kimliğin ve kültürün” baskın olarak dile getirilmesidir. Katılımcılar günümüz kentleşme süreçleriyle mekanların tarihinden koparılmaması ve mekanların ruhunun korunmasına vurgu yapmıştır. Kentlerin kültüründen iklimine yerel özellikleri göz ardı edilmemelidir. Kentlerin kendilerine özgü yapılarının korunarak yarınlara taşınması gerekmektedir.

Özetle, katılımcıların ideal kent algılarında teknolojik gelişmelere entegre olmuş dijital bir kentten ziyade işlerine yürüyerek gidebildikleri, doğa ile iç içe olabildikleri, yerel kültür ve kimliklerin yaşatılabildiği kentler öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, daha akıllı kentsel alanlar için BİT’ e odaklanan, vatandaşların kentin sunduğu hizmetlerin pasif kullanıcıları olarak algılandığı (Köseoğlu, 2019, s. 37) teknoloji odaklı akıllı kent tanımlarının, katılımcıların ideal kent tanımına benzemediğini söyleyebiliriz.

4.4.3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT ALGISI

Sürdürülebilirliğin temelleri 1960’lı ve 1970’li yıllardan itibaren çevresel kaygıların başlamasıyla atılmış olsa da ortaya çıkışında sınırlı kaynakların tükenmesine ilişkin

---

¹ CO₂ emisyonlarının artışında trafik tıkanıklığının etkisi “yoldaki araç sayısı, araçların yakıt verimlilik seviyeleri ve trafikte harcanan yıllık saat sayısı” göz önünde bulundurularak hesaplanmaktadır (INRIX, 2014, s. 53)

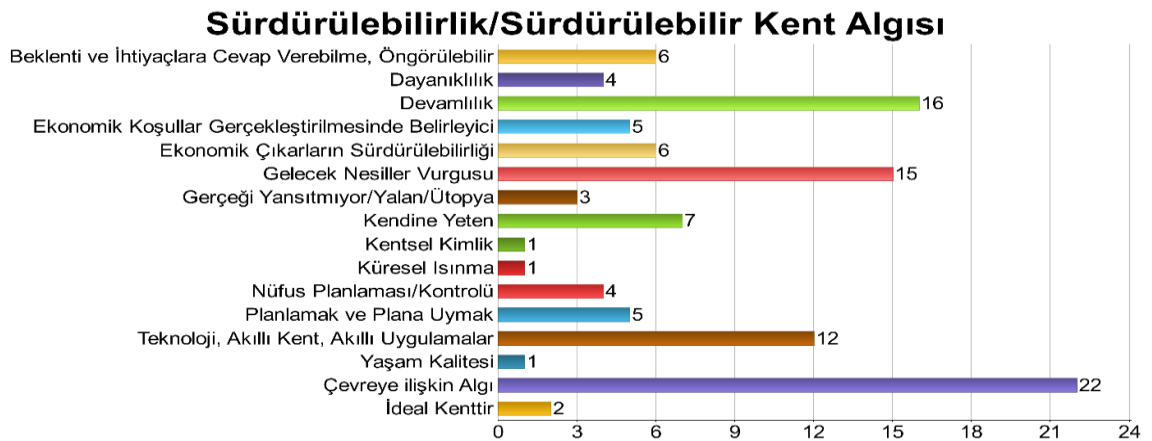
ekonomik kaygılar da etkili olmuştur. Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun Ortak Geleceğimiz Raporu'nda ifade edilmiş olan “gelecek nesiller” vurgusu sürdürülebilirliğin çevresel, ekonomik ve sosyal boyutunu bütüncül bir şekilde ele almayı gerektirmektedir.

Tablo 18: Katılımcıların Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kent Algısı

Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kent Algısında Alt Kodlar	Sıklık	Yüzdeler
Çevreye ilişkin Algı	22	20,00
Devamlılık	16	14,55
Gelecek Nesiller Vurgusu	15	13,64
Teknoloji, Akıllı Kent, Akıllı Uygulamalar	12	10,91
Kendine Yeten	7	6,36
Beklenti ve İhtiyaçlara Cevap Verebilme, Öngörülebilir	6	5,45
Ekonomik Çıkarların Sürdürülebilirliği	6	5,45
Ekonomik Koşullar Gerçekleştirilmesinde Belirleyici	5	4,55
Planlamak ve Plana Uymak	5	4,55
Dayanıklılık	4	3,64
Nüfus Planlaması/Kontrolü	4	3,64
Gerçeği Yansıtmıyor/Yalan/Ütopya	3	2,73
İdeal Kenttir	2	1,82
Kentsel Kimlik	1	0,91
Küresel Isınma	1	0,91
Yaşam Kalitesi	1	0,91
Toplam	110	100,00

Katılımcılardan 16'sı sürdürülebilirliğin kelime anlamına odaklanarak devamlılığa değinmiş olsalar da sürdürülebilirliğin çevresel yönüne ilişkin vurgular 110 kodlama içerisinde %20'lik payı ile öne çıkmıştır. Kodlamalar içinde %13,64 oranında Brundtland Raporu'ndaki “gelecek nesiller” vurgusuna rastlanmıştır.

Grafik 4: Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kent Algısı

12 katılımcı sürdürülebilirliğin ve sürdürülebilir kentlerin sağlanmasında teknolojiden, akıllı kent uygulamalarından söz etmiştir. Katılımcılar sürdürülebilirliğin sağlanmasında teknolojinin/akıllı uygulamaların atık yönetimi, enerji yönetimi, ulaşım ve su yönetimi alanlarında kullanılması gerektiğini vurgulamıştır.

Katılımcılardan 7'si sürdürülebilirliğin sağlanmasında kentlerin enerji ihtiyaçlarını kendi potansiyellerinden karşılaması (güneş enerjisi, kent atığından enerji üretme gibi), su yönetiminde yaratıcı çözümler kullanması (yağmur suyundan, gri sudan yararlanma gibi) gibi yollarla kendine yetebilmesine vurgu yapmıştır. Söz konusu yollar için günümüzde teknolojinin ve hatta akıllı uygulamaların yaygın olarak kullanıldığı düşünüldüğünde, kendine yeten kent yaratma yönündeki faaliyetlerde teknolojinin ve akıllı uygulamaların faydası inkâr edilemez bir araçtır.

6 katılımcının değinmiş olduğu öngörülebilirlik konusu sürdürülebilirliğin sağlanmasında hayati öneme sahiptir. Katılımcıların değinmiş olduğu nüfus artışından teknolojideki ilerlemeleri öngörmeye kadar oldukça kapsamlı bir öngörülebilirlik ile sürdürülebilir kentler yaratmanın mümkün olacağı söylenebilir.

11 katılımcının sürdürülebilirlik/sürdürülebilir kent algısı doğrudan ekonomi ile ilişkilidir. Sınırlı kaynakların üretimde kullanılmasında sürdürülebilirliğin sağlanmasından çevreyi kirletmenin maliyetine, sürdürülebilirliği sağlamanın ekonomik gelişmişlik ile ilişkisinden marka kent/yarışan kent olmaya kadar pek çok konuda ekonomik boyut ön plana çıkarılmış ve sürdürülebilirliğin ekonomik yönünün baskın olduğuna vurgu yapılmıştır.

4.4.4. KENTSEL DÖNÜŞÜMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ALGISI

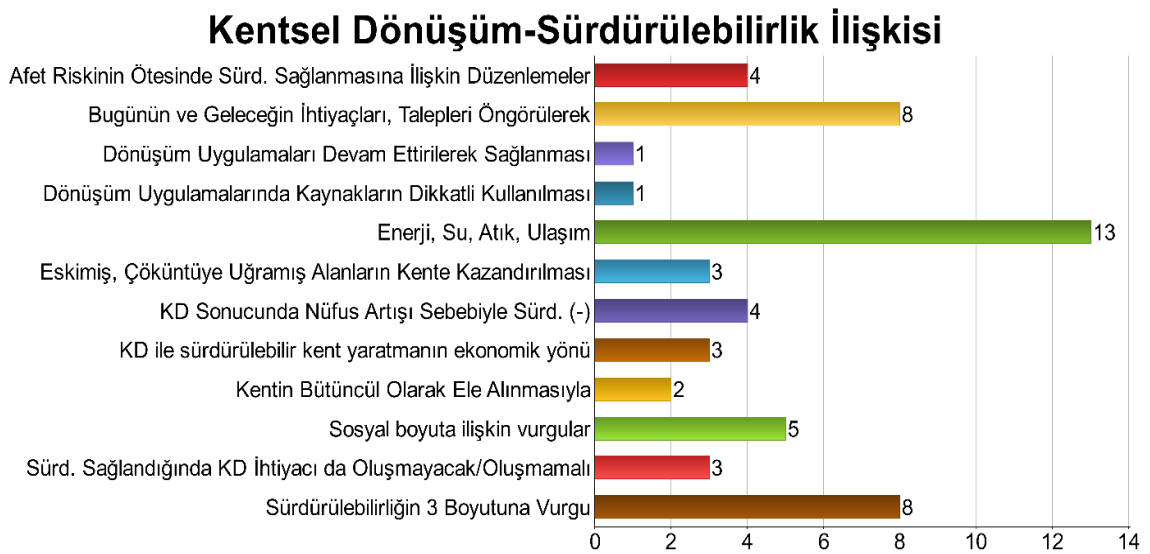
Yarı yapılandırılmış mülakat sorularından biri olarak katılımcılara “kentsel dönüşümde sürdürülebilirlik” sorulmuştur. Katılımcıların kentsel dönüşümde sürdürülebilirlikten ne anladıkları öğrenilmek istenmiştir. “Kentsel dönüşümde sürdürülebilirlik” sorulduğunda tam olarak ne anlaşılması gerektiğine ilişkin net bir fikre sahip olmayan katılımcılara açıklama yapılmamış, “kentsel dönüşümde sürdürülebilirlik” kelime grubunun ne ifade ettiği kavramsal olarak tespit edilmek istenmiştir. Bu kapsamda 44 katılımcının vermiş oldukları cevaplar için 55 kodlama yapılmıştır.

Tablo 19: Katılımcıların Kentsel Dönüşümde Sürdürülebilirlik Algısı

Kentsel Dönüşümde Sürdürülebilirliğe İlişkin Alt Kodlar	Sıklık	Yüzdeler
Enerji, Su, Atık, Ulaşım	13	23,64
Bugünün ve Geleceğin İhtiyaçları, Talepleri Öngörülerek	8	14,55
Sürdürülebilirliğin 3 Boyutuna Vurgu	8	14,55
Sosyal Boyuta İlişkin Vurgu	5	9,09
Afet Riskinin Ötesinde Sürd. Sağlanmasına İlişkin Düzenlemeler	4	7,27
KD Sonucunda Nüfus Artışı Sebebiyle Sürd. (-)	4	7,27
Eskimiş, Çöküntüye Uğramış Alanların Kente Kazandırılması	3	5,45
KD ile Sürdürülebilir Kent Yaratmanın Ekonomik Yönü	3	5,45
Sürd. Sağlandığında KD İhtiyacı da Oluşmayacak/Oluşmamalı	3	5,45
Kentin Bütüncül Olarak Ele Alınmasıyla	2	3,64
Dönüşüm Uygulamaları Devam Ettirilerek Sağlanması	1	1,82
Dönüşüm Uygulamalarında Kaynakların Dikkatli Kullanılması	1	1,82
Toplam	55	100,00

Katılımcılara “kentsel dönüşümde sürdürülebilirlik” sorularak, kentsel dönüşüm uygulamalarının sürdürülebilirliği gözeterek nasıl yapılabileceği, kentsel dönüşüm projeleri sonucunda sürdürülebilir kentlerin nasıl yaratılabileceği öğrenilmek istenmiştir. Ancak “kentsel dönüşümde sürdürülebilirlik” kelime grubu, 1 katılımcı için “kentsel dönüşüm uygulamalarının devamlılığı” nı ifade etmiştir. Söz konusu katılımcı kentsel dönüşümde sürdürülebilirliğin sağlanması için uygulamaları belirli kentsel alanlar ile sınırlı kalmayarak devam ettirilmesi gerekliliğinden söz etmiştir.

Grafik 5: Kentsel Dönüşüm-Sürdürülebilirlik İlişkisi

Katılımcılardan 3'ü ise kentsel dönüşüme ihtiyaç duyulan alanların sorunlu alanlar olduğu gerçeğinden hareketle, bir kentsel dönüşüm projesi ile sürdürülebilirlik sağlandığında söz konusu alanda bir daha kentsel dönüşüme ihtiyaç duyulmaması gerektiği üzerinden açıklama yapmıştır. Bu bakış açısında; kentsel dönüşüm yapılan alanda tekrar kentsel dönüşüme ihtiyaç duyulmaması sürdürülebilirliğin sağlandığını göstermektedir.

4 katılımcı, ülkemizdeki kentsel dönüşüm uygulamalarının dönüşüme konu olan alandaki nüfus yoğunluğunu artırmasına ilişkin eleştirel bakış açılarını dile getirmiş ve bu durumun sürdürülebilirlik hedefleri ile bağdaşmadığını vurgulamıştır. Bu bakış açısıyla bakıldığında, ülkemizin mevcuttaki uygulama yöntemlerinin sürdürülebilirliğe negatif katkıda bulunduğu söylenebilir.

Katılımcılardan 4'ü 6306 sayılı Kanun kapsamındaki kentsel dönüşüm uygulamalarını referans göstererek ülkemizin deprem riski sebebiyle kentsel dönüşümde öncelik verdiği depreme dayanıklılık ve bu sebeple uygulama süreçlerindeki aciliyetten söz etmiştir. Depreme dayanıklılığı ve aciliyeti önceleyen kentsel dönüşüm uygulamalarının sürdürülebilirliği göz ardı ettiğine vurgu yapılmıştır.

55 kodlama içindeki %23,64'lük payıyla ilk sırada yer alan konu; kentsel dönüşüm uygulamalarının sadece binaları yıkıp yenilemeden öte yapılması gerekenlerin olduğuna odaklanmıştır. Kentsel dönüşüm projeleri dönüşüme konu olan alanda atık yönetimi, enerji yönetimi, ulaşım ve su yönetimine ilişkin gelişmeleri, değişimleri ve iyileştirmeleri de kapsamalıdır. Söz konusu alanların göz ardı edildiği kentsel dönüşüm projelerinin etki ettiği kentsel alanların sürdürülebilir olması mümkün değildir.

4.4.5. ÜLKEMİZİN KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARINDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Yarı yapılandırılmış mülakat sorularında ülkemizin kentsel dönüşüm uygulamalarının sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmesi istenmiştir. Katılımcıların %27,27'si konu hakkında herhangi bir fikre sahip değildir ya da cevap vermek istememiş ya da net bir yargıya varamamıştır. Konu hakkında net bir fikir beyanında bulunmayan katılımcıların sayısı fazla olsa da %47,73 payı ile ülkemizdeki kentsel dönüşüm

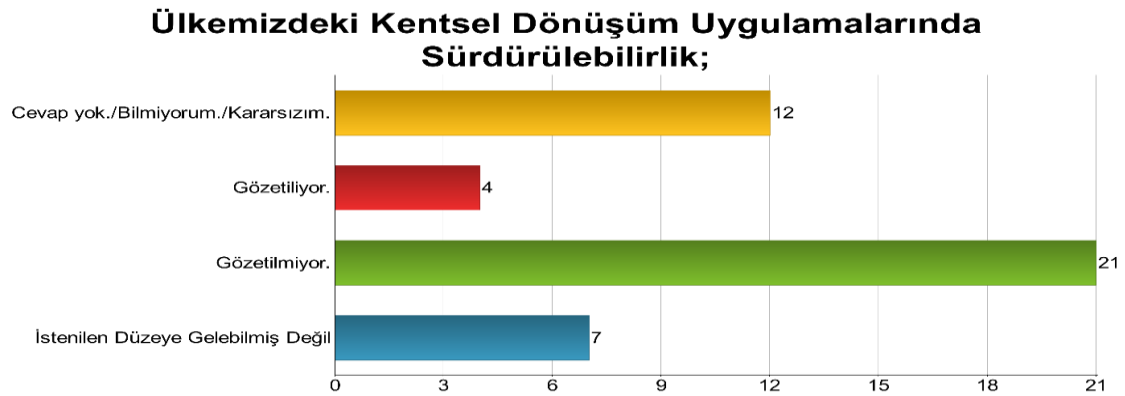
uygulamalarında sürdürülebilirliğin gözetilmediği yönündeki görüş gözetildiği yönündeki görüşe göre ezici çoğunluktadır.

Tablo 20: Türkiye'nin Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sürdürülebilirlik Konusundaki Durumunun Katılımcılar Tarafından Değerlendirilmesi

Ülkemizin Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Sürdürülebilirlik	Sıklık	Yüzdeler
Gözetilmiyor	21	47,73
Cevap yok/Bilmiyorum/Kararsızım	12	27,27
İstenilen Düzeye Gelebilmemiş Değil	7	15,91
Gözetiliyor	4	9,09
Toplam	44	100,00

İstenilen düzeye gelinmediği ve gözetilmediği yönündeki görüşlerde, ülkemizin kentsel dönüşümü “uygulama” aşamasındaki sorun, engel ya da yetersizlikler ile ilişki kurulmuştur.

Grafik 6: Ülkemizdeki Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Sürdürülebilirlik

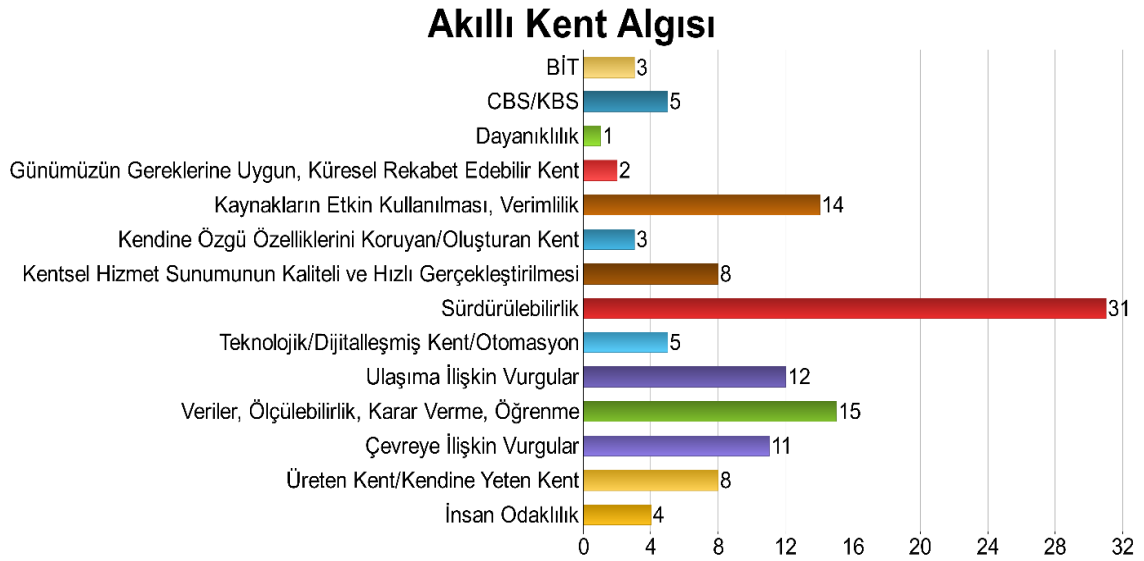
4.4.6. AKILLI KENT ALGISI

Yarı yapılandırılmış mülakat sorularından birinde katılımcılara akıllı kentin kendilerine ne ifade ettiği sorulmuştur. Bu soru ile salt akıllı kent tanımından ziyade katılımcıların kentsel sorunlar ve hizmet alanları ile teknoloji/akıllı uygulamalar arasında kurdukları ilişkiler öğrenilmek istenmiştir. Akıllı kentlere ilişkin fikri olmayan katılımcının bulunmaması göz önünde bulundurulması gereken önemli bir konudur.

Tablo 21: Katılımcıların Akıllı Kent Algısı

Akıllı Kent Algısında Alt Kodlar	Sıklık	Yüzdeler
Sürdürülebilirlik	31	25,41
Veriler, Ölçülebilirlik, Karar Verme, Öğrenme	15	12,30
Kaynakların Etkin Kullanılması, Verimlilik	14	11,48
Ulaşım İlişkin Vurgular	12	9,84
Çevreye İlişkin Vurgular	11	9,02
Kentsel Hizmet Sunumunun Kaliteli ve Hızlı Gerçekleştirilmesi	8	6,56
Üreten Kent/Kendine Yeten Kent	8	6,56
CBS/KBS	5	4,10
Teknolojik/Dijitalleşmiş Kent/Otomasyon	5	4,10
İnsan Odaklılık	4	3,28
BİT	3	2,46
Kendine Özgü Özelliklerini Koruyan/Oluşturan Kent	3	2,46
Günümüzün Gereklere Uygun, Küresel Rekabet Edebilir Kent	2	1,64
Dayanıklılık	1	0,82
Toplam	122	100,00

Grafik 7: Akıllı Kent Algısı

Katılımcıların 31'i akıllı kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında katkıları olduğunu açıkça ifade etmiştir. Sürdürülebilir kentler yaratmada akıllı uygulamalar/ yöntemler bir araçtan fazlası değildir. Akıllı kentlerin kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesinde (enerji, su, ulaşım, alt yapı, sağlık, eğitim, güvenlik vs.) zaman ve kaynakların verimli kullanılmasında bir araç olarak kullanılmasıyla sürdürülebilirliğin sağlanacağı vurgulanmıştır. Denetim süreçlerinin insan kontrolünden mümkün olduğunca bağımsız gerçekleştirildiği akıllı kentler sürdürülebilirliğin sağlanması ile ilişkilendirilmiştir. Denetim konusunda olduğu gibi insan kontrolünden bağımsız ve başka

kentlere/bölgelere (ihtiyaçları bakımından) bağımlı olmayan kentlerin akıllılık özellikleriyle “kendi kendilerini yönetebilmeleri, kendi kendilerine yetebilmeleri” sürdürülebilirlik anlamında olumlu olarak değerlendirilmiştir. Yine katılımcıların sürdürülebilirlik/sürdürülebilir kente ilişkin soruya verdikleri cevaplar içinde ifade edilmiş olan “öngörülebilirlik”, burada akıllı kentlerin sürdürülebilirliğe katkıları içinde de vurgulanmıştır. Akıllı kentlerin sürdürülebilirliğe pozitif yöndeki yadsınamaz katkısında ön plana çıkan kritik nokta, teknolojinin bir “araç” olarak kullanılması olmuştur. Kentlerin trafik ışıklarının birbirleriyle haberleşerek kent içi emisyonu minimum düzeyde tutacak şekilde yanması, enerjisini kendi (güneş, dalga, rüzgâr gibi) temiz enerji kaynaklarından üretmesi, atık toplama kamyonlarının ve konteynırlarının doluluk oranlarının birbirlerine bildirmesiyle gereksiz emisyonu sebep olmaması, enerji tüketimlerinin takip edilmesi gibi konularda teknolojinin sürdürülebilirliğe yaptığı katkı inkâr edilemez.

Sürdürülebilirlik vurgusundan sonra akıllı kent algısında en çok vurgulanan konular ve kavramlar “veriler, ölçülebilirlik, karar verme ve öğrenme” olmuştur. Bir kentin akıllı olabilmesi için öncelikle o kente ilişkin bilgi edinebilmek gerekir. Kente ilişkin bilgi edinme, akıllı kentlerin enformatik boyutudur. Kente ilişkin veriler toplanmalı ve bu veriler anlamlı hale getirilmelidir. Anlamlı hale getirilmeyen veriler, kentlerin sorunlarını çözmeye, ihtiyaçlarına cevap vermeye yardımcı olamaz. Akıllı kentler, nesnelerin interneti ile toplanan veriler, bunların analizi, değerlendirilmesi ve karar alma süreçlerinde kullanılması, geri dönüş alınması ile kentin daha etkin bir şekilde yönetimini sağlayan sistem ve yönetim mekanizmalarının bütününden oluşmaktadır. Katılımcılar, kentlere ilişkin verilerin toplandığı, değerlendirildiği ve böylece öğrenebilen, kararlar verebilen kentleri akıllı olarak nitelendirmektedir.

Katılımcıların akıllı kent algısında coğrafi bilgi sistemleri, kent bilgi sistemleri, otomasyon, dijitalleşmiş, bilgi ve iletişim teknolojileri gibi vurguların bulunması olağan ve dolayısıyla beklenen ifadeler arasındadır. Ancak akıllı kent algısında kentlerin kendilerine özgü yapılarını korumaları ve oluşturmaları dikkate değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. 3 katılımcı, akıllı kentleri nitelendirmede “birbirine benzemeyen, kendi tarihini ve kültürünü yaşatan” ifadelerine yer vermiştir.

Katılımcıların ifadelerinden hareketle “kaynakların etkin kullanılması ve verimliliğin sağlanması, ulaşımın iyileştirilmesi ve alternatiflerin geliştirilmesi, çevrenin korunması ve çevreye ilişkin iyileştirmelerin sağlanması, kentsel hizmet sunumunun kaliteli ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi” konularını kentlerde teknolojiye dayanarak faydalanılması gereken alanların başında gelmektedir.

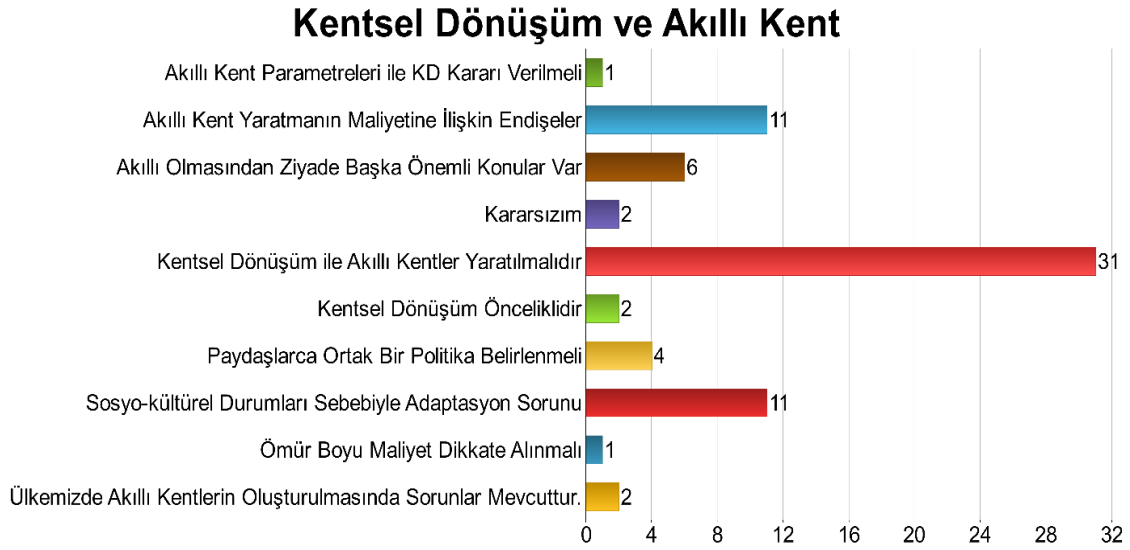
4.4.7. KENTSEL DÖNÜŞÜM VE AKILLI KENT İLİŞKİSİ

Yarı yapılandırılmış mülakat sorularından biri, katılımcıların kentsel dönüşüm projeleri ile akıllı kentler yaratılması konusundaki görüşlerini, varsa konuya ilişkin endişelerini, önerilerini öğrenmeye yöneliktir. 71 kodlamanın yapıldığı bu soru kapsamında; çoğunluk kentsel dönüşümü akıllı kentler yaratma sürecinde bir fırsat olarak değerlendirse de maliyet, adaptasyon sorunu, deprem riskinin akıllı kentlerden başka öncelikleri gerektirmesi gibi sebeplerle ülkemizde uygulanabilirliği konularında endişeler dile getirilmiştir. Kentsel dönüşüm ile akıllı kentler yaratılmasında birtakım zorluklar, kaygılar dile getirilmiş olsa da uygulanabilirliğine yönelik tamamen olumsuz bir yaklaşım dile getirilmemiştir.

Tablo 22: Katılımcıların Kentsel Dönüşüm ve Akıllı Kent İlişkisine İlişkin Görüşleri

Kentsel Dönüşüm ve Akıllı Kent İlişkisinde Alt Kodlar	Sıklık	Yüzdeler
Kentsel Dönüşüm ile Akıllı Kentler Yaratılmalıdır	31	43,66
Akıllı Kent Yaratmanın Maliyetine İlişkin Endişeler	11	15,49
Sosyo-Kültürel Durumları Sebebiyle Adaptasyon Sorunu	11	15,49
Akıllı Olmasından Ziyade Başka Önemli Konular Var	6	8,45
Paydaşlarca Ortak Bir Politika Belirlenmeli	4	5,63
Kararsızım	2	2,82
Kentsel Dönüşüm Önceliklidir	2	2,82
Ülkemizde Akıllı Kentlerin Oluşturulmasında Sorunlar Mevcuttur	2	2,82
Akıllı Kent Parametreleri ile KD Kararı Verilmeli	1	1,41
Ömür Boyu Maliyet Dikkate Alınmalı	1	1,41
Toplam	71	100,00

Grafik 8: Kentsel Dönüşüm ve Akıllı Kent

1 katılımcı, kentsel dönüşüm ile akıllı kentlerin yaratılmasına ilişkin olarak yöneltilen soruyu tersten okumayı önermiştir. Şöyle ki; katılımcı kentsel dönüşüm kararının akıllı kent parametreleri ile verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bir kentin bütünüyle akıllı olabildiği durumda anlamlı hale gelebilecek olan bu bakış açısı, ülkemizin günümüz kentlerine bakıldığında uzak geleceği işaret etmektedir.

Kentsel dönüşüm ile akıllı kentlerin yaratılmasına ilişkin dile getirilen en yaygın endişelerden biri maliyet konusundadır. Ülkemizde henüz, vatandaşlar kentsel dönüşüm sonucunda katlanmak zorunda oldukları maliyetleri (aidat gibi) kabullenmekte zorlanmaktadır. Ayrıca kimi kentsel dönüşüm projelerinde üretilen konutlara sahip olmakta dahi vatandaşlarımız ekonomik sorunlar yaşamaktadır. Bu sebeple, vatandaşlar dönüşüme konu olan alandan başka yerlerde barınma ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalmaktadır. Katılımcılar, kentsel dönüşüm ile akıllı kent yaratılmasına ilişkin maliyet değerlendirmesinden önce; ülkemizde kentsel dönüşüm projelerinde üretilen konutlara vatandaşın ancak “borçlanarak” sahip olabildiğine, aidat ödeme konusunda (ekonomik olarak) yetersiz ve dolayısıyla isteksiz oluşlarına değinmiştir. Katılımcıların bu yöndeki ifadelerinden hareketle söylenebilir ki; kentsel dönüşüm projesi ile akıllı kent oluşturulduğu durumda, “kentsel dönüşüm alanı ilan edilen alanda yaşaması sebebiyle kentsel dönüşümün muhatabı olan vatandaş” ile “oluşturulan akıllı kentte yaşayabilen

vatandaş” aynı kişi olmayacaktır. Akıllı kentlerin yaratılmasında klasik kentsel dönüşüm finansman yöntemlerinden fazlasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Katılımcılardan biri, akıllı kentler oluşturmanın ilk yatırım maliyetlerindeki artışını olağan ve geleceğe yönelik faydaları sebebiyle katlanılması gereken bir maliyet olarak değerlendirmiştir. Karar vericilerin ilk yatırım maliyetinden ziyade akıllı kentlere ilişkin ömür boyu maliyetlere ilişkin bir analiz yapılarak bu maliyetler üzerinden karar verilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Katılımcı, akıllı kentlerin ömür boyu maliyetleri göz önünde bulundurulduğunda ilk yatırım maliyetlerinin kolayca kabullenileceğini ifade etmiştir.

Ülkemizde kentsel dönüşüm ile akıllı kentlerin yaratılmasına ilişkin en az maliyet konusu kadar önemli olan ve maliyet konusu kadar sık dile getirilen kaygı; dönüşüme konu olan alandaki vatandaşların adaptasyon konusudur. Müstakil evlerinin kapı önlerinde oturmaya alışkın insanların, henüz kentsel dönüşüm sonucunda apartman kültürüne uyumlarında sorunların yaşandığı ülkemizde, akıllı kentlere uyum bir sorun alanı olarak ifade edilmektedir. İnsanların alışkanlıkları ve reflekslerinin büyük ölçüde farklılaştığı gerçeğinden hareketle, akıllı kentlere entegre olabilmeyi başarmış bir insan yaşamını gerçekleştirebilmenin önemli eğitim ve bilinçlendirme süreçlerini gerektirdiğini söylemek mümkündür. Yaratılan akıllı kentin kullanıcısı ve veri sağlayıcısı konumunda olacak insanların, yaşam kalitelerini yükseltici, kaynak ve zaman verimliliği sağlayıcı, çevreye olumsuz etkileri azaltıcı teknolojileri benimsemeleri ve doğru bir şekilde kullanabilmeleri esastır.

%8,45’lik payıyla dikkat çekici görünmese de akıllı kentler yaratılmasından önce hangi konuların göz önünde bulundurulması gerektiğine ilişkin olarak katılımcıların düşünceleri önemli bulunmuştur. Bunlar kentsel ve hatta küresel anlamda önem arz eden konulardır ki, bir kentin akıllı olmasından daha önemli oldukları ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından, akıllı kente geçişten önce kentsel dönüşümde altyapı, enerji, doğal kaynak tüketimi gibi konularda iyileştirmeler yapılması gerektiğine ek olarak dikey mimari yaklaşımdan kaçınılarak aşırı nüfus yoğunluğu ve beraberinde getirdiği trafik gibi problemlere neden olunmaması gerektiği vurgulanmıştır. 2 katılımcı ise çok daha temel düzeyde, ülkemizin çarpık kentleşme, kaçak yapılaşma ve deprem risklerini

hatırlatarak bunlara ilişkin çözüm ve yöntemlerin akıllı kent yaratmaya göre çok daha öncelikli olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcıların 4'ü sağlıklı ve depreme dayanıklılık konusunda tehlike arz etmeyen yapılar ve alanlara ilişkin kentsel dönüşüm ile akıllı kentler yaratılmasında tüm paydaşların görüşlerinin dikkate alınmasına vurgu yapmıştır. Tehlikenin ve dolayısıyla aciliyetin olmadığı bu alanlarda en doğru yöntemi bulmak için geniş yelpazeli bir kentler koalisyonu kuruluyla tüm paydaşlarca kabul gören, etkili ortak bir metropoliten kent politikası oluşturulması tercih edilebilir.

4.4.8. AKILLI KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI

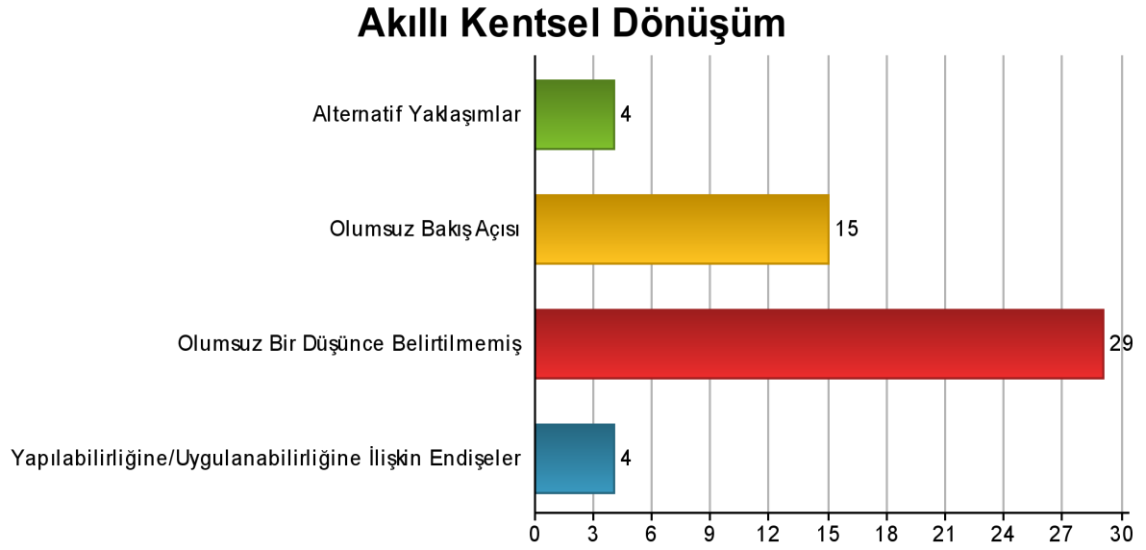
Yarı yapılandırılmış mülakat sorularından biri olarak “akıllı kentsel dönüşüm” kavramı sorulmuştur. Bu kavramın katılımcı için bir şey ifade edip etmediği, ediyorsa ne ifade ettiği, benimsenmesi gerekip gerekmediği sorgulanmıştır. Kentsel dönüşüm ile akıllı kentlerin yaratıldığı projelerde “akıllı kentsel dönüşüm” kavramının kullanılmasının olumlu bir algı oluşturup oluşturmadığı öğrenilmek istenmiştir.

Tablo 23: Katılımcıların Akıllı Kentsel Dönüşüm Kavramına İlişkin Görüşleri

Akıllı Kentsel Dönüşüm Kavramına İlişkin Alt Kodlar	Sıklık	Yüzdeler
Olumsuz Bir Düşünce Belirtilmemiş	29	55,77
Olumsuz Bakış Açısı	15	28,85
Alternatif Yaklaşımlar	4	7,69
Yapılabilirliğine/Uygulanabilirliğine İlişkin Endişeler	4	7,69
Toplam	52	100,00

Katılımcıların %34,09'u akıllı kentsel dönüşüm kavramına olumsuz yaklaşırken, geri kalan %65,90'lık kısmı salt olumsuz bir bakış açısıyla yaklaşmamıştır. Akıllı kentsel dönüşüm kavramına ilişkin yapılan 52 kodlama içinde, kavrama ilişkin olumlu ve olumsuz bakış açılarına ek olarak kimi alternatif yaklaşımlar ve uygulanabilirliğine ilişkin endişeler de bulunmaktadır. Akıllı kentsel dönüşüm kavramına ve uygulamasına ilişkin katılımcılar eko-teknolojiden dikey bahçe tasarımına yeşilin, doğanın ön planda olduğu alternatifleri dile getirmiştir.

Grafik 9: Akıllı Kentsel Dönüşüm

Akıllı kentsel dönüşüm kavramına ve ülkemizde akıllı kentsel dönüşüm yapılmasına olumlu yaklaşan 4 katılımcı uygulanabilirliğine ilişkin kimi endişelerini dile getirmiştir. Bunlardan birisi her alanın kendine özgü koşulları ve projenin maliyetine ilişkindir. Bir diğer endişe, yaratılan akıllı kentteki sistemlerin kullanıcıları tarafından doğru kullanılmadığında bir “akılın” oluşturulamayacağına ve amacına ulaşamayacağına ilişkindir. Akıllı kentsel dönüşüm uygulamalarının proje düzeyinde tavsiye olarak yasalaşmaması da ülkemizdeki uygulanabilirliğine ilişkin bir eleştiri olarak ifade edilmiştir.

15 katılımcı akıllı kentsel dönüşüm kavramına ilişkin olumsuz bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Bazı katılımcılarca akıllı kentsel dönüşüm kavramı popülist ve moda bir kavram olarak eleştirilmiştir. Henüz tam olarak tanımının yapılamadığı “akıllı”nın her şeyin başında, her yerde kullanılmasıyla altının daha da boşaldığı ifade edilmiştir. Henüz literatürde de oturmuş bir tanımlı olmayan akıllılığın kentsel dönüşümün başına getirilmesi faydalı bulunmamış, kentsel dönüşümün günümüz şartlarına uygun daha yaşanabilir ortamlar sağlayacak şekilde yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Olumsuz düşüncelerden biri de kentsel dönüşümün mevcutta olumsuz bir algıya sahip olduğunu düşünen katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Bu bakış açısıyla, akıllı kentlerin

kentsel dönüşüm ile birlikte düşündürülmesinin akıllı kentlere ilişkin olumlu algılara zarar verebileceği düşünülmektedir.

Katılımcıların 29'u akıllı kentsel dönüşüm kavramı ve uygulamasına ilişkin tam olarak olumlu bir bakış açısına sahip olmasalar da kavramı ve uygulama şeklini bütünüyle eleştirmemiştir. Kentsel dönüşümde akıllı kentler yaratılmasının bir fırsat olduğu büyük ölçüde kabul edilmiş, akıllı kentsel dönüşüm kavramı kimi katılımcılar tarafından pozitif bir söylem olarak değerlendirilirken kimilerince faydalı olacağına ilişkin net bir kanıya varılmamıştır. Akıllı kentsel dönüşüm kavramının katılımcılar için ifade ettikleri; kentsel dönüşüm yapılırken çağın gereksinimlerine ayak uydurulması ve teknolojinin doğru yerlerde aktif bir şekilde kullanılması konularında yoğunlaşmaktadır.

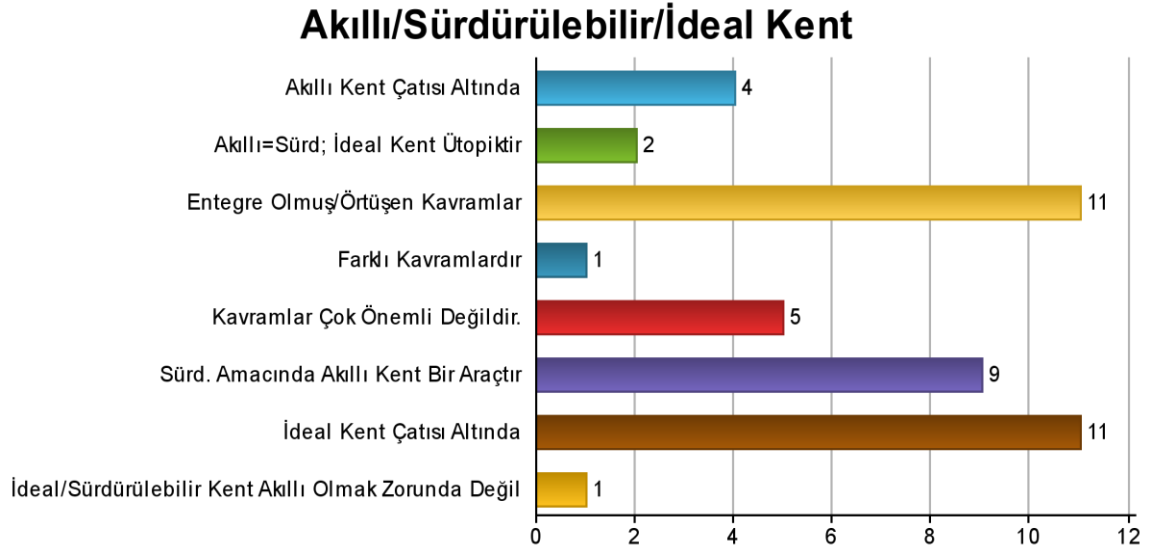
4.4.9. AKILLI KENT, İDEAL KENT VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT

İdeal kentin, sürdürülebilir kentin ve son olarak akıllı kentin sorgulanmasının ardından katılımcılara bu üç kavram yeniden “bir arada” sorulmuştur. Konuşulanlar neticesinde görüşmenin sonuna doğru ideal, sürdürülebilir ve akıllı kent tanımlarının hangi yönlerden farklılaşmakta ya da benzeşmekte olduğu öğrenilmek istenmiştir. Yalnızca 1 katılımcı bu üç kavramın farklı olduğunu net bir şekilde ifade edebilmiş, geri kalan 43 katılımcı için bu üç kavramı birbirinden bütünüyle ayırmak, kesinlikle farklı olduklarını söylemek mümkün olmamıştır.

Tablo 24: Akıllı Kent, İdeal Kent ve Sürdürülebilir Kent Tanımlarının Yeniden İrdelenmesi

Akıllı-Sürdürülebilir-İdeal Kent Kavramlarında Alt Kodlar	Sıklık	Yüzdeler
Entegre Olmuş/Örtüşen Kavramlar	11	25,00
İdeal Kent Çatısı Altında	11	25,00
Sürdürülebilirlik Amacında Akıllı Kent Bir Araçtır	9	20,45
Kavramlar Çok Önemli Değildir	5	11,36
Akıllı Kent Çatısı Altında	4	9,09
Akıllı ve Sürdürülebilir Kent Aynıdır; İdeal Kent Ütopiktir	2	4,55
Farklı Kavramlardır	1	2,27
İdeal/Sürdürülebilir Kent Akıllı Olmak Zorunda Değil	1	2,27
Toplam	44	100,00

Grafik 10: Akıllı Kent-Sürdürülebilir Kent-İdeal Kent

Üç kavramının birbirinden farklı olduğunu ifade eden katılımcının akıllı kent tanımında “ihtiyaçlar ve teknolojik gelişmeler” vurgusu hakimken; sürdürülebilir kent tanımında “doğal kaynaklar ve çevre” öne çıkmıştır. 1 katılımcı, ideal kentin insanların zevk ve ihtiyaçları doğrultusunda subjektif olarak farklılaştığına değinmiştir.

Katılımcıların %11,36’sı kavramların çok önemli olmadığını, kavramlardan ziyade uygulamanın önemsenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Kavramların gerektiğinden fazla öne çıkarılması ve yerli yersiz reklam amacıyla kullanılmasının kavramların altının boşalmasına sebep olduğu yönünde eleştiriler dile getirilmiştir.

Katılımcıların %25’i sürdürülebilir, ideal ve akıllı kent kavramlarını birbirinden ayırmanın mümkün olmadığını düşünmektedir. Bu üç kavramın benzeştikleri konular olması sebebiyle büyük ölçüde kesiştiği ifade edilmiştir. Bütünüyle aynı oldukları söylenememiş olsa da, birbirinden tamamen ayırmanın mümkün olmadığı, ayrıldığı takdirde anlam kaybının yaşanacağı düşünülmektedir. Günümüzde kavramsal olarak bileşenleri, boyutları gibi konularda ayırt edilemeyen bu üç kavramın, “bugünün insanların yaşam kalitesini iyileştirmek ve gelecek nesillere yaşanabilir kentler bırakmak” için ortak bir amaca sahip olduğu ifade edilmiştir.

Bu üç kavramın ideal kent çatısı altında birleştiğini, ideal kentin diğer iki kavramı kapsayıcı bir özellikte olduğunu düşünen 11 katılımcı, tüm katılımcıların %25’ini oluşturmaktadır. İdeal kentin kapsayıcı olduğu görüşünde, ideal kentin yaşam kalitesi

yüksek ve sürdürülebilir özellikleriyle “ulaşılması arzulanan kent” olduğu yönündeki ifadeler yaygındır. Akıllı kentlerin ideale ulaşmada sadece bir araç olarak nitelendirildiği bu görüşte, ideal kentin sürdürülebilir ve akıllı olduğu vurgulanmaktadır. İdeal kentin bir vizyon olarak gerçekleştirilmesinde kentlerin kendilerini akıllı ve sürdürülebilir kılmaları bir zorunluluk olarak ön plana çıkmaktadır.

Katılımcıların %20,45’i akıllı kentlerin sürdürülebilirliğin sağlanmasında bir araç olduğu görüşü üzerinde yoğunlaşmıştır. Nihai amacın sürdürülebilirlik olduğu gerçeğinden hareketle, bu amaç kapsamında akıllı kent olmak 9 katılımcı için de zorunluluk olarak algılanmasa da sürdürülebilirlik için yadsınamaz katkıları vurgulanmıştır. Bu katılımcılar sürdürülebilirliğe odaklanmış ve akıllı kentin bir araç olarak katkılarının altını çizmiştir; ancak ideal kent gerek ütopyik olarak algılanması gerekse de subjektif olarak nitelendirilmesi sebebi geri planda kalmıştır.

4 katılımcı bu üç kavram içinden akıllı kentleri en kapsayıcı olarak değerlendirmiş ve günümüz dünyasında sundukları fırsat ve imkanlar sebebiyle akıllı kentleri ön plana çıkarmıştır. Çevrenin korunması, karbon sıfır hedefleri gibi sürdürülebilirliğin sağlanması yönündeki eylemler akıllı kentin altında konumlandırılmıştır. Akıllı kent kavramının sürdürülebilir kent kavramını kapsayıcı nitelikte olması, akıllı kentin akıllı çevre bileşeni altındaki eylemlerinin doğrudan sürdürülebilirliğe katkısı üzerinden açıklanmıştır.

2 katılımcı ise içinde bulunduğumuz bilgi çağında kentleşme süreçlerinin teknolojiden bağımsız düşünülmemeyeceği ön kabulünden hareketle sürdürülebilir kent ile akıllı kentin aynı kavramlar olduğunu ifade etmiştir. İdeal kentin ütopyik olduğunu düşünen bu 2 katılımcı, “akıllı kent uygulamalarının sağlamış oldukları tasarrufların sürdürülebilirliğe katkıları” ile “sürdürülebilirlik hedefleri için teknolojiden yararlanmanın hayati önemi” sebebiyle akıllı ve sürdürülebilir kent tanımlarının git gide iç içe geçtiklerini düşünmektedir.

Zaman zaman birçok katılımcı teknolojinin sadece bir araç olduğunu, kentlerin akıllı olup olmadıkları fark etmeksizin sürdürülebilir ya da ideal olabileceklerini ifade etmiştir. Kentlerin teknolojiden ne ölçüde faydalanacakları daha çok ihtiyaç ve talepler doğrultusunda şekillenecektir. Katılımcılardan sadece 1’i sürdürülebilir/ideal kentin teknolojiden uzak sağlanabileceğini ifade etmiştir. Katılımcı bu düşüncesini; doğanın

insana uyumlu, kendini yenileyebilen yapısına vurgu yaparak doğal halinde binaların, fabrikaların olmadığı, sonradan doğanın düzenine sokulmaya çalışıldığı olgusuyla açıklamıştır.

4.4.10. ÜLKEMİZDE KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN REVİZYONA İHTİYAÇ DURUMU

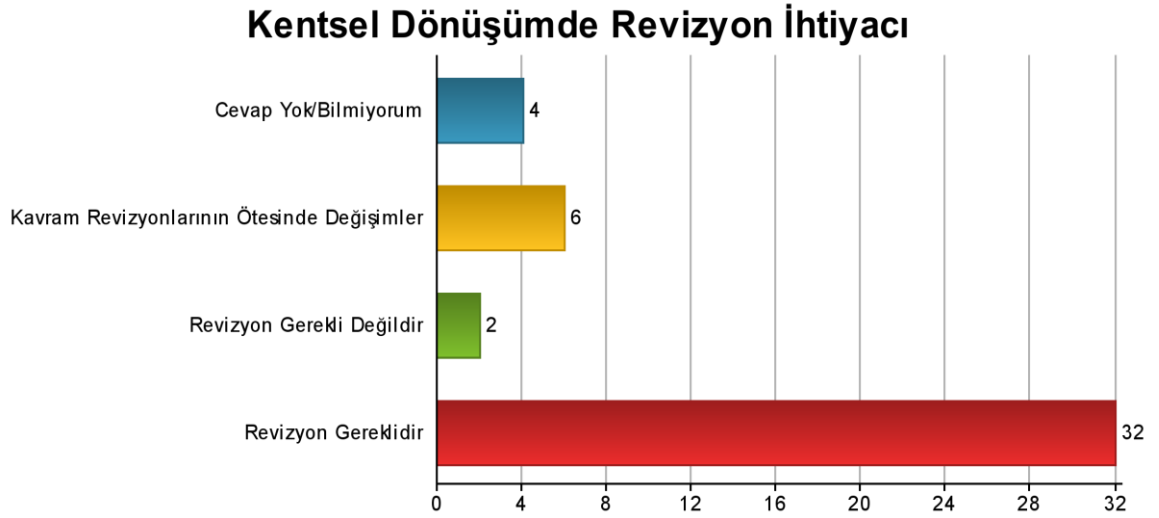
Ülkemizde kentsel dönüşümün tanımının ve uygulamasının bir revizyona ihtiyacı olup olmadığı, yarı yapılandırılmış mülakat sorularından biri olarak katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcılar bu soruyu büyük oranda cevaplamıştır. Konu hakkında “bilmiyorum” cevabının alındığı ve herhangi bir cevabın verilmediği mülakat sayısı yalnızca dördtür. 32 katılımcı direkt olarak revizyon ihtiyacını dile getirmiş, 8’i ise revizyonun gerekli olmadığını ya da kavramlara ilişkin revizyonların ötesinde değişimler gerektiğini ifade etmiştir.

Tablo 25: Katılımcıların Ülkemizde Kentsel Dönüşümün Revizyona İhtiyaç Durumu Hakkındaki Görüşleri

Kentsel Dönüşümde Revizyon İhtiyacı	Sıklık	Yüzdellik
Revizyon Gereklidir	32	72,73
Kavram Revizyonlarının Ötesinde Değişimler	6	13,64
Cevap Yok/Bilmiyorum	4	9,09
Revizyon Gerekli Değildir	2	4,55
Toplam	44	100,00

Katılımcıların 2’si herhangi bir revizyona ihtiyaç duyulmadığını belirtmiştir. Revizyona ihtiyaç olmadığını katılımcılardan biri zaman içerisinde değişen koşullara bağlı olarak bahse konu kavramın anlamının da kendiliğinden değişeceği gerekçesi ile açıklarken; diğer katılımcı mevcut mevzuatın afet riskine çözüm olmanın yanı sıra sürdürülebilirliğin ve akıllılığın sağlanmasına da imkân tanıdığını ifade etmiştir.

Grafik 11: Kentsel Dönüşümde Revizyon İhtiyacı

6 katılımcı revizyondan daha önemli ve öncelikli olduğunu düşündükleri konulara değinmiştir. Kentsel dönüşümün uygulayıcılarının akıllı ve vizyon sahibi olması gerektiği, kavramsal tanımlamalardan ziyade uygulamaların en doğru şekilde yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Kentsel dönüşüm uygulamaları için personel istihdamı gerektiği ifade edilmiştir. Yerel yönetimlerin kentsel dönüşüm uygulamalarında deneme-yanılma yöntemi ile yol aldıkları yönünde eleştiriler yapılmıştır. Ülkemizdeki kentsel dönüşüm projelerinin onaylarının bilimsel bir şekilde yapılması ve inşaat malzemelerinin akredite laboratuvarlardan onay alması gerektiğinin altı çizilmiştir. Bunlara ek olarak; kentlerin ihtiyaçlarının ve vatandaşların taleplerinin farklılık gösterdiği gerekçesiyle dönüşüme konu olan alanların kendi dokularına uygun kentsel dönüşüm modelleri geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

32 katılımcı kentsel dönüşümün revizyona ihtiyacını olduğunu açıkça belirtmiştir. Sürdürülebilirlik ve akıllı kentler kentsel dönüşümün revizyona ihtiyaç duyduğu önemli konulardan sayılmıştır. Kentsel dönüşüm mevzuatı kısıtlı bulunarak revizyonlar ile kapsamının genişletilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Mevzuattaki kentsel dönüşüm basit ve üstünkörü bulunmuş akıllılık ve sürdürülebilirlik bağlamında revize edilmesine ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. Sürdürülebilirliğin kentsel dönüşüm mevzuatında somutlaştırılarak yer alması gerektiği ifade edilmiştir. Somutlaştırılması zor olarak değerlendirilen sürdürülebilirliğin yasal mevzuata ölçülebilir göstergeler eklenmesiyle

uygulamaları kolaylaştırıcı yenilikler getirilmesi önerilmiştir. Teknolojinin inanılmaz bir hızla ilerlediği çağımızda, kentsel dönüşüm mevzuatındaki revizyonların gelecek yılları öngörerek yapılması gerektiğinin altı çizilmiştir. Uygulama aşamasında etkin denetim ve kontrolü sağlayacak yöntemlerin sürece dahil edildiği revizyonların olması gerektiği vurgulanmıştır.

Kentsel dönüşümün uygulanmasına ilişkin olarak büyükşehir belediyelerine verilmiş olan yetkilerin genişliği eleştirilmiş, bu yetkilerin yeniden gözden geçirilmesi gerektiği önerilmiştir. Kentsel dönüşümün ülkemizde yık-yap şeklinde yapılması, rant unsurunun ön plana çıkması, yerel halkın sürecin dışında bırakılması, hane halklarının yerinden edilmesiyle sonuçlanan uygulamalar olması gibi konular eleştirilerken bu sorunlara ilişkin olarak revizyonların yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Kentsel dönüşümün salt fiziksel yenileme olarak uygulanması eleştirilmiş; kentsel dönüşümün vatandaşların yaşam alanlarının, ekonomik koşullarının, sosyal statülerinin iyileştirildiği, eğitim olanaklarının artırıldığı ve bu imkanlara ulaşabildikleri sosyal bir proje olarak gerçekleştirilmesi yönünde revize edilmesi önerilmiştir. Sınırlı kaynakların hızla tükendiği, atıkların hızla arttığı, ulaşım sorunlarının yaşandığı, enerji talebinin arttığı yerküremizde, kentsel dönüşümün uygulamasında kaynak kullanımını, atık yönetimini, ulaşım sorunlarını ve enerji yönetimini dikkate alan revizyonlara olan ihtiyaç dile getirilmiştir.

4.4.11. KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN NASIL GERÇEKLEŞTİRİLMESİ GEREKTİĞİ HAKKINDA KATILIMCILARIN GÖRÜŞLERİ

Yarı yapılandırılmış mülakatın son sorusu olarak katılımcılara olması gereken kentsel dönüşümü anlatmaları istenmiş, bir kentsel dönüşüm projesinde neler olması gerektiği sorulmuştur. Katılımcıların oldukça ayrıntılı olarak verdikleri cevaplar kapsamında bu konuda 169 kodlama yapılmıştır.

Ekolojik değerlerin korunması ve geliştirilmesi, enerji yönetimi, ulaşım imkanlarının ve alternatiflerinin geliştirilmesi, atık yönetimi, erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik, sosyal donatı alanları, mevcut kent dokusunun korunması dile getirilen konuların başında gelmektedir. Bu konular, gerek ihtiyaç ve talepler sebebiyle gerekse de artan sorunlarına ilişkin çözüm gereksinimleri sebebiyle bir şekilde diğerlerine göre öne çıkmıştır.

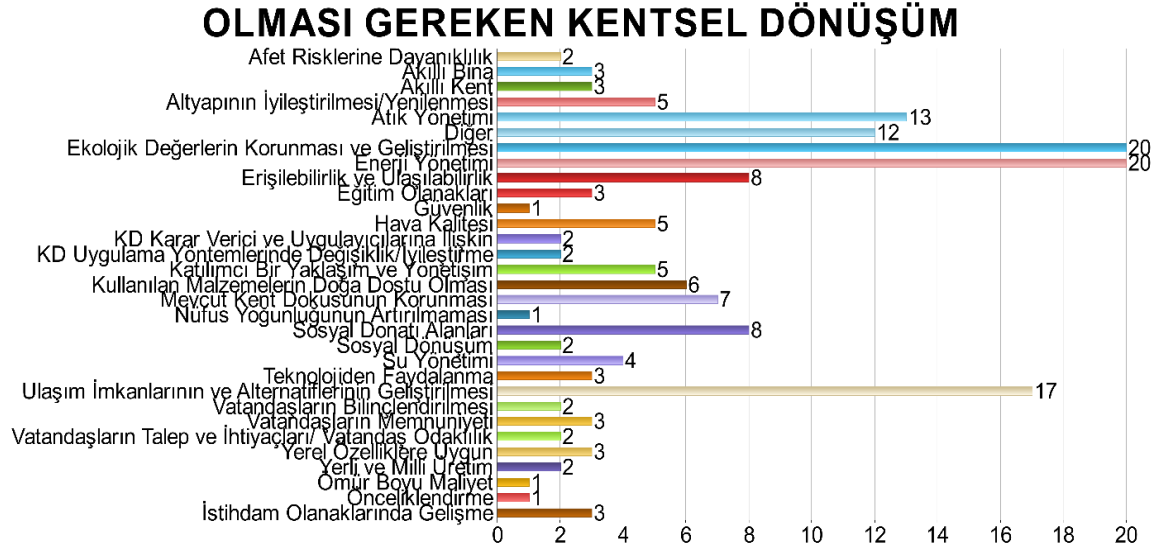
Tablo 26: Katılımcıların Olması Gereken Kentsel Dönüşüme İlişkin İfadeleri

Kentsel Dönüşümün Nasıl Gerçekleştirilmesi Gerektiği	Sıklık	Yüzdellik
Ekolojik Değerlerin Korunması ve Geliştirilmesi	20	11,83
Enerji Yönetimi	20	11,83
Ulaşım İmkanlarının ve Alternatiflerinin Geliştirilmesi	17	10,06
Atık Yönetimi	13	7,69
Diğer	12	7,10
Erişilebilirlik ve Ulaşılabilirlik	8	4,73
Sosyal Donatı Alanları	8	4,73
Mevcut Kent Dokusunun Korunması	7	4,14
Kullanılan Malzemelerin Doğa Dostu Olması	6	3,55
Altyapının İyileştirilmesi/Yenilenmesi	5	2,96
Hava Kalitesi	5	2,96
Katılımcı Bir Yaklaşım ve Yönetişim	5	2,96
Su Yönetimi	4	2,37
Akıllı Bina	3	1,78
Akıllı Kent	3	1,78
Eğitim Olanakları	3	1,78
Teknolojiden Faydalanma	3	1,78
Vatandaşların Memnuniyeti	3	1,78
Yerel Özelliklere Uygun	3	1,78
İstihdam Olanaklarında Gelişme	3	1,78
Afet Risklerine Dayanıklılık	2	1,18
KD Karar Verici ve Uygulayıcılarına İlişkin	2	1,18
KD Uygulama Yöntemlerinde Değişiklik/İyileştirme	2	1,18
Sosyal Dönüşüm	2	1,18
Vatandaşların Bilinçlendirilmesi	2	1,18
Vatandaşların Talep ve İhtiyaçları/ Vatandaş Odaklılık	2	1,18
Yerli ve Milli Üretim	2	1,18
Güvenlik	1	0,59
Nüfus Yoğunluğunun Artırılmaması	1	0,59
Ömür Boyu Maliyet	1	0,59
Önceliklendirme	1	0,59
Toplam	169	100,00

20 katılımcının ifadelerinde yer vermiş olduğu enerji yönetimi konusu ekolojik değerlerle birlikte ilk sırayı paylaşmaktadır. Katılımcılar enerji yönetiminde güneş enerjisinden biyoyakıta kadar pek çok alternatifi olan “yenilenebilir enerji kaynakları” na ve “enerji verimliliği” ne vurgu yapmaktadır. Enerjinin verimli kullanılmasında yenilenebilir enerji kaynaklarının mevcut sisteme entegrasyonu gibi aktif sistemlerin yanı sıra pasif sistemler de dile getirilmiştir. Binaların konumu, yönü, kabağı gibi konuların göz ardı edilmeyerek pasif enerji yönetiminin kentsel dönüşüm süreçlerinde ihmal edilmemesi katılımcıların önerileri arasındadır. Enerji verimliliğinin bina hatta hane bazında ölçülebilir olmasında akıllı sistemler çok önemli bir konumda yer

almaktadır. Enerji yönetiminde pasif sistemler, yenilenebilir enerji ve enerji verimliğindeki her gelişme ekolojik boyuta da olumlu katkı sağlayacaktır.

Grafik 12: Katılımcıların Olması Gereken Kentsel Dönüşüme İlişkin İfadeleri

Katılımcıların kentsel dönüşümde ulaşım konusuna ilişkin vurguları da ilk sıralarda yer almaktadır. Ulaşım alternatiflerinin ve imkânlarının geliştirilmesiyle sürdürülebilir bir ulaşım sağlanmaktadır. Ulaşımda sürdürülebilirlik akıllı ulaşım sistemlerinin yanı sıra bisiklet yollarından toplu ulaşım ve yayalara ayrılmış yürünebilir kaldırım alanlarına dek çok kapsamlı bir konudur. Ulaşımda sürdürülebilirliğin sağlanmasıyla yine ekolojik boyuta pozitif katkı sağlanmakta, insanların yaşam kaliteleri artmakta ve kaynak ve zaman tasarrufu sağlanmaktadır.

Atık yönetimi de katılımcıların kentsel dönüşümde göz ardı edilmemesi gerekenler başlığı altında sıklıkla değindikleri konulardan biridir. Atıkların toplanmasından geri dönüştürülmesine tüm süreçler, kentsel dönüşüm projeleri kapsamında değerlendirilmelidir. Atık yönetiminin tüm süreçlerini doğrudan etkileyecek olan “atık yönetiminin bireyselleştirilmesi” konusu binalarda birtakım sistemlerin yanı sıra vatandaşların bilinçlendirilmesini de gerektirmektedir. Evsel atıkların ilk kaynağından itibaren ayrıştırılması konusunda akıllı sistemlerden faydalanılması katılımcıların

önerileri arasında yer almaktadır. Atık Yönetimi Piramidinde² öncelikli seçenekler önleme ve azaltma yönünde olsa da atıktan “enerji geri kazanımı” konusu, entegre atık yönetim hiyerarşisinde alternatif enerji kaynakları bakımından önemli bir konumdadır (Saraç & Uludağ, 2010, s. 249). Türkiye’de atık yönetimine ilişkin verilerin toplanması ve ilgili denetimler konusunda sorunlar bulunmaktadır (Akpulat, 2017, s. 34). Verilerin toplanmasından vatandaşların bilinçlendirilmesine sundukları pek çok fırsat bakımından, akıllı sistemlerin atık yönetim süreçlerinde kullanılması önerilmektedir.

Kentsel dönüşüm projelerinde kullanılan malzemelerin doğa dostu olmasının önemine değinen katılımcı sayısı azımsanmayacak ölçüdedir. Malzemelerin nasıl üretildiği, nereden getirildiği gibi konular kentsel dönüşüm projelerinin karbon ayak izine etkide bulunarak kentsel dönüşüm projelerinin ekolojik boyutunu etkilemektedir. Kentsel dönüşüm projelerinin karbon salımına ilişkin sınırlamaların getirilmesi malzeme tercihinden montaj tekniklerine pek çok değişikliğe sebep olacaktır. Kentsel dönüşümde kullanılacak malzemelerin yerelde üretilmesiyle karbon ayak izinin minimumda tutulması ve yerel ekonomiye katkı sağlanması, katılımcıların önerileri arasında yer almaktadır. Katılımcıların görüşlerinde ilk sıralarda yer alan erişilebilirlik ve ulaşılabilirliğin sağlanması da hizmet sunumunda karbon ayak izinin düşmesine ve dolayısıyla ekolojik boyutun geliştirilmesine katkı sağlayan bir unsurdur. Erişilebilirlik ve ulaşılabilirliğin artırılmasından doğa dostu malzemelerin kullanılmasına pek çok konunun ekolojik değerlerin korunması ve geliştirilmesine dolaylı ya da doğrudan katkı yaptığını da hesaba kattığımızda; katılımcıların ekolojik değerlere yaptıkları vurgu ilk sıradaki yerini sağlamlaştırdığı görülmektedir.

Afet risklerine dayanıklılık konusunun 169 kodlama içindeki %1,18’lik oldukça küçük payı, topraklarının %66’ sının birinci ve ikinci deprem kuşağında yer aldığı ülkemiz kapsamında düşünüldüğünde dikkat çekicidir. Katılımcıların bu soru kapsamında

---

² Üst basamaktan alta doğru değerlendirilen Atık Yönetimi Piramidinin ilk basamağında atığın hiç oluşmaması yani önlenmesi, bunun sağlanamadığı durumlardaysa atığın minimize edilmesi yani en aza indirilmesi hedeflenmektedir. Sonraki basamaklarda atığın yeniden kullanımı, bunun sağlanamadığı durumlardaysa geri dönüşümü ve enerji kazanımı yer almaktadır. Tüm bu aşamaların ardından elde kalan atığa ya da bu aşamalardan geçememiş atığa uygulanacak en son işlem ise (düzenli depolama, yakma gibi) bertarafıdır (PAGÇEV).

yaptıkları örtülü önceliklendirme sonucunda, kentlerin ihtiyaçları ve sorunları arasında afet riski konusu geri planda kalmıştır. Günümüzde kentlerin küresel enerji tüketiminin %60'ından fazlasının, sera gazı emisyonu ve küresel atığın %70'inden sorumlu oldukları gerçeği göz önünde bulundurulduğunda; katılımcıların ekolojik değerler, enerji yönetimi, ulaşım, atık yönetimi gibi konulara deprem riskinden daha fazla değinmesinin sebebini anlamak zor değildir.

BÖLÜM 5: SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bugün Dünya “hava kirliliği, atık, trafik gibi sorunlarını çözemediği”, “artan barınma, eğitim ve enerji gibi pek çok talebi karşılayamadığı”, özetle “yönetemediği bir kentleşme” düzeyindedir. Sanayi Devriminin ardından kırdan yapılan göçler karşısında yeterli konutu sağlayamayan kentler, bugün hala benzer sorunlarla mücadele etmektedir. Sanayi Devriminin sebep olduğu kentleşme, gerek Dünya’da gerekse ülkemizde düzensiz, sağlıksız, altyapısız ve yasal olmayan yapılar ile gerçekleşmiştir. Ortaya çıkışları dahil pek çok sorunları olan kentsel alanların iyileştirilmesi fikriyle kentsel dönüşüm uygulamaları yapılmış ve yapılmaktadır.

Kentsel dönüşüm, kentsel alanların günün ihtiyaç ve taleplerine cevap verebilecek duruma getirilmesi amacıyla yapılan müdahalelerdir. Söz konusu müdahalelere konu olan alanlar ömrünü tamamlamış yapılardan oluşabileceği gibi iklim değişikliği kaynaklı çeşitli afetlere karşı dayanıksız alanlar da olabilir. Çeşitli sebeplerle fiziki, ekonomik ya da sosyal çöküntüye uğramış alanların sorunlarını çözecek ve günümüze uygun hale gelmelerini sağlayacak müdahalelere ihtiyaçları vardır. İklim değişikliği kaynaklı sel felaketleri anlamında riskli olan kentsel alanların, kentsel dönüşüm kapsamındaki müdahaleler ile risklerinin bertaraf edilmesi gerekmektedir.

Kentsel müdahaleye konu olan alanların oldukça çeşitli olduğu gibi, kentsel dönüşüm çerçevesinde yapılan müdahaleler de oldukça çeşitlidir. Ruhsatsız konut ve gecekondular alanlarındaki yetersiz altyapının yeterli hale getirilerek “sağlıklaştırılması” ya da çöküntü haline gelmiş kentsel alanların tamamen yıkılıp yeniden inşa edilerek “temizlenmesi” bir müdahale yöntemi olarak benimsenebilmektedir. Ülkemizde de çeşitli kentsel alanlara çeşitli kentsel dönüşüm yöntemleri uygulanmaktadır. Kentsel dönüşüm ülkemizde genellikle “gecekondular, kaçak yapılaşma, düşük nitelikli konutlar, dengesiz kentleşme, deprem, doğal, tarihi ve kültürel dokunun bozulması” gibi sebepler üzerinden gerekli görülüp meşruiyet kazansa da; deprem riski, ömrünü tamamlamış yapılar ve (son yıllarda olumsuz sonuçlarının daha fazla hissedilmesiyle) iklim değişikliği ön planda görünmektedir.

Ülkemizin kentsel dönüşüm pratiğine baktığımızda; benimsenen finansman yöntemlerinin imar hakkını (emsal) arttırdığı, kısa erimde ekonomik fayda sağlamaya

yönelik “rant odaklı” yaklaşımların benimsendiği projelere sıkça rastlamak mümkündür. Kentsel dönüşüm projeleriyle üretilen yapılar ne yazık ki gayrimenkul değeri üzerinden ön plana çıkmaktadır. Kentsel dönüşüme konu olan alandaki hanehalklarının proje yüklenicilerinin rant beklentilerine benzer beklentiler içinde olduğu durumlar yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyo-ekonomik yapının etkisinin yüksek olduğu bu durum sonucunda, kat sayısının ve dolayısıyla yoğunluğun artmasıyla kentsel dönüşüm alanlarında yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır. Metrekare, daire sayısı gibi beklentilerin öne çıkması, sosyal donatı ve yeşil alanlardan vazgeçilmesi durumuyla sonuçlanmaktadır. Kentsel dönüşümün ülkemizin (kalkınma planlarında da ifade edildiği gibi) ekonomi politikası içinde yer alması, yüklenici ve hanehalklarının ekonomik kaygılarından tümüyle farklı görünmemektedir. Ekonomik amaçlarla yönlendirilmiş kentsel dönüşüm uygulamaları, ülkemizin çözmeyi planladığı kentsel sorunlarını çözememiş, çoğu kez bu sorunlara yenilerinin eklenmesine neden olmuştur. Kentsel dönüşüm uygulamalarının sonucunda olumlu olarak sadece (pek çok yönden eleştirilse de) “binaların yenilendiğini” söyleyebiliriz. Sadece fiziksel dönüşümün gerçekleştiği kentsel dönüşüm uygulamamızda, binalar yık-yap şeklinde yenilenmektedir.

Nüfusumuzun %71’i birinci ve ikinci dereceden deprem riski altındadır ve kentsel dönüşüm alanı ilan edilmesinde bu durum ön plana çıkmakta, kentsel dönüşüm uygulamalarında depreme dayanıklılığı artırmak önceliklendirilmektedir. Depreme dayanıklılığı sağlamak amacıyla (pek çok yönden eleştirilen) yık-yap şeklinde uyguladığımız kentsel dönüşüm; daha verimli binalar üretmek, ulaşım sorunlarımıza çözümler üretmek gibi pek çok alanda bir fırsat olarak değerlendirilebilirdi. Ancak, kentsel dönüşüm pratiklerimiz bunun oldukça uzağında olduğumuzu göstermektedir.

6306 sayılı Kanun kentsel dönüşümün meşruiyetini direkt olarak “afet riski” ne dayandırmaktadır. Son yıllarda hayata geçirilmiş olan kentsel dönüşüm projelerinin çoğunluğu 6306 sayılı Kanuna dayandırılarak yapılmaktadır. Kanunun uygulama pratiklerine bakıldığında; deprem riskine karşı dayanıklı yapılar oluşturulmasına karşın altyapıların yeterli düzeyde yenilenmediği, sosyal boyutun ihmal edildiği, kentsel hizmet sunumlarında herhangi bir değişimin gerçekleşmediği, vatandaşların yaşam kalitesinde bir artışın gerçekleşmediği projeler yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, kentsel dönüşümün ülkemizde yıkıp yeniden yaparak “fiziksel mekânın

dönüşümü” ne indirgendığını göstermektedir. Oysa fiziksel yenilemeye ek olarak sürdürülebilirliğin sosyal, çevresel ve ekonomik olarak üç boyutunda da iyileştirmelerin sağlanacağı kentsel dönüşüm projeleri hayata geçirilmelidir. Gerçekleştirilen görüşmelerde, katılımcıların kentsel dönüşüm algılarında deprem riski değil de “yaşam kalitesinin, yaşanabilirliğin artırılması” ilk sırada yer almaktadır. Bu durum, katılımcılar nezdine de kentsel dönüşüm projeleri ile amaçlananın deprem riskine karşı dayanıklı yapılar üretmekten öte olması gerektiğini göstermektedir.

Tarihsel kökenlerini çevresel kaygılara dayandırmak mümkün olsa da, bugün sürdürülebilirliğin ekonomik ve sosyal boyutlarını göz ardı ederek gerçekleştiremeyeceğimizin bilincindeyiz. Katılımcıların sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kente ilişkin algılarında çevreye ilişkin vurgular ön plana çıkarken; kentsel dönüşümde sürdürülebilirliğin sağlanmasına ilişkin görüşlerinde “enerji yönetimi, atık yönetimi, yönetimine ve ulaşım” konuları ön plana çıkmıştır. Katılımcılar, kentsel dönüşüm projelerinde bu konuların göz ardı edilmeyerek hizmet sunularında iyileştirmelerin sağlanması, çevresel risklerin azaltılması ve insanların yaşam kalitelerinde artışın sağlanması gerektiğine vurgu yaparak sürdürülebilirliğin her üç boyutuna da değinmiştir. Ülkemizin kentsel dönüşüm uygulamalarında, sürdürülebilir kent tasarımları ve başarılı uygulama örnekleri spesifik olarak birkaç projede ve pilot düzeyde kalmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamalarımızın genelinde, deprem riskine karşı konutların dayanıklı hale getirilmesi ön plana çıkarken bölgede istihdamın artırılmasından yeterli yeşil alanın sağlanmasına pek çok konu geri planda kalmaktadır. Ülkemizde kentsel dönüşüm alanlarında yeterli yeşil alanın sağlanması durumunda, rant amacıyla binaların kat sayısının orantısız bir şekilde artırılması ve sonucunda “kentsel dönüşüm ile yeni sorunların ortaya çıkması” sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Altyapının yetersiz kaldığı ve kentsel hizmetlerin talebi karşılayamadığı sonuçlar doğuran bu durum, trafik sıkışıklığı, hava kirliliği gibi pek çok olumsuz sonucu daha beraberinde getirerek sürdürülebilirliği imkânsız kılmaktadır.

Çoğu yönden yetersiz ve sağlıksız olsa da gecekondü kültüründe kendilerince bir düzen kurmuş hanehalkını yüksek katlı apartmanlara yerleştirerek uyum sağlamasını beklemek, (katılımcılar nezdinde de) yaygın olarak imkânsız görülmektedir. Yüksek katlı binaların üretilmesi, mahalle kültürünün ve yerel özelliklerin göz ardı edilmesi kentsel dönüşüm pratiklerimize ilişkin eleştirilen konular arasındadır. Hanehalkları,

yeni üretilen yapıların aidat gibi giderlerini ödeme konusundaki sorunlardan sosyo-kültürel olarak adaptasyon sorunlarına kadar çeşitli sorunlar yaşamaktadır.

Ülkemizin kentsel dönüşüm politikalarına yönelik yeni yol haritasına baktığımızda, pek çok konuda geçmişteki kentsel dönüşüm deneyimlerimizden yararlanarak “yeni bir dönem” e geçişin planlandığı görülmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamalarımızın kentin bütününe göz ardı ederek gerçekleştirilmesi eleştirilen temel konulardan biridir. Yeni dönemde, kentsel dönüşümün “kente ilişkin üst ölçekli tüm kararlar ile uyumlu, bina ya da parsel bazlı değil il ve ilçe bazında, bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilerek” yapılması öngörülmektedir.

Kentsel dönüşüm uygulamaları yeni dönemde deprem riski altındaki alan ve yapıların dönüşümün yanı sıra “sel ve heyelan riski altındaki alanlar, tarihi kent merkezleri ve meydanlar ile kent merkezlerindeki çöküntü alanı haline gelmiş, köhnemiş sanayi alanlarında” gerçekleştirilecektir. Afet riskinin deprem ile kısıtlı tutulmayarak iklim değişikliği sebebiyle gündemimizde önemi artan sel ve heyelan risklerinin ayrıca vurgulanması oldukça önemlidir. Yakın zamanda Araklı’da gerçekleşen sel felaketi sonucunda yaşadığımız can ve mal kayıplarının tekrar yaşanmaması için alınması gereken önlemler, kentsel dönüşümün yeni yol haritasında önemli bir yer almıştır. Eskiyen, risk altında olan yapı ve kentsel alanlar “konut” ile sınırlı olmadığı gibi kentsel dönüşüme ihtiyaç duyan kentsel alan ve yapılar da konut ile sınırlı değildir. Sanayi alanlarına ilişkin öngörülen kentsel dönüşüm uygulamaları, kentlerimizin bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasında olumlu bir gelişmedir.

Kentsel dönüşüm pratiğimizde kat sayılarının artırılması, mahalle kültürünün devam ettirilememesi, yerinde dönüşüm yapılmamasının sonucunda kentsel alanların yerel özellik ve kimliklerinin korunamadığı durumlar ortaya çıkmakta ve kentsel dönüşüm projeleri tekdüzeleşmeye neden olmaktaydı. Dönüşümün yeni yol haritasında “yerinde dönüşüm, yatay mimari ve mahalle kültürü” nün esas alınması, kentlerimizin kimliklerine kavuşturulması öngörülmektedir.

Kentsel dönüşüm pratiğimize dair belki de en yaygın eleştiri “yık-yap şeklinde büyük bir maliyetle” girilen projelerin sonucunda kentsel alana dair tek iyileştirmenin “konuta ilişkin” olmasıdır. Söz konusu alanlar riskli binalara ek olarak yeşil alandan sosyal donatı alanına kadar pek çok konuda yetersizdir. Büyük bir maliyet ve zaman

harcanmasının sonundaki talep ve beklentiler daha farklı olmasına rağmen, pratikte bina yenilemeden öteye gidilememiştir. Kentsel dönüşümün yeni dönemi için bu konuda da iyileştirmeler öngörülmektedir. Yeni dönemde, dönüşüme konu olan alanda eğitim, sağlık alanları, sosyal ve kültürel alanlar, spor alanları, park alanları gibi sosyal altyapı ile doğalgaz, elektrik, su, kanalizasyon ve ulaştırma gibi teknik altyapılarda da yetersizliklerin giderilmesi, iyileştirmelerin gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

Niteliksiz yatırımcıların sürece dahil olması, kentsel dönüşüm süreçlerinin uzaması ya da tamamlanamaması gibi sebeplerle vatandaşlarımızın mağdur olduğu kentsel dönüşüm deneyimlerimiz yeni yol haritasında göz ardı edilmemiştir. Yeni dönemde yüklenici olabilmek belli kriterlere bağlanarak sadece teknik ve finansal yeterlilik koşullarını sağlayan yatırımcılar, kentsel dönüşüm yapabilecektir. Tüm uygulama adımlarının ve bunlara ilişkin sürelerin net bir şekilde belirlenmesiyle vatandaş mağduriyetleri engellenmek istenmektedir. Yine son mevzuat düzenlemeleriyle kira yardım süreleri uzatılmış, belli koşullar oluştuğunda vatandaşa tek taraflı fesih hakkı tanınmıştır.

Katılımcıların olması gereken kentsel dönüşüm uygulamalarına ilişkin yaptıkları açıklamalarda “ekolojik değerlerin korunması ve geliştirilmesi” ilk sırada yer almaktadır. Ekolojik değerlerin korunması ve geliştirilmesini, ekolojik boyuta doğrudan ya da dolaylı katkılarıyla öne çıkan enerji yönetimi, ulaşım ve atık yönetimi takip etmektedir. Katılımcıların ekolojik değerler konusundaki vurgularıyla aynı doğrultudaki kentsel dönüşümün yeni yol haritası, çevre bakımından önemli kazanımları beraberinde getirmiştir. Katı atık toplama ve dönüştürme, atık su gibi konulardaki sorunların çözülmesi kentsel dönüşümün gündemine alınmıştır. İklim değişikliği stratejisine tam uyumlu olarak gerçekleştirilmesi öngörülen kentsel dönüşüm süreçlerinde ekolojik dengeyi koruma, çevreye duyarlı yerleşimler ile Dünya standartlarını yakalamak hedeflenmektedir. Çevreye ilişkin kazanım hedeflerinin ilk somut örneği, Kentsel Dönüşüm Eylem Planı'nın maddeleri içinde kendine yer bulmuştur. Bu kapsamda, kentsel dönüşümde enerji verimliliği sağlayan yapıların üretilmesinin hibe veya kredi imkanlarıyla desteklenmesi öngörülmektedir. Yine aynı şekilde, sıfır atık politikasına uygun yapıların, çevre karnesi yüksek projelerin desteklenmesi öngörülmektedir.

Kentsel Dönüşüm Eylem Planı imar barışından faydalanan yapıların güçlendirilmesine ilişkin mevzuat çalışmalarının yapılmasını öngörmektedir. Yıkıp yeniden yapma şeklinde gerçekleştirdiğimiz kentsel dönüşüm uygulamalarımıza göre birçok avantajının olduğu yaygın olarak kabul edilen güçlendirme çalışmaları, yeni dönemin hedefleri arasındadır. Uluslararası literatürde “*Deep Renovation*” (derinlemesine yenileme/iyileştirme) olarak da adlandırılan bu uygulamalar ABD ve Avrupa’da yaygın olarak tercih edilmektedir. Derin yenileme/iyileştirme çalışmaları bir yapının güçlendirilmesinden sera gazı salımının azaltılmasına pek çok alanda iyileştirmeler sağlamaktadır. Örneğin; BUILD UPON² Projesi (bina iyileştirme konusunda en geniş katılımlı işbirliği projesinin ikinci fazı), Horizon 2020 kapsamında Avrupa çapında binaların iyileştirmesini hedefleyen girişimlerden sadece biridir. BUILD UPON² Projesi ile AB Binalarda Enerji Performansı Direktifi (EPBD)’nin gerektirdiği Ulusal Yenileme Stratejilerinin uygulanması ve etkinliğinin güçlendirilmesi öngörülmektedir. BUILD UPON² Projesinin genel amacı, minimum 10 kentin bina stoklarının 2050 yılına kadar karbonsuzlaştırılmasıdır. Eskişehir, 8 pilot kent arasında ülkemizi temsilen yer almaktadır (ÇEDBİK). Ülkemizde gerçekleştirilecek yeni kentsel dönüşüm projelerinde, uluslararası başarılı örneklerde görüldüğü gibi derin yenileme uygulamalarına benzer uygulamalar kentlerimizin sürdürülebilirliğine doğrudan etki yapacaktır.

Ülkemizin kentsel dönüşümde yeni yol haritasının insan ve çevre odaklı sürdürülebilir kentsel dönüşüm hedefi çerçevesinde çizilmiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durum, kentsel dönüşümde yeni dönemin olumlu sonuçlar doğuracağına ilişkin bir işarettir. Ancak yeni dönemin 7 temel hedefinden biri olarak “yapılaşma sonrası oluşacak değer artışının adil ve dengeli olarak paylaşılması” na da yer verilmiştir. Bu hedef, kentsel dönüşümün “rant” ile ilişkilendirilmesinin yüksek oranda devam etmesine neden olacaktır. Kentsel dönüşümün 7 temel hedefi arasında “değer artışı”nın yer alıyor olması, ne yazık ki kentsel dönüşüm algısında olumsuz kavramların varlığını sürdürmesine, rant beklentisini beslemeye devam edecektir.

İçinde bulunduğumuz çağda kentsel sorunlarımızı çözmek, kentlerimizin verimliliğini artırmak, kentlerimizdeki yaşam kalitesini yükseltmek için gündemde olan yaklaşımlardan biri de akıllı kentlerdir. Teknolojiyi yakından takip eden akıllı kentler dünya çapında benimsenmekte ve hızla çoğalmaktadır. Kaynakların verimli kullanılmasından kamusal alanların daha güvenli hale getirilmesine kadar pek çok

hedefini BİT' i kullanarak gerçekleştiren kentler, akıllı kent olarak tanımlanmaktadır. Katılımcıların akıllı kent algılarında ise “sürdürülebilirlik” in ön plana çıktığı görülmektedir.

Ülkemizde ilk örnekleri 2000’lerde hayata geçirilen akıllı kent uygulamaları, bugün Türkiye’nin çevre ve kentleşme politikaları içinde yer almaktadır. Akıllı kent politikalarımızın ulusal ölçekte bütüncül bir bakış açısıyla gerçekleştirilebilmesi için üst politika ve stratejiler doğrultusunda 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Strateji ve Eylem Planı hazırlanmıştır. Akıllı kentler, ülkemizde kurumsal bir yapı ve politika sahipliğinde, ana siyasanın içinde ve Cumhurbaşkanlığının himayesinde güçlü bir konuma sahip olmasına rağmen henüz başlangıç aşamasındadır. Oturmuş bir akıllı kent altyapısı bulunmayan ülkemizde şimdiye dek yapılan çalışmalara bakıldığında; mevcut kentlere özellikle ulaşım ve enerji verimliliği alanlarında akıllı çözümlerin getirildiği uygulamalar görülmektedir. Sıfırdan inşa edilen akıllı kentler bulunmamaktadır. Kepez-Santral Kentsel Dönüşüm ve Esenler Belediyesi Akıllı Şehir Kentsel Dönüşüm Projeleri tamamlanarak hayata geçmeyi başarabilirlerse sıfırdan inşa edilen ilk akıllı kentler olacaktır. Tepebaşı’ndaki REMOURBAN Projesi, 2007 yılında inşa edilmiş mevcut bina stoku kapsamındaki iyileştirmelere yönelik olduğu için Kepez-Santral ve Esenler Belediyesi Kentsel Dönüşüm Projelerinden ayrılmaktadır. Esenler Belediyesi ve Kepez-Santral Kentsel Dönüşüm Projelerine ilişkin bir başka ortak nokta ise “kentsel dönüşümün akıllı kentler yaratmada bir fırsat olarak değerlendirilmesi” yaklaşımının benimsenmesidir.

Akıllı kentsel dönüşümün küresel gelişimini ülkemiz perspektifinden okumaya çalışmak doğru görünmemektedir. Çünkü kentsel dönüşüm kavram ve uygulamaları ülkemize özgü bir niteliğe sahiptir. Kentsel dönüşüm pratiklerinin restore etme, güçlendirme gibi yöntemlerden daha kapsamlı olduğu ülkemizde “akıllı kentsel dönüşüm” yaklaşımının geçmişi on yıldan fazladır. Bu yaklaşım ülkemizde on yıldan fazladır, çeşitli toplantılarda bir cümleyle dahi olsa dillendirilmekte ve çeşitli dokümanlarda birer satırla dahi olsa kendine yer bulmaktadır. Kentsel alanları yıkıp sıfırdan inşa ettiğimiz kentsel dönüşüm uygulamalarımız, akıllı kentler yaratmak için büyük bir fırsattır. Ancak, akıllı kentsel dönüşümün kavramsallaştırılmasından maliyetine pek çok konudaki belirsizlikleri katılımcılar tarafından da dile getirilmiştir.

Henüz akıllı kentlere ilişkin net bir tanımın ve standartlaşmanın olmadığı gerçeğinden hareketle, “akıllı kentsel dönüşüm” şeklindeki bir kavramın oldukça kafa karıştırıcı olabileceği, popülist ya da moda bir söylem algısı yaratabileceği yönünde endişeler bulunmaktadır. Kavramın başına “akıllı” getirilmeden de kentsel dönüşüm projeleri ile akıllı kentler yaratmak mümkündür. Katılımcıların %70,45’i kentsel dönüşüm projeleri ile akıllı kent fırsatının kullanılması gerektiğini savunsa da, %34,09’u “akıllı kentsel dönüşüm” şeklinde bir kavramsallaştırmaya olumsuz olarak yaklaşmaktadır. Son yıllarda akıllı birkaç uygulamanın bulunduğu kentsel alanlara “akıllı” etiketinin verilmesi, akıllı kavramının altını boşaltmış ve akıllı kentin bir moda kavram olarak görülmesine sebep olmuştur. Akıllı uygulamaların hiçbirinin kendi başına akıllı kenti temsil etmesi mümkün değildir. Akıllı uygulamalar vücudun sistemleri gibi birbirleriyle entegre bir şekilde çalışarak akıllı kenti oluşturmaktadır. Bir başka bakış açısıyla, kentsel dönüşüm algısında öne çıkan rant konusunun akıllı kentlere ilişkin pozitif algılara zarar vermesi muhtemel görülmektedir. Bu sebeplerle, “akıllı kentsel dönüşüm” kavramının algılanma şekli iyi analiz edilmeli, kavramın kullanılma ya da kullanılmama kararı bu analizin ardından verilmelidir.

Akıllı kentlerin enerji verimliliğinden karbon emisyonlarını azaltmaya çeşitli faydaları düşünüldüğünde; maliyetlerde sebep olacakları artışlar uzun vadede ülkemize kazanım olarak geri dönecektir. Akıllı kentler, ilk yatırım maliyetleri üzerinden değil ömür boyu maliyetleri ve getirileri üzerinden değerlendirilmelidir. Ancak, kentsel dönüşüm projeleri ile akıllı kentlerin yaratılmasında maliyet artışlarının hanehalkına ne ölçüde ve ne şekilde yansıtılacağına ilişkin endişeler bulunmaktadır. Ülkemizin kentsel dönüşüm geçmişinde, söz konusu alanlarda yaşayan hanehalklarının sosyo-ekonomik statülerinin borçlandırılma düzeylerini karşılamada yeterli olmadığı yaygın olarak karşılaşılan bir durumdur. Akıllı kentlerin yaratılmasında ek maliyetlerin de ortaya çıkacağı düşünüldüğünde; klasik kentsel dönüşüm finansman yöntemlerinden fazlasına ihtiyaç duyulmaktadır. Aksi halde, hanehalklarının yerinden edilmesi gibi olumsuz sonuçların ve benzerlerinin artarak devam etmesi kaçınılmaz olacaktır.

Hanehalklarının sosyo-kültürel durumları göz önünde bulundurulduğunda akıllı kentlere ilişkin adaptasyon sorunları da gündemdedir. Kentsel dönüşüme dair sıkça duyduğumuz “dikey yapılaşma, mahalle kültürünün korunmaması, yerel özelliklerin dikkate alınmaması” gibi eleştirilere yönelik olarak yeni yol haritasında yatay mimari ve

mahalle kültürü tasarım ilkeleri içinde yer almaktadır. Akıllı kentler söz konusu olduğunca, insan faktörü kentin kullanıcısı ve veri sağlayıcısı konumuyla oldukça önemlidir. Hanehalklarının içindeki yaşadıkları teknolojiyi benimsemeleri, kullanabilmeleri ve geri dönüşlerle sistemi besleyebilmeleri kentin “akıllı” olma durumunun sağlanması için gereklidir. Kullanıcılar açısından önemli davranış değişikliklerinin gerekmesi sebebiyle, kullanıcı profiline yönelik eğitimler kentsel dönüşüm süreçlerine dahil edilmelidir.

Ülkemizin çevre ve kentleşme politikasında akıllı kentler ve kentsel dönüşüm konularına ayrı ayrı verdiği önem ortadır. Kentsel dönüşümde yeni bir dönemin başlatılmış olması, geçmişteki başarılı ve başarısız uygulamalarımızdan dersler alarak süreci iyileştirme çabamızı göstermektedir. Ancak bu iki elzem konunun entegre bir şekilde yürütülmesine ilişkin ulusal düzeyde somut bir girişimin bulunduğunu söylemek zordur. Kentsel Dönüşüm Eylem Planı’nda ve Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi’nin tasarım ilkeleri içinde akıllı kentlere ve hatta akıllı uygulamalara yer verilmemiştir. Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesine İlişkin 6306 sayılı Kanun’da akıllı kentlere ilişkin bir vurgu bulunmamaktadır.

Kentsel dönüşümün yol haritası, akıllılık bağlamında değil sürdürülebilirlik bağlamında yenilenmiştir. Teknolojinin sürdürülebilirliği sağlamada sadece bir araç olduğu gerçeğinden hareketle, yol haritamızın sürdürülebilirlik bağlamında yenilenmesiyle akıllı kentler yaratma hedefinden uzaklaşmadığımızı söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Adaman, F., & Keyder, Ç. (2006). *Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu Ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma*.
https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf.
- Ahvenniemi, H., Aapo, H., Pinto-Seppa, I., & Airaksinen, M. (2017). What are the differences between sustainable and smart cities? *Cities*, 234-245.
- Akbıyıklı, R., Çınar, Ö. F., & Koç, S. (2017). Kentsel Dönüşüm İşlemlerinde, 6306 Kanun ile 5393 Sayılı Kanun Hükümlerinin ve Uygulama Aşamalarının Kıyaslanması. 7. *İnşaat Yönetimi Kongresi*, (s. 117-128).
- Akgül, M. K. (2013). *Kentlerin e-Dönüşümü “Akıllı Kentler”*. 05 21, 2018 tarihinde T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Resmi Web Sitesi:
<https://www.sanayi.gov.tr/> adresinden alındı
- akillisehirler.gov.tr. (tarih yok). 01 07, 2020 tarihinde akillisehirler.gov.tr:
<https://www.akillisehirler.gov.tr/2019/09/20/antalya-kepez-santral-mahallesi-kentsel-donusum-sahasi-akilli-sehir-projeleri/> adresinden alındı
- Akkar, Z. (2006). Kentsel dönüşüm üzerine Batı’daki kavramlar, tanımlar,süreçler ve Türkiye. *Planlama*, 29-38.
- Akman, E., Can, Y., & Yalçın, Ö. (2018). Bir Politika Uygulaması Olarak Kentsel Dönüşüm: Devlet Destekleri Çerçevesinde Bir Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2987-3009.
- Akputat, O. (2017). Sürdürülebilir Şehirlerde Atık Yönetimi. *TSE Standard Ekonomik ve Teknik Dergi*, s. 32-37.
- Albert, S. (2019, 04 21). *Smart cities: The promises and failures of utopian technological planning*. theconversation.com:
<https://theconversation.com/smart-cities-the-promises-and-failures-of-utopian-technological-planning-114405> adresinden alındı
- Aldemir, Ş., & Doğan, M. (2015). Kentsel Dönüşüm Mevzuatı. B. Duman, & İ. (. Coşkun içinde, *Kentsel Dönüşüm (Neden, Nasıl ve Kim İçin)* (s. 497-521). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Allwinkle, S., & Cruickshank, P. (2011). Creating Smart-er Cities: An Overview. *Journal of Urban Technology*, 1-16. doi: 10.1080/10630732.2011.601103
- Anthopoulos, L. (2015). Defining Smart City Architecture for Sustainability. *14th IFIP Electronic Government (EGOV) and 7th Electronic Participation (ePart) Conference*. doi:10.3233/978-1-61499-570-8-140

- Ataöv, A., & Osmay, S. (2007). TÜRKİYE’DE KENTSEL DÖNÜŞÜME YÖNTEMSSEL BİR YAKLAŞIM. *METU JFA*, 24(2), 57-82.
- Ateş, M., & Önder, D. E. (2019). ‘Akıllı Şehir’ Kavramı ve Dönüşen Anlamı Bağlamında Eleştiriler. *MEGARON*, 41-50.
doi:10.5505/MEGARON.2018.45087
- Ayazlı, İ. E., Batuk, F., & Demir, H. (2011). KENTSEL YAYILMA SİMÜLASYON MODELLERİ VE HÜCRESEL OTOMAT. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 13. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*. Ankara.
- Aydın, F. Z. (2016). Kentsel Dönüşümü Düzenleyen Mevzuat ve Mevzuatın Değerlendirilmesi. M. (. Balcı içinde, *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler -V-* (s. 279-290). İstanbul: Hukuk Vakfı Yayınları.
- Aydınlı, H. İ., & Kaya, A. (2013). Yargı Kararları Örnekleri ile Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sorun Alanları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 15(2), 449-468.
- Aydın, M. Y. (2018, 08 09). “Akıllı Kent”in Ötesinde. [www.kadikoyakademi.org: http://www.kadikoyakademi.org/akilli-kentin-otesinde/](http://www.kadikoyakademi.org:www.kadikoyakademi.org/akilli-kentin-otesinde/) adresinden alındı
- B.Ü. KRDAE Bölgesel Deprem-Tsunami İzleme ve Değerlendirme Merkezi. (2020). 24 OCAK SİVRİCE-ELAZIĞ DEPREMİ. B.Ü. KRDAE Bölgesel Deprem-Tsunami İzleme ve Değerlendirme Merkezi: <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/24-ocak-sivrice-elazig-depremi-2/> adresinden alındı
- Babahan, A., & Güler, Z. (2015). Kentsel Dönüşüm, Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Çeşitlilik/Karışım. B. Duman, & İ. (. Coşkun içinde, *Kentsel Dönüşüm-Neden, Nasıl ve Kim İçin* (s. 471-496). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Bakır, N. Y. (2019). Project-Based Urban Renewal and Transformation of Urban Landscape in Turkey. *Landscape Reclamation - Rising From What's Left* (s. 1-22). içinde IntechOpen.
- Baltacı, A. (2016). Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 3(1), 1-15.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/318527> adresinden alındı
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/497090> adresinden alındı
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
doi:10.31592/aeusbed.598299

- Bartelmus, P. (1994). *Environment, Growth and Development-The concepts and strategies of sustainability*. New York: Routledge.
- Basiri, M., Azim, A. Z., & Farrokhi, M. (2017). Smart City Solution for Sustainable Urban Development. *European Journal of Sustainable Development*, 6(1), 71-84.
- Başaran, Y. K. (2017). Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 480-495. doi:10.16992/ASOS.12368
- Batty, M., Axhausen, K. W., Giannotti, F., Pozdnoukhov, A., Bazzani, A., Wachowicz, M., . . . Portugali, Y. (2012). Smart cities of the future. *The European Physical Journal Special Topics*, 481-518. doi:10.1140/epjst/e2012-01703-3
- Bektaş, Y. (2014). Bir Kentleşme Stratejisi Olarak Yasanın Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Etkisi: Ankara Örneği. *Planlama*, 24(3), 157-172.
- Benli, B., & Gezer, M. (2016). *Türkiye Akıllı Şehirler Stratejisine Giden Yol*. İller ve Belediyeler Dergisi: <http://www.novusens.com/s/2462/i/turkiye-akilli-sehirler-stratejisine-giden-yol.pdf> adresinden alındı
- Bennett, D. R., Bustamante, D. P., & Medrano, M. L. (2016). Challenges for Smart Cities in the UK. D. B.-B. M. Peris-Ortiz içinde, *Sustainable Smart Cities: Creating Space for Technological, Social and Business Development* (s. 1-14). Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-319-40895-8
- Bibri, S. E., & Krogstie, H. (2017). Smart sustainable cities of the future: An extensive interdisciplinary literature review. *Sustainable Cities and Society*, 183-212.
- Bingöl Üniversitesi. (tarih yok). <http://www.bingol.edu.tr/media/204988/sayt-bolum8-Sosyolojide-Nicel-ve-Nitel-Arastirma-Yontemleri.pdf> adresinden alındı
- BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II Ulusal Rapor ve Eylem Planı*. (1996). T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı resmi İnternet Syafası: <https://habitat.csb.gov.tr/dokumanlar-i-5752> adresinden alındı
- BMI Lab. (2019). *Smart Cities and Digital Innovation: a guide to the future*. BMI Lab-Institute of Technology Management of the University St. Gallen: <https://bmlab.com/blog/2019/9/13/smart-cities-and-digital-innovation-a-guide-to-the-future> adresinden alındı
- Bolat, S. (2018). *TÜRKİYE 'NİN AB UFUK 2020 ÇERÇEVE PROGRAMI KARNESİ (2014-18)*. Horizon 2020 Interactive Data Hub: [https://www.trpdf.info/pdf/1bgh3d/t%C3%BCrkiye%E2%80%99nin-ab-ufuk-2020-%C3%87er%C3%A7eve-program%C4%B1-karnesi-\(2014-18\)](https://www.trpdf.info/pdf/1bgh3d/t%C3%BCrkiye%E2%80%99nin-ab-ufuk-2020-%C3%87er%C3%A7eve-program%C4%B1-karnesi-(2014-18)) adresinden alındı

- Bookchin, M. (1999). *Kentsiz Kentleşme*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bosch, H. (2017, 12 18). *Smart beyond technology push*. smartcityhub.com: <http://smartcityhub.com/technology-innovation/smart-beyond-technology-push/> adresinden alındı
- BSI. (2014). Smart cities – Vocabulary. <https://shop.bsigroup.com/upload/283870/PAS-180.pdf> adresinden alındı
- Caragliu, A., Bo, C. D., & Nijkamp, P. (2009). Smart cities in Europe. *3rd Central European Conference in Regional Science – CERS*.
- Carmon, N. (1999). Three Generations of Urban Renewal Policies: Analysis and Policy Implications. *Geoforum*, 145-158.
- Childe, V. (2001). *Kendini yaratan insan : insanın çağlar boyunca gelişimi*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Cocchina, A. (2014). Smart and Digital City: A Systematic Literature Review, Annalisa Cocchia. R. Dameri, & C. (. Rosenthal-Sabroux içinde, *Smart City*. Springer International Publishing Switzerland.
- Colding, J., & Barthel, S. (2017). An urban ecology critique on the“Smart City”model. *Journal of Cleaner Production*, 95-101. <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0959652617313616?token=D4318403C2CD3AA7A7B2DA5DA41E678A8C6AC6F1E04B566BA9B429BB7640AC73C940D853FE7D97C774E2C4A722BE8D9E> adresinden alındı
- Çağlayan, Ş. (2019, 07 28). *Akıllı Şehir Politikaları Üzerine 5 Eleştiri*. baslangicnoktasi.org: <https://baslangicnoktasi.org/akilli-sehir-politikalari-uzerine-5-elestiri/> adresinden alındı
- Çavuşoğlu, E. (2016). *Türkiye Kentleşmesinin Toplumsal Arkeolojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çayır, M. Y., & Sarıtaş, M. T. (2017). Nitel Veri Analizinde Bilgisayar Kullanımı: Bir Betimsel İçerik Analizi (2011-2016). *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 523-544. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/396552> adresinden alındı
- ÇEDBİK. (tarih yok). *BUILD UPON2 - Binaların Enerji Verimliliğine Yönelik İyileştirilmesi ve Düşük Karbonlu Bina Renovasyonunun Arttırılmasına Yönelik Projemizde Paydaşımız Olarak Desteğinizi Bekliyoruz!* ÇEDBİK: <https://cedbik.org/tr/haberler/bu2-paydas-haritamizi-guncelliyoruz-107-n> adresinden alındı

- Çelik, H. Z., & Çilingir, T. (2017). Parsel Bazındaki Dönüşüm Uygulamalarının Kentsel Maliyetleri, Karşıyaka-Bostanlı Mahallesi Örneği. *Planlama*, 27(3), 329-346. doi:doi: 10.14744/planlama.2017.73745
- Çoban, A. N. (2012). CUMHURİYETİN İLANINDAN GÜNÜMÜZE KONUT POLİTİKASI. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(3), 75-108.
- Çolak, N. İ. (2013, 01 18). *Kentsel Dönüşüm Mevzuatının Hukuksal Değerlendirmesi*. 2020 tarihinde Prof.Dr. N. İlker Çolak Resmi Web Sitesi: <http://www.ilkercolak.com.tr/kentsel-donusum-mevzuatinin-hukuksal-degerlendirmesi/> adresinden alındı
- Dameri, R. P., & Cocchia, A. (2011). Smart City and Digital City: Twenty Years of Terminology Evolution.
- data.worldbank.org. (tarih yok). 01 25, 2020 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS> adresinden alındı
- Dedeğaç, E. (2010, 7 9). *KENTSEL DÖNÜŞÜM VE BELEDİYE YASASI'NIN 73.MADDESİNDEKİ DEĞİŞİKLİK*. <http://enderdedeagac.blogspot.com/2010/07/kentsel-donusum-ve-belediye-yasasinin.html> adresinden alındı
- Deloitte & Vodafone. (2016). *Akıllı Şehir Yol Haritası*.
- Demirkol, S., & Baş, Z. B. (2013). Kentsel Dönüşümün, 6306 Sayılı Yasa Kapsamında Hak ve Özgürlükler Açısından Ele Alınması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 23-70.
- Dhunny, A., Allam, Z., Siew, G., & Jones, D. S. (2018). Towards Smart Urban Regeneration: Findings of an Urban Footprint Survey in Port Louis, Mauritius. *Smart Cities*, 121-133.
- Dinçer, İ. (2010). Türkiye'de 1980 Sonrası Yapısal Dönüşümün Mekânsal İzlerine Bir Örnek: Yenileme Alanları. *Mimarlık, Dosya: Kentsel Yenileme ve Dönüşüm, Deneyimler*, 24-27.
- DPT. (2009). Orta Vadeli Program 2010-2012.
- Droste, C., Lelevrier, C., & Wassenberg, F. (2008). Urban regeneration in European social housing areas. K. Scanlon, & C. (. Whitehead içinde, *Social Housing in Europe II: A review of policies and outcomes* (s. 163-197). LSE, London School of Economics.

- Duman, B., & Coşkun, İ. (2015). Kentsel Dönüşüm: Temel Meseleler Üzerine. B. Duman, & İ. (. Coşkun içinde, *Kentsel Dönüşüm (Neden, Nasıl ve Kim İçin)* (s. 21-52). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Durguter, H. (2012). Kent Modelleri ve Sürdürülebilir Kent Yönetimi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 1053-1065.
- Duru, B. (2005). Avrupa Birliği kentsel politikası ve Türkiye kentleri üzerine. *Mülkiye Dergisi*, 59-76.
- Eczacıbaşı, F. (2018). *Akıllı Şehir 4.0'a hazır mısınız?*
<http://www.novusens.com/kategori/haberler/67592/akilli-sehir-4.0-a-hazir-misiniz-adresinden-alindi>
- Eke, F., & Uğurlar, A. (2004). Kentsel Dönüşüm. Başarı mı Hata Mı? T. Ş. Bölümü içinde, *Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge (Prof.Dr. İlhan Tekeli Onuruna) Cilt I* (s. 381-399). Ankara.
- Erdoğan, M. (2010). Cemaat, Cemiyet ve Ulus-Devlet. *Demokrasi Platformu*, 1-14.
<http://erdoganmustafa.org/wp-content/uploads/2016/10/Cemaat-Cemiyet-ve-Ulus-Devlet.pdf> adresinden alındı
- Erman, T. (2001). The Politics of Squatter (Gecekondu) Studies in Turkey: The Changing Representations of Rural Migrants in the Academic Discourse. *Urban Studies*, 38(7), 983– 1002.
- Ertaş, M. (2011). KENTSEL DÖNÜŞÜM ÇALIŞMALARINDA SOSYAL BOYUTUN İNCELENMESİ, ANKARA VE LONDRA ÖRNEKLERİ. *Selçuk Teknik Dergisi*, 10(1).
- Ertürk, H. (1997). *Kent Ekonomisi*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Ertürk, H., & Sam, N. (2019). *Kent Ekonomisi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Es, M. (2012). Kentsel Dönüşüm. *Büyüteç*, 55-67.
- Esenler Belediyesi. (2019). *Büyük Dönüşüm Başlıyor!* Esenler Belediyesi Resmi Web Sayfası: <https://esenler.bel.tr/haberler/genel/buyuk-donusum-basliyor/> adresinden alındı
- eskisehir.remourban.eu. (tarih yok). *REMOURBAN UYGULAYICI ŞEHİRLER*.
 eskisehir.remourban.eu: <http://eskisehir.remourban.eu/proje/uygulayici-sehirler.kl> adresinden alındı

- eskisehir.remourban.eu. (tarih yok). *TEPEBAŞI TÜRKİYE'DE 6. SIRADA*.
eskisehir.remourban.eu: <http://eskisehir.remourban.eu/haberler/httpwww-tepebasi-bel-trhd-asphid7542.kl> adresinden alındı
- Estevez, E., Lopez, N. V., & Janowski, T. (2016). *Smart Sustainable Cities – Reconnaissance Study*. UN University.
- European Commission. (2017). *The making of a smart city: best practices across Europe*. EU Smart Cities Information System: <https://smartcities-infosystem.eu/library/publications> adresinden alındı
- European Parliament. (2014). *Mapping Smart Cities in the EU*.
- European Union. (2010). *World and European Sustainable Cities Insights from EU research*. Belgium.
- European Union. (tarih yok). *What are smart cities?* 01 27, 2020 tarihinde An official website of the European Union-European Commission: https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/city-initiatives/smart-cities_en adresinden alındı
- Fotourehchi, Z., & Şahinöz, A. (2016). *Çevre Ekonomisi ve Politikaları*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Future Cities Catapult. (2017). *Smart City Strategies*. <https://futurecities.catapult.org.uk/wp-content/uploads/2017/11/GRSCS-Final-Report.pdf> adresinden alındı
- Genç, F. N. (2008). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü. *Yönetim ve Ekonomi*, 15(1).
- Genç, F. N. (2014). Gecekonduyla Mücadeleden Kentsel Dönüşüme Türkiye’de Kentleşme Politikaları. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 15-30.
- Genç, S. (2018). Sanayi 4.0 Yolunda Türkiye. *Sosyoekonomi*, 235-243. doi:10.17233/sosyoekonomi.2018.02.14
- Gibson, M., & Kocabaş, A. (2007). Türkiye'de Planlama Yol Ayrımında: Sahte Bir Şafak Mı Yoksa Yeni Bir Dönemin Vizyonu Mu? A. Mengi içinde, *Kent ve Planlama-Geçmişini Korumak Geleceği Tasarlamak* (s. 443-480). Ankara: İmge Kitabevi.
- Giffenger, R., Fertner, C., Kramar, H., Kalasek, R., Milanović, N. P., & Meijers, E. (2007). *Smart Cities Ranking of European medium-sized cities (Final Report)*. Centre of Regional Science (SRF), Vienna University of Technology.

- Görgülü, Z., Dinçer, İ., Enlil, Z., Örnek, E., Kurtarı, E., & Altınok, E. (2006). *İstanbul'un Eylem Planlamasına Yönelik Mekânsal Gelişme Stratejileri Araştırma ve Model Geliştirme İşi - Mahalle Ölçeğinde Kentsel Dönüşüm Modeli – Küçükbalkalköy Örneği*. İstanbul: YTÜ-Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.
- Gürler, E., & Gülersoy, N. Z. (2011). Conceptual challenges on urban transformation. *ITU A/Z*, 8(1), 10-24.
- Hall, R. E. (2000). *The Vision of A Smart City . 2nd International Life Extension Technology Workshop*. Paris.
- Hamamcı, C. (1992). Çevrenin Uluslararası Boyutları. R. (. Keleş içinde, *İnsan Çevre Toplum* (s. 283-294). Ankara : İmge Kitabevi.
- Harrison, C., & Donnelly, I. A. (2011). A THEORY OF SMART CITIES. *Papers submitted to the 55th Annual Meeting of ISSS*.
- Harrison, C., Eckman., B., Hamilton, R., Hartswick, P., Kalagnanam, J., Paraszczak, J., & Williams, P. (2010). Foundations for Smarter Cities. *IBM Journal of Research and Development*, 54(4).
- Harvey, D. (2008). THE RIGHT TO THE CITY.
- Herzberg, C. (2017). *Akıllı Şehirler, Dijital Ülkeler*. İstanbul: Optimist.
- Hoffman, A. v. (2008). The lost history of urban renewal. *Journal of Urbanism*, 1(3), 281-301.
- Horizon 2020. (tarih yok). *Sustainable Cities through Nature-Based Solutions*. Horizon 2020: <https://ufuk2020.org.tr/en/thematic-areas/environment-and-raw-materials/NBSs> adresinden alındı
- Huston, S. (2017). Introduction: urban conundrums. S. Huston, A. Z. Şahin, A. Jadevicus, & W. Manley içinde, *Smart Urban Regeneration: Visions, Institutions and Mechanisms for Real Estate*. Routledge.
- İlgar, S. C., & İlgar, M. (2014). Nitel Veri Analizinde Bilgisayar Programları Kullanılması. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (İZÜ) Sosyal Bilimler Dergisi*, 31-78.
- INRIX. (2014). *The future economic and environmental costs of gridlock in 2030*. Cebr. [https://www.ibtta.org/sites/default/files/documents/MAF/Costs-of-Congestion-INRIX-Cebr-Report%20\(3\).pdf](https://www.ibtta.org/sites/default/files/documents/MAF/Costs-of-Congestion-INRIX-Cebr-Report%20(3).pdf) adresinden alındı
- Ishida, T. (2017). Digital City, Smart City and Beyond. *Conference: International World Wide Web Conference, Smart City Workshop (AW4City)*. Perth, Australia.

ISO/IEC JTC 1. (2014). *Smart Cities Preliminary Report* .

İşbilir, A. (2019). *Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Nitel Veri Analizi Özet*.

www.academia.edu:

https://www.academia.edu/41615124/Nitel_Veri_Analizi_%C3%96zet_Sosyal_Bilimlerde_Nitel_Ara%C5%9Ft%C4%B1rma_Y%C3%B6ntemleri_Ali_Y%C4%B1ld%C4%B1r%C4%B1m_ve_Hasan_%C5%9Eim%C5%9Fek_adresinden_alındı

ITU. (2019). *Smart sustainable cities*. International Telecommunication Union (ITU):

<https://www.itu.int/en/mediacentre/backgrounders/Pages/smart-sustainable-cities.aspx> adresinden alındı

Kaplan, O. (2017). 5366 Sayılı Kanun Kapsamında Yenileme Alanlarında

Gerçekleştirilen Kentsel Dönüşüm Süreci Üzerine Bir Deneme. *Hacettepe HFD*, 7(2), 275–304.

Karaman, Z. T. (2015). Türkiye'de Göçün Farklı Tipleri ve Yönetim Stratejileri. B. D. Şeker, İ. Sirkeci, & M. Yüceşahin içinde, *Göç ve Uyum*. London: Transnational Press London.

Kayapınar, Y. E. (2017). Akıllı Şehirler ve Uygulama Örnekleri. *İTÜ Vakfı Dergisi*, 14-19. https://www.ituvakif.org.tr/dergi/sayi_77.pdf adresinden alındı

Keleş, R. (1992). *İnsan Çevre Toplum*. Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş, R. (2005). Kent ve Kültür Üzerine. *Mülkiye Dergisi*, 29(246), 9-18.

Keleş, R. (2015). *100 Soruda Çevre Çevre Sorunları ve Çevre Politikası* . İzmir: Yakın Kitabevi.

Keleş, R. (2017). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş, R. (2019). *100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*. İzmir: Cem Yayınevi.

Keresztely, K. (2016). *Urban Renewal as a Challenge for European Urban Development in the 21st century*. 01 06, 2020 tarihinde

http://www.citego.org/bdf_fiche-document-532_en.html adresinden alındı

Keyman, E., & Lorasdağı, B. K. (2010). *Kentler-Anadolu'nun Dönüşümü, Türkiye'nin Geleceği*. İstanbul: Doğan Kitap.

Kitchin, R., Lauriault, T. P., & McArdle, G. (2015). Smart cities and politics of urban data. S. Marvin, A. Luque-Ayala, & C. McFarlane içinde, *Smart Urbanism-Utopian vision or false dawn?* (s. 17-34). London: Routledge.

doi:<https://doi.org/10.4324/9781315730554>

- Komninos, N. (2008). *Intelligent Cities and Globalisation of Inovation Networks*. London and New York: Routledge.
- Köseoğlu, Ö. (2019). *Metropoliten Kentlerin Geleceği: Yeni Yaklaşım, Model ve Uygulamalar*. İstanbul: SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakf. https://setav.org/assets/uploads/2019/03/R132_Metropoliten.pdf adresinden alındı
- Krivý, M. (2018). Towards a critique of cybernetic urbanism: The smart city and the society of control. *Planning Theory*, 8-30. doi:<https://doi.org/10.1177/1473095216645631>
- Laleoğlu, B. (2019, 12 25). *5 Soru: 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı*. www.setav.org: <https://www.setav.org/5-soru-2020-2023-ulusal-akilli-sehirler-stratejisi-ve-eylem-planı/> adresinden alındı
- Lefebvre, H. (2015). *Şehir Hakkı*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Markoç, İ. (2019). Türkiye’de Cumhuriyet Döneminden İtibaren Uygulanan Konut Politikaları ve Bir Çözüm Önerisi Olarak Kentsel Dönüşüm. *International Social Sciences Studies Journal*, 5(39), 3598-3608.
- Martindale, D. (2005). Şehir Kuramı. A. Aydoğan içinde, *Şehir ve Cemiyet* (s. 35-100). İstanbul: İz Yayıncılık.
- McKinsey & Company. (2018). *Smart cities: Digital solutions for a more livable future*. McKinsey & Company: <https://www.mckinsey.com/industries/capital-projects-and-infrastructure/our-insights/smart-cities-digital-solutions-for-a-more-livable-future> adresinden alındı
- McSpadden, K. (2018, 10 07). *5 critiques of the Smart City push*. e27.co: <https://e27.co/5-critiques-smart-city-push-20180907/> adresinden alındı
- Mehdipoura, A., & Niab, H. R. (2013). Industrialization and City Change; the Concept and Historical Evolution of Urban Regeneration. *International Journal of Sciences: Basic and Applied Research (IJSBAR)*, 12(1), 176-181.
- Meşhur, H. A. (2012). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) mekânsal değişime olan etkisinin kent ve bölge planlama disiplini açısından irdelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 30-60.
- Mumford, L. (1970). *The Culture of Cities*. Harvest Books.
- Mumford, L. (2011). What is a city? - Architectural Record. R. T. LeGates, & F. Stout içinde, *The City Reader* (s. 110-114). Architectural Record.
- Nam, T., & Pardo, T. A. (2011). *Conceptualizing Smart City with Dimensions of Technology, People, and Institutions*.

- Novusens Akıllı Şehirler Enstitüsü. (2016). *Türkiye Akıllı Şehirler Değerlendirme Raporu*.
http://www.novusens.com/s/2462/i/Turkiye_Akilli_Sehirler_Degerlendirme_Raporu-WEB_TR_FINAL.pdf adresinden alındı
- OECD. (2015). *Governing the City (Policy Highlights)*. https://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/governing-the-city_9789264226500-en adresinden alındı
- Ojo, A., Dzhusupova, Z., & Curry, E. (2015). Exploring the Nature of the Smart Cities Research Landscape. T. A. R. Gil-Garcia içinde, *Smarter as the New Urban Agenda: A Comprehensive View of the 21st Century City*. Springer.
- Ökmen, M., & Görmez, K. (2010). İbn-i Haldun Düşüncesinde Kent. B. (. Parlak içinde, *Yerel Yönetimler, Yerel Siyaset ve Kentsel Politikalar* (s. 481- 506). Bursa: Dora Yayınevi.
- Öngören, G. (2017). *Kentsel Dönüşüm Hukuku*. İstanbul: Öngören Hukuk Yayınları.
- Öngören, G., & Çolak, N. (2013). *Kentsel Dönüşüm Hukuku Kentsel Dönüşüm Rehberi*. İstanbul: Öngören Hukuk Yayınları.
- Örselli, E., & Akbay, C. (2019). Teknoloji ve Kent Yaşamında Dönüşüm: Akıllı Kentler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 228 - 241.
 doi:<https://doi.org/10.33712/mana.544549>
- Özay, O. L., & Demirbaş, F. (2017). 6306 SAYILI KANUN BAKIMINDAN KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİ ve TAPU SİCİL İŞLEMLERİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(2), 217-248.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ogusbd/issue/10997/131612> adresinden alındı
- Özden, P. P. (2006). Türkiye’de Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi*.
- Özden, P. P. (2016). *Kentsel Yenileme (Yasal-Yönetsel Boyut, Planlama ve Uygulama)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özlüer, I. Ö. (2018). 6306 Sayılı Kanun Kapsamında Riskli Alanlarda Riskli Olmayan Yapıların Durumu. *Ankara Barosu Dergisi*, 247-269.

- PAGÇEV. (tarih yok). *Atık Yönetimi Piramidi*. PAGÇEV Ambalaj Atıklarının Yetkilendirilmiş Kuruluşu: <http://www.pagcev.org/geri-donusum> adresinden alındı
- Pamuk, N. S., & Soysal, M. (2018). YENİ SANAYİ DEVRİMİ ENDÜSTRİ 4.0 ÜZERİNE BİR İNCELEME. *Verimlilik Dergisi*, 41-66. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/verimlilik/issue/34982/388198> adresinden alındı
- Polat, S., & Dostoğlu, N. (2007). Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa'da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri. *Uludağ University Journal of The Faculty of Engineering*, 12(1). doi:10.17482/uujfe.48905
- Poole, S. (2017, 12 17). *The truth about smart cities: 'In the end, they will destroy democracy'*. www.theguardian.com: <https://www.theguardian.com/cities/2014/dec/17/truth-smart-city-destroy-democracy-urban-thinkers-buzzphrase> adresinden alındı
- Resmî Gazete. (2015, 01 14). *2015 Yılı Yatırım Programı Ekleri*. 29236 sayılı Resmî Gazete-2015 YILI YATIRIM PROGRAMI: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/01/20150114M1-1-1.pdf> adresinden alındı
- Resmî Gazete. (2019, Aralık 24). *2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı Genelgesi*. www.akillisehirler.gov.tr: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191224-14.pdf> adresinden alındı
- Resmî Gazete. (tarih yok). *6306 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği*. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı: <https://altyapi.csb.gov.tr/yonetmelikler-i-461> adresinden alındı
- Roberts, P. (2016). The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration. P. Roberts, H. Sykes, & R. Granger içinde, *Urban Regeneration* (s. 9-43). SAGE.
- Russo, F., Rindone, C., & Panuccio, P. (2014). The process of smart city definition at an EU level. *The Sustainable City IX*, 2, 979-989.
- Sadioğlu, U., & Dinç, B. (2020). Akıllı Kent, Akıllı İnsan ve Yaşam Boyu Öğrenme İlişkisi Üzerine Bir Bakış. M. Öktem, & A. Mutdoğan içinde, *Yeşil Kampüs* (s. 179-197). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Sadioğlu, U., Tiryaki, V., & Korkmaz, A. (2016). Altındağ Belediyesi Örneği Üzerinden Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Politikasının Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 757 - 796.

- Sağ, N. S. (2011). DÖNÜŞÜME BAĞLI KENTSEL GELİŞMENİN YÖNETİLMESİNDE BİR ARAÇ OLARAK AKILLI BÜYÜME; KONYA KENTİ ÖRNEĞİ. *Doktora Tezi*. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Salı, J. B. (2012). Verilerin Toplanması. A. Şimşek içinde, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (s. 134-161). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Sancakdar, O. (tarih yok.). *İMAR HUKUKU BOYUTUYLA KENTSEL DÖNÜŞÜM*. <http://www.izmimod.org.tr/v2/>. adresinden alındı
- Saraç, M., & Uludağ, O. (2010). Dünya'da ve Türkiye'de Atıktan Enerji Üretimi. 248-252. http://www.emo.org.tr/ekler/f2f63d16f6466cc_ek.pdf adresinden alındı
- Satterthwaite, D. (1997). Sustainable Cities or Cities that Contribute to Sustainable Development? *Urban Studies*, 34(10), 1667-1691.
- Schaffers, H., Komminos, N., Pallot, M., Brigitte, T., Nilsson, M., & Oliveria, A. (2011). Smart Cities and the Future Internet: Towards Cooperation Frameworks for Open Innovation., (s. 431-446).
- Schmandt, J., & Frontmatter, C. H. (2000). *Sustainable Development: The Challenge of Transition*. Cambridge University Press .
- Selçuk, Z., Palancı, M., Kandemir, M., & Dündar, H. (2014). Eğitim ve Bilim Dergisinde Yayınlanan Araştırmaların Eğilimleri: İçerik Analizi. *Eğitim ve Bilim*, 39(173), 430-453.
- Seydioğulları, H. S. (2016). Yeni Yasal Düzenlemelerle Kentsel Dönüşüm. *Planlama*, 26(1), 51-64.
- Sharghi, A., Jahanzamin, Y., Ghanb, A., & Jahanzamin, S. (2018). A STUDY ON EVOLUTION AND DEVELOPMENT OF URBAN REGENERATION WITH EMPHASIS ON THE CULTURAL APPROACH. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC*, 271-284.
- Simpson, P. L. (1990). *Making the Citizens Good: Aristotle's City and its Contemporary Relevance*. 12 22, 2019 tarihinde www.aristotelophile.com: <https://www.aristotelophile.com/pub.htm> adresinden alındı
- Sınmaz, S. (2013). Yeni Gelişen Planlama Yaklaşımları Çerçevesinde Akıllı Yerleşme Kavramı ve Temel İlkeleri. *Megaronjournal.com*, 8(2), 76-86.
- SKD Türkiye. (2016). *100 Maddede Sürdürülebilirlik Rehberi*. İŞ DÜNYASI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA DERNEĞİ (SKD TÜRKİYE): <http://www.skdturkiye.org/yayin/100-maddede-surdurulebilirlik-rehberi> adresinden alındı

- Smart Cities Council. (2015). *Smart Cities Readiness Guide*. Smart Cities Council:
https://smartcitiescouncil.com/system/files/main/premium_resources/Readiness-Guide-V2-8-24-2015.pdf?file=1&type=node&id=2532&force= adresinden alındı
- Sönmez, N. Ö. (2006). Düzensiz Konut Alanlarında Kentsel Dönüşüm Modelleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Planlama*.
- Şahin, S. Z. (2015). Uluslararası Örnekler Işığında Bir Kavram ve Kamu Politikası Olarak Kentsel Dönüşüm. B. Duman, & İ. Coşkun içinde, *Kentsel Dönüşüm (Neden, Nasıl ve Kim için)* (s. 53-81). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Şahin, Y. (2019). *Kentleşme Politikası*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Şengül, T. (2001). *Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar*. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Şimşek, A. (2012). Araştırma Modelleri. A. Şimşek içinde, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (s. 80-106). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Şimşek, A. (2012). Evren ve Örneklem. A. Şimşek içinde, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (s. 108-133). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2017). *Eğitimde Nitel Araştırma Yöntemleri Ders içeriği ve sunular*. <https://fenitay.wordpress.com/ders-icerigi-ve-sunular/>:
<https://fenitay.files.wordpress.com/2009/02/1112-nitel-arac59ftc4b1rmada-veri-analizi.pdf> adresinden alındı
- Şişman, A., & Kibaroglu, D. (2009). DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*.
- T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı. (1999). Habitat Gündemi ve İstanbul Deklerasyonu. *BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II Kent Zirvesi*. Ankara.
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı. (2009). *T.C. BAYINDIRLIK VE İSKÂN BAKANLIĞI KENTLEŞME ŞURÂSİ 2009 KOMİSYON RAPORLARI*.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2018). Orta Vadeli Program 2019-2021 (Yeni Ekonomi Programı).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). 2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023).

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu*. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Değerlendirme-Raporu_13_12_2019-WEB.pdf adresinden alındı
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2020). 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı(a). (2018). 100 Günlük İcraat Programı.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı(b). (2018). II. 100 Günlük İcraat Programı.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (tarih yok). 01 15, 2020 tarihinde T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası: <https://csb.gov.tr/tarihcemiz-i-7012> adresinden alındı
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı . (2020). *BAKAN KURUM: "ELAZIĞ'DA PROJELERİ 1 YIL İÇİNDE BİTİRECEĞİZ"*. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Resmi Web Sayfası: <https://csb.gov.tr/bakan-kurum-elazig-da-projeleri-1-yil-icinde-bitirecegiz-bakanlik-faaliyetleri-29716> adresinden alındı
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı . (tarih yok). *T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü*. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Resmi Web Sayfası: <https://cbs.csb.gov.tr/tucbs-stratejisi-ve-eylem-plani-i-86240> adresinden alındı
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı & İlbank. (2014). *Kentsel Dönüşüm Çalıştayı Sonuç Raporu*.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2012). İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2013). *T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planı*. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Resmi Web Sitesi. adresinden alındı
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2016). *KENTGES Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010–2023)-2016 yılı KENTGES Belediyeler Anketi Raporu*. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Resmi Web Sayfası: <https://kentges.csb.gov.tr/2016-yili-kentges-belediyeler-anketi-raporu-i-96520> adresinden alındı
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2017). *Şehircilik Şurası Komisyon Raporları*. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Resmi Web Sayfası: <https://webdosya.csb.gov.tr/db/sehirciliksurasi/editordosya/Sura2017komisyon%20raporu.pdf> adresinden alındı

- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2017). T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2018-2022 Stratejik Planı.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2018). *2018/8 SAYILI GENELGEDE DEĞİŞİKLİK*. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü:
<https://www.tkgm.gov.tr/tr/icerik/20188-sayili-genelgede-degisiklik> adresinden alındı
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2018). *T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı*. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Resmi Web Sayfası:
https://webdosya.csb.gov.tr/db/strateji/icerikler/csb_2019-2023-stratej-kplan-11-20191108155418.pdf adresinden alındı
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). 2020-2023 ULUSAL AKILLI ŞEHİRLER STRATEJİ VE EYLEM PLANI.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). 2023'e Doğru Türkiye'de Çevre ve Şehirciliğin Geleceği İstişare Toplantısı Sonuç Bildirgesi.
<https://webdosya.csb.gov.tr/db/kars/haberler/2023e-dogru-20190123120250.pdf> adresinden alındı
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019, 09 12). *KENTSEL DÖNÜŞÜM EYLEM PLANI AÇIKLANDI*. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası:
<https://csb.gov.tr/kentsel-donusum-eylem-plani-aciklandi-bakanlik-faaliyetleri-28602> adresinden alındı
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). *Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi Hazırlanmasına İlişkin İlke ve Esaslar*. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Resmi Web Sayfası: <https://altyapi.csb.gov.tr/kentsel-donusum-strateji-belgesi-i-95271> adresinden alındı
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). Kentsel Dönüşüm' de Yeni Dönem Tanıtım Toplantısı. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/turkce/faaliyetler/kentseldo-nu-s-u-mdeyen-do-nem2-20190206101343.pdf> adresinden alındı
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2020, 01 28). *BAKAN KURUM: "ELAZIĞ'DA İNŞA EDİLECEK KONUTLAR YIL SONUNA KADAR TAMAMLANACAK"*. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Resmi Web Sitesi: <https://csb.gov.tr/bakan-kurum-elazig-da-insa-edilecek-konutlar-yil-sonuna-kadar-tamamlanacak-bakanlik-faaliyetleri-29706> adresinden alındı
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2020). *BAKAN KURUM; "4 BİN 13 BİNA AĞIR HASARLI"*. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Resmi Web Sayfası:
<https://csb.gov.tr/bakan-kurum-4-bin-13-bina-agir-hasarli-bakanlik-faaliyetleri-29710> adresinden alındı

- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (tarih yok). *Akıllı Şehirler Beyaz Bülteni*.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2020, 01 28). *BASIN DUYURUSU – 26 Elazığ ve Malatya’da Arama Kurtarma Çalışmaları Tamamlandı İyileştirme Çalışmaları Devam Ediyor*. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Resmi Web Sitesi:
<https://www.afad.gov.tr/basin-duyurusu-26-elazig-ve-malatyada-arama-kurtarma-calismalari-tamamlandi-iyilestirme-calismalari-devam-ediyor>
adresinden alındı
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Bilgi Toplumu Stratejisinin Yenilenmesi Projesi- Bilgi ve İletişim Teknolojileri Destekli Yenilikçi Çözümler Eksenine Mevcut Durum Raporu*. McKinsey & Company.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2013). Bilgi Toplumu Stratejisinin Yenilenmesi Projesi İhtiyaç Tespiti ve Öneriler Raporu.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2013). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018).
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014, Aralık). 2015-2018 BİLGİ TOPLUMU STRATEJİSİ VE EYLEM PLANI.
- T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı. (2016). 2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı.
- T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı. (2017). Ulusal Genişbant Stratejisi ve Eylem Planı (2017-2020).
- Tallon, A. (2013). *Urban Regeneration in the UK*. Routledge.
- TDK. (2019, 12 21). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TDK. (tarih yok). *Türk Dil Kurumu*. 01 07, 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Teixeira, J. P. (2010). URBAN RENAISSANCE:THE ROLE OF URBAN REGENERATION IN EUROPE’S URBAN DEVELOPMENT FUTURE. *UDK BROJEVI*, 711(4), 97-114.
- Tekeli, İ. (1998). TÜRKİYE'DE CUMHURİYET DÖNEMİNDE KENTSEL GELİŞME VE KENT PLANLAMASI. Y. (. Sey içinde, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık* (s. 106-134). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Tekeli, İ. (2001). *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Tekeli, İ. (2011). *Kent Kentli Hakları Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ., & Ataöv, A. (2017). *Sürdürülebilir Toplum ve Yapılı Çevre*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tezangi, N. R. (2014). Sustainable Urbanism: Analysis of Sustainable Environment Principles in Practical Urban Form. *Journal of Engineering and Architecture December*, 2(2), 197-205.
- TMMOB Şehir Plancıları Odası. (2012). “*AFET RİSKİ ALTINDAKİ ALANLARIN DÖNÜŞTÜRÜLMESİ HAKKINDA KANUN TASARISI*” DEĞERLENDİRME RAPORU. Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası.
- Toçoğlu, Z. (2017). Akıllı Şehir: Sakarya. *Standard*, 24-30.
- www.tokihaber.com.tr. (2019, 12 21). *İmar barışından 7,5 milyon bağımsız birim faydalandı*. <https://www.tokihaber.com.tr/haberler/imar-barisindan-75-milyon-bagimsiz-birim-faydalandi/> adresinden alındı
- Topal, A. (2004). Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye'de Kent Neresidir? *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 276-294.
- Toprak, Z. (2016). *Kent Yönetimi ve Politikası*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Torunoğlu, E. (2007). Kentsel Dönüşüm: Pazarlamanın Dayanılmaz Hafifliği. A. Mengi içinde, *Kent ve Planlama-Geçmişini Korumak Geleceğini Tasarlamak* (s. 375-388). Ankara: İmge Kitabevi.
- Tönnies, F. (2019). *Cemaat ve Cemiyet*. İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları.
- Turan, M. (2007). Başkent'in Gecekonduları: Kentsel Dönüşüm Projelerinin Arka Bahçeleri. A. Mengi içinde, *Kent ve Planlama-Geçmişini Korumak Geleceğini Planlamak* (s. 389-404). Ankara: İmge Kitabevi.
- Tutulmaz, O. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma: Sürdürülebilirlik İçin Bir Çözüm Vizyonu. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 601 -626.
- TÜBİTAK. (2004). Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları, 2003-2023 Strateji Belgesi .
- TÜBİTAK. (2016). *Yeni Sanayi Devrimi Akıllı Üretim Sistemleri Teknoloji Yol Haritası*. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Daire Başkanlığı. https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/akilli_uretim_sistemleri_tyh_v27aralik2016.pdf adresinden alındı
- TÜBİTAK TÜSSİDE. (tarih yok). *Derinlemesine Görüşme*. TÜBİTAK Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü:

<http://tusside.tubitak.gov.tr/tr/yontemlerimiz/Derinlemesine-Gorusme>
adresinden alındı

- Türkiye Planlama Okulları Birliği. (2010, 06 28). 5393 SAYILI BELEDİYE KANUNUNUN 73. MADDESİNDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR 5998 SAYILI KANUNA İLİŞKİN TUPOB GÖRÜŞÜ. 01 19, 2020 tarihinde TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI ANA SAYFASI: <http://www.spo.org.tr/tupob/detay.php?kod=2235&tipi=56&sube=0> adresinden alındı
- Türkoğlu, H. (2019). Akıllı Kentler: Sorunlar ve Potansiyeller. *Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Kentli Dergisi*, 52-54. <http://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/03/Kentli-31.pdf> adresinden alındı
- Türkün, A. (2011). Urban Regeneration and Hegemonic Power Relationships. *International Planning Studies*, 16(1), 61-72.
- Türkün, A. (2015). Kentsel Dönüşümü Yeniden Düşünmek: Mevcut Uygulamalar ve Hakim Söylem Üzerinden Bir Değerlendirme. B. Duman, & İ. Coşkun içinde, *Kentsel Dönüşüm (Neden, Nasıl ve Kim İçin)* (s. 285-332). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- ufuk2020.org.tr. (tarih yok). *Akıllı Kentsel Dönüşümün Hızlandırılması İçin Yenileme Modeli (REMOURBAN)*. Horizon 2020: <https://ufuk2020.org.tr/en/basari-hikayesi/2480> adresinden alındı
- UN HABITAT. (2016). *World Cities Report 2016*. 01 25, 2020 tarihinde <http://wcr.unhabitat.org/>: <http://wcr.unhabitat.org/quick-facts/> adresinden alındı
- United Nations. (2013). *World Economic and Social Survey 2013 Sustainable Development Challenges*. New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs.
- United Nations. (2017). *HABİTAT 3 YENİ KENTSEL GÜNDEM*.
- Uygun, O. (2008). *İbni Haldun'un Toplum ve Devlet Kuramı*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Uzun, C. (2006). Yeni Yasal Düzenlemeler ve Kentsel Dönüşüme Etkileri. *Planlama*.
- Üstün, G. (2008). Kentsel Dönüşüm. *Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vanolo, A. (2014, 4). Smartmentality: The Smart City as Disciplinary Strategy. *Urban Studies*, 51(5), 883-898.

- Wahba, S., Santos, V.-J., & Olariu, R. T. (2019). *Urban regeneration – a catalyst for inclusive and sustainable cities*. World Bank Blogs: <https://blogs.worldbank.org/sustainablecities/urban-regeneration-catalyst-inclusive-and-sustainable-cities> adresinden alındı
- Weber, M. (2018). *Şehir-Modern kentin Oluşumu*. İstanbul: Yarı Yayınları.
- Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme. A. Alkan, & B. (. Duru içinde, *20. Yüzyıl Kenti* (s. 77-106). Ankara: İmge Yayınevi.
- ww.akillisehirler.gov.tr. (tarih yok). *Esenler Belediyesi Akıllı Şehir Kentsel Dönüşüm Projesi*. 02 02, 2020 tarihinde ww.akillisehirler.gov.tr: <https://www.akillisehirler.gov.tr/2019/03/15/esenlerbelediyesiakillisehirkentseldonusumprojesi/> adresinden alındı
- WWF. (tarih yok). 01 25, 2020 tarihinde https://www.wwf.org.tr/calismalarimiz/iklim_ve_enerji/tek_dunya_kentleri/ adresinden alındı
- www.akillisehirler.gov.tr. (tarih yok). 02 01, 2020 tarihinde <https://www.akillisehirler.gov.tr/>: <https://www.akillisehirler.gov.tr/2020/01/20/cumhurbaskani-erdogan-akilli-sehirler-ve-belediyeler-kongre-ve-sergisi-acilisinda-konusma-yapti/> adresinden alındı
- www.intell4.com. (2019). *Türkiye 'de akıllı kent çalışmaları*. Intell4 : <https://www.intell4.com/turkiyede-akilli-kent-calismalari-haber-182586> adresinden alındı
- www.matchup-project.eu. (tarih yok). *The Turkish gateway to the Mediterranean*. www.matchup-project.eu: <https://www.matchup-project.eu/cities/antalya/> adresinden alındı
- www.sampas.com.tr. (2017, 11 23). *Sampaş'ın yeni AB Projesi MATCHUP yapıldı*. 02 05, 2020 tarihinde www.sampas.com.tr: <http://www.sampas.com.tr/sampas-haberleri-detay.asp?p=459> adresinden alındı
- www.sampasbilisim.com. (tarih yok). *MATCHUP (H2020)*. www.sampasbilisim.com: <http://www.sampasbilisim.com/arge-matchup.html> adresinden alındı
- www.sektorumdergisi.com. (2017, 12 26). *Akıllı Şehir, Eskişehir Tepebaşı 'nda Kurulacak*. 02 07, 2020 tarihinde www.sektorumdergisi.com: <https://www.sektorumdergisi.com/avrupanin-ornek-akilli-sehri-eskisehir-tepebasinda-kurulacak/> adresinden alındı

- www.tepebasi.bel.tr. (2018, 05 26). *İNSAN YAŞAMINA AKILLI VE ÇEVRESEL DOKUNUŞLAR*. 01 18, 2020 tarihinde www.tepebasi.bel.tr: <http://www.tepebasi.bel.tr/hd.asp?hid=7217> adresinden alındı
- Yalınzoğlu, S. (2019). Ortak Akıllı Şehirler. *Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Kentli Dergisi*, 63-66. <http://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/03/Kentli-31.pdf> adresinden alındı
- Yasin, M. (2005). KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARININ HUKUKİ BOYUTU. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(60).
- Yenice, M. (2014). Türkiye'nin Kentsel Dönüşüm Deneyiminin Tarihsel Analizi. *BAÜ Fen Bil. Enst. Dergisi*, 16(1), 76-88.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5326> adresinden alındı
- Yıldız, S., Kıvrak, S., & Gültekin, B. (2015). Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm. *2nd International Sustainable Buildings Symposium*, 495-503. <http://www.isbs2015.gazi.edu.tr/belgeler/bildiriler/495-503.pdf> adresinden alındı

EK 1. ANALİZ PROGRAMI EKLAN GÖRÜNTÜSÜ

C:\Users\Betül\Desktop\Maxqdataz.m5 - MAXQDA 11 (Release 11.0.11)

Project Edit Documents Codes Summaries Memos Variables Analysis Mixed methods Visual tools Windows MAXDictio Toolbars 2

Document System

Document Browser: görüşmeler.tez\AnkaraB58.04

görüşmeler.tez

1322

43

31 AnkaraB58.04

26 Sanyivé Etn.Bak.06

35 Sanyivé Etn.Bak.07

30 Sanyivé Etn.Bak.03

56 TEP.BEL.01

27 KüreselDengeDenegi.01

25 Konya B58.03

28 Konya B58.02

24 Konya B58.01

32 KRD.01

30 Istanbul B58.01

19 Eskisehir B58.01

26 Esenler Bel.04

24 Esenler Bel.03

33 Esenler Bel.02

21 Enerji&TahliKoyun.Bak.01

Document Browser: görüşmeler.tez\AnkaraB58.04

Yerel Yönetim

Arastirma alanı/yeri: Ankara Büyükşehir Belediyesi

Mülakat No:04

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

Çözümlüye Uğramış, Eskimis

7

5

18

6

15

3

13

9

0

18

20

6

0

12

12

20

0

27

17

0

4

5

12

23

0

3

29

12

0

Sets

44

18:53

Aramak için buraya yazın

EK 2. ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 15.10.2018 11:22
Sayı: 35853172-755.02.06-
E.00000280982

Sayı : 35853172-755.02.06
Konu : Betül DİNÇ Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Kamu Yönetimi) Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **Betül DİNÇ**'in **Doç. Dr. Uğur SADIOĞLU** danışmanlığında hazırladığı; "**Bilgi Çağında Yeni Bir Geçiş: Kentsel Dönüşümden Akıllı Kentsel Dönüşüme**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **09 Ekim 2018** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 16f1c51c-9b83-4358-91b6-b56aa6d9c584 koda ile erişebilirsiniz. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimk@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Sevda TOPAL

